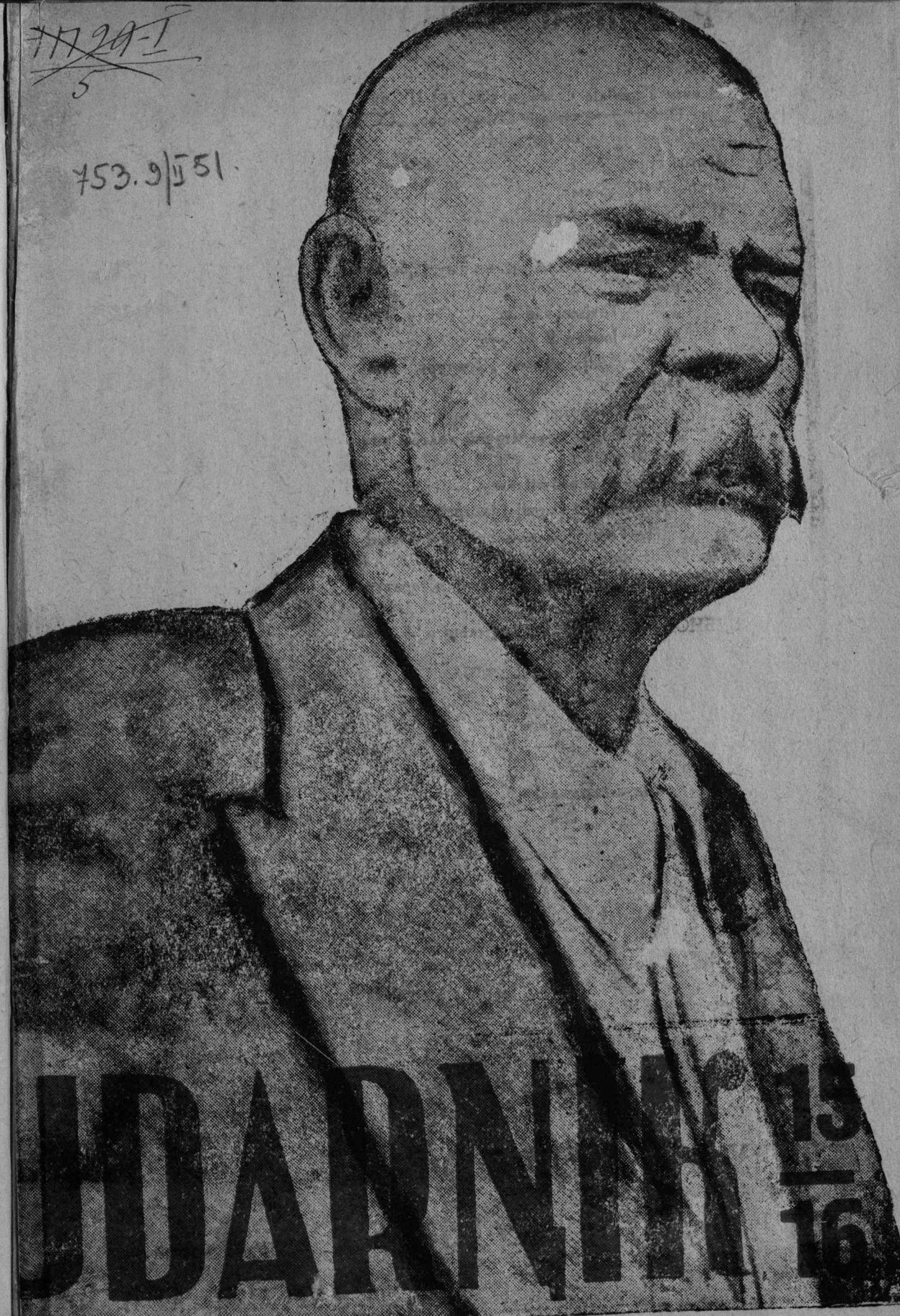

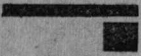
~~71729-1~~
5

753.9/51.

UDARNIK 15/16

Максім Горкіям колбмјас ВКП(б) ЦК-сан, Стаљинјортсан. ВЛКСМ ЦК-сан, СССР-са Совнаркомсан і муқбд	1
Легіні Горкіј јылыс	8
Горкіј Легіні јылыс	9
М. ГОРКІЈ—„Буревостык“	10
„ — „Мам“	12
„ —Врагыд-кө оз өстчы—сіјөс бы- рөдбны	26
„ —Төвјын варыш	33
„ —Јанвар 9-өд лун	39
„ —Кодјаскөд ті „Култура мао- терјас“	49
„ —Озорнык	60
„ —Сорні літератураө доктөм том ударныкјаскөд	64
ВЫЛ-ПАШ—Буревостыкы	73
АШУКІН—Максім Горкіј (биография)	74
КІРПОТІН—Горкіј пролетаріатлөн ыжыд художнык	84
СТЕЦКІЈ—40 во Максім Горкіј літератур- ној ужын	93
БУБНОВ—Горкіј—култура јылыс	100

А В Г У С Т - С Е Н Т А Б Р

1932 во

№ 15-16

НЖКОМИ
1-1

Ставмувьса про 'етарийяс, әтувҗәј!

U D A R Ū I K

PROLETARSKƏJ LITERATURA
Z U R N A L
LEŽƏNB VKP (B) OK da ORGKOMITET
№ 15—16 AVUGUST—ŞEŇTABR

Г.П.Б. в Лнгр.
Ц. 1933 г.
Акт № 189

40 ВО МАКСИМ ГОРКИЈ ОБЩЕСТВЕННОЈ ДА ЛИТЕРАТУРНОЈ УЖАЛОМЛЫ

Максим Горкијлы—
ыжыд пролетарскөј писателлы
бија пөс чолөм

ВКП(б) ЦК-саң Горкиј жортлы чолөм

ВКП(б) ЦК пөса чолөмалө пролетариатлыс ыжыд писателөс—
Максим Горкиј жортөс.

Аслас жона төдчана художественнөј гижөдјасөн, кодјас лоины
достојаннөөн миллионнөј массајаслөн, Горкиј „чорыда жітис ассө Рос-
сіјаса да ставмувьса робочөј движеннөкөд“ (Лењин).

Максим Горкиј жортлөн һымыс дона да зев матын сөвет странаса
став ужалыс жөзлы, а сіз-жө і ылө-на граніча сајын, кыңи зев ыж-
ыд художник-революционерлөн һим, царизмкөд вермасыслөн, ставму-
вьса пролетарскөј революція вөсна капитализмкөд вермасыслөн,
ставмувьса ужалыс жөзөс капитализмөн увтыртөмыс мездөм вөсна
вермасыслөн һим.

ВКП(б) ЦК чәјтө, мыј Горкиј жортлөн ыжыд талантыс да сылөн
революционнөј вынјөрыс дыр-на кутасны отсасны робочөј классөн
нуөдөм ужлы.

ВКП(б) ЦК.

СТАЛІН жортлөн Максім Горкіялы чолөм

ДОНА АЛЕКГЕЈ МАКСІМОВІЧ

Сөлөмсаң чолөмала тенө да топыда кабырта китө. Сіја уна во-чөж-на овны да ужавны став ужалыс жөзлы нымкофасөм былө, робочөј класс врагјаслы полөм былө.

I. СТАЛІН.

В Л К С М ЦК-саң

Дона Алексееј Максімовіч! Ленинскөј комсомоллөя Центральнөј комитет теныд— пролетарскөј літератураны медебур ударныкы, Ставмувылын социализм понда косасылы миллионна том большевикјас нымсаң ыстам біа пөс комсомольскөј чолөм

Став тејад олөмыд, немашын вөса літературнөј ужалөмыд лөб ыжыд ужөн робочөј классы. Тејад биографіяыд— образец музлытөг революцөј култура овладејтөмын, бур пример, коді петкөдлө кыз колө сетны пролетариат революцијалы бөстөм знааньөјассө.

Міјанлы, том жөзлы, кодјас большевикскөј партия вескөдлөм улын бөстөны кіаныс став человекөскөј знааньөјассө, медебур културалыс, торја дөна тејад чуткөја төждыөмыд ужалыс том жөз сөвмөм да творчество понда. Тејад произведөкчөјасыд да публицистическөј гижөдјасыд, кодјас чукјөн тырөс энтузиазмөн, өзјөдан биөи да бырлытөм чорыд ескөмөн міјан былө, чуксалөны тыш былө классөвөј врагкөд, важ олөмса идеализм коласјаскөд, теңны был култура, дорјыны СССР-өс—ставмувын ужалысјаслыс отечествосө.

Радејтөмөн і ыждөдлөмөн казтылөмы тенөмыд нимтө бөдыме том жөз.

40 во тејад ужлы тыран луиө ми чорыда ескам, мыј тенөд жөс перөыд сетас не еща гижөд-на, мыј те, нөшта міјанкөд-на кутанныд тышкасны важ міркөд, социализм вермөм понда ставмувылын.

ВЛКСМ ЦК.

ПӨГ ЖОРТА БОЛШЕВИСТСКӨЈ ЧОЛӨМ

ДОНА АЛЕКГЕЈ МАКСІМОВІЧ

Славнөј літературнөј да революционнөј боевөј ужлы 40 во тырөм куза ыстам теныд жорта пөс большевикскөј чолөм!

Сіјам теныд і воқө кежлө уна во чөж на кыпөдны миллионнөј массажасөс коммунизм вөсна вермасөм былө.

Калинин, Молотов, Кагановіч, Орджоникидзе, Кузыбшөв, Андреев, Рудзутак, Постышев, Микојан, Бубнов, Јенукидзе, Пятаков, Яковлев, Лубимов.

МАКСІМ ГОРКІЙ ЖОРТЛЫ ЛЕЊИՆ ОРԴԵՆ

Максім Горкіј літэратурна-художественној да общественној ужалы 40 во тырём куза СССР-са Центральној Ісполнительној Комітет шуіс сетны Горкіј жортлы Лењин орден.

СССР-са Совнаркомлөн чолём

СССР-са Народнөј Коміссарјаслөн Сөвет ыстө пөчолём славнөј пролетарскөј писательлы, Максeм Горкіј жортлы—Сөвет страналөн гордоотлы

Сөвет Сојузса ужалыс јөзкөд да робочөј классөн сар да помещікјас властлы да капіталізмлы воча революціоннөј вермасөмкөд сурс везјасөн јітчөмөн, Максeм Горкіј аслас ыжыд вына талантөн ужалыс дај ужалө пролетарскөј революціја венөм вөсна, социалистическөј култура вөсна.

СССР-са Народнөј Коміссарјаслөн Сөвет чорыда ескө, мыј Максeм Горкіј уна во чөж-на кутас ужавны робочөј да крестана уж вөсна, социализм уж вөсна.

СССР-са НАРОДНОЈ КОМИССАРЈАСЛӨН СӨВЕТ

ХУДОЖНИК--БОЈЕЧЛЫ

Став ужалыс јөз Героическөј Сөвет Странанын, көні стрөјітсө Социализм, ыжыд нөмкөдөн пасөны тајө працьніксө Алексeј, Максимовіч Горкіјлыс літэратурна-художественној ужалөмлы 40 во тырөмсө, первојја медыжыд пролетарскөј гіжыслыс, пролетарскөј літэратурнөј двіженнө ыжыд организаторлыс, робочөј класс делө понда медвоzza радјасын тышкасыслы јубілејсө.

Талун Максeм Горкіјс чолөмалөны уна мөллон пролетаріјјас мөр пастала, кодјас дугдывтөг нуөны капіталізмкөд тыш,—тыш, көні вына і ловзөдана горалөны бојевөј чукөстчөмјасыс Алексeј Максимовічлөн.

Максeм Горкіјс чолөмалөны мед вежөра јөзыс мөрвөј наукаыс і искусствоыс, кодјас сувтисны сіјө чуксалөмөн да прөмерөн пролетаріат дорө, кодјас тышкасыны асланыс мездыөм понда, выл југыд олөм понда, классјастөм социалистическөј общество понда.

Максeм Горкіјлы ыстөны асыныс нөмкодасана чолөмысө том робочөј—гіжысјас раборјас, војенкорјас і сeмкорјас, кодјас быдмысны і быдмөны чуткөј велөдыс отсөгөн.

1914 воын-на Алексeј Максимовіч, пролетарскөј гіжысјаслыс первојја гіжөд чукөрсө лөзігөн шуліс тајө кывјассө.

„Тајө ічөтык кыга јывыс коркө качтыштасын, кыз роч пролетаріатлыс асыс художественној літэратура течан ужыя медвоzza восков. „Фантазіја—ескытөг шуасын мем.—Сөщөм літэратураыс некөр-на некөн ез вөвлы“. Уна-өд коркө ез вөвлы, мыј

ѳні ем. Ме чорыда еста, мыј пролетаріат вермас лѳейѳы аслыс художественнѳј лі-
тература, кыч сійѳ лѳейѳис-нын ыжыд ужѳн да уна жертвајасѳн ассыс быдлуња пресса“
Талун Соціалізм страна, гырыс вермѳмјаса да успехјаса страна, вермас гордітчыны і
аслас художественнѳј літературанас вермас празднѳутны асоыс победасѳ, кодѳс туналіс
Максім Горкіј уна во сајын-нын.

Аслас лічавлытѳм выманнѳнас быд јавленнѳ бердѳ літературнѳј олѳмын, аслас
вескѳдлѳмнас да отсѳгнас Алексееј Максимович обеспечивајтѳ став сѳветскѳј писателјаслы
котыртчѳм Ленинскѳј партіја гѳгѳр, художественнѳј література перестроитан могјас гѳгѳр.

Аслас вына кывнас Алексееј Максимович индалѳ капіталізм странаса інтеллігенціја пі-
ыс вежѳражык јѳзлы капіталістическѳј неправдаыс петан тујсѳ,—вескыд туј тышкасны
капіталізмкѳд пролетаріат радјасын.

І зик сыла общественнѳј да художественнѳј ужалѳмыс Алексееј Максимовичлѳн кыпѳд-
ліс дај кыпѳдѳ вѳча лѳгалѳм да лѳкыс омлалѳм пролетаріат врагјас станын. Но ыжыд
художнѳк чорыда муно пролетаріаткѳд револѳціја лагерын, оз весшѳрѳ ыждѳдлысыс да
радејтсы ужалыс массајаснас Сѳвет Сојузын і став мір паста.

Став ужаысјаскѳд ѳтшѳщ, СССР-са да РСФСР-са сѳветскѳј писателјас сојузлѳн
оркѳмитет ыстѳ дѳна Алексееј Максимовичлы, аслас почетнѳј јуралысы поѳ чолѳм і на-
дејтчѳ, мыј ыжыд пролетарскѳј художнѳк кутас нѳшта уна во-на лѳнинскѳј партіја
знамја улын тышкасны мешшанинјаскѳд, філістерјаскѳд, „механическѳј гражданакѳд“,
експлоатірујтан да нарѳитан важ мірлы паныд, соціалістическѳј култура понда, классјастѳм
соціалістическѳј общество течѳм понда.

СССР-са да РСФСР-са сѳветскѳј писателјас сојузлѳн Оргкѳмитет.

Ыжыд пролетарскѳј гіжысылы—Горкіј јортлы

Сыктывкарса общественнѳј организацијајасна

Ыжыд пролетарскѳј писателлы, література ставмуывиса мастерлы, соціалізм вѳс-
на вермасысылы—Алексееј Максимовичлы,—літературнѳј да політическѳј ужлы кѳламын
во тыран луно Сыктывкарса общественнѳј организацијајасна болшевістскѳј чолѳм.

Тенад кѳламын вѳса ужыд літератураын—капіталістјас рабствоыс да ек-
сплоатацијаыс ставмуыв ужалыс јѳзѳс мездѳм вѳсна вермасѳм, імперіалістическѳј вѳј-
на кѳжлѳ лѳейѳчѳмкѳд да СССР ылѳ ѳружјѳн уекѳдчѳмкѳд лѳейѳчѳмкѳд кѳсасѳм, соці-
алістическѳј строітелство паскѳдѳм вѳсна, соціалізм вермѳм вѳсна тышкасѳм.

Кѳламын вѳса ыжыд ужтѳ да пролетаріат вѳзын гырыс заслугајастѳ пасјѳмѳн,
сіјам теыд, Алексееј Максимович, куч нем да уж став ужалысылы бур вылѳ, врагјаслы
полѳм вылѳ.

Собракнѳлѳн прецідіум

Серпас худ. Степiлiн.

Чолөм Максим Горкіялы вөркомбинатса робочөйжассань

Медыжыд пролетарскөй роч гижыелы, Алексеей Максимовичлы—біја пөс чолөм Коми-областувса медвоцза вөркомбинатса робочөйжассань.

Тенад мічаа, өзтана, классөвөй враг вылө ызжөдана гижөдјасыд отсалөны міјаулы кыпөдны вежөрнымөс, классөвөй суелуннымөс.

Тенад гижөд—пролетариатөс дорјан гижөд, сылые диктатура јонмөдан гижөд.

Тенад лечыд кывјасыд—чорыд кучкөм міјан врагјас куца, важ олан куца.

Те, Горкіј јорт, аслад гижөднад отсалан міјанлы лөсөдны национальнөј формаа, пролетарскөй пыщкөса культура.

Ми сјам, теныд, дона Алексеей Максимович, јонлун да дыр олөм робочөй класслы нимкоф вылө, классөвөй враглы полөм вылө.

Тенад ужлы 40 во тырөм куца ми пуктам өөм тенад нима самолөт стрөйтөм вылө да котыртам літературнөј кружок.

МӨСКУАСА ЫЖЫД ТЕАТРЫН ЈУБИЛЕЈНӨЈ РЫТ

М. Горкіялые јубілеј нуөдан комитетөн сентябр 25 лунө ыжыд театрын Максим Горкіялы 40 во літературнөј, художественнөј да общественнөј дејательностө тырөм куца вөлі вөчөма рыт.

Ыжыд театрлөн зал да трибуна тырөма. Сцена вомөн—плакат. Плакат вылас Ленинлөн кывјас: „Горкіј јорт аслас художественнөј гижөдјасөн чорыда ассө јітіс Ставмувывса робочөй класскөд“.

7 час 30 минут аплодіментјас шы улын президіумса пызан дорө локтөны: Сталин, Молотов, Каганович, Постышев, Ордженикидзе, Микојан, Бубнов, Яковлев, Стецкіј, Јенукидзе, Булганін, да мукөд јортјас. На бөрын президіум пызан сајын мытчысө Максим Горкіј. Пукалысјас залын ставыс сувтөны да дыр дугдывтөг аплодіментјасөн сөлөмөсаныс чолөмалөны асыныс медрәдејтана пролетарскөй гижысөс.

Торжественнөј заседаньө востө М. И. Калинин.

„Ыжыд нимкодөн—шуө Калинин јорт,—ВКП(б) ЦК-лыс да СССР-са СНК-лыс щөктомсө ме исполнајта,—сета біја пөс чолөм Максим Горкіялы (аплодіментјас).

Ме ог кут тан виставны сјјө, мыј вөчис Горкіј 40 воін аслас літературнөј, общественнөј да політическөј ужын ужалыс јөзлы. Вөчөма сылөн уна дај бура.

Міјан сөлөмөсә сјјөм, медым тајө ужыс уна војас-на олісны-мунісны.

Мед олас Максим Горкіј! (гораа аплодіментјас, „Ура“ горзөм, ставныс сувтөны).

Максим Горкіј творчество јылыс доклад вөчны кыв сетчө Стецкіј јортлы. Тајө кадө президіум пызан дорө вој Анри Барбјус. Сјјөс вочаалөны бурнөј аплодіментјасөн і кор Барбјус Горкіјкөд кясө да президіум пызан сајө пукөф ортчөн, сек вужө оваціјаө.

Ыжыд внімавьнөөн кывзө залын јөз Стецкіј јортлыс час куца докладсө, көні сетө Горкіялы характерісетіка кыз гижыелы, художниклы, революционерлы *). Стецкіј јортлөм доклад унаыс орлывлө аплодіментјасөн.

ВЦК да РСФСР-са СНК нимөсә Максим Горкіјөс чолөмалө Бубнов јорт *)

*) Вјзөд сјјө докладсө воыс.

Аслас выступленьоньын Бубнов јорт сетө Горкіј творчестволыы да дејствительностлыы обзор выл пролетарскөј култура лөсөдөм куза, көнө Горкіј вөлі медвозмөстчысөн медбөрја дас војассө.

Советскөј писателјас сојузса оргкомитет нимсаң чолөмалө гижыс Вееволөд Иванов. Сіјө висталө гижыјас том јөзлыы сөлөмсаң радејтөмсө асланыс велөдыссө да јортсө — Макөім Горкіјс.

Біја пөс чолөм Горкіјлы висталө французскөј кыв вылын Анрі Барбјус, сылөн трибуна вылө мытчысөмсө паныдалөны бурнөј аплодіментјасөн, кодө вужө оваціјаб.

Анрі Барбјус чолөмалө Горкіјс франціјаса робочөј класс да коммунист парвіја нимсаң. Барбјус Горкіјс чолөмалө, кыз пролетариатлыы ыжыд художникөс, гижөдјасыс кодлөн кыпөдөсны обществоын зонь бушков, гижөдјасыс кодлөн отражајтисны нарвөтөм јөзлыы шычөм да лөгсө нарвөтыјас вылө.

Сесса Безыменскіј јорт лыддөс прозаөн гижөм кывбур, кодөс бурејіөма Макөім Горкіјлы.

Кыв сетчө Јенукидче јортлы, лыддөны СССР-са ЦК-лыы шуөмсө.

Был пункт шуөмысы зал вочавөдө бурнөј аплодіментјасөн. Сыбөрын, кор Јенукидче јорт висталө СССР-са ЦК-лыы шуөмсө Макөім Горкіјс Ленин орденөн наградітөм јылыы, став пукалысјас сувтөны да дыр нужалана, бурнөј аплодіментјасөн чолөмалөны.

Паскалөны-кылөны кывјас „ура“ да, мед олас Горкіј“.

Трибуна вылын—ВКП(б) ЦК-са секретар Постышев јорт. ЦК да нижегородскөј организация нимсаң сіјө предлагајтө Нижнеј карлы пуктыны нимсө Горкіјлыы сіјө јубілеј куза. (Бара бурнөј аплодіментјас, ставныс сувтөны).

Булгавин јорт јуөртө, мыј Мөскуаса ВКП(б) областнөј комитет да карса комитет, Моссоветлөн да Мосгорисполкомлөн президиум примитис сешөм шуөмјас:

Ыжыд гижыс Макөім Горкіјлыы 40 вөса литературнөј да революционнөј боевөј дејательностсө пасјөм куза:

1. Мөскуаса култура да шөјтчан централнөј парк вежны Макөім Горкіј нима култура да шөјтчан паркө. 2. Вузјасын да втузјасын робочөјјаслы да колхозникјаслы лөсөдны мөскуаса советсаң 15 степендіја Макөім Горкіј нима. 3. Тверскөј улча вежны Горкіј нима улчаб.

Шуөмјасыс вочавөдөны бурнөј аплодіментјасөн.

Калинин јорт кыв сетө Макөім Горкіјлы.

Јона волнүјтчөм-пырыс трибуна вылө кыпөдчө Алексөј Макөимович. Но сіјө оз вермы заводитны сорнитныс, став залыс, кызө өвө морт, сувтөны да чолөмалөны јешчө і јешчө өтчыд асөыныс мед радејтана гижыөс да другөс. Горкіј унаыс заводитлө кинас өвтавын, дугөдны тајө гора аплодіментјасөб, но сылөн заводитлөмјасыс некытчө оз сөбавны. Оваціја муно некымын минут.

— Ме ог кут сорнитны сы јылыы,—завөдөтө Горкіј,—кущөма менө волнүјтө, мыј талун мунис тан. Ме јона-нин пөрыс, медем вөдчыоны (скромничать), но ме гөгөрвоа, мыј менө лишнөј јона дөнјалөны. Сөмын ејө абу менам делө, а тіјан. Ме сіјөс бөста кызө кущөм-кө аванс, кодөс мем ковмас ужавны вөчө вылө. Пока ем-на вын, кута быднөг сіјөс вөчны буржыка.

Но тырмас јубілар јылыы. Горнитам самөј јубілеј јывөсы.

Вермас оз лоны јешчө көнкө мөдлаын, мірын, тащөм ногөн гижыөс чөствүјтөмыс? Фөрт, некөн оз. Том гижыјаслы колө гөгөрвоны да дөнјавны робочөј класслыы аслас гижыјас да поетјас понда төжысөмсө. Најјаслы колө төдны, мыј робочөј класс век дөнјалас быдөнылыс мјан піыс, робочөј класслы преданнөјјаслыы заслугајассө.

Тајө должөн налыс кыпөдны енергіјасө да велөдны наын кывкутөм гөгөрвоөмсө, став наіө асланыс уж пондаыс. Горкіј корө асөыс том сөратникјасөб јонжыка велөдчыны, буржыка төдмавын асөыным странаөс, сылыс колөмјасөб да вермөмлунјасөб.

— Знаныө, сіјө—сешөм оружіјө, кодө мјанлы быдөнылы-на оз тырмы,—висталө сіјө.

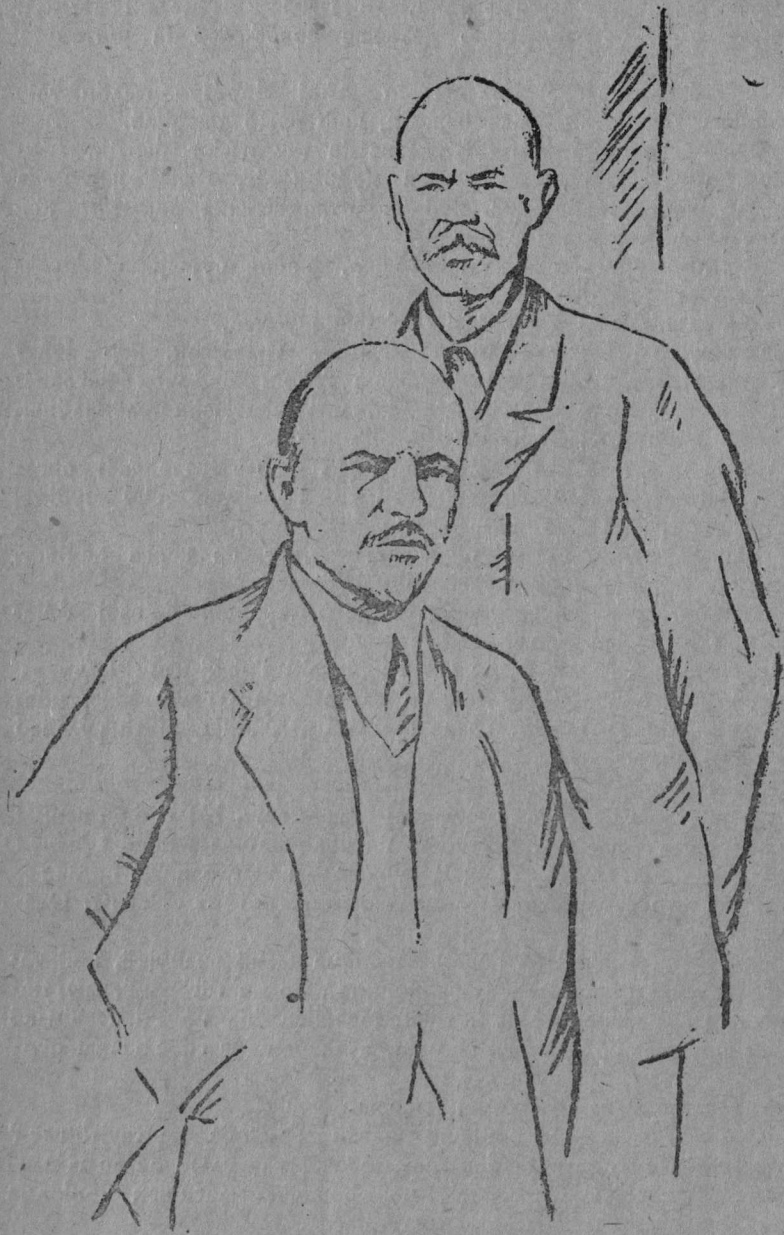
— Сөлөмсаң,—бөрја кывјасас шуө Алексөј Макөимович,—ағғөбала ставөсыс, мыј вөчинныд мем тајө луннас і тајө енергіја вылө, кодөс кыпөдінныд менам сөлөмын.

Мед олас робочөј класс, мед олас коммунист парвіја!

Горкіј летчө трибуна вылыы „ура“ горзөм да аплодіментјас шы улын.

Торжественнөј заседаныө бөрын вөлі литературно-художественнөј да музыкалнөј јуөкөд. Бөрвылас художественнөј театрс артистјас петкөдлісны М. Горкіјлыы „На дне“ пјессаыс 2-өд да 4-өд актјасөб.

ЛЕНИН ГОРКИҢ ЖЫЛЫС

В. И. Ленин і Максим Горкі. Худ. Вережкі.

Кушом ылао пуктылаіс Горкіјос Ленин, поџо аџыны сїџо тџдысџомсыс Горкіј понда, сїџо кыџасыс Горкіј жылыс, кодјас колыны Ленин гїжџџасын. Став олџм куџалаыс Горкіј жылыс Ленин ез вунџдлы. Бесіг Совнаркомын јуралїгџн, мырын первојја пролетарскџџ государствџн бескџдлїгџн, гражданскџџ војна мед сџкыд војасџо Ленин пызан ылыыс Горкіјлџн нїгајас ез вешјывны. Олџм куџалаыс Влаџимїр Ілмч кутїс јїтџд Горкіјкџд, сеталїс сылы індџџјас, сїніс бескџдны сылыс долывлаџм ылаалџмјасџо. І Ленин донјавлїс Горкіјос, кыџ медыџыд пролетарскџџ гїџысџос, художникџос.

1909 воџ Ленин гїжџо:

„Горкіј јорт вывті јона јїтїс асџас ыџкыд художественнџџ гїжџџаснас Россїјаса дај став мїрса робџчџї двїженїџкџд“ (Ленин том XI, ч. II)

Асџас пїсмџџасас Горкіјлы Ленин петкџдлџ обраџецјас, кыџї колџ нуны ідејновоспїтателнџџ уџ.

„Асџад художник талантнад, ті, вајїнныд Россїјаса робџчџї двїженїџџлы—да і ке сџмын џвї Россїјаса—зев ыџкыд пџлза. Тї вајїнныд нџшта уна пџлза і сы

вџсна тіјанлы нџкыџ. оз поџ леџчыны сџкыд настроженїџјас улџ, кодјас кыптџмаџе заграџчаса тыш епїзџдјасџн“.

Став пїсмџџасас Ленин јона отсалїс Горкіјлы мунны бескыд тужџд, јорт ногџн тџждысџлїс сїџо олџмас став мелџчјас жылыс. Ленин, кодї лыџдысџлїс художественнџџ лїтератураџн, кыџї ыџкыд џрудїјџџн классџвџї тышын, кодї донјавлїс лїтературнџџ гїжџџасџос революцїјалы пџлза лїџџ вред вајан бџксаыыс, ылаџ пуктывалїс Горкіјос, кыџ художникџос сыла, мыј асџас творчествонас сїџо вајџ вывті ыџкыд пџлза робџчџї класслы, соцїалїзм уџлы.

„Горкія—ынём шутөг, про латарскөй искусстволөн ыжыд представитель, коді уна-нын вөчис сылы даж нөшта-на унжык вермас вөчны...“ (Левин XI том, ч. II).

I сижө 20 онас, коді колі тајө гижөм бөрас, М. Горкія бура вештө аслас велөдые-лые і жортлые тајө кывјассө.

М. ГОРКИЯ ЛЕНИН ЖЫЛЫГ

Өнija кадө, кор став сөветскөй, пролетарскөй общественност празднујтө Максим Горкія-лые неламын воа јубилеј, колө пасыштны тајө гижөдын, кызі да мыј виставис М. Горкія ставмуывса пролетариат вожд жылыс—В. I. Ленин жылыс.

Горкіялөн ем неыжыд гижөд Ленин жорт жылыс, кнјжка—„В. I Ленин“, көні сижө сетө характеристика Ленины, кызі политическөй дејателлы да кызі мортлы.

Горкія гижө:

„Гижны сылыс (Лениныс. А. Т.) портрет сөкыд. Ленин, ортсысаы, ставнас сорны дын. Вөлі сижө прөст да вескыд, кызі і ставыс, мыј сижө виставис“. (М. Горкія „В. I Ленин“, ГИЛ, 1931; стр. 3.)

„Сылөн героизм көти пөшти ез вөв ортсыса југјалөм, сылөн героизм—ыжыд мытчысөм уж честнөј роч интеллигент—революционерлөн, коді сөлөмсаы ескө, мыј муылын вермас справедливост, героизм мортлөн, коді өткажигис ставмуывса долыд торжые јөзлы шуд доран сөкыд уж вөсна (ив. стр. 3.).

Горкія гижө:

„18-өд воын, арын ме јуалі Сормовскөй робочөјлыс-өимирј Павловыс, куцөм сы ногөн медтөдчана тор Ленинлөн?

—Прөстлун. Прөст, кызі вескыд сорны. Шүис сижө тајөс, кызі бура мөвпалөм, важөн рөшитөм тор“ (ив. стр. 14).

„Јон вөлаа морт, Ленин обладајтлис качествојаси, кодјас вөліны мефбур революционнөј роч интеллигенцијалөн. Өти сөцөм качество—ассө топөдөм“...

„Асывсаы рытөц сөкыд уж вылын пукалігөн сижө қикөз ез төждыс ас вөснаыс, но јона суеа төждыеліс жортјас вөснаыс. Быд прөст минута вөлі сетө мукөды, асылс шөјтчөг вылө кад колтөг“. (ив. 38 л. 6.)

„Сыын (Левин А. Т.) вөлі куцөмкө торжыны, коді кыкис сы динө сөлөмјас да өмпавијөјас ужалыс јөзлыс.“ (ив. стр. 21).

„Менам өинјасын тајө чувствөјасыс, тајө неаветыс олан трагедияјас да драмајас

динө торја вылө кыпөдөны Владимир Ленинс“...

„Меным торја-нын ыжыд төдчана Ленинын тајө сылөн јөз шудтөм оломјас динө немиритчытөм, куцөм тышкасан чувство, сылөн југыд ескөм, мыј шудтөмлуныс абу бырөдтөм тор оломын, а лектор, кодөс јөз вермасны шеныштны ас диньыс“. (ив. стр. 24).

М. Горкія сетө зев бур донјалөм Ленины, кызі политическөй вождлы, кодлөн вөлі „чотко выработанинөј вескыда вицөдөм, адчөм, коді сөцөм јона колө рулевөјлы сөцөм ыжыд, сөкыд караб вылын, куцөмөн вөлі сөвеч код сөкыд крестанскөј Россия“. (ив. стр. 24).

Горкія тајө гижөдын висталө ас адчылөм, куцаыс куцөм немиритчытөг вөлі тышкасө Ленин политическөй врајаскөд, ставкөд, кодјас вөлі кыскөны важ оломлаы да өинөны вөлі додставны бөр мезөм ужалыс јөзөс. Горкія висталө, куцөм торја выманнө вөлі сетө интеллигенција, учонөјјас пныс сөцөм јөзлы, кодјас вөлі сөлөмсаыныс көсөјоны ужавны пролетариаткөд вылө олом течөм вылын.

„Владимир Ленин, ыжыд политик, ыжыд настојацөј морт тајө мирьыс—куліс. Тајө кулөмыс зев дојмөмөн кучкис сөлөмјасас сижө јөзлы, коді төдліс сижөс.

Но смертлөн сөд вицө сөмын нөшта јосажык вицөитас став мир өинмас сылыс значенкө—мувыс паста ужалыс јөз вождлыс значенкө.

I сы диньы лебалам кымөрјас-кө, сөрөм да пөрјасөм кымөр сижө кым гөгөр-кө вөлі нөшта јонжыка сук—қик өгеама: абу вын коді ескө вермис немдөдны факел, кодөс лептис Ленин.

Владимир Ленин куліс. Сижө вөмалөн да вежөрлөн наеледникјасыс—лов јаөс. Ловја өе да ужалөны сөцөм успешнөја, кызі некод, некор, некытөн му выдас ез ужав“. (ив. 48).

А. Трифонов.

БУРЕВЕСТНИК

М. ГОРКИ

Скульптура А. Гурджан (1912 во).

Вежбыг гыа саризъ вестын
Төвныр кымөрјасөс суктө.
Саризъвыв да кымөр костын
Ödjö төвзө буревестник—
Сөд гымнөв код сижө сени.

Борднас быгја гыжыв чорплө,
Нөв моз кымөрјасөз качлө,
Ачыс горзө—горзөм шыас
Кымөр кылө сылыс радлөм.

Сылдн горзём—бушков корём!
Ыжыд вын да повтём сёлём,
Бушков вермыны щощ кёсјём
Кылө кымөр тајө горас.

Калук чукөр сі-ні-сафёс,
Чепсаёны саріз вылын,—
Көт-нын саріз подјө најө
Поланлунсө зёбны радёе.

Щощ-і гөгөрајас Һарёс,—
Најө сёлөмөз оз еібав
Олём пыцца тыш мичлуныс:
Гымгор повзёдлө-і најөс.

Јөјов пінгвін төвсај корёс,
Госмём туша—јајсө зёбө...
Сөмын гордөј Буревестник
Кокні-пырыс смела төвзө
Быгзём—зормём саріз вестті!

Кымөр чукөр сукмө, содө,
Саріз вылө өшјө пластөн.
Гыјас быгтө сафтём кодёс,
Гымлы чепсаёны паныв.

Гымгор мургө. Лөгмём гыјас
Төвкөд вермасёны јара.

Со-тај төвныр топыд сывнас
Куртис ветлыс гыјас стаја,
Локыс векыштчөмөн ласкис
Саріз бердса слуда мышкө:
Изумруда гыјас пасјис,—
Гөгөр кәјліс-резвсис бус-щын.

Буревестник горзө—төвзө,
Сөдов чард код сіјө сени,—
Һөв-моз кымөр пышти сунө,
Гыјыв быгсө борднас Һещкө.

Со-тај дөмон код-жө лебзө,—
Пансөм тышлөн гордөј дөмон,—
Ачыс серавлө-і бөрдө...
Сіјө—кымөрјасөс Һерө
Сіјө—Һимкөслаыс бөрдө!

Гымгор шыын,—чуткөј дөмон,—
Музём сылыс адзө-кылө;
Сіјө төдө: шонді чужөм
Оз-нын сәјөд сімөөд кымөр!

Төвныр шыгвө...
Гымгор мургө...

Жужыд саріз вестын кымөр
Лөзов біјөн ломзө-өзјө.
Саріз өктө чардбі һөвјас,
Пыцкас—гыјас улө зёбө.
Быгтө біја змејјас чукөр,
Гыјас пөвсын жуө уна
Чардбі југөрјаслөн вузөр...

—Бушков.. Локтас ыжыд гымөн
Тазсө повтём Буревестник
Суца төвзө гым-чард пөвсөд
Шуған-гыан саріз вылын,
Тајө горзө вермём сіјыс:
—Мед-жө бушков локтас гымөн!

Коміөдіс ПЕДЪ ГЕНЪ.

М А М

Комі вылб вуждiс **ТМА-ВЕНЬ**

(РОМАНЫГ ОТРЫВОКJAC).

I.

ВАЖ ОЛѠМ РОБОЧѠJАСЛѠН

Быд лун, воз асыв щына пабрiк-слѠбѠда вестын лечыда рiксiс гудок. Горзiс-тiралiс асја рѠм сынѠдын, палѠдiс пабрiка сiктѠс. Зумыш чужѠма, важысаъ чуксалан шыас велалѠм jѠз, терыба, котѠрѠн-сорѠн повѠѠм тѠрѠканjас-моз, петалiсны посьнiдiк керкаjасы да кысеjсны чуксалѠм шыѠ... Мунiсны... Кок-улын палсjалис еѠд сыла-ъаjt. Кылисны чiрѠм шыа унiъ сорнiјас, улiч сынѠдсѠ jуклѠдлiс jортѠм да мат...

Сiз мунiсны уж вылѠ. А паныдѠн налы пабрiк корпус-пыщкыс кывтiсны сынѠдѠд машiнајаслѠс еѠкыда меткыласѠм шыјас да чорыда корсјалѠм парлѠн. Пемыд гурана сiнјасѠн виѠдiсны пабрiк Ѡшiнјас. СтрѠга чур-виѠсны слѠбѠда керкајас вывтi куъ-еѠд трук-бajас.

А рытнас, шондi летчан-горув, кодыр мед-бѠрја југѠрјасыс сылѠн мыз-пырыс, жугыла лѠсталiсны Ѡшiнјасын—пабрiка бѠр былiкталiс jѠзѠс аслас iз крепост гырк пыщкѠссыс ывла-вылѠ, кыз-тај кѠртсывдан пач еѠлаѠ ортѠ шыблассѠ ассыс. I бара, еѠд щынасѠм чужѠма, машiна мавтас лѠкѠс паскѠма jѠз разѠдчiсны-мунiсны улiчјас куъа щыг пiнјасѠн ѠаткѠдчiг-тырјi. ГортјасѠ мунiсны варовѠжык, кылисны сорнiјас—Ѡд, талун кежлѠ помасiс катарга-уж, гортын видчысѠ кущѠмкѠ-да кущѠмкѠ ужын, да кѠв-i недырѠа да шѠртѠг.

Бара-на Ѡвi лун нылыштiс пабрiка, машiнајас пѠтмѠнныс бостiсны ебѠссѠ мортлыс. Бара-на Ѡвi лун вуптыштiс мортлыс олан нем шѠт-вывѠсыс, нѠшта Ѡвi восковѠн матыс-мiс гу-дорас морт, а возѠ—кѠв-мыј...

Прачнiк лунјасѠ уѠѠны вѠли час дасѠз; гѠ-тырајас да щапжык jѠз, мыј ем буржык паскѠм пастасны-да ветласны вiчкѠѠ, мунiг-локтiганыс пыр вѠјпасны да вiдасны том jѠзѠс вiчкѠѠ ветлытѠмыс. Вiчкыс локтѠм мыот јуасны-сѠјасны да бара уѠны, рытѠз.

Сiз коллалiсны ужавтѠм лунјас. Уна воѠн чѠжеѠм, Ѡвi пѠлѠс меставысва, муъ вескавы-

тѠм еѠкыд понда, оз вѠли чѠсмы омѠлик сѠ-јан, i медым ескѠ сѠјасжык омѠлик сѠјаныд, вѠли уна јуѠны сѠјiгѠн. (СѠкыда олыс муъ јѠзыд вѠли ещѠѠн кодѠѠны.)

Рытјасын дыш-пырыс гажтѠма ветлѠдлiс-ны-гулајтiсны слѠбѠда улiчјас куъа:—кодлѠн вѠли колошi—новалiс-кѠмалiс зер кѠв кос, зон-тiк-кѠ—бара-жѠ сiз, кѠв шондiа лун.

Гулајтiг моз сорнiтiсны пабрiка јылыс, машiнајас јылыс, вiдiсны ассыныс гырысжык-јассѠ, масверѠвѠјасѠс, сорнiтiсны i думаж-тiсны сѠмын мыј вѠли ас-гѠгѠрныс, асланыс уж јылыс. МукѠдтор јылыс, кѠв-i волас јур-јасѠ југѠр-моз мѠвп—возѠ ѠзытѠг бѠр чусалѠ-кусѠ.

Быд прачнiк мужiкјас нѠјтiсны гѠтырјас-нысѠ да пiнаеiсны. Том jѠз рытјасѠ коллалiс трактiрјасын, лiбѠ вѠчалiсны војпукјас мѠда-мѠд орданыс. Војпукјас вылын гудѠка-еiсны, jѠктiсны, сылысны пѠж сыланкывјас, понјасiсны, маткiсны, i бѠрја-пом—јуiсны. Муъ jѠз ещѠѠн ѠдјѠ кодјасны винаыс; кодјiсны i дурмасны,—кутасны iнастѠм шогнысѠ песни ѠтмѠда-мѠд вылын, быд нiнѠмабуыс воасны зыкѠ,—панас тыш, быд кос помаслiс нжыд дојјасѠн, вiрѠн, корсурѠ-и морт вiјѠмѠз лолас...

ЛѠкѠѠм, вiдчыѠм-полѠм мѠда-мѠдыс сѠ-кыд вужана вiсѠм моз ветлiс jѠз костас i сiјѠ вѠли сѠщѠм-жѠ важысаъ пукеѠм тор, кыз-i ѠекорсѠ кi-коклѠн муъ вескавытѠм дај:—чужiсны, олiсны i кулины сiјѠ вiсѠмнас—батсаъ пiлы вужлiс вiрнас сiјѠ вiсѠмыс.

Том jѠз прачнiк лунјасѠ гортаныс волiсны косаслѠм паскѠмѠн, Ѡајт бусѠн тырѠмѠн, вiрѠс чужѠм-рожаѠн ошјысiг-тырјi—кодi-кодѠс нѠјтѠма, кодi-кодѠс вермѠма, а коды сурѠма асыс—лѠкыс маткiг-тыр, лiбѠ бѠрдiг-тыр—код, зывѠк, коњѠр-код... МукѠддыр том jѠзѠс гортаныс вѠјѠдасны мамјасныс, лiбѠ чѠј-вок-ныс. Корасны кытыс-кѠ пощѠс-бокыс, канавыс, лiбѠ кабакыс-на суасны садтѠм кодѠн да нѠјтiтыр, вiдiгтыр вѠјѠдасны гортаныс. Гортын ѠдјѠжык водтѠдасны, мед палаласны асыв-кежлас, кодыр гудок скѠрыс кутас чуксавны мунны ужвылѠ.

КѠв вѠли-и нѠјтасны-вiдасны бат-мам том jѠзѠс, но јуѠм да тышкѠѠм ез кажитчыс

налы пӧлӧсӧн, сӱвӧӧн—сӱз вексаыс-нын пук-сӧма: кор асныс вӧліны томӧс, сӱз-жӧ најӧ жулісны-тышқаслісны, најӧс сӱз-жӧ нӧйтлісны бат-мамныс. Да-і оломыс сещӧм вӧлі—ӧтмоза, нӧжӧнӧк візувтӱс гудыр ва-моз воыс-воӧ, велалмаӧс вӧлі мӧвпавны і керны ӧтӱкӧс нӧнӧм вӧрӧддывтӧг і некодлӧн ез вӧв сӧломас кӧсӧм сещӧм оломсӧ вежыштны, бергӧдны мӧд-ног.

Мукӧддыр слӧбӧдаӧ волывлісны кысаң-кӧ бокӧвӧй јӧз. Робочӧјјас на вылӧ віӧдӱсны кыз тӧдтӧм јӧз-вылӧ, інтересујтчысны-јуасісны сӧмын ортсысаыс кокныдыка, јуасісны мукӧд оланіјас јылыс, кӧні ужавлісны најӧ војдӧр, сесса вочасӧн на дӱнӧ велавліны да регыдӧн вескодӧс лоіны. Најӧ віставӧмјас сертӱ вӧлі тыдалӧ сӧмын, мыј робочӧјјаслӧн оломыс сещӧм-жӧ сӧкыд, кыӱі-тані. Сӱз-кӧ оз сулав-і сорнітны сы-јылыс? Но вӧліны код-сурӧ і сещӧмјас, кодјас сорнітлісны слӧбӧдаын некорсӧ кывалытӧм торјас-јылыс. Накӧд ез венчыны, но кывзісны кыз-кӧ веріттӧм-пырыс пӧлӧс сорніјассӧ налыс. Ез ӧткода і імітны кывјасыс слӧбӧдаса јӧзлы: кодјасӧс-кӧ сӧмын јонжыка дӧзмӧдіс, мукӧдыслыс кыпӧдіс сӧломас полӧм, а мукӧдсӧ тревожітӱс-гудрӧдліс поӧтӧмтор нафеја мыјкӧ-вылӧ... Сещӧм-јасыс, медым вунӧдны торкыс тревогасӧ пышкӧссыс—јонжыка нӧшта ботчасны јуны, пӧдтыны вінаӧн шог-тӧсканысӧ.

Поліг-відчысігтыр віӧдӱсны сещӧм сорніа воыс мортјас-вылӧ слӧбӧдаса јӧз. Најӧ вӧлі чајтӧны, мыј сещӧм мортыс торкас налыс кӧв сӧкыд-да, но лӧн оломысӧ. Сӱзі-нын морт велалӧма—мед ескӧ оломыс лічкіс став јӧзсӧ ӧткода і нӧнӧм ез відчысны буржыктор

вывтӱ оӧкыдысла, а чајтисны, мыј вежсӧмыс нӧшта јонжыка сӧктӧдны вермас. Сӱјӧн, выл-тор вісталисјаслыс слӧбӧдаса чӧв кӱдмӧдчысны-ӧтдортчысны і најӧ лібӧ мунасны вӧлі мӧд пабрика-вылӧ, лібӧ колтчасны-кӧ вӧлі сетчӧ—олоны торјӧн, оз-кӧ вермыны мірӱтчыны слӧбӧдаса пемыд-гудыр оломокӧд...

Сещӧм сама вӧлі олоӧм робочӧјјаслӧн тајӧ слӧбӧдаын. Сещӧм олоӧнас овлісны мортјас ар ветымын гӧгӧрӧзі і сы бӧрын кувлісны, куз-жык нем сӧкыд-пемыд олоӧма зев шочлӧн вӧвлі.

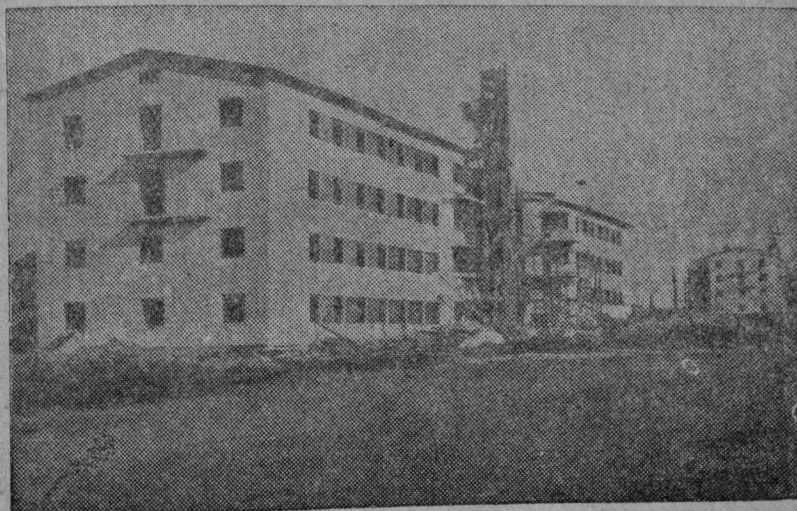
XII.

СТАЧКА

Важынык, ічӧвӱк керка Власовјаслӧн пырӧтарӧ јонжыка і јонжыка інтересујтӱс слӧбӧдаса олысјасӧс. Но ез ӧтмоза быдӧнӧс дерт: уналӧн вӧлі полӧм, мукӧдлӧн лӧгалӧм, вӧлі сӱз-жӧ-і бура віӧдӧм, ескана інтерес. Код сурӧ пыравлісны, кӧв поліг-відчысіг тыр-а, сӧветујтчыны Павелкӧд тащӧм кывјасӧн, јуасӧ-мјасӧн.

—Но-ко јорт, те ныгајас лыддан, законјас тӧдан і мукӧдтор. Вај вістав меным сӱјӧ да сӱјӧ, кыӱі-мыј вӧчны...

Павел оз ӧткажіт сетас сӧвет, індӧд, вісталас кушӧмкӧ пабрикаса непӧрадок јылыс, пӧліціја лок-нога поступок јылыс да сӱз во-зӧ... Мыј оз вермы ачыс віставны—гіјас за-піска да сӱјӧ запісканас щӧктас ветлыны ка-рӧ тӧдса адвокат-дӱнӧ.

Выл керкајас робочӧјјаслы.

Вочасөн содіс јөз пөвсын уваженнө тōлка том морт-дінө, коді вескыда, смела висталө өвитор, мөдтор јылыс, старјтчө раґны быд-лунса ґуг делөјас фабрикаса началство-кост да робочөјјас кост оломын.

Медса-нын јона Павел кыпти јөз сінвозын өвнө „көпејкаа делө“ бөрын.

Фабрика сајын матын вөлі васөдін нур; Нур-вылас быдмисны сөмын шочинік долөд пожом повелјас да лашкөс кыґпујас. Гожа пөраө нурвысвыс өвтис лок дукөн, а ном кымөр-моз кыпөдчылас, сымында. Номјас вөлі разөдөны лхорадка вөсөм і јона мучтчылыс фабрикаса ужалыс јөз. Нурыс вөлі пабрикамыслөн. Выл директор думыштас костыны сјјө нурсө, а пөпутьө щөщ і пөлзатор перјыштны көсјас—тундрасө перјыны. Нур костөм—вел ыґыд рөскөд. Но директор ез сувт, адґис туж—став рөскөдсө суис робочөјјас вылө, быд рубыс бергөдны өвнө көпејкаөн. Сјґнас фабрикантысла некушөм рөскөд оз ло, а чіг барыш.

Робочөјјас шыґысны. Медса-нын өбиднө кажитчис налы сјґ, мыј пабрикаса служашщөј-јасыслыс абу шуөма бергөдны, став рөскөдыс сөлө робочөјјас вылө.

Вөлі субөта лун. Директор өшөдөма объявлено налог сүјөм јылыс. Павел мыјкө вөсөдчө вөлі сјјө луннас да пабрика вылө ез ветлы і нинөм вөлі оз төд. Мөд луннас вичко сывсөм бөрын локтисны сы ордө старік-лөтешщик Сізов да ыґыд тушаа скөр слесар Маковін,—најө і висталисны.

—Чукөртчылім мнө талун,—кутис виставны Сізов,—сорнөтөм-төлакутөм кыґи-мыј і вот төварышјас ыстисны те динө јуасны; те—морт грамотнөј, төдан законјас-і быдтор, а вистав вай—ем-абу сөдөм законыс,—вермө-оз директор мјан көпејкаөн номјаскөд војутны?

—Думышты-жө!—југнөтис сіннас да шыасис щөщ Маковін.—Ньол во сајын таґ-жө жульнө-чјґтисны,—чукөртлісны мјанлыс общөј пывсан стрөйтөм вылө. Кујим сурс да көкјамыс-со шај чукөрмыліс! А көн сјјө сөґґаыс? І пывсаныс абу!

Павел висталис, мыј тајө абу справедливо, директор оз вермы сүјны налог робочөјјас вылө, кыґ выгөдаыс фабрикалөн, мед фабрикантыс ас вылас і бостас...

Мунөм бөрынас мам нөмкөда шыасис Павелы:

—Вот, Пашук, старікјас вес те динө сөветөн кутисны воливны.

Павел сетчө нинөм ез шу, пукөс пызан-сајө да зев зила кутис мыјкө гыґны.

Мыјкө-дыра-бөрын јурсө кыпөдіс да шуис мамлы:

—Мам, те-динөз мөг: вай ветлы карө, ну тајө гижөдсө...

—Мыјкө өпаснөј тор?—јуалис мам.

—Да. Сөтөн печатајтөны мјанлыс газетнымөс. Колө, мед ескө тајө гижөдыс, көпејка јывсыс вескалі талунја номер петан газетас...

—Сјґ, сјґ!—шыасис мам.—Ме пырыс-пыр.

Тајө вөлі мамлы медвозза кесјөд писаныс тајө ыґыд уж-вылын. Сылы нөмкөд лоі, мыј пыис веритчө да вескыда висталис.

—Ме гөгөрвоа...—шуалис мам пастасөг-мозыс.—Мыј-нын сөсса тајө вескыда грабитөны! Кыґ-нын-пө мортсө шуөны? Јогор Иванович-өд буракө?

—Сјґ, сјґ!—петөг-мозыс шуис мамлы Павел.

...Карыс мам воис сорөн-нын, рытнас. Мүзөма, но сөвел чужөма.

—Сашаөс адґывлі-і!—виставны кутис Павеллы.—Копрасны щөктис теныд. А Јогор Ивановичыд—сөщөм шаґ морт! Герам петкөдліс...

—Ме рад, мыј теныд сөлөм вылад вомаөс јортјасөј,—лөґа шуис Павел.

Зев шаґөс оз-бара щапөтчыны! долыдовны сөщөм јөзидкөд, кодыр морттујө тенө пуктөны...

Выл-лунө Павел бара ез мун уж вылө вөлі јурнас вөсөдчө-да. Обөд кадө котөрөн пыравліс Пөдөр Маґин. нөмкөд-пырыс кашкөгтыр јуөртис:

—Мунам! Став фабрикаыс кыпөдчис! Тела ыстисны. Сізов да Маковін шуөны,—те-пө медбура верман виставны... Мыј вөсчө!

Павел кывшутөг кутис пастасы.

—Бабајас щөщ локтөмаөс—Зы-ык!

—Ме щөщ ветла!—шуис мам.—Мыј сен керөө? Ветла!

—Ветлы!—щөктис Павел.

Термасисны муисны кујимөн улча куґа. Мамлөн термасөмысла да јона мөвпалөмысла лолыс тырі, кыліс сөлөмыс сылөн, мыј пансө мыјкө ыґыдтор. Пабрика ворота дорө уна-нын чукөрмөма нывбаба, мыјкө јона увгөны. Пырисны өґрада пыщкө, а сені тырыс жуө, увгө јөз.

Мамлы сін-вылас усі, мыј быдөн вөсөдөны өтарө гөрд кірпича корпус сөтен-бердлаґ, көні көрт шыблас чукөр-вылын кујим морт сулалисны да шенасисны кинаныс; најө вөліны Сізов, Маковін да Вјалов, а на динын нөшта вөтө-квјаг морт.

—Власов локтө!—горөдіс кодкө.

—Власов?—Татчө сјјөс!...

—Лөґөј!—горөдісны пөв-мөдлаын өтпыр-јөн.

Көнкө матын мам-динсаң кыліс гөлөс Ры-
бынаһөн:

—Огө көпежа вөсна сулалөј, а правдаыс
вөсна! Вот! Абу дона мјанлы көпежа, кот-і
сөкыдзык сјјө дјректор руб дорыс, морт
вјрыс сен унжык сјјө со шайтын дорыс,—вот!
Огө көпежа жамітөј, а вјр-пөссө, правдасө,—
вот!

Кывјасыс Рыбынаһөн усыны јөз-чукөр былө
—кыз тывкөрт інмө бјаізіјө, быд інмөдчөмын
эавкнітө бікіһөн:

—Вернө, Рыбін!

—Сіз качегар!

—Сіз! Сіз!—кылісны быд боксаң.

—Власов локтіс!

Сорніјас, гөлөсјас өтлаө пучысны, ыжыд
төвшы-моз кыптисны,—машінајаслыс бергалөм
шысө да парлыс ышлаоалөмсө вевтјисны.

А јөз өтарө локталіс, терыба котөрөн-со-
рөн, кјјасөн шевјасег тырјі, шуасег-тыр, мө-
да-мөдөс ызјөдіг. Муз морөсјасын дыр чөв
олан лөг вөзјасіс ортсө, лебаліс сынөдөд—
бордјассө лөбөддіс, чорыдзыкка бөстчөдіс,
кыпөдіс, тојліс возыс-возө, мортыс-мортө.
Јурјас вестын кымөрөн довкјаліс шын, бус,
өөд шорөн вјзу втисны пөсалөм чужөмјас, сін-
јас өзјисны.

Сјјө медвөсө, көн сулалісны Сізов да Ма-
ковін, тыдовтчіс Павел.—Товарышјас—кыліс
гораа медвозја чукөстчөм шыыс Павеллаһөн.

Мам ылысаң казалис, кыз Павеллаһөн чужө-
мыс келдөдіс, дрөг-муні, вөрзыліс вомдорыс;
ускөдчіс возлаң мам, кутіс вештавны кјјаснас
јөвсө. Сы былө шыасісны:

—Кытчө зырсаң?—Но сјјө ез сувт, пыр
возө муніс вөчасөн пыс дінө матөжык, око-
та бөстіс ортчөн сувтны пыскөд.

А Павел, мыјөн шыбытіс первојја кывсө
пыдысаң сөлөмсаңыс, кытчө ас думсыс пук-
тіс став көсјөмсө,—горшдіныс гөрзасөсіс
ыжыд нымкодысла,—тышкасан бојөвөј рад-
лунысла; кыпыд көсјөм лыбіс морөсас, лоі
сөшөм кылөм пышкөсас—нещыштны сөлөм-
сө ассыс да шыбытны-сетны правда вөсна.

—Товарышјас!—бара чукөстчіс Павел і
ыжыд вынјөр кыліс ачыс сјјө кывсыс.—Мі
лоам—сјјө, јөзыс, кодјас кіөн стрөітөны дво-
речјас, вјчкојас, пабрік-заводјас, кодјас кіөн
дорөдөны і зарні сөңгајас і дом-чөпјас; лов-
ја выныс-сілаыс му вылас сјјө—мі, код по-
мыс вердчөны і гажөдчөны озырјас...

—Вот!—горөдіс кысаң кө Рыбін.

—Мі дугдывтөг пыр быдааын, быд уж
вылын местанас медвозја јурас, а оләмас—
медбөрын. А коді төждысө мјан вөсна? Ко-
ді көсјө мјанлы бурсө? Коді лыддө-пуктө
мјанөс морт-пыдді?—Некод!

—Некод!—јөләга шытөләһөн кодлөн-кө шы-
асөм кыліс.

Павел өләдыштис ассыс сөлөм-четчөмсө,
кутіс вјставны лөңжыка, спокојнөја. А јөз
топөдчіс, сібөдчіс матөжык сыдінө, сурс ју-
ра, өві тушаа мөвпа пөмөсө пөрі. Уна сін
зоргіс, вјзөдіс сы вылө, кыјіс быд кыв сы-
лыс да јжтис сөлөмас.

—Мі ог вермөј перјыны аслыным буржык
олөм, кытчөз ог пснөј быдөн чувствуйтны
аснымөс төварышјасөн мөда-мөднөмсө, өві
семјаһөн котырөн, өвітор кылан сөлөмөн—
вермасны аслыным права вөсна.

—Вјстав делө јывсыс!—локыс горөдіс
кодкө матын мам-дінын.

Ен торк!—вөча шыасісны горөдыс-лы гө-
лөсјас кыклааын.

Шынасөм-сөдасөм чужөмјас зумыша сула-
лісны, уна сін төжд думөн вјзөдісны Павел
чужөмө.

—Соціаліст сорні-серғыыс, а абу дурак!
—шуіс ксдкө.

—Ук, смела і сорнітө мортыс!—здөвөл гө-
лөсөн шыасіс, мамкөд ортчөн сулалыс, сін-
пөла робочөј.

—Пөра гөгөрвоны, төварышјас, мыј некод
оз вермы мјанлы сетны отсөг, ог-кө асным...
Быдөн став-вест, ставөн—быдөч понда!—Вот
мјан закон, көсјам-кө мі вермыны врагөс.

—Сөлноја сорнітө!—горөдіс Маковін. Пас-
кыда өвтыштис кјјас да кулаксө лептөмөн
грөзјітис.

—Колө корлыны дјректорсө татчө!—возө
мөдөдчіс Павел.

Јөз чукөрөс бытгө төвнырөн өвтыштис,—
довкмуні өтарө-мөдарө і уна гөлөс горөдіс:

—Дјректорсө вјзөдлөј!

—Дјректорсө татчө!

—Депутатјасөс колө ыстывны!

Мам матөжык матыгтчіс возө і вјзөдіс
пыс-вылө нымкофа, кыз сјјө сулалө уважај-
тан пөрыс робочөјјаскөд ортчөн.

Көрт-вылө шер кіссөм-мөз шөтісны гыгөм
јөз чукөрсөң јортчана, вјдана кывјасөн паб-
рікаса началство былө. Павел ылысаң вј-
зөдіс јөз пөвсө і корсыс сінјаснас мыјкө.

—Депутатјасөс!

—Сізөвөс!

—Власовөс!

—Рыбінөс! Сылөн пінјасыс јон!—горзісны
мөдарө—індалісны өтмөдарсаң гөлөсјас.

Друг јөз пөвсыс кылісны вашкылөм горөд-
чөмјас:

—Ачыс локтө!...

—Дјректор!...

Геолого-разведочној труба. Плывунјасті муо пырём вылө

Лоз жуковтчиг-моз вешјис өтарө-мөдарө јөз директор туж шөрыө. Тыдовтчис ыжыд тушаа, јөс тошка куз чужөма морт.

—Но-ко...,—шуалис локтиг-моз инмөдчытөг кісө чургөдөмөн, кодјас ез вешјыны сіјө туж шөрыө. Сінјасыс візөдісны сылөн најана чіт-кыртөмөн, ассө ыжыдөн кылөмөн, төдмаліс локтиг-мозыс өтөіс, мөдөс. Сылы пөртчалісны шапкајас код-сурө, мукөдыс копраесны, а ачыс некодлы ез копыртчыв, быттө вескод муніс; тыдалісны-нын чукөрыө јандысан чужөмјас, кайтчана өінјас, мыј вывтјалөмажык лоі...

Со сіјө муніс мам-дінті маті, стрөг өінјасыс услі мам чужөм вылө көзыда. Сувтіс көрт чукөр дорө. Кодкө вылыссаңыс сетіс сылы кісө кыпөдчыны, но сіјө ез кутчыө, вынјышт-чіс пессытөм јон тушанас да восковтіс көрт чукөр вылө. Сувтіс Павела-Сізова воҙ да јуалис:

—Кушөм тајө тіјан скод? Мыјла роботасө өновтінныд?

Секунд-мөд вөлі лөһ.. Јурјас дув-дов өт-мөдарө муныны, но нінөм некод ез шу. Сізов шеныштис јур-вестас картузнас, кыпөдліс пел-пом лущјассө да јурсө өшөдіс.

—Ме јуала!—горөдіс директор.

Павел сувтіс ськөд ортчөн, индіс кінас Сі-зов вылө да Рыбін вылө, гораа шуіс:

—Міјанөс кујімөс төварышјас бөрјисны

депутатјасөн, требутны тенсыд, медым ве-жін те ассыд прикәтө быд көпејка уждонныө бергөдөм јывсыд...

—Мыј понда?—Павел вылө візөдлытөг јуалис директор.

—Мі ог лыддөј вескыдөн тајө налог сүјөмтө тенсыд!—гораа шуіс Павел.

—Ті-нө чәтанныд, мыј ме тајө налогсө сүјі робочөјјасөс експлоатірујтөм понда, а ег ассыныд-жө оломнытө бурмөдөм вөсна? да?

—да!—шуіс Павел.

—Те сіз-жө?—јуалис Рабінлыө директор.

—Ставным сіз!—шуіс Рыбін.

—А те, кыз?—бергөдчіс Сізоваң да ју-алис сылыө.

—да ме сіз-жө ескө вөлі просіта: сіјө көпејкасө міјанлы аслыным-нын кол!—шуіс Сізов да вівөват морт-моз бөр өшөдіс јурсө.

Директор көжөнік кышовтіс өінјаснас јөз чукөр вывтј да топөдліс пелпом вечікјассө. Сөссө бергөдчіс Павеллаң, візөдліс пытајтан өінјасөн да шуіс:

—Те кәйтчан мукөд дорыө інтеллігент морт-код-жык, но неужелі і те өн понімәт пөлзасө сыыө?

Павел гораа шуіс, мед кыласны ставыс:

—Пабріка-кө костас нурсө аслас щөт вы-вө—вот секі гөгөрвоасны быдөн, мыј сіјө вөчөө міјанлы бур-кузә!

—Пабріка оз нохсы благотворітельнөј де-

лөбн! — косыо шуис дйректёр. — Ме щокта ставныдылы пырыс пыр-жө сувтны уж выло! — шуис і мөддөчис нөжжөнүк мунны.

Бөр-пу жывті төвныр шувгыштг-моз, жөз чукөрті мувіс пыді дөг шыа гы...

— М-мыј? — сувтышталіс да жуаліс дйректёр.

Төвныр усеі, — ставыс лөніс. Сөмын кытөн-кө ылаын кыліс, сінсытөм пу, өтка гөлөс:

— Ужав ачыл!..

— дасвіт минут бөрын он-кө сувтөј бөр уж выло, — ме щокта гжжны ставныдылы штрап! — косыс гораа шуис дйректёр і бара мөддөчис мунны. Мунг-мозыс бөрвывтыс зык өд-аіс-і- өдзіс, і кытчөз ез сајав мышкыс дйректёрлөн, пыр кыліс і гуса шы пөрі гор-зөмјасө...

— Вот і сорныт такөд!

— Со колөко і права! Ех, олөм, олөм...

Мукөдыс жуасісны Павеллыс:

— Еј, закон төдыс, мыј сесса та бөрві керны?

— Віставлін-тај ескө, рағлін лөсыда, — локтіс да вуштыштіс ставсө!

— Но-ко, Власов, кыз сесса, мыј?

Кодыр жуасөмјас уна-нын кутіс лоны, Павел шуіс:

— Төварышјас, ме вөја еновтчывны уж-сыс і сетчөз бөр несувтны, кытчөз оз сөг-ласітчы мјан ног...

Кыптіны гөлөсјас:

— Адзөмыд дуракјасөс!

— Стачка? — Поғө...

— Көпејка вөсна?

— А мыј-нө, көт-і көпејка вөсна? — Поғө!

— Ставнымөс тон сыліщупталасны...

— А кодкө сурө ужалысыс?

— Сурасны!

— Јудајас! — Лов вузалысјас...

XXVI

МАЈ ПЕРВОЈӨД ЛУН

Пөра колі. Лунјас өдјө лебзисны өтмөда-бөрсааныс. Мам ез-і уфитлы мөвпыштылыныс Первој Мај лун жылыс ужјас пырсаыс. Вој-јасын сөмын, кодыр куз лун котралөм-нок-сөм бөрын, муз водас волпасө, уелө төдвы-лас да нукуртас сөлөмыс:

— Көт мед — регыджык-нын...

Јүгдөмөн щөщ ојзас чуксалас пабрикаса гудок, Павел да Öндрей термасг тырјі со-јыштасны жуыштасны щај, коласны мамлы дас-кымын пөлөс уж да мөг, сетасны кес-јөдлөмјас сетчө да мөдлаө ветлыны.

Лунтыр котралас-ноксас ур-моз — пуас-пө-жалас өбөд, гудралас да пуас краска да клеј прокламаціјајас печатајтчы, воласны кушөмкө јөз, — коласны запіска, лөбө щөктас-ны віставны кыјөн Павеллы-лі Öндрейлы.

Первој Мај празнујтөм-жылыс гжжөдјас быд вој кутісны разавны — заборјасө, керка етеңјасө ласкалөмөн, весіг пөльціја канце ларіја өзөсын өшалісны. А асывнас пөлічеј-

Фото Пельмеговлөн.

демонстраціја август 1-өд лунө Сыктывкарын.

скöjjас відчиг-јортчиг-тырји ветлöдлöны ыещкöны да вушталöны гижöдјассö, но öбöд кад бара кытыскö чужöны—кыис-киö ветлöны ыстовкајас, ылавлыын кокулын тупласöны. Карыс ыгтисны сышщикјасöс, најö сулалисны пелöсјасын да быд робочöјöс синалисны-тöдмалисны, а робочöјјас öбöд кад і рыт-асыв визывöс, варовöс ветлöдлісны на дінті да вомгоруланыс гусöнйк сералисны-елтчисны. Быдöн вöліны нымкодöс, мыј пöлицја нинöм оз вермы керыны, весег олöма пöрыс робочöјјас нымкода шенчисны прокламація разöдысјас вылö:

—Визöд, мыј кутисны вöчны,—а?—шуалисны мöда-мöдныслы.

Быдлаын тыдалисны јöзчукöр, пöса, сöлöмыс сорниталис чукöстчöм-јылыс. Олöм пуис, і тајö тулыс быдöнлы вöлі интересжыковны, быдöнлы вајис мыјкö вымтор, кодыкö—лöгавны, скöравны да видны революциöнерјасöс, мукöдлы—надеја, відчысантор, а којмöд-пöлöслы, сешöмјасыс вöлі ешажык,—ыжыд нымкодö, кыпыда кылöм, мыј на куца лоі тајö, мыј најö мырсöмөн палалö, кыпалö јöзыс.

Бöрја кадö Öндрей да Павел пöшті оз уцлыны војјассö, локывалисны гортö асја-вој каднас (гудок возвылыи), кыкнаныс музöс, чирöм гөлöсаөс, кельдöс. Мам тöдö вöлі, мыј најö вöчалöны гуса собраннöјас вöрын—нур сајын, сиз-жö вöлі тöдö, мыј војјасын слöбöда-гöгöр кышдалöны вöла стражнйкјас, кыјöдчöны сышщикјас, кваталöны-куталöны öтқа робочöјјасöс да шобöны, разöдалöны унаöс-кö öтлаыс адзöны, а пöраыс-пöраö арестујталöны öт-мöдöс. Мам гöгöрвоö вöлі, мыј і пісö сылыс Öндрейкöд вермасын арестујтны кушöмкö војö, но ез пов.

Ісај Гарбовöс вйöм-јылыс делöыс кызкö зев регыдөн кусі. Кык лун сетчöс пöлицја корліс морт дасöс, јуасіс налыс, сесса нинöм ез вöсыс да еновтіс.

Марја Корсунова мамкöд сы-јылыс сорнитöгөн шуис:

—Код-нö вермас тöдны, коді кореас мыж вöчысö? Сіјö асылас-пö гашкö со морт адзылöма Ісајöс-да і на піыс öкмысдасыс верміс кощкыны, сымыядалөн сывылö лöг чöжöма сизым во чöжөн...

Öндрей тöдчымөн бöрја кадö вежсис. Чужöмыс јөсеміс, сінјасыс сінгуранас вöјны. Вöснйдик чуқыр нырбордјассаныс вомкöдланыыс визнйтіс. Ешажык кутіс сорнитны бöрја кадö мыјсурö јывысы, варовыс бырі, но щöкыджыка öзжыны пондс кыпыд кывјаса сорнйөн возö олöм-јылыс—југыд, долыс пращнык-код свободаа олöм-јылыс...

... дыр відчысан лун, Мај Первој лун, медбöрті воіс.

Асыв. Гудок пабрика-вылын быдлувса-моз-жö горöдіс, ыжыдалан шыөн чукöстіс пабрика сиктöс. Мам ез унмовслы сіјö војнас. Мыјөн кыліс гудöк, чепöсјіс вольпас-вывысыс, термасег-тыр сувтöдіс самöвар, көсјіс мукöд лунса моз-жö таркнйтіны öзöсö, чукöстны Павелöс да Öндрейöс, но думыштис да сöмын кинас шеныштис. Пукеіс öшің дөрö да гырззавыв летчысис.

Кельид-лöзов јенежті терыба тöвчисны—кывтісны чукöрөн-чукöрөн поснйдик југыд кымöрјас, бытöд борда поткајас локгорша шытöлөн гудок горöдöм шыыс повзöм.

Мам визöдіс кымöрјас вылö да кывзысис ас пышкөссыс. Журыс вöлі сөкыд, сінјас уцтöмла орөсөма. Но лöыда кыліс ассö, сöлöмыс јопкіс, думайтчысис кокнйитор-јылыс...

—Воз-на сувтöдөма самöварöс, пакталас вес!—мöвпыштис аслыс.—Мед-на узыштасын талун дыржык, буржыка шöйтчасны. Музисны нин-öд вој-војтö пессегөн...

Öшіңöд гажаа мытчасіс шондй југöр да ворсіс керка пышкөсын. Öтй југöр усй мамак кикар-вылас да небыда шонтыштис пöрыс кучіксö; мам мöд кинас шылкнйтіс шонид инсö да нумјалис аслыс. Сесса четчис, нöжжöнык мед оз грымöдчы боөтис самöвар вылыс струбасö, мыссіс да сувтис јурбитны...

Мöд гудок горöдіс нöжжöжык, нафејатöм-пырысжык, кірган кыз шытöлөн улыса нужöбтіс. Мамлы талун кажитчис мукöд лунса дорыс дыржык горзöмыс.

Вежössајын кыліс сөз гора гөлöсыс Öндрейлөн:

—Павел! Кылан?

Кодныслөн-кö кылö шлокнйтіс вольпассаң жожö көмтöм кокныс, кофныскö чöскыда очөстис...

—Самöвар пузис-нын!—горöдіс налы мам.

—Четчам!—гажаа шыасіс Павел.

—Кыпöдчö шондй!—шуис долыда Öндрей.—І кымöрјас пышжöны!.. Мед! Најö оз ковны талун,—кымöрјасыс сөстöм јенежын!.. Петіс кукнаö.

—Бур асыв, мамö! Кушöма уцін?

Мам матыштчис сыдінö да назöнйк шуис:
—Те-бара, Öндруш, ортчөн Павелыд-кöд муи!

—да дерт, кыз-нö?—вашнйтіс Öндрей.—Кытöч мі öтйклаынöс,—пыр ортчөн кутам мунны, мöда-мöдыс ог јанöдчöј,—сизі-і тöд.

—Мыј ті сенй вашкöдчаннй?—кыліс Павел да јуалис вежössајсаң.

—Нинöм, Пашук, сиз!..

— Мам-тај шуо—мичажыка-по мысы:
 шывјас-по талун кутасны тїан выло візодны,
 —шувїтїс Ондреј да петїс посвоџо мыссыны.
 „Вставај, подїмајса рабочїј народ!..“—
 — Вомгорулас ыліс Павел пастасїг-мо-
 зыс.

Јенеж вочасон восеїс, гажа лун косјодїс
 сетны, медбөрја кымөрјассө вөтліс-нобөдїс
 төв. Мам пызан дорын лөсөдліс чашкајас,
 лажкөдліс журнас да мөвпалїс:—өд, кушдөмөс
 со,—өні сералөны, шувїтөны, быттө нїнөм,
 а код төдас—мыјјас лоас бөрті, луннас?
 Мыјон помасас?—Тај мөвпалїс і аслыс щөщ
 лої лөсыд сөлөм-вылас—лөн, долыд...

Щај јуїсны дыр, нарөөнө нужөдїсны, мө-
 дым регыджык відчыоны петанкадсө. Павел
 термастөг дыр панөн гудралїс стөканеыс са-
 карсө, сїз-жө термастөг кыза солалїс наншө-
 рөмсө вылістыс. Ондреј кокјаснас пызан-
 улын гыжөдчїс ноксїс, (сїјө некор ез вермыв
 кокјассө инавны), да візөдїс јїркө кыз шондї
 көчјас ворсөдчөны. Сесеа вїставны кутїс:

— Зола дырїї, кор ме вөлі ар даса-кы-
 мын, өтчыд мем окота лої ташдөм шондї-
 көчсө кутны. Ме бостї стөкан да клоп сө-
 нө, көсї јөршїтны шондїсө стөкан-пышқас.
 Кучкөмыс чорыда лої менам да стөкан жу-
 галї, кіос вїрөз дојдї. Сымы менө нөјтїсны.
 Сесеа ывлаө петї да ва гөптын бара шондї
 ворсө; ме дөзмі да кути талавны көкөн,
 зонөн нәйтчї. Сымы менө бара нөјтїсны...
 Мыј мем керны? Ме чатөртчї шондї вылас
 да пондї горзыны да нєрны сїјөс,—шуала
 —рыжөј чөрт меса, те вөсна нөјтїсны, но
 мем вескөд, ез дојмы, сесеа кывјөс сылы
 нужөдлі—н-на!—шуї. І быттө сөлөмөј бура-
 сіс...—серавны кутїс асвылас Ондреј.

Сїз сорнїтїсны мыј-сурө јылыө. Мам ез
 вермы кутчысы да шуїс:

— Вај төлкујтыштөј, кызї ті талун му-
 нанныд!

— Мыј сїјө сорнїтан! Мїјан шуөма-нын
 кызї вөчны,—небыда шыасїс Ондреј мед
 мам оз дөзмы.—А вот мыј, мам, теныд ко-
 лө шуны мїјан: арестујгасны-кө мїјанөс, лок-
 тас татчө Міколај Иванөвич да велөдас кызї-
 мыј вөчны. Гөгөрвоїн?

— Ладнө!—Ышловзїс да шуїс мам.

— Ывла-вылас ескө петавлыны-да!—око-
 тавыс шуїс Павел.

— Енлы, гортад на пукушт!—Өлөдїс
 Ондреј.—Мыјла вес воза-вој пөлїцїјалыс
 сїнсө вежныс, ештам-на? Тенө да менө-өд
 најө бура-нын төдөны!

Фото Конајевалөв.

Гам. Штольна. Кыскалөны көрт руда.

Котөрөн локтїс Педөр Мајин, југјалө, нїм-
 кодыс вомас оз төр. Тїралө—вїсталө:

— Заводїтїс-нїн! Кыпалї-жө, медбөрті,
 јөзыд! Шызїс. Быдөн ывлаө петөны. Пабрїка
 ворота дорын асывеаныс-нын сулалөны Ве-
 совщїков, Гусев, Самојлов да вїсталөны реч-
 јас. Унаөн-нын зев бергөдчїсны бөр, ез сувт-
 ны уж вылө! Вај мунамөј, кад-нїн! дасөд
 час-нїн-өд!...

Ставныс шызїсны.

— Ме пета сесеа!—ез терпїт Павел.

— Вот адзанныд, өбөд-бөрын став паб-
 рїкаыс кыпөдчас!—шуїс Педөр да котөрөн
 мунис.

— Ок, Педөр, Педөр!—быттө-кө вөсны-
 дік сїс төвјылын ломтысө!—шуїс мам Пе-
 дөр бөрвывтї да кутїс пастасны.

— Те кытчө, мам?—јуалїс Ондреј.

— Тїјанкөд!

Ондреј вїзөдліс Павел вылө. Павел те-
 рыба шыжкнїтїс јурїсө ассыс да петїс кух-
 нәө.

— Ме теныд, мам, нїнөм ог шу... І те
 ачыд меным нїнөм-жө он!—Ладнө сїз?

— Ладнө, ладнө,—јен тїјанкөд!—мурт-
 са вермїс шуыштны мам.

XXVII

Кор петіс мам ывла вылō да кыліс кыз гыон-гыон ветліс сьқодас уна гōлос шы праңык відчыгыс јōзлōн, кор аңзис кыз быд ошнсаң визōдісны, ошнувјасын јōз чукōрјас сорнїтігтыр сіннаныс коллōдісны сылыс пісō да Оңдрейōс—сінвозыс руаліс мамлōн, вежласны-пōртмасны кутіс да визōн-кельїдōн ветлыны...

Ськōд здоровајтчісны кылō, мелі-бур гōлōсјас кылісны, но чужōмјас ез аңзы уна јōз-пыраыс, нї ачыс ез корыс. Пемыс кывзїс сōмын отка шуōмјас да сорнїјас пыс-јылыс да Оңдрей јылыс:

— Со-тај војеводајасыс мїјан...

— Мї ог тōдōј, кодї војеводаалō, гашкō тї да...

— да ме-ōд ог локвылō шу...

Мōдлаың кодкō оґрада пышсаңыс гора-ліс скра:

— Куталас пōлицїја,—вот-ї на, ен воз-мōстчōј!...

— Кутасліс-нїң-тај ескō сїјō-да, уна-ō бостліс-а!—воча улїчсаң визїсны сылы.

Ојзан нывбаба гōлос, полїга кодлы-кō верōсыслы ошнсаң ывлаō лōдіс:

— Мыј-нō те? Јōмїн алі мыј, пōрыс-вы-жыв! Мыј-нō, челаф алі мыј те? Бергōдчы!...

Кор мунїсны сој-пōла Зосїмов керка-дор-тї, кодлы фабрикасаң мынтōны вōлі быд тōлыс посрбїјō дојмōмыс, ошнō јурсō сујїс да горōдіс:

— Пашко! Сьлїзїртō песовтасны тенсыд подлєцлыс тајō ужсыд,—вот аңзылан!

Мам дрōгмунї тајō кывјасоыс да сувтов керліс керка вєстас. Тајō горōдчōмыс друг кыпōдіс ойлōмас шуысыс-вылō оңōз вōвлы-тōм лōг, да визōдліс вескыда былкмōм кыз чужōмас Зосїмовлы. Зосїмов відчїг-јортчїг тыр бōр зєбіс чужōмсō керкаас. Мам оңзōдіс восковсō да суōдіс пісō.

А Павел да Оңдрей нїнōм ез кывылыны, некōдōс ез аңзыны, мунїсны термастōг, повтōг возō. Со сувтōдіс најōс паныдасыс Мїронов, олōма морт, кодōс быдōн вōлі уважајтōны рам-сōстōма да сада олōм куңа-јыс.

— даңїа Иванōвичыс талуң оз-жō, тыдалō, ужав?—јуалїс сылыс Павел.

— Менам гōгырōј челафа-да... да-ї лұмыс со сещōм талуң!—вїсталїс Мїронов кык-наннысō визōдалаг-тырїї, сєсєа нōжјōнїк јуалїс:

— Јōзыс сорнїтōны—тї-пō скандал кōс-аннмд вōчлыны дїректорлы талуң, ошнїјас жу-

лыны... Збыл сїјō?

— Мыј-нō те? Сафтōм кодōс алі мыј мї?—чујмас Павел.—Огō!

— Мї прōстō мунам улїч-куңа плаґјасōн сьлїгтырїї!—содтїс Оңдрей.—Кывзышт вот мїјанлыс сьлōмсō—сенї мїјан вераным, јєн-ным!

— Веранытō ме тїјанлыс тōдал!—думај-тан чужōмōн лōна шуїс Мїронов.—Лыд-фав-лі гїжōдјаснытō тїјанлыс. Сєсєа сїнвылас уєї мам да нїмкодфа горōдіс:

— А, Нїловна! І те „бунтујтчыны“ шōщ мōдōдчїн?

— Кыз-жō? Колō-жō-ōд кувтōз кōч от-чыд правдаыскōд ортчōн ветлыштны!

— Со те кушōм! Сїз-кō збыл-жō шуōмыс вōлōма, мыј фабрика вылас запрета кыґјас-сō вајалан вōлōм те!

— Кодї сїјō сорнїтō?—јуалїс Павел.

— Сорнїтōны-нїн! Н-но, мунōј-нō ветлōј, да буржыка кутōј аснытō!—прōшщајтчїг-мо-зыс бурмы шуїс Мїронов.

Мамлы нїмкод лої, мыј сїзї сорнїтōны сы-јылыс.

Павел сорнїтїс да шуїс:

— Шōщ лоан, мам, те турмаың.

...Шондї вылōжык і вылōжык кыпōдчїс, разјōдліс пастала југōрсō, шонтїс да сетїс кыпыдлуң тувсовја луналы. Кымōрјас шочам-мїсны, кїзōрмїсны і нōжјōнїк шьлывгїсны јє-нежтї, вужōрјас лоїны југыдōсжык, сōзōс; не-быда кїсєїсны најō улїчјас куңа, керка вєв-јас-вывтї, весалїсны-чышкїсны быттōкō најт-сō да буссō слōбōда улїчјас-вылыс, малалїс-ны керка сєнјас, овтїсны морт чужōмјас вы-лыс быдлуңса гажтōм тōжд думсō.

Пыр гажажык і гажажык вочасōн лої, гō-лōсјас гормїсны, вєвтїсны фабрика пышкōс-саң кылōм магаґїнјаслыс бергалōм зыксō.

Улїча пелōс-сајын, зєскыд переулок ку-лїгаың чукōртчōма морт ео-кымына јōзчукōр. Сетōнї вїсталō Весовщїков вōлі рєч.

— Мїјанлыс пычкōны вїрнымōс, кызї пыч-кōны турїпувјыс васō!—сōкыда усалїны Мї-колајлōн кывјасыс јōзчукōр јурвылō.

— Сїз, сїз!—кыліс уна гōлос сїјō кывјас вылō.

— Старајтчō дєтїнаыд!—шуїс Оңдрей мы-јōн матыштчїсны најō јōз-дїнō.—

— А но-ко, отсыштам сылы!...

Оңдрей песовтчїс, гартыштчїс кызкō тєш-кодфа аслас куң нұз тушанас да пырнōв-моз пырїс шщєм јōз чукōрō. Павел ез удїт вєсїг кутнысō. Јōз чукōр кыш-пїын кыліс-нїн нұрк јōдлан гōлосыс Оңдрейлōн:

— Тōварышјас! Шуōны, емōс-пō мувы-лың олōны уна сїкаса јōз—јєврєјјас, нємєч-

јас, англичана, тотара... А ме—ог верит! Ем сѡмын кык сѡкас јѡз, кык сѡкас—кык рѡд,— озырјас да гѡлјас! Јѡз пастасѡны разнѡја и уна ног сорнѡтѡны, а виѡдѡлѡј кыз озыр французјас, немечјас, англичана ужалыс јѡзыс-кѡд обрашшѡјтѡны, секи адзанынд, мыј најѡ асланыс јѡзыслы сешѡм-жѡ басурманјас... Мед налы горшаныс тасасас лы!

Јѡз чукѡрын кодкѡ гажаа серѡктѡс.

— А мѡд-боксаан-кѡ виѡдѡлам,—адзам, мыј француз-робочѡј, лѡбѡ тотарѡн робочѡј лѡ турок—сешѡм-жѡ пон-код олѡмѡн олѡны, кызѡ-и рѡч робочѡј јѡз!

Возысаан јѡз пыр локталѡсны и локталѡсны, јѡз чукѡр соди и соди зѡскыд кулѡга-пелѡсын. ѐндреј пыр виѡталѡс и вѡчасѡн кыпѡдис гѡлѡссѡ:

— Заграничаса робочѡјјас гѡгѡрвоисны-нын тајѡ и талун, гажа Мај Первој лунѡ...

— Пѡлицѡја!—друг кодкѡ горѡдис виѡталѡг костѡыс.

Уличасаан переулокѡ, вескыда јѡз вылас, нагајкајасѡн ѡвтѡчѡг-тырѡј локтѡсны нѡл верѡѡ-ма вѡла пѡлицѡја да горзѡсны:

— Разѡдѡчѡј!

Јѡз буквысѡсны да дыш-пырыс кежалѡсны вѡлајас туј вылыс. Мукѡд кѡфѡысны забор-јас-вылѡ да сесаан виѡдѡисны.

— Пукоѡдѡмаѡе порѡјасѡс вѡвјас вылѡ да рукѡсны—ми-пѡ шѡщ војевѡдајас!—Елтѡс, гѡраа јургѡс кодѡн-кѡ гѡлѡс јѡз чукѡрѡан.

ѐндреј ѡтнас сулаалак комѡ переулок шѡ-

рын, сы вылѡ локтѡсны јурсѡ пыркѡдѡг тырк ѡј кык вѡла. ѐндреј шыбытчыштѡс бѡкѡ. Сѡкаѡѡ мам кваѡитѡс кѡдыс сѡјѡс да кыскѡс, ну-ѡдис бѡкѡ увѡгѡ-тырѡј:

— Ачыс кѡсысѡс шѡщ Павелкѡд ѡтлаын мунны, а сѡјсѡ кытчѡкѡ воѡа-воѡ.

— Вѡнават!—шѡис ѐндреј нѡмвиѡмѡн.

Мамлы друг лѡи лѡсыѡдѡм сѡлѡм вылас, гѡгѡр быгѡѡ муѡис, јурѡс бергѡдчыны кутѡс, нѡмкоѡыскѡд шѡщ сорасѡс кушѡмкѡ шѡг. „Мед-ескѡ регыѡжык-нын чукѡстѡис ѡбѡд вылас гѡдокыс“,—мѡвпалѡс аслыс.

Переулокыс петѡсны виѡчко-ѡор плѡщаѡ-вылѡ. Сенѡ гѡгѡр—ортѡсѡс и ѡграда-пышѡкас пукалѡсны да сулаалѡсны, унѡжыкыс том-улоѡ, ныв-зон да чѡлаѡ, со виткымын морт. Бы-ѡдѡн мыјкѡ видчысѡсны—чатрасѡсны, виѡѡа-лѡсны гѡгѡр. Тѡдѡчѡс быѡторѡын кушѡмкѡ кыпыѡлун, вѡвлыѡтѡмтор кылѡс быѡ морт чужѡм. Кодјасѡс-кѡ шѡјѡвошѡмѡн виѡѡдисны, мукѡдјас—збоја, ѡшјысѡмѡн аснысѡ кутѡсны. Нѡжѡнѡк кылѡсны кѡн-сѡрѡ полан нывбаба гѡлѡсјас, налы вѡча мужѡкјас шуѡм пыѡдѡи чужѡмјаснысѡ мѡѡарѡ бергѡдалѡсны.

— Мѡгуш!—кылѡс нѡжѡнѡк нывлѡн гѡлѡс. —Жалѡтышт аѡтѡ!..

—Сѡгды-нын—вѡча тракнѡтас сылы зон.

Кылѡс пѡрыс Сѡѡвлѡн сорнѡыс:

—Оз, оз поѡ том јѡзѡс некывзыны! Најѡ умнѡјѡжык мѡјан-ѡорыс, смѡлѡжыка олѡны! Кодѡ-нѡ нур кѡстан ѡѡѡ-куѡаыѡ мѡјанлыс грѡшјаснымѡс ѡорѡс? Најѡ! Сѡјѡ оз ков ву-

Фото—Пѡлмегѡвлѡн.

Пѡнерјас физкултурнѡј занѡтѡѡ вылын.

нөднү. Најос сыы турмајасод кыскалісны,
а жод-пона?—Міјан вөсна, ставным вөсна!..
Чарөстис гудок, вевтыліс сдук кешлө
аслас өд-шуштөм горшынас јөзыслыс варова
зыксо. дрөгмуні јөз,—пукалысјас сувтісны,
минут кешлө кынмыліс ставыс, јостысісны
кывзысны, уна чужөм келдөдліс кыпыд кы-
лөмла...

Сіјө кыпыда лөңлігас том ыжыд выңјө-
рөн кыліс гораа јонтан музыка шыөн Павел-
лөн чукөстчан кыв:

—Төварышјас!

Сотыштіс мамлыө морөссө, вимуні туша
кузаныс, өддөб шеді кі-коқыслы друг, өті здук-
көн лоі пысдінас да сувтіс ортчөн. Ыдөн
бергөдісны чужөмнысө Павел вылө, минутөн
гөгөртисны ыжыд өд кыщ пышкө, кызі маг-
ныт кыскыштө көртторјас асбердас.

Мам візөдліс пыс чужөмвылө і адзіс
сөмын сінјассө,—повтөм, өзтан гордөј сін-
јассө.

—Төварышјас! Мі көсјысім повтөг, јавө
шуны, кодјас мі емөс і талун мі кыпөдам
ассыным знамјанымөс—разумлыс, правдалыс,
свободалыс знамјасө!

Куз шылыд зіб вужөртис јурвестын,
вундыштіс сынөдсө, гановтчыліс өтар-помыс
муртса јөз пөвсө і минут-бөрын качөдчис-
лебзис горд југыд пөткаөн паскыд ота дөра
—ужалыс јөзлөн знамјаныс.

Павел лептіс кісө—зібјыс вөрзыштіс,—
сек уна кі чургөдчис да кутчысис зіб воропас,
на пөвсын вөлі щөщ мамлөн кіыс.

—Мед віза олас ужалыс јөз!—горөдіс
Павел.

Уна со гөлөс гора јөлөгаөн вочавізіс—
„о-о-а-а!.. гым-моз разалі.

—Мед візаолас соціал-демократіја робо-
чөј парвіја, міјан парвіјаным, төварышјас,
міјанөс өтувтыс рөбіна!

Јөз пуис, шы өтарө соді, чургөдчалісны
јур-вестын лептөм кіјас, вылө качлісны шап-
кајас, кысеісны знамјаніө, кодјас гөгөрвоісны
сылыс колөмсө. Павелкөд ортчөн лоіны Ма-
чин, Самојлов, Гусев кык вок, өдбөтөмөн
локтіс, сүјсис јөз пөвстті вештааліг тырјі Мі-
колај, і кодјас-кө нөшта унаөн-на, мамлы
төдтөмјас кыпыд пышкөс біөн өзјан сінјаса
том јөз...

—Мед візаоласны ставмуывса робочөј-
јас!—чардбі-моз шыблааліс Павел өкеанмоз
ызгыс јөзчукөрө дон-пөс өзтана кывјас.
Ыжыд німкофа зык пыр өтарө соді да гор-
міс, і быд чөлөмалан кыв-вылө оурс-морта
јөзчукөроан гора шытөлөн кыліс сөлөмөз
јіжис јіжана јөлөга-гым.

Мам квачтіс Міколајлыс кісө өвік кінас,
а мөдыс ез төд ачыс код кіө векалі, тыри-

Фото—Пельмеговаөн

Вөрлезыс Шангін Г. Ударноја
ужалөмыс премірујтөма.

доршаыс сінјасыс сінваөн, но ез бөрд і
тіралігтырјі вомдорјаснас шөпкөдіс:

—Сөлөмшөрјас, сөлөмшөрјас...

Міколајлөн серөс чужөмбан пастаыс тув-
сов шонді-моз разаліс ыжыд німкофыс,
кісө чургөдөмөн візөдіс знамја вылө да мыкө
ымзис, сөсө сіјө кінас-жө сывјыштіс мамөс.
өылі-гөгөрыс, оқыштіс да долыда сөрөктіс-

—Төварышјас!—кыліс Öндрөјлөн нурк-
јөдлана лажкыд гөлөсыс.—Мі кыпөдчим өні
мунны тужө, выл јенлы ескөм-вылө, коді шуө
—разумөн, правдаөн, бурөн! Ылын, куз міјан
туј-помыс сіјө, лежиөг дојјасыс нө—вывті
матын. Коді оз веріт правдалы, кодлөн абу
повтөмлуныс кувмөныс сулавны сы вөсна,
коді оз веріт аслыс да полө сөкыдторјасыс
—вешјы міјан діныс бөкөл Мі чуксалам ас
бөрсаным сөщөмјасөс, коді верітө міјан
победаө; најө, кодјаслы оз тыдав міјан туј-
помыс—буржык, оз-кө мунны міјанкөд, сө-
щөмјассө відчысө сөмын шөг.

Воцө төварышјас! Мед віза олас талунја
празнікыс мезлуња јөзлөн! Мед олас Мај

Первој лун!

Топыджка жмитчисны јѳ. Павел шеныштис знамјанас, плавгыѳис сынѳдас јуыд гѳрд лебачѳ да шывгыны мѳдѳдчис воѳѳ выліті јурјас-вѳст,—шондѳыс дѳраас пѳртмасѳс-ворсѳс.

Вѳрѳис јѳз чукѳр сыбѳрѳа.

„Отречемся от старого мира“...—

— трѳѳѳптѳс гѳраа сѳѳ гѳлѳсѳыс Пѳдѳр Маѳнлѳн і уна гѳлѳс ыѳжыд шытѳла гыѳѳн мѳз нещѳыштѳс да кылѳдѳс-нуѳдѳс воѳѳ:

„Отрясем его прах с наших ног!“

Мам вѳсса југыд чужѳмѳн мунѳс Маѳн бѳрвывтѳ да сѳнсѳ чѳвтлытѳг чатѳртчѳмѳн вѳѳдѳс знамја вылѳ. Гѳгѳр вужрасѳсны нѳмкѳд чужѳмјас, сѳвјас, а медвоѳын мунѳсны пыс да ѳндрѳј. Кыліс мам јансалан небыд гѳлѳссѳ ѳндрѳјлыс і пысылыс кызынѳк бассѳ:

„Вставай, подымайся, рабочий народ,

Вставай, на борьбу, люд голодный“...

Сѳдтѳд лѳктыс јѳз котѳрѳн матыштѳсны гѳрд знамјалы паныд, горзѳсны мыјкѳ нѳмкѳда да ѳтлаѳ пуѳѳдчѳсны мунѳсјас чукѳрѳ. А сылѳм пыр ѳтарѳ гѳраммыс, јѳнмыс. Керкаын коркѳ сывлѳсны тѳјѳ кыпыд сыланкывсѳ полѳг-вѳдчысѳг-тыр,—ѳнѳ сѳјѳ бѳлааын кыліс гѳра гым-мѳз, ыѳжыд вынјѳрѳн. Кѳрткѳд чѳрыд повтѳмлун, ыѳжыд кѳсјѳсѳм кыліс сѳјѳ шыјасас да чуксалѳс-корѳс асбѳрѳаыс ылі тујѳ, воѳѳ олѳм дѳнѳ, вескыда пѳрјѳстѳг вѳсталѳс пѳснаыс ачыс сѳјѳ сѳкыд тујѳывыс...

Кѳдкѳ повѳѳм, но нѳмкѳд чужѳма олѳма аѳ вѳслалѳс ортчѳн мамкѳд, да тѳралан гѳлѳсѳн шуалѳс:

— Мѳта-а!—Кытчѳ, те?

Мам мунѳг-мѳз шуалѳс сылы:

— Мед мунас,—те ен тѳждыс! Ме сѳѳ-жѳ вѳлѳ јѳна пола, а ѳнѳ...—кѳнас шеныштѳс кытчѳ-кѳ мам да ес помав.—Мѳнам пѳѳј тоѳѳ медвоѳынас, знамјасѳ-тѳј кѳдѳ нуѳ, сѳјѳ.

— Рѳзбѳѳнѳкјас! Кытчѳ тѳ? Салдатјас сѳнѳс!—горзѳс кѳдѳкѳ бѳкысаѳ.

Ортчѳн мунѳс аѳ квѳѳѳптѳс мамѳс кѳѳдыс вѳслалѳг-тырјѳ сѳлѳмсыс шуалѳс:

— Мусаѳј, те... Кушѳм лѳсыда сылѳны! Мѳта мѳјан щѳѳщ сылѳ-і...

А мам сылы вѳча:

— Те ен пов! Тѳјѳ свѳтѳј ѳѳлѳ, правдыс тѳн.

Ортчѳн сыкѳд щѳѳщ лѳѳ Сѳзов. Сѳјѳ шапкѳѳ пѳртчѳмѳн ѳвтѳс сылѳм шы бѳрѳаыс.

— ѳд, јавѳ кутѳсны, мам,—а? Сыманкыс лѳѳѳдѳмаѳс сѳтчѳ лѳѳсаанаѳс-і! Кыззы, кушѳм кывјасыс?—шуалѳс Сѳзов.

— „Царю нужны для войска солдаты,

Отдайте? емусыновой...

— Нѳнѳмыс ѳз повны! А мѳнам пѳѳј гуын...—шѳга сѳдтѳс Сѳзов.

Мамлы сѳкыд лѳѳ, лѳлыс тырѳ, сѳлѳмыс кутѳс четчыны. Вѳчасѳн воѳѳа радјассыс кѳлѳ-і кѳлѳ бѳрѳ. Сѳсса зѳкѳѳ бѳкѳ зырѳсн забор-берѳѳ, а јѳз мунѳс пыр воѳѳ, ѳрдјѳдѳсны унаѳн.

„Вставай-подымайся, рабочий народ!“—ылын-нын кылѳ сылісны мамсаѳ.

Кѳжѳтѳс, бытѳѳѳ-кѳ кылѳ зѳв ыѳжыд гѳраа јургысан ыргѳн струба грымѳѳ-ылыѳ да пѳлѳдѳ јѳссѳ, чуксалѳс кѳдѳкѳ ыштѳдѳ-бѳстчѳдѳ кѳсвылѳ, мукѳдлыс кыпѳдѳ нѳмкѳд-лун мыјкѳ выл вѳвлытѳмтор вѳдчысѳм кѳсјѳ.

Быдѳн кыссѳсны, кѳкчунјыласѳсны, вѳѳдѳсны воѳѳ, кѳнѳ сынѳдас тѳвјылын шпѳрѳдчѳс чѳм гѳрд знамја.

— О-о!—Мѳдѳсны-тѳј!—горзѳс ыѳжыд нѳмкѳдѳн кѳдлѳн-кѳ гѳлѳс. Горзѳс мѳрт ес куж тыдалѳ нѳнѳмѳн петкѳдлыны ассыс ыѳжыд нѳмкѳдѳѳ да чѳрыда јѳртчѳбѳтѳс.

— Јѳрѳтнѳкјас!—кулакнас грѳѳѳтѳг тырјѳ ѳшѳнсаыс горзѳс ѳрѳм гѳлѳсѳн кѳдкѳ. Мѳд гѳлѳс кѳдлѳнкѳ зуртѳн гаг-мѳз пѳскѳдчѳс—пырѳс мамлы пѳлас:

— Госудѳр імперѳторлы прѳѳтѳв?! Јѳгѳ велѳчество сарлы паныд?! Бунтујтчыны?!

Мам сѳнвоѳтѳ вужрасѳсны шѳмѳса чужѳмјас, четчалѳг-пандѳсѳг-тыр котѳртѳсны мужѳкјас, нывбаба, сарѳз гы мѳз гыалѳс-ызгѳс јѳз да сылѳм шы бѳрѳа кыссѳс. А пѳснаыс воѳзылас мунѳс бытѳѳ ордымалѳс туј-вѳсѳѳ, пѳрлѳдѳлѳс воѳзывсыс мешѳјтчыс пѳјѳссѳѳ, лѳпсѳѳ...

Мам зѳк-нын бѳжас лѳѳ, сѳщѳм јѳз пѳвсын, кѳдјас мунѳсны термастѳг вескѳд чужѳмѳн, кѳзыд вѳѳдѳсысјасѳн, кѳдјаслы воѳзыв ѳѳвѳснѳ мыјѳн вермас помасны тѳјѳ радлѳмыс. Мунѳсны нѳжѳнѳк сорнѳтѳг-тырјѳ, тѳдѳм пырыс.

— ѳѳѳ рѳтаыс сулалѳ школадѳрын, а мѳдыс—пѳбрѳка дѳрын...

— Губѳрнѳтор воѳма...

— Збыл?

— Сѳрт збыл,—ачым адѳзывлѳ лѳктѳмсѳѳ.

Кѳдкѳ нѳмкѳда јѳртчѳѳктѳс да шуѳс:

— Кѳѳ-мыј, а повны кутѳсны мѳ-вѳкыс!—

Војска-і, губернѳтор-і!...

— Рѳдѳмѳјјас!...—пѳссѳс мамлѳн сѳлѳмыс, но сыгѳѳр мукѳд гѳлѳсјас і сѳлѳмјас вѳлѳны кынѳс, кулѳмѳс. Мам ѳдѳдѳс вѳскѳвсѳ, мѳдым регыджык мынны тѳщѳм јѳз пѳвссыс да кѳкыда ѳрдјѳдѳс налыс дыш-нѳж вѳслѳснысѳѳ.

Но дрѳг јѳзчукѳрлѳн нырыс бытѳѳ мыј-кѳ чѳрыдторјѳ лѳкасѳс, куѳ нуѳ тушаыс прѳжѳна-мѳз зѳвтчыштѳлѳс но ес сувт. Сылѳм шы сѳѳ-жѳ черѳбѳтѳс, но бѳр ѳдѳбѳтѳс терыба.

горажыка... I бара сорнјас, сылом шы назмис, ускөдчис бөрлан, кусыны-усыны кодеурө гөлдөсјас, мукөдыс сы-пысды өдзисны, то-јыштны выложык, вожджык көсјисны:

— „Вставай, подымайся, рабочий народ!

Иди на врага люд голодный!...“

Но ез-нын вөв сені тыр-бур кыпыдлуныс, кыліс-четчаліс тревога шы.

Мыј лоі возвылас, төдтөм, адзытөм сін-јасөн мам ускөдчис волаң, а сылы паныдөн бөрынччалісны-нын кодеурө јурјас өшөдөмөн, зумыштчөмөн... Мам шога візөдчаліс чужөм-јасө, коріс-кевмыөіс сінјаснас, сөломыс вір-сінваөн пессөіс...

— Товарышјас!—кыліс Павеллөн гораа гөлдөс.—Салдатјас сешөм жө јөз, кушөм і мі. Најө өз пондыны мјанөс нөјтны. да-і мырыс нөјтныс? Сыыс-өмөј, мыј мі нуам правдасө, быдөнлы колана правдасө? Од сјіө і налы шөщ колө. Оні асныс најө оз-на гөгөрвоны сјіө, но матын-нын кадыс, кодыр најө сувтас-ны мјанкөд ортчөн... I медым регыджык најө гөгөрвоисны сјіөс,—мјанлы колө мунны вожд. Вожд, товарышјас! Пыр—вожд!

Павеллөн гөлдөсыс чорыда кыліс, кывјасыс трөнкылісны гораа, сөза, но јөзчүкөр пазавны мөдіс, чуктавны торјавны пон-дісны өті, мөд туж-бокө, заборјас-бердө колт-чавны. Јөзчүкөр лоі кујім пельөса јооныра тув-код, тув-нырас јос шпільылын-моз—Павел вір-југыд өзјалан знамјаа...

XXVIII

Уліча помын руд сөнаөдн судалісны чу-жөмтөм јөз, ставныс өткодөс, сурјакөд кынөс. Быдөнлөн налөн пельпомвыланыс көзыд јос јыла пішчалјас. Тајө сөнасаңыс робочөјјас-вылө өвтис довтөм көзыдөн, пыкөіс мам мо-рөсө, сөломөздыс јіжіс көзыд ловшыыс...

Сувтовкеріс јөзчүкөр.

— Товарышјас!—бара горөдіс Павел.—Кувтөз пыр сувтлытөг—вожд! Мөд туж сөса мјанлы абу!

I лоі лөн, шемөс. Знамја бара кыпөдчис јурјас вест, довкмуні, плавгыөіс і вожд мөдіс. Мам дрөгмуні, куыштлис страхысла сінјассө, востіс да сөкыда оквөтіс—Павел, Оңдрөј, Самојлов да Мајін, сөмын нөлөн, нөл морт восковтісны-чуктіны ыжыд јөзчүкөрыс.

Сынөдын назмөса сыркјавны кутіс југыд сөз гөлдөсыс Педөр Мајінлөн:

— „Вы жертвою пали“...—сывны бөстіс Педөр.

— „В борьбе... роковой“...—кык сөкыд ыш-

лолөн шыасісны уліс шытөла басјас јортја-сыслөн. Бөрвысвасјас шөщ, неылі костөн, вөр-чысны знамја нуысјас бөрөа да нешыштисны песнасө уна гөлдөсн; і паскыда, паскыда расалі вожд...

— „Мы отдали все, что могли за него“...—бөсталіс Педөр сыланкысө і југыд горөд лөнтаөн нукласіс-лебаліс сынөдын сылөн кыпыд шөгөн гөлдөсыс.

— А-а!—лок-радан горшөн горөдіс код-кө бокысаң.—Панкыда бөстчисны сывны сү-кін сынјасыд!...

Мам кутчыөіс морөсас, візөдліс гөгөр і ад-зіс, кыз вочасөн сылө-чінө ыжыд јөз чукөр уліча вылыс. Знамја нуысјас бөрөа сөмын морт комын-неламын неылі-костөн мунісны, но-і на-пөвсыс быд восков бөрын колтчаліс-ны, шыбытчалісны бөкө—то өті, то мөд, бытөтө тужшөрыс доналөма дон көрт-моз да копкыдөсјаснысө сөтө.

— „Падет произвол“...—туналіс, төдіс во-звыв песнаыс Педөр кывјасөн.

— „И восстанет народ!“—сөкыд көрт нөш-көн кучкалісны кывјассө јон гөлдөсјас.

Но сыліг-мозыс кылісны-нын сылысјас пөвсөаң вашкөдчөмјас:

— Каманда сөтөны... Вот лыјасны...

— На ру-ку!—лечыд кос горөдөм кыліс мөдарладорсаңыс.

Шур-шар өтпырјөн летчисны пельпом вылыс пішчалјас, гоңовтчылісны і шөкыд јос шөч-моз знамјалы паныдөн жөргөдчисны шытыкјас.

— Марш!—бара кыліс каманда.

Сінсө лапытөг візөдіс мам, кыз руд сө-на өтпырјөн вөрзіс, паскөдчис уліча пастаыс да чургөдөм шытыкјасөн мөдөдчис локны па-ныдөн. Ыжыда восковтіс мам да матөжык сувтіс пыс-дінө. Оңдрөј сиз жө восковтіс і лоі

Фото Конајевалөн.

Гамса колхоз „Волна“-ын мөсјасөс лыты-төзыс вердөны веж турунөн

Павел возвылын да сажодис аслас куз туша-
нас Павелос.

— Ортчон мун, товaрыш!—косыа шуис
Павел Ондрејлы.

Ондреј мунис і сыліс кіјассо мышкусајас
кутөмөн, јурсө выло чатөртөмөн. Павел ін-
мөдчіс сылы пелпомас да бара горөдіс:

— Ортчон! Он імејіт права знамја воз-
вылын!

— Раз-зөд-чөј!—вөснi гөлөсөн горзіс ічө-
вік тушаа офицер јежыд саблаон шенасіг-
тырјі. Выло кокјассө лепталөмөн петук-моз
воелаліс да каблукнас топкөдіс. Мамлы сін
вылас уеі сылөн југыда воламан сапөгыс.

А бокин неуна бөрвылынжак сөкыда вос-
лаліс ыжыд кыз тушаа зор усјаса куз руд
гөрд увтыса шынема морт да зывека віçөдіс
знамјаон локтысјас выло.

Пыр матөжык і матөжык вочаасісны гөрд
знамјаа јөз да топыд чептөн локтыс војска.
Көзыда возвыланыс нуісны чурвізан штык-
јассө і інмөдчытөзыс-на чуктөдісна јое јыв-
наныс то өвіс, то мөдөс јөз чукөрыс, пыр
өтарө чінтісны сылыс лыдсө.

Мам кыліс бөрвывөыс пышјысјасыс кок-
шынысө, шемөс-повзөм гөлөсјас горзісны:

— Разөдчамөј, товaрышјас...

— Пышјы, Власов!...

— Бергөдчы, Павел!...

— Шыбыт знамјатө, Павел!—зумыда го-
рөдіс Весовшціков.—Вајлы ме зеба!—да ква-
вітіс-кутчыіс зібјас. Знамја гаңовтчіс бөр-
выв.

— Ен вөрөд!—горөдіс сылы Павел. Мико-
лај бөр нещыштіс кісө, бытөкө сотыштіс
чунјассө пуыс.

Сылөм куеі, лөніс. Шемөс сувтісны төва-
рышјас да топыда сувталісны Павел гөгөр,
но сіјө суејіс да бара петіс знамјанас воз-
выло. Сы гөгөр коліны морт кыз кымын,
но најө сулалісны повтөма, чорыда, бөрынт-
чыны көсјытөг. Мамөс кыскіс сөлөмыс тајө
ічөвік кітырја чукөрас, төждысіс чызрасіс
сөдөмыс сылөн на-вөсна, мыјкө көсјысіс
віставны унатор...

— Бөстөј, поручік, есіјө налыс—прікажі-

тіс ыжыд тушаа камаңдир офицерлы да індіс
знамја выло.

Павел дінө зырөдіс ічетік тушаа офицер,
кутчыіс знамја зібјө да чілөстіс:

— Шыбыт!

— Ен інмөдчы пеж кінад!—гораа шуис сы-
лы Павел.

Знамја гөрд вірөн кутіс зөрны сынөдын,
то өтарө гаңлас, то мөдарө һорлө, сөсөа бөр
вескыда сувтіс.

Мам сінвозын вужөртіс, кыз кык кі вермасі-
гас брунөптіс өдбөбн знамја дінө кулакјассө-
шөзыртөмөн Миколај, да кыз сы бөрын мач-
моз лөвітіс знамја-дөрыс офицер да тутіс
муө.

— Арестоват!—равөстіс сек ыжыд тушаа
камаңдир да жымөптіс кокнас.

Кымынкө салдат ускөдчісны возө. Öтк
ырыштіс прікладнас—знамја дрөгмуні, һо-
рынтчіс і воші салдатјас пөвсө.

— Ок!—кысаңкө кыліс сек шога горөд-
чөм шы.

І мам горөдіс, ојөстіс сіркурыд шог лок-
горша гөлөсөн.

Но воча сылы салдатјас чукөрсан-кін кы-
ліс сөза гөлөсыс Павеллөн:

— Віза овны теd, мам! Дөсвіданнө!...

— Ловја-на! Төдвылас уеі ме!—кык кывја
шыөдчөм пісаңыс кучкіс морөсас мамлы.

— Адзымытөз, бур аңөј!—кыліс шөщ
Ондрејлөн сөсан-жө.

Кокчунјылаөмөн зіліс віçөдлыны мам
медбөрјасыс асгыс донаторјассө, но топыд
салдат кышпінн ез-нін тыдав Павеллөн ту-
шаыс, сөмын Ондрејлөн вылын-кутана јурыс
тыдаліс салдатјас јурывті да һумјаліс сылөн
гөгрөс чужөмыс,—сіјө копраөс да һумјаліс
мамлы.

— Сөлөмшөрјасөј менам... Ондреј... Паша...
—горзіс пөсөс мам.

— Дөсвіданнө, товaрышјас!—кодкө горө-
діс салдатјас пөвсыс.

І воча сіјө шыөдчөм выло кыліс уна вөв-
еа јөлөгa шы. Кыліс сіјө кысаңкө вылысан
—өшіңјасөаң, керка вьвтассан.

М. ГОРКИ

ВРАГЫД-КӨ ОЗ СЕТЧЫ—СИҖӨС БЫРӨДӨНЫ

Маркс да Ленин велөдөмөн котыртөм рочоңияслөн да крестаналөн возмөстчыс отрадјас ас бөрсаыс нуөдөны Совет Сојузса ужалыясөс өви целө, кодыс пыщкөссө поңо петкөдны кујим прөстөј кывјөн: лөөдны выл олөм. Совет Сојузын весиг зола пионерјас гөгөрвооны, медым лөөдны выл мир, выл олан условіјјас,—колө вөчны сиз, медым некущөма ез понды чукөрмыны өви кіјасө, өви ңепјасө уна озырлун, кодөс пычкөны дај пычкылісны рочоңияс да крестана вир пыщкыс; медым бырөдны јөзјаслыс классјас вылө јуксөмсө, унжыкјаслыс трудөвөј да творческөј енергјасө ещажыкјасөн експлоатирујтөмсө, ердөдны религіознөј да национальнөј предрассудокјаслыс јадөвитөј лөжсө, зікөз нещыштны ужалыясө повстыс лок коласјасө важ оланногыс, бырөдны ставсө, мыј сөктөдө ужалыс јөз повстын вежөртас сөдөм-быдмөмла да мыј отсалө капиталистјаслы лөөдавны виркіетан боңајас, ыстыны уна мільон ужалыясөс војна вылө јортајортыслы воча, ыстыны војнајас вылө, кодјаслөн могыс пыр өви: јонмөдны капиталистјаслыс правасө грабеж вылө, јонмөдны налыс горшлунсө, ужалыясө вылын ыжыда-лөмсө.

Тајө ставсө отлаалам-да, лөө: лөөдны став јөзлы і быд отка мортлы сещөм условіјјас, медым најө вөламы вермисны сөмөдны ассыныс став вынјассө, став способностјассө, лөөдны ставлы откод возмөжностјас, медым воны сещөм выліөз, кущөмөз воывлісны, лишнөј уна вын воштөмөн, сөмын, кыз шуывлісны, „великөј јөз“.

Тајө-нө фантазіја, ромачіка? Абу. Тајө—збыл лөөмтор. Выл олөм стрөитөм вылө массајаслыс мунөмсө фантазіјанад да романтіканад шуоны сөмын рочоңияслөн да крестаналөн врагјасыс, кодјас—кызі неважөн-на јилліс меным „Русскаја женщина“,—аснысө чажтөны „ачысама образованнөјјасөн да јевропейскі мыслытјасөн, да кодјас—сіјө гіжөм серті-кө,—ескөны, мыј „разумыд сөмын өткымынјаслөн, оз поң корсны разум масса повстыс“. „Култураыд сөмын өткымынјасөн,

ыжыд вежөра јөзөн, лөөдөм тор“.

Тајө кывјаснас „Русскаја женщина“ көт-і грубөја, но стөча ердөдіс буржуазнөј идеологјалыс пыщкөссө да гөллунсө, петкөдіс ставсө, мыј буржуазнөј мөвп вермас сувтөдны паныд пролетариат кыштөмлы. Став мувылын пролетариат массајаслөн духовнөј возрөждөңнөыс—венны поңтөм збылтор. Совет Сојузса рочоңөј класс, коді мунө ставмувылса пролетариат возвылын, лөөыда збылмөдө олөмө сіјө ужсө. Сіјө ас воңас сувтөдіс грандіознөј мог і отлаалөм вынөн сіјөс могмөдө гырыс вермөмјасөн. Могмөдөмын сөкыдлунјас гырысөс, но ем-кө көсјөм—верман! Аслас диктатура 13 во чөжөн рочоңөј класс поңтөв өружјөтөм, пастөм-көмтөм, шыг—брыңгіс-шыбытис ас страна пыщкыс јевропаса капиталистјасөн ыстөм, чорыда вооружитөм јежыд арміјајасөс, шыбытис интервентјаслыс војскајас.

13 во чөж рочоңөј класс ужалө ассыс гөсударствосө стрөитөм вылын. Ужалө, корсылөн ещана сөлөмөң ужалыс специалистјас, нөшта специалистјас пыщкын унаөн предателјас, кодјас пакөвөтөны оз сөмын ас јортјасыслы, а щөщ наукаыслы, кор ставмувылса буржуазіја быднөг сы вылө воны лөөдчө, кор „механическөј гражданајас“ ңмеј-мөз шипитөны, адзөны став посны өшыбкајас, поны суңытөмторјас, ужалө сещөм условіјјасын, кодыс сөкыдлунсө весиг ачыс-на оз гөгөрво прамөја,—тащөм ачысама сөкыд условіјјасас рочоңөј класс кыпөдіс вөвлытөм вын, збылвылө революціоннөј вын.

Сөмын рочоңөјјаслөн да партијалөн героическөј ужыс вермө лок условіјјасын шедөдны сещөм вермөмјас, шуам көв, мыј план серті 1929-30 воын рочоңөјјаслы колө вөлі промышленностсө кыпөдны 22 прөцент мында, а најө кыпөдісны 25 прөч. мында; колхозјасын колө вөлі лоны 20 мільон гектар, лоис 36! Ассыс вынсө индустріја стрөитөм вылө вөзөмөн, сөктөс выл туј вылө сувтөдөмөн рочоңөј класс да крестана ас пыщыс кыпөдөны уна еурс ыжыд вежөра выдвөжеңчјасөс, ударыкјасөс, рабкорјасөс, писателја-

ебс, изобретателјасос выл интеллектуалној вын.

Страна пыщкын мјанлы паныд мудар врајас лосодоны-котыртоны щыгјалом, кулакјас терроризујтоны коллективист крестанаос вјомјасон, озталомјасон і быдеама подлостјаснас—мјанлы паныд сувтөмаос ставыс, кодјаслон колөма-нын исторјабн сетом олан срыкыс, і сіјө сетө мјанлы право лыддыны аенымөс гражданскөј војна кадын-на. Тасан артмө вывод: врагыд-кө оз сетчы—сіјос бырөддөны.

Страна сайын Совет Сојузса творческөј ужды паныд—Јевропаса капітал. Сіјө сізжө колліс-нын асөсы кадсө да кулом вылөнын шуөма. Но сіјө век-на јешщө көсјө дај век-на јешщө кутө вын паныдавыны быге лансө. Сіјө јітчөма предателјаскөд, кодјас вредітөны Сојуз пыщкын, а најө, мыјдтөм иалон тырмө подлостыс, отсалөны разбојкјас зилөмлы.

Пуанкаре, 1914-1918-өд вөса војнаос медзіла нестыс, кодөс војна паныдыс нымтөмабө „Пуанкаре-Војна“, бывшөј социалист Бриан, знаменітөј алкогөлік Лорд Біркенхед (көважон кулі), капиталлон став мукөд лакејас лосөдчөны Совет Сојуз вылө уокөдчыны, а сіјө лосөдчөмө бласлөвітө хрөстіанскөј

фөралон јурнуөдысыс.

Мі олам сөщөм условіјөјасын, кор мунө дугдывтөм көс ставмывыса буржуазіакөд Робочөј классөс тајө щөктө чорыда лосөдчыны дорјысны, дорјыны асөсы исторіческө ролсө, дорјыны ставсө мыј вөчөма-нын 13 вөчөж выл олом стрөйтөмын.

Робочөј класслы да крестаналы колө вооружітчыны да кутны төдвылын, мыј отпырыс ыжыд вына Гөрд арміја ас пөпөм вылас паныдаваліс-нын мірөвөј капіталізмыс уөкөдчөмсө, паныдаваліс—көвө ескө оружјөтөм вөлі, щыг да пөстөм вөлі, көвө ескө-і вөскөдлісны ас пөвстыс пөтөм јортјас, кодјас ез зөв јона төдны војенној хитрос-тјастө.

Оні мјан ем Гөрд арміја, арміја, көні быдбојөч бура төдө мыј вөсна сіјө пондас тышканы. І Јевропаса капіталістјас медбөрјалумјассө адјөм понда вөсөпөрөмысла лыстасны-кө ыстыны мјанлы паныд асөыныс робочөјјассө да крестанасө, колө сіз нөшыштны капітал бөб јурјас куза, медым сіјөс нөшыштөмыс вөлі медбөрјаон-нын да шыбытіс сіјөс гуө, кодөс исторіја кодјөма-нын бурөщ ас кадас.

1930 вө.

ВОЈНАЛЫ ПАНЫДА КОНГРЕСС ВЫВСА ДЕЛЕГАТЈАСЛЫ

ГОРНЫ, КОДИ ЕЗ ВОВ ВИСТАЛОМА

Сӧлӧмсан чолӧмала војтырӧс, кодјас лептисны ассыныс гӧлӧснысӧ, капиталистјасӧн мажӧвитчӧм вӧсна ӧстана, ставмувывса војнајаслы паныд, војнајаслы, кадјас паскӧдӧны мир паста јӧз пӧвсын ненавист.

Чолӧмала да вӧли ескӧ рад ескыны, мыј тајӧ провествыс тјан жугӧдас лок мӧвпјассӧ человечество врагјаслыс, најӧ-ӧд бара лӧсӧдӧны ставмувывса бојна.

Сӧмын важ олӧмыс оз шӧкты пуктыны нафеја, мыј пацифистјас сорнилӧн выныс вермас тыр вермӧм перјӧмӧн паныдавын ставсӧ, жугӧдны лок мӧвпалӧмјассӧ ичӧт лыда, нӧвӧмыс кывкуттӧм да јӧјмӧм касталыс, кодӧи век-на командунтӧ нација вӧлаӧн да олӧмӧн.

Ти ставныд тӧданыд, серт, мыј Пруссия-ӧн Австријаӧс да Францијаӧс жугӧдӧм бӧрын, пацифизм дугдывтӧг проповедујтчылис 43 во чӧж да мыј уна нӧгајас пӧвсыс Берта фон Зутнерлӧн нӧга „Долој ӧружӧ“ вӧли ошкӧмӧн примитӧма да лыдӧдӧма став мир паста интеллигенцијаӧн. Сӧмын нӧи тајӧ нӧгаыс, нӧ Лев Толстојлӧн проповед да и некӧд ез вермы торкны капиталистјаслы миллионјасӧн вијавны јӧзсӧ колонијајас вӧсна вермасӧмын, вӧчны поход Пекин вылӧ, грабитны Китајлыс столицасӧ, ез вермы падмӧдны балканскӧј војнајас да ставевропаса позорнӧј бојна кыпалӧмыс.

Тајӧ бојнаыс не должен ескӧ вӧли Јевропаса пацифистјасӧс суны лӧсӧдчӧмтӧг, сӧмын сӧјӧ кокныда кышӧ бостис гуманитаријасӧс, сувтӧдис најӧс мӧда-мӧдыслы паныд ӧружӧјӧн кын, сувтӧдис најӧс кӧсјӧмтӧг, вӧлатӧг вијысјас миллионјас радӧ, и мир проповедникјас вијалисны мӧда мӧдӧс дикарјас можӧ. Кӧсјӧмтӧг (невольнӧј) вијысјасӧн ме шуа рабочӧјјасӧс да крестанаӧс, кодјаслӧн абу помкаыс вины мӧда-мӧдӧс асланыс классӧвӧј врагыс властӧ јонмӧдӧм могыс да век-на оз тырмы разумнӧј вола дугӧдны

вокјас костса, нацијајас костын ковасӧмјассӧ. Ти тӧданыд, мыј 1914 воын муфера социалистјас, II интернационалын вождјас, порјалисны јевропаса ужалыс јӧзсӧ, шӧктисны рабочӧјјасӧс вувӧдны, кодӧи збыл врагыс рабочӧј класслӧн да мыј вӧсна колӧ врагыс кыпӧдны нацијајас костын кровавӧј тышјассӧ. Гуманистјас сӧз-жӧ оз адыны, кодӧи збылыс лӧв врагӧн гуманитарнӧј культуралӧн. 1914 воын најӧ вывти кокныда зарацитисны асланыс класса јӧз безумјӧдӧн.

Тајӧ классы нӧном абу донажык зарни дорыс, да ставсӧ—наука, кодӧи тӧдмалӧ мир, техника, кодӧи лӧсӧдӧма, медым кокнӧдны физическӧј ужсӧ јӧзыслыс, искусствојас, кодјас облагородитӧны најӧс,—ставсӧ капиталистјас пӧртӧны зарниӧ, кычӧи и ужалыс јӧзлыс вӧрсӧ. Тајӧс петкӧдлӧ, мыј биологическӧј наукајас кӧлтчӧны бӧрӧ мукӧд дисциплина дорыс. Серт ескӧ, буржуазија спекулирунтӧ да најӧвитчӧ медицина вылын, гигиена вылын, сӧмын тајӧ наукајасыс, кодјас лӧсӧдӧма јӧзлыс зонвизалун кутан могыс, абу-нын сешӧм выгӧднӧјӧс, кычӧи химѧа, физѧка да медицина механика, кычӧи ужалӧ војеннӧј промышленност вылӧ, мӧд ног-кӧ массајасӧн јӧзсӧ бырӧдӧм вылӧ.

Капиталистјаслӧн быд национальнӧј группа, кодӧи дорјӧ ассыс выжыджык правасӧ мусӧ да јӧзсӧ грабитӧм вылӧ, бешеннӧја конкурӧрунтӧ мукӧд национальнӧј группајасса хӧщныкјаскӧд, „нација инстинкт“ вылын ворсӧмӧн,—примитивнӧј инстинкт вылын, кодӧи враждебнӧја торјӧдӧ јӧзсӧ. Сы вылӧ кутчысӧмӧн капиталистјас колана кадӧ пӧртӧны пацифистјасӧс асланыс кывзыс слугајасӧ. Важӧн-нын гӧгӧрвоана, мыј „нацијалӧн интересјас“ кӧртаӧмаӧс нацијалыс физическӧј да духовнӧј енергија эксплуатӧрунтыс промышленникјас группајас интересјаскӧд. Тӧданыд сееса, мыј лубӧј группа тајӧјас пышкыс вермӧ вузавым ассыс „нацијаӧ“.

Колоны фактјас тајос петкөдлыојас. Со фактјас:

„1912 воын февраль 14 лунө францјјаса“ карбидјас об-волөн представительлы воис заказ Круппсаң ферро-сіміція вылө, коді коло пушкајас вөчан стал вылө. Аслас піемөын сіјө гжіліс: „Крупп шөктө, мед мі вөчим депо 1 сурс тонна вылө завод дінын. Ме ог мөвпав, мыј Круппос төжысөдө вөлі вопросыс транспорт вөсна, тајө корөмыс сылөн сы вөсна, мыј немечјас визөдөм серві коло вичысны кык во бөрті јевропейскөј војна, мыј мобілізација нуөдігөн Крупп паныдасас едыкторјасси сымы коланаторјас сузөдігөн... Та вөсна Крупп і көсјө мед ескө 1 сурс тонна ферро-сіміція вөлі кі улын“.

Сіз кө францјјаса „карбидјаслөн об-во“ бура төдіс, мыј Крупп бостало ферро-сіміція, војна матысөм вөсна. Сөмын францјјаса „патриотјас“ вузавлісны Круппы электрометаллјас пушкајас вөчөм вылө, кодјас бөр-вылас вјјалісны сурсјасөн францјјаса салдатјасөс-жө.

Не сөмын војнаөз, но і војна дырјі, кызі төдмалөма францјјаса следственнөј органјасөн, „карбидјаслөн общество“, снабжајлаіс Круппос военнөј материалјасөн“.

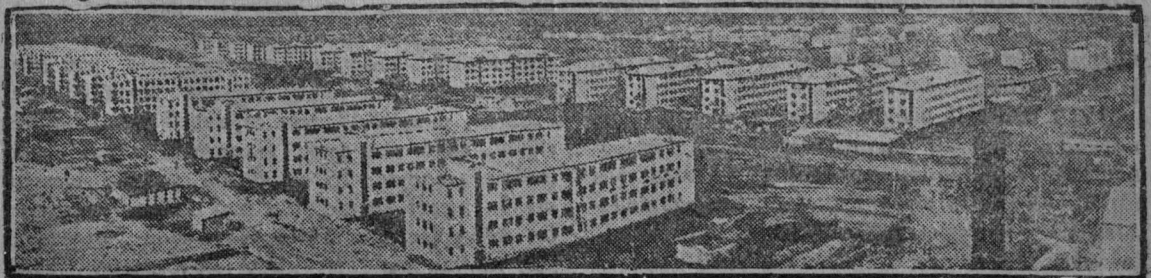
„Кадын, кор Францјја Германјја костын јөсмөны противоречіјојас, кор францјјаса өткымын газетјас грөзітчөны Германјјалы санкціјасөн, Германјја-кө өткажітчас мынтыны репарацијајас, кадын, кор францјјаса мілітарістјас јавөһін лептөны бронированнөј кулаксө, „і. г фарбеніндустріјаыс“ „патриотјас“ снабжајтөны францјјаса военнөј ведомство натровөј семітраөн да мукөд материалјасөн взрывчатөј веществөјас вөчөм вылө. Сөрт, германјјаса „патриотјаслөн“ оз вермы лоны чекушөм гараһвіја, „мыј јөзөс вјјан средство-

јас лөоны іспөлујтөма сөмын дальнөј Востокын кітајечјаслы паныд, а оз көн-кө матынжык. Кызі і 20 во сајын војна өзтыөјас накажіттөг нуөдөны асеыныс лок ужсө, көсјөны јөз вір море вылын бостны зарһі гөрајас“.

Ті төданныд, мыј кывкутөм да преступнөј ворсөмыс капіталістјаслөн колі мыждалөм-төм быдлаын, сар Россия кыңзі.

Мыј көсјөны бостны промышленност вывса королјас, бара ставмувывса бојна кыпөдөмөн? Најө мөвпалөны, мыј војнаыс отсалас налы петны економіческөј крґісісы, коді лөі проізводстваын анархіја вөсна да нажө-вөтчан ідіотізм вөсна.

Мічаа вөсталөмөн, најө көсјөны нөшта өтчыд купајтчыштны ужалыс јөз вір пыщкын, да чайтөны, мыј тајө ловчөдас налыс пөрысөмөксө. Ме чорыда вөстала, мыј капіталістјас абу тыр сада јөз—мөднөг некызі оз поз гөгөрвоны налыс вывті ыжыд лок страстсө нажөвөтчөм вөсна. Обжорство—вөсөм. Обжора сујалө вомас сојансө і сек, кор кынөмыс тырөмаһін. Капіталіст—нажөвөтчөмын маңіјак да нөшта сіјө вөсө ыждасана маңіјаөн. Тајө сузсытөм торјас шыбытөмөн, сіјө шөкыджыкасө невежественнөј морт, кіщ-нык код-жө. Оз лө вескыдөн сетны сылы „промышленност организујтыс“ һым—промышленност организујтны наука бердса ужалысјас, технүкјас робочөј класс вынөн. Морт јылыс, коді велаліс лыстыны мөс, мі огө вөстало: сіјө јөв ізобретател. Сөмын, кор лыддам біографіја, мөбө автобіографіја капіталістјаслыс, бостам көч Фордөс, гөгөрвоана, мыј капіталіст лыддө ассө јөв ізобретателөн, а оз мөс лыстан пріјомјассө төдмалысөн. Наука, техника, іскусство бердын ужалыс јөз, фабрүк, заводјас вывса, шахтајасса,

транспорт вывса робочоїяс дугдывтөг ужаломён да творчествоён сетисны да сетоны капиталисты выжыдалан манијасо. Сіјо мовпало, мыј ставсо, мыј најо вочоны,—вочо сіјо, сы вёсна, мыј сіјо мынтё налы сём, кодос грабігіс најольс-жө, культура збыл мастерјаслыс. Кызкө бытёо абу лёсыд, корлоо виставлыны сешөм торјас, кодјас і сізһын гөгөрвоанабе.

Ме виставла общечеловеческөј культура збыл творечјас јылыс, кодјас лыфдоны ужаломсө тёдөмлун подувөн, гөгөрводны ужлыс поезјасө, јөз јылыс, кодјас вёсна јөзлөн емөс наукаын, искусствоын выжыд ценностјас: ме виставла јөз јылыс, кодјасос оз кыскы најта ројыс, буржуазјалөн, јөз јылыс, кодјас бура адзөны, кушөм гөл өнја буржуазја творческөј енергјаөн, кушөм лок најөн лёбөдөм оласногыс да кызі сіјө отравлајтө да разлагајтө массасө: творческөј енергјалыс резерв.

Культура тајө мастерјас возын исторја веекыда сувтөдіс вопрос-мыј-жө колө: преступнөј војнајас капиталистјас өві национальнөј труппа мөдкөд, војнајас, кодјаслы оз тыдав помыс, лібө колө војна ставмувывса пролетарјјаслөн ставмувывса капиталистјаскөд—војна, коді пыр кежлө вөчас поэтөмөн сөд вёра тышјас мед јон јөзсө миллионјасөн вја-лөм, најө ужлыс продуктајас бырөдөм?

Кодкөд воэө кежлө мунасны культура мастерјас—јөзкөд, кодјас эксплуатјрүтөны налыс творческөј енергја, кодјаслөн горшыс тырөмаһын, кодјас озырөс материальнөј культура предметјасөн, кодјас важөн һын оз нуждајтчыны духовнөј культураөн, веег заводітөныһын наыдавыны сылыс быдмөмсө?

Лібө паны колө мунны выл класкөд, ко-дөс исторја сувтөдө медвоэза радө да коді 163 миллионна јөз странаын бостіс властсө ас кіө?

Социал-іезуитјас,—кызі колө шуны II интернационалыс вождјасө,—социал іезуитјас суладоны классөвөј војналы паныд. Налы безопаснөјжык націјајас костын сөд вёра тышјас, капиталистјасөн нарошнө вөчөм. Најө полөны классөвөј војнаыс, тајө војнаыс најөс сувтө-дас зев містөм позјіція вылө, кытчө сувтис кушөмкө Носке, кодөс веекыда һимтөны вір јуыс понјөн.

1914 воын II интернационалса вождјас јавө петкөдісны став мірлы, мыј налөн интернационализм һинөмөн оз торјав ужалыс јөз выһын да вёрөн төргүјтөсјас интернационалымыс. Меным дажө абу дівө, тајө вождјасыскө „Оссерваторе Романо“ көд—христіанскөј вичко јурыслөн органкөд, шуасны „коланаһн христіанскөј јевропалыс став вын-

јассө өтувтны россіјаын муныс духовнөј анархіјалы паныд“.

Анархіјаөн тан шуөны робочөј классыс вермөмјассө социалистическөј овмөс да культура течан ужын. Анархіја—тајө интеллектуальнөј енергјалөн быдмөм Совет Сојузын, быдмөм, өдјасыс кодлөн тыдалөны ташөм лыдпасјасыс: 1929 воын Совет Сојузын вөлі 57 сурс инженер, 55 сурс технік. 1932 воын—163000 воззјасыс да 138500 мөдыс. 1932 воын робочөј класслөн—өтувја көзәин-лөн Совет Сојузын—лыфдоысө 400 высшөј школа да 1909 техникум, көн велөдчө кык миллион да жын студент. Сөмын і тајө велөдчысјас оз-на регыдөн тыртны коланунсө Совет страналыс наукаын ужалысјас вылө. А со Германјаын „Врачјас—служащөјјаслөн имперіјаса сојуз“ норасө правительстволы врачјас иностранечјас вылө, кодјас ужалөны ассөтентјасөн болнычјасын, көв ескө ташөм иностранечыс і ставыс вөләма сөмын 145 морт. Тајө, ферт, оз вөстав, мыј Германјаын вывті бура пунктөма зөһвизалун кутан ужыс, а висталө сөмын сы јылыс, мыј 145 немеч врач оз вермыны асланыс странаын ужавны һаһ кусөк вылө.

Ферт, јевропаса трагическөј олөмын тајө вывті ічөт, абу сулалана факт. Сөмын сы бөрын сулалө мөд: Германјаын гырыс школајас быд во лезөны 40 сурс морт, а правительство вермө сетны ужсө сөмын 6 сурс мортлы. Интеллектуальнөј енергјаын „перепроизводство“—јевропанын, а сіз-жө і САСШ-ын өткод петастор, сөмын ті төданныд, ферт, мыј ужалыс јөз тајө енергјанас оз обслуживајтчыны да оз вермыны сіјөс бостнысө, а „перепроизводство“ висталө сөмын сы јылыс, мыј государствојас капиталистическөј структура дырјі культурнөј вынјассө мір паства лучкіја јуклөмыс—јуклөмыс, коді збыл вылө колана культура воэө быдмөм вёсна—поэтөм-тор.

1932 воын Совет Сојузын, көн олө 163 миллион морт, ужалө ужавны вермыс став јөзыс, странаын не сөмын абу безработіца, но һөшта-на ужалысыс оз тырмы. Странаын өтувја көзәин—робочөј класс—чорыда бостөіс пөртны олөмө овмөс да культура боксаһ вывті выжыд строительство, сіјө јитө морејас каналјасөн, јујас вајасөн кісталө кос етепјас, озырмөдө став странасө елекроенергјаөн, вөчө уна оурс кілометра тујјас, уна фабрик-заводјас. 15 во чөжса ужалөн ітогыс сылөн вывті выжыд. Со мыј шуөны анархіјаөн Адлерјас, попјас, сіз-жө мукөд іезуитјас, јөз, кодјас көсөјөны лөны сінтөмјасөн, најө полөны правдаыс, коді абу выгоднөј налы, но тыдалана: робочөј класс вермө көзәинавын

разумноўжыка капіталістјас дорыс.

Тажо фактсё щокыдджыка і щокыдджыка за-водітоны гөгөрвоны откымынјас хіщыкјас шывсы весіг, ферт, тајо оз вермы убедітны мукдјассё, а ншта-на өдөдө налыс клас-сөвөј Һенавітсё да јанзытөм бесчеловечје.

Капіталістјасыс буржыка көчәјствүтөмөн Сөвет Сојузса робочөј класс оз лыдды ма-териальнөј култура паскөдөмсө аслас помса могөн, оз ограничивајт ассыс ужсө, асөс странасө озырмөдөмөн, мөд ног-кө само-обогашеһнөөн. Сіјө гөгөрвоис, сіјө төдө, мыј материалнөј култураыс сылы колө кызі по-дүв, кызі пөщва духовнөј, интеллектуальнөј култура кыпөдөм вөсна. Сылыс творческөј енергіјасө јоимөдө, вынеөдө всемірнөј брат-ство јөз костын лөсөдөм вөсна ыжыд ідеја.

Кущөм ідеја новлөдлө капіталізм? Сіјө быдлаын мір паста көзө расајас кост, наці-јајас костын сінмөн адытөм. Со капіталіст-јас лөсөдөмаөс сорнітан поз, коді шусө Лі-га націј. Кымын-кө төлыс чөж тајө учреж-деһнөас капіталлөн кывысыс слугајас сор-нітисны Јевропалы разоружітчөм колөм јы-лыс, і ті төданныд, кор најө сорнітисны, Ја-поніјаса капіталістјас јавөн да мыждытөг грабітисны Кітај, бөвтисны Манжуріјаөс, вііс-ны да віјалөны уна сурс мыжтөм јөзөс. Шанхајын бырөдөма уна културнөј ценност-јас, кодјас колөны вөлі ставмуывиса јөзлы.

Тажө преступнөј актыс ез кыпөд паціфіст-јасөс, ез кыпөд налыс прөвөст, да весіг і внімаһнөсө, буракө ез кыпөд. А өд капіта-лістјас вөчөны преступлеһнөјассө һе сөмын Шанхајын да Манжуріјаын, но і став мір паста, Јевропаса став карјасын, гуманітаріја-јас да паціфістјас сін улын. Најө грамотнөј јөз, најө төдөны, мыј Војвыв Амеріка штат-јасын кудалөны шыјалөмыс сек, кор капіта-лістјас вөчалөны шөбдіыс брикетјас паровоз пачјасө, но і тајө чудовіщнөј фактыс оз ком-прөветірујт најө сін возын капіталістическөј овмөслыс сөстөмасө. Германіјаса карјас улч-јас вылын быд лун овлөны віра тышјас, ві-јалөны робочөјјасөс, ворсысөны ічөвік репе-тіціјајас гражданскөј војналөн, кодөс јандыс-төг провоцірујтө буржуаціја. Кызі вічөдөны паціфістјас тащөм факт вылө? Мыј најө, міча сорні кыңзі, вермөны воча сувтөдны анар-хізмлы да капіталістјас јандыстөм лунлы? Најө сін улын дугдывтөг ужалө „Војеннөј промышленностлөн інтернацінал“. „Вашінг-тон пост“ јөзөдіс САСШ-лы јевропаса долж-ныкјаслыс војеннөј рөскөдјас јылыс лыд-пасјас.

Тажө серві, кодјас бөстөма офіціалнөј лыдпа сјасыс, 1930 воын војеннөј могјас вы-лө вічөма: Англіја 608 млн. доллар, Фран-

ціја—547 млн., Італіја—322 млн., Польша—123 млн., Румыніја—67 млн., Југославіја—47 млн., Чехо-Словакіја—41 млн., Белгіја—23 млн., Мөд даннөјас серві Јапоніја тајө-жө воын вічөма аслас вооружеһнө вылө 240 млн. долл., а САСШ-лөн војеннөј бјуджет вөлі 709 млн.

Кызі төданныд, 1931 воын војеннөј рөс-ходјас буржуазнөј государствојаслөн һе сө-мын ез чінны, но ншта-на ычдісны. Таво-са бјуджетјасын бара-жө ычдөдөмаөс тајө рөсходјассө.

Јурывытыс тырөмөн ужалө војеннөј про-мышленност. Колө індыны, мыј војеннөј про-мышленностлөн салнөј Востокрын војеннөј дејствіјөјас вөсна надејаыс јона ычдөм вы-лө ез оправдајтчы. Берлінса газет „Фейе алгемејне цөјтунг“ та јылыс гіжө: „Һні ты-далө-һын, мыј „централнөј странајас“ сөмын сек вермасны вөчны ыжыд ужјас, кор мөда-мөдыскөд војутөны збылыс озыр дејжава-јас“.

Тажө мільардјас вылө, ферт-жө, почас вөв-лытөма бырөдны јөз массајассө, вөвлытөма жуғөдны карјас, бырөдны ужалыс продукт-јассө. Ме јуала: татчө воис капіталістјаслөн „цівілізаціја“? Тајө—сізі-і колө? Тајө поңө-мөј дорјыны? Ме ог вермы мөвпыштны савөл јылыс, коді ескө верміс дорјыны тащөм прес-туплеһнөсө. Сөмын ме верма аслам дүмөн мөвпыштны, мыј вөлі ескө тајө мільардјас-сө-кө віңны фізіческөј уж вылын ужалыс јөзлы интеллектуальнөј енергіја сетөм вылө, тајөс ме верма мөвпыштны, ме өд—Сөвет Сојузса гражданын, гражданын страналөн, көн капіталістјасыс абуөс, көн сөкыд условіөјас дырјі, робочөј класс петкөдлө ізумітельнөј вын, талант быд отраслын выл култура те-чөмын. Робочөј јөз вөсна,—со мыј вөсна мед еща думајтөны патриөтјас лунјасө, кор тајө јөзыс Јевропалы дај Амерікаын ужтөмөс да кулалөны шыгыыс, а капіталістјас колоніја-јасын кулалөны пулеметјас бі улын аслас сво-бөда вөсна експлоататор хіщыкјаскөд верма-сөгөн.

Вывті сөкыд гөгөрвоны, а мыј жө ескө тревожітө најөс, мыј најө көсјөны? Гашкө, најөс беспөкоітө сөмын сіјө, мыј паціфістјас да гуманітаріјјас олөны арміја тылын, а ге-һералјас грөчйтчөны, мыј націјајас костын локтан војна оз кол вөрөдтөг і өміреннөј обітателјассө тылыс.

І збыл гуманістјас важөн-һын олөны собы-тіөјөјас тылын, олөны історіја бөр вылас і мыј налөн медыжыд могыс аснысө віңны, корны спокој. Вывті сөкыд мөвпыштны, мыј лөө паціфістјаскөд лунјасө, кор кыпалас һөізбежнөј да медбөрја војна, коді бырөдас

Сувтöдлöны столбјас.

націоналној војнајас кыпалöмлыс лоны по-
чöмсö.

Тöданныд, мыј націоналістјас ненавістлөн став выныс лептысö Совет Сојуз вылö. Сіз-жö гөгөрвоана, мыј капиталистјас-кö ескисны, ставыс мыј вöчö Совет Сојузса робочöй класс сöмын, неудачној опыт, налы ескö ез ков таз бешенöја мустöмтöдны Совет Сојузса јöзöс. Најö вермисны ескö спокојноја овны, асланыс быдлуња ужöн занимајтöмөн—мö-да-мöдсö грабитöмөн да гортаныс разрушайтöмөн, вичысöмөн, кор „неудачној опыт“ помасас крахөн, да сек-нын ускöдчыны Совет страна вылö. Сöмын—опытыс збыл удачној најö асныс-нын гораа виотавлöны мöда-мöдыс-лы та јылыс. I со Франція бара-нын мөвпалö Мөскуаö поход јылыс.

Советјас вылö војнаон мунöм јылыс проповедыс медсая-нын јон Франціяын,—сы вöс-на зев-нын радла öдчыны том французјасöс—кодјас паныд сувтöны војналы јöзкöд, кодi өз көсјы војутны, но кодлы лöд лöсöдчыны дорјысöм вылö. Тајö јöзыс чорыда, ассыс вынсö жалиттöг бостөисны ужö, кодлөн тöд-чануныс общечеловеческöй. Сылы тан вер-мöны падмöдны сöмын ужалыс человечество-

лөн врагјас, сылыс енергіјасö эксплуатирү-тысјас, јöз кодјаслөн ужјасыс збылыс прес-тупнојöс, а мөвпјасыс—пöшта-на преступној-жыкöс.

Кызi ме тöда, тајö конгресслөн могус—адзыны формјас паныдавны ташöм мөвпалöмјаслы. Человечествоöс массöвöја выл истребленикöд вермасöм форма јылыс ме вистали вескыда, мöд туй ме ог адзы, дај ог мөвпав, мыј јöзöс, кодјаслөн проффесияјасыс јöзöс вины поңас перевоспитайтны, сы вылö оорниөн дејствуйтöмөн.

Примитöма, мед сорњи помасигөн вöли висталöма кушöмкö пожелањö. Ставмувывса пролетариат динö шыасöмөн („пролетариат“ кыв гөгөрвоомас щöщ сујöмөн чествöја мөвпалыс интеллектуалној ужын јöзöс), ме сiја пролетаријаслы региджык гөгөрвоны, мыј капиталистјаслөн быд пöлöс војна—робочöй-жыс-лы паныд војна, ужалыс јöзлы паныд војна, культуралы паныд, тајöс гөгөрвоомөн став вынсö став сöлöмсö ассыныс пуктыны медбöрја, решительној тыш нуöдöм вылö классöвöй врагкöд, кодi жугöдлö физическöй да умственнöй уж вылын ужалысјаслөн немјас чö-жөн лöсöдöм культура.

Т Ө В Ј Ы В

В А Р Ы Ш

(„ПЕСНЯ О СОКОЛЕ“—КОМПОЗИТЪ ТИМА ВЕЊ)

Гураны, улые
Вылілаң кајіс
Кыскасы Гундыр —

Сон куңа кыоіс,
Кынөмнас песеіс —
Нуклаліс еув...

Коркө-іј воіс:
Зев жуңыд слуда
Вее бергөдчө жүр!

Нынөм ез аңы
Лөбыдтор сес —
(Кыпыдсө, вывсө
Көнер ез төд).

Пемыдын оланін
Мусмөма сылы
Важысаң вөлі.

Васөдін сортасө
Кыщылтчіс гөгылөн,
Жүјгөдчіс-водіс.

Кујлө сен, долалө,
Щөгысла пошіктө,
— Нынөм оз кыв...

* *

Зев вылын јенежас
Зірдалө шөнді,—
Савкјөдлө бі-јүгөр,
Равјөдлө гөж.

Кок улын, кыр-улас
Лөзалө саріз,
Із дора кыркөщө
Гыјассө нөјтө:

Жуглөдлө гыјассө —
Веж быгјө пөртө,
Швачөдө чорыда,
Щын-бусөн лептө.

Слудасаң сонјасөд
Летчөны шорјас,
Ыагөны-бузгөны
Уеөны сарізө.

Жуңыда сортөма
Ва асылы туж,
Із костті визувтө
Буждөдө кыр.

* *

дыр-ө, регыд-ө
(Огө мі төдө)
Кујліс сен Гундыр.

Сөмын-нө садміс
Кущөмкө шыыс —
Лептыштіс жүр:

Вылісаң јенежас
Сунгысө увлаң
Гус борда Варыш:

Чөгөм борд-пөла,
Гырөе тывјаса —
Швачкысө муө...

Уөігмоз гораа,
дојмөмыс шөга
Гөрөдіс Варыш.

Повзис сен Гундыр,
Öдјоҗык вешјыштис
Бокөҗык сес.

Муртса-нын ловја,
(Но кувны оз сетчы
Варышлөн лов).

Чепсасө, пессө,
Изјасө жуҗлө
Бордјассө ассыс.

Виқөдө Гундырыд:
Нинөм-нын повны —
Ештөма олөмыс.

Варышлөн помыс,
Тыдалө, матын.
Бергөдчө бөр.

Варышлы чужөмас
Сералө локыс,
Жерјөдлө пинь,
(Јуалө сесса,

Пинь-пырыс сымјалө шуө):
— „Ештис-тај, буракө!
Кулан?“

— „Кула, да—мыј!?“
Шуис Варышым сылы.
(Ыжыда лолыштис —
Ышловзис гора):

„Ме сөлөмсаң оли,
Кыпыда выли,
Төда ме шу!..“

Олөмкөд еинси
Чорыда вијси,
Төдлі ме гаж!

Лебали вылыти
Кымөрјас сајти,
Адзывли јенеж!
(Некор он адзыв
Конер те, ниқув!)“

— „Мыј-нө мем јенежид,
Кушынид, тыртөмид? —
Мыј вылын кыскаса сен!“

Тани мем лөбыд:
Шоныд і васөд-тај мајбыр
Жујвиқны гуын“.

(Воча сиз шуис
Пөткалы-лебачлы
Кыскасы муын).

Выл стројкајас вылын пилитөны төс

Колхознөј абзар Виқины

Аслыс-пö арталö,
 Гералö думсыс
 Варышлыс „сöрöм“.
 „Лебав көт кыскас,—
 Öтсама помыс
 Быдөнöс суас...
 Кытчöz ен лептыс,
 А татчö-жö воан,—
 Нгайтö-жö пöран“.

* * *
 Төвжывса Варыш,
 Пöлыстöм сөлöм,
 Ез вермы кывны
 Гундырлыс мөвпöм.
 (Низувлөн кывјас,
 Улilөн думјас,
 Пöткалы сөкыд).

— Черöбсис Варыш.
 Кыпöдис морöс,
 Чатöртис јур...
 Коңныштіс сіннас:
 Виçöдліс горув
 Із кыркöщ-ув...
 Сортасын, гуын-моз,
 Öшаліс пемыд;
 Öвтис сев улруөн,
 Сывöдыс довкјалис шун...
 Із костыс потасöд
 Руçалис ва.
 Кок-улыс, бужöдыс
 Гыдалис му...
 * * *

Шог лоі Варышлы:
 Бордјалы çескыд,
 Пемыдын, сортасын,
 Лолавны сөкыд.
 Чукбөтис Варыш
 Медбөрја вынсö:
 Горöдис гора,
 Сөлөмсыс шога,
 (Jөлөгя сортасын
 Лөвтыштіс воча:)
 — „Ок, ескö, öтчид көт
 Качлыны сетчан,
 Јенежаң, вывлаң
 Леблыны бордөн!..
 Öтчид көт кувтöz
 Кымөрöz чивлыны,
 Вылысаң кок улыс
 Бөр-васö адзывны!“
 * * *

Гундырыд сы-кості
 Аслыс і думыштіс:
 „Буракö, јенежас
 Сещöм-нин гажа,
 Варыш-кө шогсö,
 Сы понда наргö“.

Сы бөрви пöткалы
 Низувид вöзјис:
 — „Вешјышт-пö дорöжык
 Кыр-јылас матö
 да ускöдчы сесаң
 Кыргорув увлаң.
 Гашкö-пö бордјасыд
 Лептасын тенö,
 Удытан олышты
 Регыдик вылы!“
 * * *

Скөрмöдис Варышöс
 Омöллөн кывјас,
 дојдаліс сөлөмсö
 Гундырлөн серам.
 — Черöбсис Варыш,—
 Горöдис збоја;
 Вермытöг муніс
 Усласіг-тыр
 Бужöдö,—дорö,
 Пыдысаң лолыштіс,
 Југнүтіс борд...
 Выңјыштіс...—репіс,—
 Сунгысис увлаң.
 (Усi, пыр усi...)
 Щупöдыс-щупöдö
 Тупласіс-туріс
 Öтарö горув...
 Бордјасыс ізасö
 Черјасіс быдөн.
 Тывјасыс усіг-моз
 Вошласіс ставыс...
 Гуранын визув шор
 Нещыштіс шој,
 Кылöдис возö пыр
 Летјöдліг-тыр.

Кбчыд ва пожаліс
Варышлые вір.
Візув ва быг-сорыс
Нобаліс саріџо...

* *

Саріџлөн гыјасыс
Ызгöны нора,
Із дора кыркöщö
Шкувгöны гора...

Ыжыд гы ылыштис
Варышлые шојö;
Лептыштис-качöдліс,—
Сінвылыс воші...

Јона-зев саріџо
Лажкöдліс шој,
Шога зев гыјасыс
Сылісны мојд...

* *

Кујліг-моз Гундыр
Сортасын öтнас
Мöвпаліс дыр
Варышлые кулöм
Пöткалыс олöм,
Выліыс колöм.

Віџöдліс сесса
Сетчö, көн ылын,
Тыдалö ылын,
Гажöдö сін,
Кöсјöдö шуд
Лöзалан јенеж.

Шенчö, ыкызі

Тöдны оз вермы:
— „Мыј бара адзыліс
Варышыс тајö
Сетгысö — помтöммыс
Пыдöстöм јенежыс!?

Мыјла-нö тащöмыс
Асланыс кулігөн
Гудыртö сөлöмсö
Мукöдлые щöщ?
Асланыс олöмнас,
Радејтöм ылöмнас?!

Мыј-нö тыдалö,
Мыј налы вossa,
Сещöма кажітчö
Вылысыс олöмыс?! .

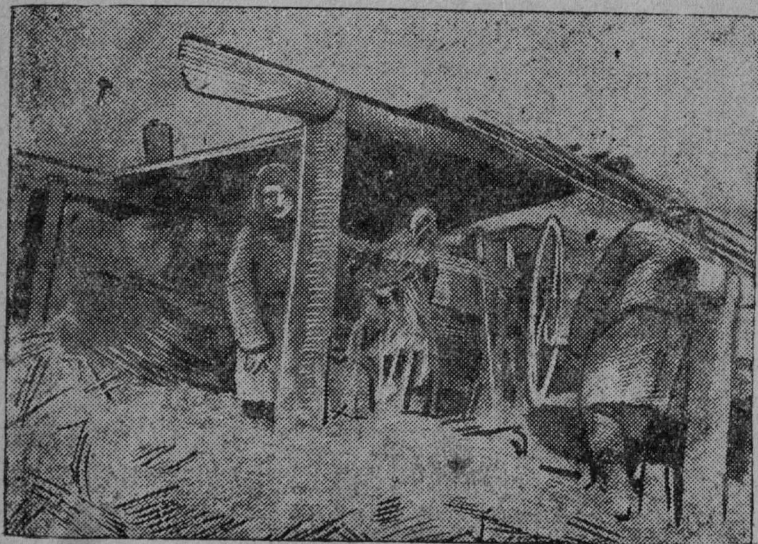
Таџікөн Гундыр
сöжналіс дыр,
Медбөрви дум ылас
Асылс сек усі:

„Мыј ескö, щöщ-кö-

Качлыны меным
Јенежлаң, ывлаң?
Сіџік-жö на-мозöн
Щöщ кута тöдны
Кажла-кö ылö
Регыдік кешлö?

Најö-кö вермöны
І ме верма тöдны!

Шуіс і вöчіс.
Кыщылтчіс гöгылö,
Öдöбтіс бöжнас—
Брунгыіс ывлаң!

Віџінса колхозын сілосујтчöны

„Ыжды вын“ колхозын ышкёны машинаён.

Качиг-моз асыкыс
Кышылыс раҗсис,—
Летмуні вён моз.
(Шонди-воз удітіс
Југытны кынём).

— Чужсёма кодлөн
Кыскасны муын—
Лебны оз вермы!
(Сы јылыс Гундырлөн
Сек вунёма вөлі).

Кыптыліс ескө,
Мативік качліс
Са реҗмдөн бөр
Шһапкысис муө.
(Усі бөр улө).

Ез-өд кув мувйыд,
Серөктіс сөмын.
(Усөмыс сылөн
Улысаң лоі).

— „Со-о-пө, мыј-помым
Лөсыдыс леблөмлөн!—
Сіјө-тај вөлөма:
Јенежсаң усөмын!..

Јөјөс зік пөткајас!
Му вылыс оз-төдны
Олөмсө најө.
Шөгөоны, жуғылөс,
Кысөоны вылө,
Сетчаңыс корөоны
долыдуң, кыпыд...
Мыј-нө сен бурыс?!
Ферт ескө, шуны-кө,
Југыд сен, гажа,
Лебавны вөла.
Сы-кыңзі нинём!
Һекрытчө весіг

Пыкны эн вермы
Тушатө асыд.
Кыскасны һекөн..
Кушөм-өд шапөс
Пөткајас асны!
— Ошкөны олөм,
Кыпыда вылөм.
Мыјла-нө омөлтныс
Міјанөс татыс?!
— Сы-понда көнкө:
Мед вермасны
Ассыныс сәјөдны
Пөҗтөмтор колөм,
Ассыныс шогмытөм,
Һекрытчө тужтөмсө.
Мувывса олөмө.
Тешкодөс пөткајас!..

Ог-һин ме ылав
Воҗөвыв кеҗлөі
Ог ескы најөлы.
Кывјассө шуалөм
Пыфди ог пукты.
О-он ылөд өһі!
— Ме ачым төда
Ставсө зікөҗ.
Ме ачым леблі
Јенежад сетчө.
Качлі ме вывлаң,
Арғышти гөгөр
Сетыс ме олөм.
Төді ме усөм.
(Усі көҗ сесаң, но
Һинём ег ло).

Сөмын ме өһі
Јонҗыка төда,
Еска ме аслым.
Мед најө, колөкө,

Kodi oz vermy
Pađejtны му,
Ылōдлас ассō.

Me-нō:—

Му вылын чулōм,
Муын i ола!“

— Тазикōн шуав-мыет

Кышылтчис бара:—

— Ку-пыщкас аслыс

Зывекыд пырис,

Гортасын, пемыдын

Жувиқан колi.

— „Вескод-нō

Ставыс мем,

Ас-гōгōр кыңза!

дыш меным тōднысō

Мукōдтор жылыс.

Мōдлаō мōг мем

Ғынōмōз абу...“

Сек кадō зев јона

Скōралiс сарiз!

Локыс зев ызгисны

Ғыјасыс сылōн.

Слудка бок вылiōз

Четчисны најō,

Из дора кыркōщлыс

Жуглисны дор...“

Јенежсō—лōзасō,

Шондiсō—југыдсō

Вевтiсны кымōрјас,

Летōм сōд вурун-моз

Ошјисны улōз...“

Тōлыс сен, тōлыс

Мыјсō ез кер!

Кык из-кост сортасōд

Шуґалiс-војлiс,

Ғыјассō кымōркōд

Отлаō гартлiс.—

Гудралiс пемыдсō

Сынōдкōд, вакōд...“

Ғымалiс ғым сен,

Југјалiс чард—

Поткōдлiс-чажјōдлiс,

Косавлiс кымōрсō.

Куґа зев бōрвылас

Муралiс ғым.

Тiралiс сынōдыс,

Бōралiс му...“

Ғыјаслōн ызгōмас,

Ғымалōм шыјасас

Кылисны кывјас:

„Тiјанлыс, Варыш-код,

Полыстōм сōлōмјас

Сылаам мi вылōм!

Тiјанлыс, бордјас,

Пōткајас-лебачјас,

Ошкам мi олōм!

Med те кулин-кō, Варышō

Бур тенад пом!

Те-бōрын бара-на

Бордјас лобны:

Кыпыдōс сōлōмōн,

думјасōн сōстōмōс,

Тōв-ру код кокнiдōс

Лебавны кутасны,

Корсавны долыдлун,

Олōмјас кокнōдны.

Гундыр-код олōмсō,

Улiлыс думјассō,

Аснырув тōждысōм

Ғоннаныс мустōмтны!“

Јона-на ызгисны

Сарiзлōн ғыјас,

сыр-на зев кылисны

Ғым-сорыс кывјас:

„Тiјанлыс, Варыш-код,

Полыстōм сōлōмјас,

Ошкам мi олōм!

Тiјанлыс, бордјас,

Пōткајас-лебачјас,

Сылаам мi вылōм!“

Герпас худ. Ракицкіј (1919 во)

М. ГОРКИЈ

ЈАНВАР 9-öd ЛУН.

...Јоз чукөр, быггө саризлөн арса пемыд гыис, муртса-муртса ловзöма первојја пöлыштöмыс; сiјö нöжжөнiк визувтö възлаң; мортјаслөн чужöмјасыс,—быггө гыјаслөн гудыр-шапа бурысјас.

Сiнјас улса југјалöны, а јöзыс—мöда-мöд вылас визöдöны, асныс ас вылас шензöны: оз ескыны кöсјöмторјыслаы. Кывјас, быггө зöлаңык лебачјас, бергалöны јöз чукөр вылын.

Сорнитисны нöжжö, серјознöја, быггө дорјысöмы мöда-мöд возас.

— Оз поз възö мыркны, сы вöсна со i мöдöдчiсны...

— Помкатöгыд ескö ез вöрзы јöзыд...

— „Сiјö“—оз-мöј гөгөрво-жö?

Медјонасö сорнитисны „сы“ јылыс, зiлiсны ескöдны мöда-мöдсö, мыј „сiјö“—бур морт, сöлöма морт да, дерт-жö, гөгөрвоас, ставсö гөгөрвоас... Но кывјасыс, „сы“—јылыс вiсталан кывјасыс, вöлины бледöс, тöдчытöмöс. Тыдалö вöли, мыј „сы“ јылыс некор-на ез мöвпыштлыны пыдыжыкоан, ез вöв на јурын „сiјö“ ловјаөн, реалнöјөн i весiг ез гөгөрвоны прамöја—мыј вöсна „сiјö“ олö да мыј „сiјö“ вермас вöчны. Но талун „сiјö“ ковмö вöли, ставөн термаiсны мöвпаныс сы јылыс, но збылвылас сiннаныс ез-на адзывны-да ас вeжöраныс лöсöдаiсны-чужтисны вöвлы-

төм ыжыдөс. Ыжыда ескөм вөлі корө сещөм-жө ыжыд мыжсөм.

Пөрајасөн јөзчукөр пышкыс гораа кыв-сываіс повтөм шы:

— Јортјас! Ен пөрјөдлөј аснитө аснитө...

Но сещөм пөрјавалмыс колө вөлі да морт-лөн шыыс ыкытчө інастөг, пөдө вөлі јөз-чукөр пышкын.

— Мі көсјам јавө...

— Те, вокө, лант!..

— Сеса-өд сени-жө-і өтөч Гапоныд-дај...

— Сіјө төдө, кызі колө...

Јөзчукөрлөн чужөмбаныс ез-на петкөдчы, вөлі сөмын муртса төдчыштө кушөмкө паскыдлөн, разі-пел торјалөмлөн, ыбыдкөклөн мыгөрыс. Векні улча ујтын полөмпырыс сіјө клестајтчө, јукө-разалө торја чукөрјас выло: өтлаасө топыд јукө, увгө-мургө, вен-чөны да сорі-кості сорні нуөны, керка сөен-лаң ыжыд валөн вешыласны да бара улча шөрас,—пемыд ытва моз,—сы пышкын төд-чө сомнењөјаслөн шузөмыс, мічаа төдчө, мыј ставөн зелөдчөмаөс да відчысөны ку-шөмкө јона коланатор, коді ескө медым југ-дөдіс туйсө вермөм выло ескөмлы, да медым сіјө ескөмыс јітліс-пузөділіс торјассө өвіө, вумыдө.

Луныс—јөз чукөркодыс-жө сера. Јенежын, гудыр кымөрјас костын петавлө шөнді: пе-талаас, мортјасыс чужөмсө көзыд јүгөрөн ма-лыштлас дај бөр пырас, бөр тупкас сөкыд вужөрөн.

Јөз пышкыс унжыкыс чајтлісны, мыј му-нөны ыжыд вын дінө, сещөм вын дінө, коді вермө вөчны ставсө, медым кокнөдны јөзлыс сөкыд олөмсө, но өдвакө унжыкыс ескісны, мыј сіјө ыжыд выныс көсјысас вөчны...

Быд кывјын төдчө вөлі өтө ыжыд ескөм: адзыны вөвалытөм ыжыдөс, адзыны бур кі, коді ескө өтпырысөн верміс сувтөдны став олөмлыс мунөмсө да векөдны сіјөс вөлажык да паскыджык ујтө. Улчыс-улчө мунігөн јөзчукөр векөтарө содө-паскалө, і сіјө содөмыс кыпөдө сөлөмлыс збојлунсө, чуксалө раб-моз олысјаслыс вежөрсө корны властлыс візөд-лыны најө сөкыд олөм выло.

— Мі-нө јөз-жө-өд, кыз көт-а...

— „Сіјө“-өд, пөді, гөгөрвоас-жө,—ко-рам-өд...

— Сөрт-жө гөгөрвоас! Ог-тај бунтујтө...

— Сеса-өд өтөч Гапоныд мјанкөд-і.

— Јортјас! Меадлунтө оз корны мілөсө-наөс моз...

— Господөј-јенмөј!

— Мед-тон лезласны-а...

— Да лантлы, те, вокө!..

— Бөстөј шошаөдыс-да вөтлөј сес, да-вөлөс!

— Өтөч, Гапоныд буржыка төдас, кызі...
Јөзлы-кө ковмө ескөм,—сіјө воө... воө ставыс, мыј најө јона көсјөны...

Ескөм воліс, кышдылаіс јөзөс, кышөдіс најөс, кусөдіс муртса ломчыштөм вежөрыс по-лөмјас, пөдтіс сомнењөјаслыс ныргорув мур-гөмсө... Јөзјас термасісны сетчыны важөнеан-відчысан настроєњөлы, мөда-мөдсө жмітісны најө торјөдтөм ванырө, ванырыс—јорта-јорт-көд топ-топыда суалөмыс—шөнтіс сөлөмјас-сө вермөм выло ескөмөн.

Чужөмјас ломзөны, сінјас југјалөны жар-жыка, өдзө восков, мунөмлөм өдыс нөшта јонжыка кыпөдө сөлөм. Јөзчукөр векөтарө содө, улча вылын лоі шөныджык, гөлөсјас јургөны ыжыджык вынөн.

Өні-ын өдјө муісны, повтөг да быд воө-ковтөмөн јорта-јортыслыс сөлөмјассө өзјөдіс-ны өтө рымөн. Јурвежөрын лөсөдөм „сіјө“-ыс сав-мөдө памөтыс важ герөјјаслыс вужөрјас-чөлаф дырјі кывлөм мөјд кывјыс вужөрјас, вужөр коласјас...

Кодкө горөдіс:

— „Сіјө“, „сіјө“ мјанөс рафөјтө!..

Улча вылыс јөзчукөрыс берег дөрө—Троіцкөј пос дөрө—петіс-да, ас возөыс адзіс ловја пощөс: чөгласөм вічөн сувтөмаөс сал-датјас пос вомөныс,—јөзөс ез кут вөсөдік руд пощөсыс.

Возөжык, ју сајыс, јөз адзісны ыжыд сөд керка—сөні відчісөс најөс „сіјө“, керка-ыслөн көзәјыныс. Ыжыд да вына, бур дај ра-фөјтыс морт, сіјө сөрт-жө ез вермы прикајт-ны салдатјасыслы, медым најө кутісны да ез лөзны вөны сызө јөзысы, кодјас сіјөс ра-фөјтөны да көсјөны мірнөја сөрнітны сөкыд олөм јывьыс.

Но көт мыј, а велуна чужөм шај-пәј му-нөштіс, јөзчукөрыс возә мортјас нөжмөдчіс-ны. Өткымынјас бөрлаң візөдісны, мукөд-јас боквыс вешјісны, быдөн зілісны јорта-јор-тыслы петкөдлыны, мыј најө салдатјас јыв-өыд төдөны да сіјө оз шөнчөд најөс. Кодјас-кө нінөмыс повтөг візөдлывлісны зарні ангел выло (сіјө јенежсан жугыла зірдаліс шуштөм крепост вылын), кодјас-кө сөралісны...

— Ура, салдатјас!—кодкө горөдіс.

Віж башлыкөн гартчөм офіцер перјіс саб-ласө да сіз-жө мыјкө горзіс јөзчукөрлы па-ныд; горзіс да сынөдсө шумәліс југјалан до-рыша стаалөн. Салдатјас сувтісны шцөм, пел-помјасөн топөдчісны пльөт јорта-јорт ортчөні.

— Мыј-нө сен најө?—јуаліс кушөмкө кыв-баба.

Сылы воча ез шыасны. Ез шыасны-да, муннысө кызкө быдөналы лоіс сөкыджык.

— Бөраан!—кыліс офіцерлөн горзөмыс.

Кымынкө морт мышывыс візөдісны,—на

мыш вылын етенаён топдчөмаёе тушајас, улічјассаң орлытөм ваньрөн визувтіс буткан код пемыд ју—јөзчукөр; јөзчукөр паскаліс, тыртіс посвозыс став плөшщадсө. Кымынко морт торјөдчісны возлаң да жежыд чышјанөн өвтчіг-тыр мөдөдчісны офідерлаң.

— Мі—асланым государ дінө...

— Чөлөј, чөлөј!

— Вешјөј сес. Ме щөкта лыјлыны!..

Офідерлөн кывјасыс јөзчукөрөз лебчісны да, сјјө шыҕыс: шеңҕан јөлөгә шы, пыдысаң, еурс морөс пыщсаң, вартіс шуыслаы пелас. Сы јылыс, мыј „сы“ дінөз оз лезны,—јөзчукөр пыщкыс өткымынјас сорнітілісны і возвымын, но медым повдасны лыјлыны јөз пыщкө, коді „сы“ дінө муно лөна, „сы“ вын вылө да бур сөләм вылө ескөмөн—сјјө зікөз-һын торкіс јурвежөрын лөсөдөм мыгөрсө. „Сјјө“—став вынсаыс ыжыдҕык вын да сылы некөдыс повнысө, сылы һинөмла тојыштны ас бердыс ассыс јөзсө штықјасөн да пулајасөн. Лыјлыны грөзтічөмсө һекыз ез поз верітны дај өбіднө вөлі...

Друг.. сынөдын мыјкө саркмуні, вөрчіс јөзчукөр пыщкө сінмөн адзытөм һөвјас воісны дасјасөн. Здук кежлө став сорныс кувөыліс. Јөзчукөр муніс век өтарө возө да возө...

Бара—залпөн лыјөм кывөіс, һөшта гораҕыка, һөшта сорті-костіҕык. Забор дорын сулаалысјас кывлісны, кыҕі дөскајас дрөгмуһыны,—бығтө кодлөнкө сінмөн адзытөм пінјас скөрыс һәјөс куртчалісны. Өті пула забор

бердса нуө крукаөіс, шулыштіс сетыс чагјас сө да брыҕтіс матігөҕорса мортјаслы чужөмаө. Мортјас увалісны кыкөн, кујімөн, кынөм сө кутөмөн һорісны мулаң, кытчөкө котөрталісны крамликөн, кысөісны лым куҕа,—і быдлаын лым вылын золгыөісны-ломзісны југыд гөрд чутјас: гөрд чутјас паскалісны, руөн руасісны, сінјасөс ас дөнас кыскісны... Јөзчукөр мышвыв сетчіс, суц кежлө сувтыштліс, шај-пај муналіс і друг—кыптіс сурс шыа, му-морөс поткөдана, сад бырөдан гор: чужіс да визувтіс сјјө сынөд вывті помасөлытөм ојзан горөн, весөпөртана, шуштөма, отсөг корана...

Јурјас копыртөмөн чукөрөн-чукөрөн уөкөдчісны возлаң өктыны усөмјасөс, раһытчөмјасөс. Раһытчөм јөз сиз-жө горзісны, кулакнас грөзтічісны, өтпырјө ставлөн чужөмјасыс вежөісны, быд сінмыс југыштө вөлі бі-луч садбырөмлөн. Паһыка ез вөв. Вөлі весөпөрөм—көзыд дај јос; көзыд көрт мөз сјјө кытө сөләмөс, дорө-топөдө мортјасөс мөда-мөд дінас, щөктө паскыда востөм сінјасөн визөдһы лым һөһалыс вір вылө, вірөсөм чужөмјас вылө, кіјас вылө, паскөм вылө... Скөрмөмла, вынтөм-скөрмөмла сөләмыс ставлөн көсјө потны. Ставыслөн сінјасыс өтчутынөс, мурыштчөм сінтасјас, топыда кабыртөм кулақјас, кажитчө вөлі, бығтө јөз мөрөсө кіөтөмаөс код көзыдөс, сөләм зелөданаөс. Өд сөмын-на һекымын мінут сајын һәјө мунісны кыпыда, һичаа адзісны ас тујыслыс муһан пассө, һа во-

Вартөны выл воөм һаң.

Эми шапа сулалис сарлөн сказочнөй образыс, најө мубујтчисны сижөн, радејтчисны сы вылө да мичлуннас колмөмысла сөлөмас ыжыд на-деја кутисны. Кык залп, бир, тујјас, ојзөм;— ставөн вескалисны помтөм-пыдбөстөм гуран вочын, өткаёс, вынтөмөс, потөм сөлөмаёс; ставлөн вежөрас вөлі өтө мөвп: өдјөнжык тыртны сөлөмыс гурансө, вөтлыны сөлөмыс јонтыо көзыдсө.

Буракө ставлы вөлі сөкыд еновтчыны „сјө“ мыгөрнас, кодө некөдыр-на ез вөв сө-шөм мусаөн, коланөн, југыдөн.

Јөзјас өтө места вылын таласисны, быгтө мыјөнкө најөс көрталөмаёе вөлі да көртөдсө ез вермыны ордны; өткымынөн кывшутөг новлисны раённөјјасөс, өктисны шојјас; мукөд-јас вөт-пыр моз да быгтө ылысаң визөдисны најө уж вылө. Унаөн салдатјас вылө гораіс-ны; видчисны, норасисны; кјјаснас өвчгөг тыр босталисны шапкајассө да мыј вөсна-кө коп-расисны, грөзјтчисны вөвлытөм скөрлунон...

Салдатјас сулалисны шщем, ружјөјассө кок бердас лөзөмөн, чужөмјасыс налөн сиз-жө өтө чутө шщем-кереөмны, чужөмын куыс зельда зөладөма, шөка лыјас чургөдчөмаёе. Кажитчө вөлі, быгтө салдатјаслөн сінјасыс јежыдөс, а парфорјасыс зикөз кынмөмаёе.

Јөзчукөр пышкын кодкө горзө пельпоткөд-лана гораа:

— Ошыбка! Ошыбка, артмис, вокјас!.. Ез төдны да мөдјас пыдөи чајтисны... Ен ескөј... Мунам, вокјас, мунам... висталам!.. Господанөј да јенманөј, мыј-нө тајө ташөмыс?

— Гапөныд—ізьменьк!—пөнар јылө ка-јиг моз горзө сөтөна.

— Но мыј, јортјас, адзаныд, кызі тја-шөс вочаалисны?

— Сулав, сулав... ошыбка тајө, гөгөрво, мыј оз, оз вермы ташөмыс лоны! Амө те абу морт?

— Ме-тө морт еекө-да, а вот ті—абу морт-јас, ті—ыжјас, со-тај кызі тјанөс...

— Ој, лөзөј, вешјылөј сөс...

— Сөтөј раённөјыслы тујсө!

Кык робочөј да нывбаба нуисны косынк куч мортөс; сјө ставнас тырөма лымјөн, сөс шыщөмыс визувтө бир. Чужөмыс сылөн лөзөдө-ма, нөшта јонжыка чургөдчөма, сөдмөм парја-мыс муртса-муртса вөрчисны:

— Ме шулі, оз, миса, лөзны... Најө сјөс зөбөлы... јөзөзыд налы мыј...

— О-өј, коньца!

— Пышјө-өј!

Вөрчис салдатјаслөн виз, паскалис, кыз-тај вөскалөны пу өзөсјас; ловја өзөсјас костті јөктгөг тыр вартөдисны вөлајас; кывөс өфцөр-лөн горөдөм; вөлајас јурыввті сынөдсө вун-

далөны-гартчөны саблајас; ставөн ускөдчисны өтарлаң. Јөзчукөр сулаө мувыв су моз коп-расөмөн, волнујтчө, видчысө, оз ескы.

Еща чөвмыштисжык.

— Ма-арш!—кывөс весөпөртан гор.

Быгтө бушкөв нөшыштис мортјаслы чужө-мас, быгтө мыыс пондис кокулас бергавны; ставөн ускөдчисны котөртны; јорта-јортсө тој-лалөны, ускөдлөны, еновталөны раённөјја-сөс, вөсвалөны шојјас вывті. Вөвјаслөн сөкыд кокшыыс вөтөдсө јөзөс, горзыс салдатјаслөн вөвјасыс четчалисны раённөјјас, усөмјас, ку-лөмјас вомөн, јурјалисны саблајас, кадөс-кадө кывөсө вөлі укладлөн шуғов да лылөн крош-көм шы. Дојмысјаслөн горзөмыс өтлаасө по-мастөм өзөмкөд...

— А-а-а!..

Салдатјас өвтөны саблајаснас, өтарө ке-рыштөны, инмас-кө, инмысыс сөтчө-і тушкысө. Чужөмјасыс налөн вөліны гөрдөс, сөнтөмөс дај пыктөмкөдөс. Гөрдлисны вөвјас—піннысө жөргөдөмөн, јурнас нещкысөмөн.

Јөзчукөр јөршитчис улич пышкө. І пырыс-төм-пыр, кызі сөмын вөв кокшыјас ылысми-сны, мортјас сувтисны, пошкөг тыр визөдлисны јорта-јорт вылас. Вөл уна чужөмын петисны мыжа пырыс нумдөмјас, кодкө шуиг моз гораа серөктис:

— Но-і, пышјө-жө ме!..

— Пышјан-өд!..—сылы воча визисны. Сөс-са-тај быдласаң кыптисны гор-шыјас, поліг тыр шуышталөмјас, чүјмөмыс палөдан шыјас, скөр шыјас.

— Вокјас, тајө-нө мыј, а?

— Вјөны мјанөс, православнөјјас!

— Мыј вөсна-нө ескө, мыј мыжыс?

— Вот так правивөлство!

— Кералөны, вөвјасөи талалөны!

Места вылын сулалисны да јорта-јортислы сөтисны сөлөмпыщөмыс скөрлуносө; скөрлуныс ставыслөн вөлі чукөрмөма чукөноз. Ез гөгөр-воны, мыј колө вөчны, некөд ез мун, ез ылөдчы, јорта-јорт дорас топөдчисны; буракө корөсисны туј, медым пөскөдны өблөмсыс зуг-јассө. Ставыслыс сөдөмјассө вөлі мичкөма да жугөдөма падмөмөн.

Том гөлөс енергичнөја чукөстис:

— Раённөјјасла, еј! Лөктөј ме бөрөа раённөјјассө октыны!

Мунө гөрд дөмаса палтоа куш плөша морт, сылөн јур мачыс өнө печатасөма бир чутјасөн, јурсө лөзөма-лөтиктөдөма пөлпом вы-лас, кокјасыс четјасөны. Кынауөтөдыс бөстө-мөн сјөс нуисны шапкатөм, кудрия јуроіа, том морт да кивөм пөлушубока нывбаба.

— Чөвлы-жөс, Микајлө... тајө-нө мыј сөсөа?—шуышталө раённөј,—оз поз јөз пыш-

кө лыжыны приказаньотог... Оз, оз.. Оз
вермы сецдомыс лоньсө, Микажол!

— Со-тај—вөлі-тај-на!

— Лыжисны-і... кералисны-і...—воzza го-
родьмыслы нораңик содтіс кушдомкө аң.

— Сің-кө, инө лыжынысө приказаньоыс
вөломә?

— Кыз-нө ескө, ез-кө вөв,—скөрпырыс
гөрдіс том морт.—Поді думајтін—текөд
горнитны пондасны? Стөкан вина мытчасны?

— Енаы-ж, енаы, Микажө... Раеннөј сув-
тіс, спиванас етен бердө өшјіс да гораа
шыасіс:

— Православнөјјас! Мижанөс-нө мыжыс ви-
жалөны? Кушдом закон серві? Код приказ
серві?

Јөзјас мунисны сы бердті, мунігас јурјас-
өө копьртөдісны.

Мөдлаын, забор пелөсын, чукөртчөмаөс
кымынкө морт. На шөрын терыб збој гөлөс
эвенитө.

— Төнаун Гапоньд министр ордын вө-
ломә, сіјө төдіс ставсө мыј лоө, сіңкө—сіјө
імеңнік, сің-кө—сіјө мижанөс өмерт вылө
нуіс.

— Сылы-нө мыса пөлза сыыс.

— Ме-нө төдә—мыса пөлза? Мыса-нө
пөлза јөзсө вјөмсны? Коді сіјөс төдө?

Быдлаын кыптис шычөм, быд јурвежөрө
вөоны јуалөмјас. Јуалөмјасыс гөгөрвотөмөс-на,
но быдөн-нын чувствүтісны сылыс ыжыд-
луысө, вочакыв колөмсө. Шыңан бі пыщкын
өдјө чіскісны-кусісны кодкө вылө ескөмөд
іскырјасыс, нуждасы, сөкыд олөмыс мездыс
вылө ескөмјас.

Улыч шөрөд муніс локыңзі паскөма, бур
чужөма, небыдік морынік сіңјаса нывбаба.
Сіјө бөрдіс да вөкыд кинас вјөсөөм шујга
кісө кутөмөн, шуаліс:

— Со, дојдісны... кызі ужавныс понда?
Кызі чөласө верда? І кодлы меным норас-
ныс? Православнөјјас, көні-нө јөзсө дорјыс-
јасыс, сарыс-кө паньд-жө? Православнөјјас,
мытчө-нө сөсса мунам мі?

Сылөн јуалөмјасыс, гора да гөгөрвоана
јуалөмјасыс, бытөө сафмөдісны јөзсө, кы-
шөдісны, ловчөдісны. Сы дінө терыба воаліс-
ны, котөртісны быд боксаң да сувтөм мыыт,
кывзисны сіјөс мурыштчөмөн.

Јөзыд-тај нач өтнас вөломә? Сылы-тај
законьд абу вөломә, отсөгьд-ны? Овнысө-нө
кыз сөсса пондам? Надејтчынысө-нө код
вылө сөсса?

Нем ез шыавны. Öткымынөн пыдысаң
мышловчисны. Мукөдјас нөжјөнзі вјдчисны.
Кысаң-кө воіс пөлпоткөдан гор:

— да!.. Сөтісны-тај отсөгтө—пільө кок-

сө чегісны...

— Петы рөс—кулөмөз!..

Ташөм горзөмыс вөлі улыча тыр; најө-
зенөдісны мортјас пөлјаскөд нужтісны воча-
лок вөчан, јөлөга, јөлөга шыјас скөрмөдісны
ставласө сөломјассө, јурвежөрө кыпөдісны
морт вјысјасыс дорјысан мөвп. Блед чу-
жөмјас вылын төдчө-нын кушдомкө көсјөм.

— Јортјас! Көтө-мыј-а, ветлам карас...
гашкө-і мыјкө шөдөдә-на... Мунамө нөж-
јөнїк!

— Вјјаласны...

— Салдатјасыслы висталам гашкө көтө-
нын најө гөгөрвоасны, мыј абу сецдом зако-
ныс, медым лыжыны јөзөс!

— Гашкө-і е-да... мі-нө мыјөн төдә?

— Коді мижанкөд? Коді мижанлы паньд?

Јөзчукөр нөжјөнїк, но пыр өтарө вежис-
ны. Томјөз разөдісны зїла чукөрјасөн; најө-
ставыс мунисны өтарлаң, бара јулаң. Ставөн
нуісны раеннөјјасөс, кулөмјасөс; нырө чапкө
шоньд вјр дук, кывөісны өјөзмјас, горзөмјас.

Улычјас прөстмисны. Том јөз мөдісны пыр
өтарө өдјөжык. Олөмажықјас, сің-жө, кывөд
да күймөн мурыштчөмөн кытчө-кө муналісны,
том јөз вылө бужыласөмөн. Ставөн төдіс-
ны, мыј жылыс быд морт думајтіс. Горнитіс-
ны еща... Сөмын корјасө-кө, сөломас өрку-
рыдсө кутнысө оз-нын вермыны-да горөдыс-
тавлісны:

— Еновтісны-тај јөзтө, вонмө! Сыыс-нын
јоса кодкө вочааліс.

— Морт вјысјас... мыј вөчисны?

Жалітісны вјөм мортјасөс, но сыкөд өт-
щөщ көтө-і качалісны, мыј нөшта-на лоі вјө-
ма өтө важөа лок колассө, рабмоз ынөм
вылө ескөмсө, но сы жылыс ез сорнитны, ез
өрдөдны „сылыс“ пөл дојдан нөмсө, ез өр-
дөдны—медым ескө ез вөрзы курыд шөг
сөломөмыс дај скөрлуныс...

А гашкө-і сывөсна полісны, сы вөсна сы
жылыс ез сорнитны, медым ескө кулөм пыд-
дыс ез артмы сецдом-жө вылө мөд...

* * *

Сар оланін гөгөр орјавтөм чөпөн топыда
сулалісны салдатјас; дворец өшің улың,
плошщад вылын, сулалө коньїца. Быдсама
зыныс—турунлөн, кујөдөдөн, пөсалөм вөвјас-
лөн зыныс—кыщалөм двөрөчөс; сабмајаслөң
чалска кылөмыс, шпорјаслөн эвенитөм, ко-
манда да кокшыјас өшјөма өшіңјас вөзын.

Быдласаң, быд пөлөсаң, салдатјас вылө
топыд етенөн валітісны јөз, уна сурсјөз—
дөзмөмаөс, скөр сөломөмаөс. Горнитісны најө-
спокојнөја, но кыз-кө кывјассө торја лөсөдә-

лөмөн, выл кывјасөн да выл ескөмөн, кодөс өдвакө-на весіг-і асныс гөгөрвоисны. Сула-ліс салдатјаслөн рота, отар пелпомнас сіјө пыккіс керка етенө, мөдарнас—көрт решет-каө: салдатјаслөн чеп тупкіс дворец площ-цадө піскөдчан туйсө. Топ сы бердөз, воча-воча чужөмөз, воіс јөзчукөр: кывшутөм, сөд, помтөм ыжыд јөзчукөр.

— Разөдчөј, господа!—жын гөлөсөн віс-тавлө фелдфебел, ачыс некыз оз вермы мајшаван еінјасө зебныс. Сіјө ветлөдлө фронт пөлөнөд, кінас да пелпомнас салдат-јас бердыс тојлалө јөзсө да зілө, медым ескө ез азыв мортјаслыс чужөмјассө.

— Мыј вөсна-нө мјанөс он лөзөј?—ју-алөны сылыс.

— Кытчө?

— Сар дінас!

Фелдфебел суц кезлө сувтышталіс да, шог-тырыс, нэрыніка шуыштіс:

— Ме-жө шуа—абу, міса, сіјө!

— Сарыс абу?

— Ферт-жө! Шуөма-тај; абу, мунөј сесса!

— Сарыс-нө зікөз абу?—бара јуалө іро-ническөј гөлөс.

Фелдфебел бара сувтіс, лептіс кіјассө.

— Ташөм кывјасөс... відчыс!

Төнсө вежыштөмөн содтіс:

— Карас, міса, сіјө абу.

Јөзчукөрсөң сылыс вочаалісны:

— Нөкөн сіјө абу.

— Кувсіс...

— Лыјлід ті сіјөс, фавөлјас!

— Думајтід—јөзөс лыјланныд?

— Јөзтө он-на ві!.. Сіјө быдлаө-на тыр-мас...

— Ті сартө лыјлінны—гөгөрвоан?

— Вешјөј сее, господа!.. Ен сорнітөј!

— Сулав! мі сорнітам-на.

Мөдлаын тувкоф тошка пөл сөлөмсөныс салдатјаслыс вісавлө:

— Ті—мортјас, мі—сіз-жө. Талуи ті шы-нөлаөс, аскі—мјан код-жө паскөмаөс. Ужав-ны окөтід, сојны ковмас-і. Ужыд-кө абу-і, сојныд нінөм. Ковмас і тіјанлы, вокјас, мј-јан мөз-жө... сек-нө лыјлыны тіјанөс ковмас? Віјавны сы вөсна, мыј ті шыјјаланныд, а?

Салдатјаслыс вөлі көзыд. Нәјө шөјтісны, каблукјаснас лымсө талісны-чужјалісны, пел-јассө нөртісны, ружјөсө кыс-кіө шыблаалісны.

Мортјас сулалісны топ на-бердын, воча морөсјасөн. Бөрсөң валітігас весіг јөткісны-на.

— Ен валітчөј!—назөнік шыасө өві шы-нөла морт.

Откымынјас босталісны салдатјасөс кіја-сөдныс да мыјкө сөлөмсөныс, да пөса налы вісавлалісны. Салдатјас кывзісны, јурнас кон-рөдлісныкод, чужөмјасас налөн вујөртіс жалітөм, мукөд дырјыс полөм.

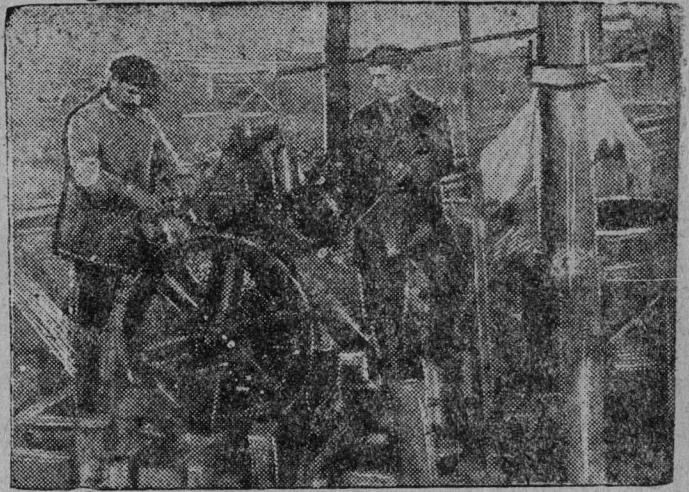
— Ен вөрчөд ружјөсө!—шыасіс өві сал-дат кузгөна шапкаа том мортлы. А сіјө том мортыс салдатлы морөсас чуьнас зурөдө да шуалө:

— Те—салдат, абу палач... Тенө корісны дорјыны Россіјаөс бокыса врагјасыс... а шөк-төны лыјлыны јөзөс... Гөгөрво-жө! Сіјө јө-зыс—Россіјаыд і ем!

— Мі-тај ог лыјлөј!—вочавізіс салдат.

Тракторөн гөрөны араа гөрајас.

— Візод: со сулалө Россіяыд, роч јөзыс!
Сіјө көсјө адзвыны ассыс сарсө...

Кодкө торкіс сіјөс, горөдіс:

— Оз көсјы!

— Мыј-нө сен омөлыс, көсјоны-кө јөзыс
сорнітны саркөд асланыс делөјас јылыс?
Вістав-жө?

— Ог төд ме!— оөласег тыр шыасис сал-
дат.

Сыкөд ортча сулалымыс содтіс:

— Міјанлы сорнітнысө абу щөктөма.

Шог пырыс ышловзис дај копыртіс оін-
јассө.

Воіс офіцер,— жужыд, жежыд јурөіа, куз
усјаса немеч,— нөжјө муніс фронт пөлөн да
векыд кіас перчаткасө велөдігөн, піныпырыс
өбөдіс:

— Ра-азайдись... па-ашел прочь!.. Что?
Па-агавари я тебе пагаварю!..

Сылөн чужөмыс вөлі шердын код пас-
кыд, гөрд; оінјасыс гөгрөсө, југыдө, сө-
мың оз зірдыштны-а. Муніс термастөг, көк-
јассө зумыда пукталөмөн. Флангас свтіс-да,
горөдіс:

— Смирно-о!

Салдатјас шур-шармунаісны дај кынміс-
ны— свтісны тув моз.

— Щөкта разөдчыны!— шуіг моз терма-
стөг офіцер кыккіс ножнаыс шашкасө.

Разөдчыныс некыз ез поз,— золанік
шлөшщад јөзөн суктөма позтөмөз, а мышса-
кыс, улчјасоаныс, век өтарө валітісны-во-
іоны помастөм јөз.

Офіцер вылө візөдісны лөг оінјасөн; сіјө
жыліс сы вылын сералөмсө, відөмсө, но су-
лаіс чорыда, вөрзятөг. Сылөн оінјасыс

сущкысөмаөс рота вылас, оінкымјасыс мурт-
са-муртса вөрөшітчывлөны. Јөз увгө: відчы-
өөмысла терпөныөс сылөн вошөма-нын. Гор-
зөмјас пондісны горажык јургыны, јоскывјас
— нөшта јөсмісны.

Фельдфебел візөдіс офіцер вылө, дрөг-
мунаіс, блөдміс да сы моз-жө терыба перјіс
шашкасө.

Немвідчыстөг кывөіс рожоклөн тревожнөј,
зловешщөј тутөстөм. Публика візөдіс горніст
вылө,— сіјө тешкода пөлтөма щөкасө да оін-
јасыс бытөө көсјоны четчыштны. Рожоклыс
ыргөн горсө пөдтіс јөзлөн јөса шуғлалөмыс,
горзөмыс, ставөн адзісны олөмыслаыс мед-
бөрја здукјассө— мунны пышјыны смертыс
вөлі некытчө. Кымынөн-кө ускөдчісны му
бердө да топөдчісны сетчө, өткымынөн чу-
жөмсө кіјаснас тупкалісны, а кушөмкө ыжыд
тоша дадө морөссө жангөдөма да сулалө
медвозын, кельид-лөз оінјаснас візөдө сал-
датјас вылө. Візөдіс да сорнітіс мыј
јылыс-кө, мыј вөлі өблөм вылас, сөмын
некодлы ез кыв, ызгөмысла некодөз ез во.

Салдатјас өвтыштчісны ружјөјаснас, бо-
стісны мушка јылө на возын сулалысјасөс.

Кывөіс кодлөн-кө саббырөдан гөлөс:

— Мыј ті вөчанныд? Мортвјөјас!

Штыкјас кызсурө дрөгмуныны, політыр-
нещыштчіс залп, сулалыс мортјас лытөм
шыыслаы, пула інмалөмысла шатовтчісны бөр-
лаң. Откымынөн кывшутөг пондісны чет-
чавны өграда вомөн сад пышкө.

Резөбітіс нөшта өві залп... Нөшта-дај..

Зөла деінаөс пулаыс суіс буреш көрт
өграда јылас: сіјө гащасіс дај сетчө-і өшјіс.
Гумкод тушаа, пошкыр-јурөіа аң нөжјөнік

ојмитіс дај небыдіка зімбылтчіс забор бердас.

— Проклатојјас!..—кодкө горөдіс.

Лоіс вөлажык дај чөвжык. Бөрын му-
выөјас пышјалісны улчіјасө, өградајас пыш-
кө, јөзчукөр сөкыда бөрынтчіс, быгтө кодкө
адзытөм-төдтөм локногөн тојлаліс најөс. Јөз
чукөра салдатјас костын воеөіс кымын-кө
сажен паста му—дорвыв шојјасөң тырөм му.

Бөрынтчіг-мозыс јөзчукөр ојзіс проклат-
тојас, відчөмјас, ранітчысјаслөн горзөмјас
өтлаасісны өтпомса ојзөмө; салдатјас сула-
лісны чорыда, кувсөм мортјас моз некушөма
вөрзөвтөг. Налы көзыд вөлі, ружјөјасыс на
кыын дрөжжітисны, шытыкјасыс вөрісны... Сө-
мын сіјө дрөжжітөмыс ез вермы бөр лов-
чөдны морт сөлөмјасас. Му бердсаң сувтіс
лөзсінјаса, тошка дадө да бөрдөм сорөн,
сыркјалөмөн, заводітіс сорнітны:

— Менө ез вшы... Свјатөј правдасө ме
тјанлы виставлі-да, сы вөсна-і ез вшы.

Мурыштчөмөн да нөжөңзі јөзчукөр бара
мөдөдчіс волаң. Муна моз өктісны кулөм-
јасө да раненнөјјасө. Кымынкө морт сув-
тісны салдаткөд сорнітыскөд ортчөн да сы
моз-жө, сылыс сорнісө торкалөмөн, горзісны
корісны еновтны лок ужсө. Гөлөсјасас век-на
төдчө правдівөј кыв вылө ескөм, век-на зі-
лөны вежөртөдны төлктөмаунсө лок сама
пакөстлыс. Зілісны дај көсісны гөгөрвоөд-
ны салдатјасөс, најө лок вөчөмыслыс пез-
лунсө...

Офіцер перјіс револверсө, мічаа гөгөрбок
відлааліс сіјөс да мөдөдчіс јөз чукөр дінас.
Чукөрын сулалыөјас кутісны бөрынтчыны
термастөг, кыз-тај вешјөны нөжөңчык гөгылт-
чыс ізгыс. Лөз сінма, тошка дадө ез вөр-
зы, паныдаліс офіцерөс көрітан пөс кывја-
сөң, кінас өвтчөмөн вір вылас індалөмөн.

— Сумышглөј, мыјөн-нө тајөс оправдај-
таныд? Нынөмөн?

Офіцер сувтіс сы возын, мурыштчіс да
нужөдіс кісө. Лыјөм шы ез кывлы, сөмын
тыдовтчіс шың-ру: шың-ру өтөыд дај мөдыс
шкышовталіс мортвіыслыс кісө. Којмөд бөрас
тошка дадөлөн кокјасыс нукултчісны первој
бөрвыв јурнас сетчыштис-код, сөсса веккө
кісө лептөмөн сунгыөіс уөі. Мортвіыс діно
ускөдчісны быд боксаң,—сіјө бөрынтчігас
быд морт вылө чургөділіс револверсө... Ку-
шөмкө подросток уөі сы кок улө, сіјө зургіс
рушкуас шашканас... Горзіс лок горөн, нару
вөв моз четчаліс гөгөр. Кодкө брычгіс сы-
лы чужөмас шашкаөн, шыблалісны вірөсөом
лым комокјасөң. Отсөг вылө котөртісны
фельдфебел да кымынкө салдат—чургөдісны
налы паныд шытыкјасө; уеласыөјас пыш-
існы. Налы бөрсөныс офіцер грөчытіс шаш-

канас сөсса друг лөзіс шашкасө да сущкіс
подростоклы, коді өстаткі ловнас-нын кыс-
касөіс сіјө кок улын.

Вылыс назөбтіс рожок. Јөзјас торыба
весалісны плөшщадсө, а рожоклөн тут же
гартчіс сынөдын, тутсіс—быгтө мыгөр
салдатјаслыс тыртөм сінјасө, офіцерла
збојлунсө, сылыс гырп јыла шашкасө, тор-
сөм усјасөс...

Вірлөн ловја гөрд рөмыс гөмөдісны сөм-
јасө, кыскісны ас дінас—унжык, уяжык
вір налы коліс, быдлаын мед вөлі вір. Сал-
датјас быгтө сусмөдчісны код, јурнас бер-
гөділісны да быгтө, көрөісны нөшта-на ловја
пасјас...

Офіцер сулаліс флангас да, шашканас-
өвтчөмөн, горзіс јарскөба, скөра, јөја...

Сылы воча быд пелөсөң кылісны шы-
јас:

— Палач!

— Мерзавөц!

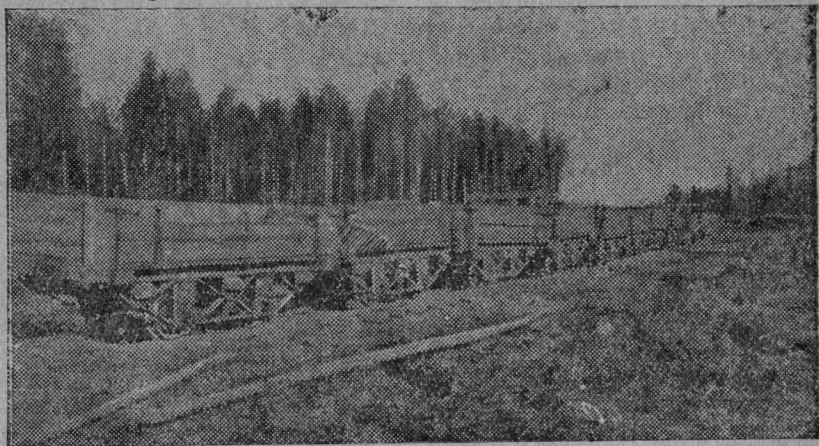
Сіјө заводітіс лөөдны асөыс усјасөс.

* * *

*

Улчіјас, быгтө су тыра мешөкјас, чуктө-
нөз шөтөма јөзөн. Робочөјјасыд тани ешажык
вөлі, вевтыралісны посні төргөвөчјас, служа-
шщөјјас,—карса сөстөм публіка. На вө
кыс өткымынөн адзылісны-нын вір дај
јас, өткымынјасөс нөјтіс пөліціја. Гортјасө
ывла вылө најөс петкөдіс тревога, і быдлаө
најө сіјөс көзісны, почтөмөз содталісны лу-
ныслыс локлунсө... Мужшінајас, женшінајас,
подростокјас-і, ставыс політыр өтарө-мөдарө
вічөдісны, кывзысісны, відчыөісны. Јорта-
јортыслыс јуасісны мортвіөмјас јылыс, ој-
зісны, відчісны, пөраөн гөлөссө лөзісны вш-
көмөз да јорта-јортыслы виставлісны мыјкө
гуөөн, гусаторјас. Нөкод ез төд, мыј вөсна
оні сіјө тани, оз гөгөрво, мыј колө вөчны
дај некод гортјасас ез разөдчы. Сөмын өті
тор сөлөмыс налы висталіс,—лоөма мыјкө
ыжыджык. Мыј тајө морт вөјөмјас сајын ем
нөшта важнөјжык, нөшта сөкыджык, налы
тајө став вөјөмјасөыс да ранітчөмјасөыс
вывті.

Тајө лунөзыс најө олісны асвозас кыв-
вічтөг: ез төдны прамөја, мыј сіјө властыс,
нашлөствоыс да кушөмөс налөн правајасыс.
Ез төдны-да, сіјө төдтөмауныс налыс јур-
вемсө тупкіс нөлөг, кыз коркаөн;—мортјас
велалісны мөвпавны, быгтө олөмын ем
щөм вын, коді вермө дорјыны најөс, сө
закон. Сіјө чајтөмыс налы сетліс уверөн
мыј некод најөс оз вөрчөд, сіјө ез лөз
вөжөрө воны ковтөм мөвпјаслы.

А таун, со, отпырыоң раҕоис јурвежө-
рыс став көртөдыс, здрөгһитлис ставнас да
морөс тыри тревогаоң, ји-код көзыд трево-
гаоң. Нем чөж артмөмыс, привычкао пырө-
мыс отпырјөң путкылтчис, пасмуні, разалі
һи. Ставоң отпырјө аснысө қағалісны нем-
әліттөм вын воҕын откаоң, вынтөмөң, коді
өз төд һи права, һи закон. Сы кыи вөлі
ставлөң оломјасыс, сјјө верміс кывшутөг көҕ-
ны јөз пөвстө смерт, верміс бырөдны ловја-
јасөс, кыҕ сылы коліс дај мыјдта сылы ко-
ліс. Некод ез вермы сјјөс кутны. Некодкөд
сјјө ез көсјы сорһытчыны. Сылөң влаетыс
вөлі помтөм да повтөг петкөдліс ас влас-
тысылыс көвтөмлунсө карса улчјасөс шојјасөң
тыртөмөң, вір пыщкө ојдөдөмөң. Сылөң вір-
өң да пулаөң ыҕыдалөмыс быдөңлы вөлі
гөгөрвоана. Оһи сјјө быд өдлөмө пыртис өт-
сама тревога, костан-поткөдан полөм... Јур-
вежөрјасын чужөны-артмөны выл планјас
личностөс чорјыны.

Јурсө улө көпыртөмөң, вірөссөм кинас
өвтөмөң, муніс кущөмкө лашкөсыһик тушаа,
топыд морт. Палтобыслөң воҕыс кыза вірөс-
өма.

— Ти-һө раһитчөмыдөс?—јуалісны сылыс.

— Абу.

— Вірыс-һө?

— Абу менам сјјө!—сувтаытөг воча ві-
сјјө. Сесса друг сувтис, гөгөр віҕөдліс да
өчөдөмөң гораа, пондіс віставыны—Вірыс
јө абу менам, господа... тајө вірыс најө-
дөң, кодјас ескісны...

Јөзсө зелөдөмөң улчаө пырис арвілле-
ріјалөң батареја. Салдатјас пукалісны вөвјас
вылас да передокјас вылас, кывшутөг му-
рыштчөмөң віҕөдісны воҕлаң, јөз јурјас выв-
ті. Туј сетігөң јөзчукөр гыҕис, чөва сулаліс-
ны отар мөдарас ҕыла-кылоны сјјөс-заводјас,
грымөдөһны јашщікјас; копрасөһны пушкајаслөң
вомјасыс, бытөө мусө ісалөһны. Кажитчө вөлі,
бытөө кодөскө ҕеһны мунөһны.

Лоіс јірмөг. Сап-пемыд орјөдліс јөзкөст
јітөдсө і быд морт, код морөсын оз-һа ломал-
һы бјјасыс, термасіс өдјөҕык пырһы аслаа
пелөсас.

Пемдіс, һо бјјас ез ломҕыһы...

— драгујас!—горөдіс кодлөһ-кө сібдөм
гөлөс.

Пелөс саҕсаң друг петкөдчис һеһыҕыд
вөла отрад; кымын-кө секунд вөвјас четча-
лісны өһи местаһын сесса друг ускөдчісны
јөзчукөр вылө. Салдатјас тешкода да ҕвер
моз горөдісны. Пемыд пыщкас мортјас і вөв-
јас лоһны поһыҕыкөс дај өдҕыкөс. Пемыда
ҕырдыштлөһны саблајас, горзөһмыс вөлі еҕа-
ҕык, јонҕыка кылісны керасөһ шыјас.

— Јортјас, өетөдлөј һалы мыјөң вескалө!
Вір вылө вір... беј!

— Пышјөј... пышјө-өј!

— Мыј-һө, раһитчін-мөј... Јаков? Еј!

— Сулав... һинөһ!—воча віҕө сібдөм гө-
лөса.

Пелөс саҕсаң, кысаң ускөдчісны драгу-
јас, бара петө јөзчукөр сука да сөда візув-

тѣ улѣч паста. Коди-кѣ јѣзчукѣр възвылыи
муные, пемыд пыщсаъ шуалѣ:

— Вірѣн талун мѣаналыс бостісны кѣсјы-
сѣм—ѣнсаъ мѣаналы колѣ лоны гражданаѣн.
Сіјѣс торкісны:

— да... петкѣдлісны мѣаналы мѣан бат-
јасыд!

Кодкѣ грѣзѣтчіг тыр бара шуіс:

— Нѣкор, нѣкор ог вунѣдѣј тајѣ лунсѣ.

Мунісны терыба, топыда топѣдчѣмѣн, сѣр-
нѣтисны ѣтпырјѣ унаѣн, гѣлѣсјасыс ѣтлаасісны
ѣтѣ увгѣмѣ. Пѣраѣн-пѣраѣн локног горѣдѣ-
мѣн, став увгѣмсѣ вевтѣмѣн петкѣдчылас
шы:

— Кымын мортлыс талун ловсѣ бостіс-
ны?

— Мыјыс-нѣ? Мыјыс?

— Ог, огѣ вермѣј вунѣдны тајѣ лунсѣ.

Сѣдѣм гѣлѣснас кодкѣ мыј вынсыс горѣѣ:

— Вунѣданныд... рабјас! Тѣјанлы-нѣ мыј,
јѣз вірыд?

— Лант, Јаков...

Лоі пемыдјык дај чѣвджык... Мортјас
мунісны горалан шыјаслаъ вічѣдлѣмѣн, ныр-
улас мургѣмѣн.

Керка ѣшнсаъ улѣча вылѣ відчысѣмѣн
усѣ віж југѣр. Југѣр шѣрас пѣнар столб бер-
дын тыдовтчѣны кык сѣд морт. Ѧтыс муас
пукалѣмѣн спѣнанас ѣшјѣма пѣнар бердѣ, мѣ-
дыс сы бердѣ копыртчѣма, бура-кѣ кѣсјѣ
лептыны. Бара кодыскѣ на піыс шыасіс пы-
дысаъ да шога:

— Рабјас!

Вудѣдіс Ф. Шадріи.

KODJACKÖD TI,

„КУЛТУРА МАГТЕРЈАС“

(Горкілөн вочакыв америкаса корреспондентјаслы)

Ті гижанныд:

„Тіжанос, буракө, зев шензөдас океан сајса төдтөм јөзјаслөн тајө гижөдыс.“ Сөмын тіжан писмөыд оз шензөд менө; сещөм писмөјасыд волөны зев щөкыда дај ті өшыбајтчад, асөыныд писмөнытө шуанныд-кө „оригинальнөјөн“:— бөрја кык-кујим воөн интеллигентјаслөн повзөма горзөмјасыс лоины обычнөј торјөн. Но сјјө абу вес: интеллигентјамыд-

лөн ужыс пыр-нин вөлі медјонасө гартчө өөитор гөгөр—медым мичмөдны олөмсө буржуазіјалыс, медым бурмөдны озырјасөс пөж сама шөгөмјасөыс. Капиталистјаслөн пестуныыс—интеллигентјамыс—кызвыннас да медасө пыржык зіліс жежыд сунісјасөн дөманы буржуазіјалыс кіссөм, најтөссөм, ужалыс јөз вөрөн вөрөссөм философскөј да церковнөј паскөмсө. Тајө сөжыд ужсө, ошкытөм уж-

Екскаватор.

сө, ыекушом пөмза вайтом ужсө најо нуодоны-на весег өнија лунјасө-і. Секи најо пророческөја адзоны воэо выло локан торјассө. Шум-көт: Японјаса имперіалістјас Китајос јуклынысө ез-на заводитны, а немец Шпинглер „Человек и техника“ ыма ыгаын кыпөдіс-нын сорні XIX-d немын-пө јевропечјас вөчисны јона ыжыд ошыбка, асыныс төдөмуннысө, ыехныческөј опытсө „дветнөј расајаслы“ сөтисны-да. Та куэта Шпенглерөс дорјө тіјан америкаса историкыд—Генріх Ван Лоныд, сјјө шөщ-жө нууб: сөд да вижуа јөзјасылды јевропечкөј култура сөтөмыд лөб-пө „Сізім историческөј роковөј ошыбка пышкыс“ өтө ошыбкаөн, кодөс вөчис јевропаса буржуазіја.

Өні, со, мі адзам: тајө ошыбкасө көсјөны ісправитны: Јевропаса да Америкаса капиталистјас јапончылы да китајчылы ыстөны сөм да оружјөјас, отсалөны налы мөда-мөдсө бырөдны да секи-жө, сјјө-жө каднас, ыстөны Асывыло асыныс флотсө сы выло, медым на сөртө буржык сінкомын јапонјаса имперіализмлы асыс ына бронірујөтө кулакө мытчөмөн повтөм көчкөд өтүв бөстчыны јуклыны вјјөм ошлыс кусө. Ме ногыс-кө, кызі ме ачым аснамөн чајта, ошсө оз лө вјјөма:

Шпенглерјас, Ван Лонјас да мукөд накод-демјас—буржуазіјаөс бурөдыөјас, кодјас зөв уна сорнітөны јевропечко-американскөј „культура“ выло грөзітөм јылыс, вунөдөны поводнөј уна тор јылыс. Најө вунөдөны сы јылыс, мыј індусјас, китајечјас, јапонечјас, ыегрјас оз лоны соціално-монолітнөјөн өтөсамаөн, а јукөмаөс-торјавлөмаөс классјас выло. Вунөдөны нөшта сы јылыс-дај, мыј сјјө лок сама мөвпалөмјасыслы, кодөс өні мі адзам Јевропаса да Америкаса мешчана пышкыс, лөсөдөма да зөнывсөдана мөртчө паныда јад—Маркслөн да Ленинлөн велөдөмыс. Пөмліно: та јылыс најө гашкө-і оз вунөдөны, но нарөшнө чөв олоны. Јевропечкөј култура вошөм јылыс налыс горзөмсө поэо виставны сјјөн, мыј најө адзөны асјасысмыс ынтөмлунсө да паныда јадысмыс ыналунсө.

Цівілізаціја вошөм јылыс горзысјасыд век өтарө сөдөны, налөн горзөм шыыс ыекөтарө гормө. Кујим төлыс сајын Франціјаны цівілізаціја торкөом јылыс публічнөја горзис важ міністр Кайјо.

Сјјө горзис:

„Став оломыс өні вөјөма озырун вөсна да ескытөм вөсна трагедіјаө. Абу-мөј-нө трагедіја, кор ковмө сотны шөбді да вөјтавны ваө кофе мешөкјас секи, кор уна мільон јөзјаслы оз тырмы сөјаныс. Бөстны-кө ескытөмтө—сјјө-нын уна локтор вөчис. Сјјө кыпөдіс војна да шөктис лөсөдавны мірітчан договорјас, кодјасөс поэо нуөдны оломө сөмын секи, кор зікөз бырө сјјө ескытөмыс. Ог-кө вермөј ескөмсө лөсөдны, секи став цівілізаціјаыд сурө угроза улө: секи олысјас вермасны кыпөдчыны паныд өнија економическөј стројлы, кодөс најө мыждөны локторјас лөммыс“.

Мөдым сорнітны хіщныкјас костын ескөм јылыс, кодјас ыемјандытөма мөда-мөдысмы мытчөдлөны гыжјассө да пышјассө—колө лоны лібө ыемјандытөм пөрјасыөдн, лібө бөб мөртөн. Сөсөса „јөз“ пышкыс-кө бөстөны робочөј јөзөс, секи лөө нач вескыдөн, кор шуөны, мыј капиталистическөј стројлөн ідіотизмыс ембур вөчөммыс көчналө локлунөн. Пролетаріјас век өтарө јонжыла адзөны: өнија капиталистическөј действительност јона стөча збылмөдө Маркслыс—Енгельсмыс кывјассө, кодөс најө шулісны „Коммунистическөј манифестын“.

„Буржуазіја оз вермы ыжыдавны: сјјө аслак рабыслы оз вермы лөсөдны весег рабскөј оломсө, сы вөсна, мыј сјјө рабјасысмыс оломсө вайөдө сөщөмөз, кор

ковмө на шот вылын олөм пыдди сөмын најос вердны. Общество воэо выло оз вермы лоны сijo власт увтын: мод ногонкө—буржуазиалон олөмыс оз отлаас общество олөмкөд“.

Кажо—сурс старикјас пыщкыс өви морт, кодi век-на зило вежортны, мыј буржуазној idiotизмид—муфелун, кодөс сетөма јөзјаслы пыр кежло да сыыс буржыксө јөзјас некодыр оз вермыны лөөдны, сыыс ылозжык—оз мун, сыыс ылозжык—оз кај. Неважонна буржуазијас бурөдыјас, кор петкөдлісны ас овмөсысылыс мудрөстө да вынлунсө,—мыжсывалісны наука выло.

Өні најө наукасө шыбытоны асланыс пезсама ворсөмөсыс. Феврал 23-өд лунө, Парижын сijo-жө Кажо, Шпенглер бөрсө вөтчигөн, сорнитис важ министрјас возын, Павел Милуковјас возын:

„Техника лөсөдө-чужтө безработица, уж вылыс вөтлөм робочөјјаслөн уждоныс пырө акционер дивидендө ыжыд содтөдөн. „Сөвестөм“ наука, „сөвестөн“ шонттөм наука муно јөзјаслы лок выло. Јөзјаслы ковмө наукатө көртвомавын. Өнија кризис—мортјаслыс вежөрсө жулөм. Мукөд дырји наукалы оз овлы ыжыдык шог, кызи, шуам, ыжыд вежөра морт. Најө кыпөдөны теоретическөј положеннөјас, кодјас шогмөны сөмын сijo кад кежлас, кор најөс кыпөдөны. Најө ладманаөс, кызи шуам, Карл Маркслөн велөдөмыс вөлі ладмө 1848-d да 1870-d војасын, но неммында оз шогмыны 1932-d воын.

Марксыд-кө вөлі ловја-на, сijo ескө модногжык гижис“.

Тажө кывјасмас буржуа јавитө, мыј налөн вежөрыс вынтөм, банкротчөма. Сijo советујтө „наукаөс көртвомавын“, аеныс вунөдөмаөс—мыјдтөм сijo сетис вын асланыс классылы медым јонмөдны власт ужалысјас вылын. Мыј-нө сijo лөө „наука көртвомадыс“? дугөдны сылы вөламыс иселөдујган уж нуөдны? Корјасө-кө буржуазија зев сууса да вермөјасөн тышкасліс вичкокөд, кор сijo воывліс наукалы паныд. Өнија лунјасын буржуазној философија вочасөн-вочасөн воө сөщөмөз, кушөмөн сijo вөвлі шөр немјас дырөа медөкыд-медпемыд војасас—воө теологijалы служанкаөн. Кажо прав, шуө-кө, мыј Јевропалы грөчитө важ варварстволөн воөмыс, код јылыс (варварство воөм јывсыс) виставліс Маркс да кодөс сijo оз төд. да, зик збыл; Јевропаса да Америкаса буржуазија воыс-воө дикмө, вежөрлун сергыс вынтөммө, лөө

варварөн—да сы јылыс сijo ачыс-нын гөгөр-воө.

Варварство эпоха пуксөм јылыс мөвпалөм-јасыд өні зев „модној“ мөвпалөмјас өнија буржуазијалөн. Шпенглерјас, Кажојас да на сикаса-жө мукөд „мыслөмелјас“—дај петкөдлөны уна сурс мецаналыс настроеннөјассө. Танога полана настроеннөјасыс артмөны асыныс куланлунсө адзөны-да—ставму вылын робочөј массајаслөн революционнөј вежөрјасыс содө-да. Буржуазијайд оз ескө көсјы ескыны, мыј ужалыс јөзлөн содө-сөвмө культурно-революционнөј сознажыбыс, но-тајөс сijo адзө, чувствуйтө. Тајө процессыс муно быд боксаң дај зев бура оправдајтөма. Сijo быг лоана: сijo артмө человечествои ужалан опыт чөжөмыс, сөщөм опытыс, код јылыс зев поучительнөја виставлөны буржуазијалөн историкјас. Сөсөа-өд исторijайд наука-жө, сijoс сиз-жө колө „көртвомавын“, либө—сысөанын кокныдык—зикөз сijoс вунөдны. Исторijатө вунөдны советујтө францијаса поет да академик Пол Валери „Обозрение современности“ нима нгаын. Јөзјас корыгалөмөсыс сijo видө исторijас. Сijo шуө, исторijайд-пө важ олөмтө петкөдлігад кыпөдө ковтөм мечтајас да јөзјаслыс мырөдө спокојсө. Сөрт-жө: сылөн јөзјасыс лөөны буржуазија. Валериыд, буракө, му вылыс оз вермы адзыны мукөд сикас јөзјасөс. Со мыј сijo шуө исторija јывсыс, мыјөн буржуазија зев гордітчыліс да зев ыжыд самөн гижіліс:

„Исторija—медлок тор, мыј артмө мјан вежөр пыщкын. Сijo кыпөдө мечтајас, сijo колмөдө јөзјасөс, сijo на пыщкын чужтө абутөм воспөминаннөјас (гараланјас), ыждөдө налыс рефлексјасө, мырөдө налыс покојсө да вөсмөдө најөс манијаөн—либө ыжыдө пукөсанаөн, либө преследујтанаөн“.

Кызи адзанныд, тајө бурөдысыс зев радикалнөј. Сijo төдө: буржуазија көсјө овны спокојнөја, да спокојнөја олөм радыс сijo лыддө коланаөн бырөдны-вјавны уна дас мөллон јөз. Сөрт-жө, сijo сөщөм-жө кокныа вермас бырөдны уна дас сурс нгајас,—бөб-мөвекајасыд-өд, кызи і став мукөд ембурыс, сы кыын-жө. Исторija торкө спокојнөј олөм? Эдолој исторija! Нещыштын бергөдчасыс исторija кучта став ужјассө. дугөдны сijoс школајасын велөдөмыс. Јуөртны, мыј важ олөм велөдөмыд лөө социално-опаснөјөн, преступнөј торјөн. Исторijaөн нөкөсысјасөс шуны бөб мортјасөн да најөс ставсө ыстыны јөзјастөм діө.

Медколаныс—покој: щук та вөсна төждысөны буржуазијас бурөдыјас. Но медым

лөөдны покој, колō—кычї шуō Кайжо—мōд-мōд костын, націонално-капіталістическōй хїщ-нїкјас костын, взаїмнōй ескōм; тајō ескōмсō лөөдōм мōгыс ковмōны паскыда востōм ѓзōсјас јōз керкаō, шуам—Кїтајō, медым сет-чō вермісны пырны Јевропаса став хїщнїк-јас да лавочнїкјас. Јапонїјаса хїщнїкјас да лавочнїкјас зїлōны тупкыны сїјō ѓзōс-сō ставыс, асјассыс ѓпрїч: најō тајōс вōчō-мы сы подув вылын, мыј Кїтај—насань ма-тынжык да сывōсна налы кїтајечјасōс грабїт-нысō кокнїджык індусјасōс дорыс, кодјасōс грабїтōны англїјаса „джентлменјас“. Грабїт-чōмын орђысїгас артмōны прѓтиворечїјōјас, а сїјō чужтō выл мїровōј бојна. Сесса, тагыс ѓпрїч, кычї шуō Парїжа журналист Гренгуа-ра: „Јевропа воштїс медбур рыноксō—Россї-јаса імперїјас“ да ѓтув сы сама-жō мукōд журналистјаскōд, полїтїкјаскōд, јепїскопјас-кōд, лордјаскōд, авантюристјаскōд да мошен-нїкјаскōд щоктōны став Јевропалы ѓтув бост-чōмōн нуōдны Сōвет Сојузлы паныда інтер-венцїја. Сесса—Јевропалын век ѓтарō содō безработїца, содō пролетарїатлōн револуціон-нōј вежōртасыс. „Покој“—тō лөөдны верман-лунјасыд абу-нын. Но ме—абу оптїмїст: кōт ескō тōда, мыј буржуацїјалōн цїнїзмыс пом-тōма, но ме ѓтї верманлун адја, кодōс бур-жуацїја вермас нуōдны оломō, медым весав-ны места спокојнōј оломлы. Тајō верманлун вылас феврал 19-д луно індылїс расїстскōј депутат Бергер, Кельна карын. Сїјō шуїс:

„Власт бердō Гїтлер воом бōрын-кō французјас лыстасны оккупїрујтны гер-манїјаса тєррїторїјаōс, мї вундалам став јевреїјассō“.

Бергерлыс сорнїсō тōдмалōм бōрын прус-скōј правїтельство дугōдїс сылы јōз вoзын сорнїјас нуōдмємыс. дугōдōмыс лōгōдїс Гїт-лер лагерсјасōс. ѓтї расїстскōј гацєта гїжō: „Гїтлерōс оз поъ мыждыны незаконнōј де-ствїјōјасыс: јевреїјастō мї щыщамōј закон сер-тї, кодōс лōѓ лєзōма, кор мї воамōј власт бердō“.

Та нога шыѓдчōмјастō оз поъ вїдлавны шутка пыддї: ѓнїја јевропєскōј буржуацїјалыд вермас лєзын закон не сомын јевреїјасōс шырōм-щыщōм јылыс—најō вермасны лєзын сещōм закон, медым вїјавны-бырōдны ставсō, кодї абу воома сōгласō најō вїркістана інтє-ресјасыскōд.

*
* *

Та нога круг пыщкас јоршїтōм інтєллігент-увешїтелјас вочасōн воштōны асыныс бур-дōдчан самлунсō да аснысō-нын ковмō бу-

рōдны-тōкōдны. Сы мōгыс најō вōзјысōны весїг сещōм мортјас дїнō, кодјас мїлостына-јастō некущōма оз сєтавын. Налōн меды-жыд талантис—„мїчаа пōрјасны“ кужан та-лантыс—оз-нын вермы тупкыны буржуазнōј дејствїелностлыс најтмōм цїнїзмсō. На пыщкыс ѓткымынјас заводїтōны-нын казавны, мыј такōдны да гажōдны мїр грабїтōм вы-лын музысјасōс, кодјас шōјō-вошōмаѓе про-летарїат паныдасōмла, гажōдны сещōм јōз-јасōс, кодјаслōн најжōвїтчан горшлуныс пон-дїс петкōдчыны ачыссама лока,—такōдны да гажōдны тащōм јōзјастō лōѓ-нын не сō-мын весшōрō, но ѓпаснōј торјōн весїг аслы-ныс, такōдысјасыслы.

Поъ нōшта індыны—морт вїјысјастō да рōзбојнїкјастō бурмōдōмыд сещōм-жō преступ-нōј тор, но ме тōда: сїјō некодōс оз вōр-зōд, сїјō—морал, кодōс ковтōмысла оломємыс шыбытōма-нын. Лоѓ буржык, індам-кō ыжыд-жык факт вылō: ѓнїја дејствїелностад інтєллігент-увешїтелјас лōѓны „којмōд“ мор-тадн, кōдлыс бытїјсō (олōмсō—Ш. Ф.) от-вергајтчō логїкабн.

Буржуацїја пōвстыс петыс—соціалнōј по-ложєннō сертвыс пролетарїј—заводїтō гō-гōрвоны аслас служїтōмыслыс унїзїтелнōј драматїзмсō: сїјō служїтō сещōм класслы, кодōс осудїтōма гїбєл вылō. Заводїтō гō-гōрвоны сы вōсна, мыј буржуацїја оз-нын нуждајтчы сїјō услугајассыс. Сїјō век ѓтарō щокыджыка кылō, кычї сыкод-жō јōзјасыс (ін-тєллігентјасыс) буржуацїјалы угроздајтгїгас, гор-зōны інтєллігенцїја перепроїзводство јылыс. Сїјō адзō: „увешєннōбысла“ буржуа радпы-рысжык вōзјысō оз філософјас да „мыслї-телјас“ дїнō, а шарлатанјас дїнō, олом ту-налысјас дїнō. Јевропаса гацєтјасын петōны паскыд јубōртасјас хїромантјаслōн, астролог-јаслōн, кодјас лөөдалōны гороскопјас факїрјаслōн, графологјаслōн, спїрїт-јаслōн да мукōд сещōм-жō фокуснїкјаслōн, кодјас буржуацїја сертвыс-на невєзєственнō-јōс, бōббє. Фотографїја да кїно пōдтōны жї-вопїс-їскуствоōс, художнїкјас, медым шыгыс-ла не кувны, асыныс картїнајассō вежлаѓ-ны картофєл вылō, њань вылō, важмōм пас-кōм вылō. Парїжса ѓтї гацєтын печатајтōма зєв інтєреснōј заметка:

„Јона гōла да омōла олōны берлїн-скōј художнїкјас; бурмōмань некущōм перспектїва оз тыдовтчы. Мунōны сорнїјас художнїкјас костын мōда-мōд-лы отсōг сетōм јылыс, но кущōм-нō отсōг вермасны сетны мōда-мōдлы худ-ожнїкјас, на пыщкыс-кō нїѓтї морт уждонсō оз боот дај возō вылō уждон

бостом вылас некушом надежа абу? Сывосна художнікјас радпырыс примітисны художніца Аннот-Јакобілыс оригіналној идејасо, кодї шокто лосодны вузосјасон вежласом (товарообмен). Мед ізшомон вузасысјас сетасны художнікјаслы ізшом статујас да картинајас выло. Кадыс вежас-да, ізшомон вузасысјас оз жалитны сыног вежласомыс. Мед пилечитысјас лечитасны художнікјасос. Бур карына некор оз ло лшншюн—пилечитан кабінетын. Јај да выј вузасысјаслы сіз жо коло воспользутчыны случајнас да вочны бур уж,—нобны художественној вещьјас. Медым практика вылын нуодны Аннот-Јакобілыс идејасо, Берлінын котыртчис спеціалној бјуро“.

Та ног вузосон вежласом јылыс јуортігон газета оз вистав, мыј сешом торјис ем Паріжын-дај.

Вочасон-вочасон кінематограф пөдто театрыс ыжыд искусствос. Буржуазној кино јывсыд ншом-і сорнитны: быдөн төдам, кызі сіјо јоссо шыкөдө. Сенціментализмыс став темајасо использутом бөрын сіјо заводітома демонструјтны фізическој уродствојас:

„Холлівуд студијаын „Причуды“ филмаын ужавны чукөртчөмаос зев оригіналној труппа: Ку-Ку—нач аист-код; П. Робнзон—космомысла сөмын лыјасыс колбма; Марта—кіпөлон чужлома да велалбма зев мафтера кыны кружева кокјаснас. Студијаө вайөмаос Шилцеос, кодлон тушаыс нормалној, а јурис кыз ыжда сөмын; Олга—зев ыжыд тошка нывбаба; Жоцефіна-Жоцеф—жынвыјө женціна, жынвыјө мужціна, сіамској 5 блыңец-чөјјас, карлікјас, ліліпутјас“.

Барнат, Поссарт, Моне-Гуллі да мукөд сешом артистјасыд оз-нын ковмыны, најос вежоны Фербенксјас, Гарольд Ллојдјас да мукөд фокуснікјас быдөнөс дөзмөдыс сенціменталној Чарлі Чаплин јурнуөдөмөн, класическој музыкаос вежоны джазон, а Стендалос, Балзакос, Фіккенсөс да Флоберос—Уоллесјас да кодјас-да, кодјас кужоны виставлыны, кызі поміејеској сыцікјас гырыс грабітелјасыс да јоз віјалысјасыс ембурсө візігон кыјоны посні гусаысјасос. Искусствоын буржуазіјалыс сөломсө бурмөдө почтовөј маркајас да трамвајној білетјас коллекціонірујтөм, лібө старінној картинајас коллекціонірујтөм. Наукаын буржуазіјаос інтересујтөны сешом методјас да пріомјас, кызі ескө

донтөмжыка експлоатірујтны рабочөј класлыс фізическој вынјасо: буржуазіјалы наука ковмө бурещ сымында, мыјмында сіјө отсалө озырынысө да сылыс-кө половөј енергіјасө кыпөдө развратноја олөм выло. Буржуазіја некыз оз вермы гөгөрвоны наукалыс медгырыс могјасо. Морт вежөрөс сөвмөдөм, капіталізмөн усырмөдөм јөзјасос бурмөдөм, інертној матеріјасыс енергіја шөдөдөм—тајө ставыс өнїја буржуазіјатө сешөма-жө інтересујтө, кызі сіјө, інтересујтө Централној Африкаса Фікарјасос.

Тајө ставсө асчөмөн өткымын інтеллегентјас заводітоны гөгөрвоны, мыј „культура дөрөмыд“, кодос лыддылісны ас ужөн,—өні абу-нын налөн уж, мыј культуранд абу-нын колантор капіталістическој мірлы. Китајын лөомторјас висталісны налы кызі 1914-өд воын вөлі жуғөдөма бібліотека Лувенын, төлуња лун висталіс налы, кызі јапонској пушкајас жуғөдісны Тунцзыс універсітет, морској колледж, рыболовство школајас, націоналној універсітет, медіцинској колледж, селско-хозяјственној да инженерној колледж, рабочөј універсітет да с. в. Тащөм варварској актыс некодос оз возмушцајт, кызі некодос оз возмушцајт культурној учреждөньөјас выло рөскодјас чінталөм да вооружөньө век өтарө содтом.

Но, дөрт-жө, сөмын некымынөн Јевропејско-американској інтеллігенціја пөвстсыд гөгөрвооны да сувтөдөны асланыс возын јуалөм—кытчө мунны? Привычка серві—буржуазіјакөд пролетаріятлы паныд, алі кызі чест шокто—пролетаріяткөд буржуазіјалы паныд? Но унжык інтеллігентыс-на колчөоны служитны капіталізмлы—аслас көзанысылы.

Меным зев шөкыда воылывоны пісмөјас мешцаанаос увештысјассаң. Вайөда на пыщкыс өвіөс, Свен Ельверстабан:

„Многоуважаемөј г. Горкіј!

Став мірыс өні вөјөма економическој крчіс пыщкө, став странајасо сіјө нещкө, нөјтө. Став олысјасыс шөјө-вошөны, инасны некытчө оз вермыны. Сіјө мірөвөј трагедіјасыс јөткыштіс менө заводітны норвежској газетайн—„Tidens Tagn“-оп—гіжны статбајас, медым сізөн кыпөдны ловсө да өдзөдны сөломјасо уна міллон мортјасыс. Тајө могсө ас воэө сувтөдөмөн ме асзі коланаөн чукөстчыны література, искусство, наука да політіка представітелјас діно, медым најө јуөртисны кушөм налөн мөңөно өнїја олөм јылыс. Быд государтвоын быд граждын возын сувтө мог: кувны сөкыд олөм вөс-

на, лібѡ-жѡ заводітны тышкасны да ескыны, мыј економічэскѡй крѣіс регыд помакас. Сѡкыд оломыс петѡм выло ескѡмыс коло быд мортлы, быдын сіјѡ ломзас выжыд біѡн, кор лыдфасны оптімістічэскѡй кыв авторітетнѡй мортлыс. Сы вѡсна ме лыста тенеыд корны кыв-мѡд ѡніја положеннѡ жылыс. Тенад сі-јѡ кыв-мѡдыс уна мортѡс мездасны отчажаннѡыс, сетасны налы вын смелѡ-ја візѡдны воан лунјас выло.

Почтенеѡн **Свен Ельверстад**.

Та нога пісмѡ гіжыскоф мортјасыд, кодјас ескѡны „кыв-мѡд“ выло—велунаѡн-на. Налѡн ескѡмыс сецѡм наівнѡй, мыј весіг ѡдвакѡ іскреннѡй. Кыв-мѡдыд, дај лібѡ-кѡѣ кык со кѡѣ куім со кыв, оз-нын ловзѡдны буржуаціяыдыс кіссѡм оломсѡ. Став парламентјасас дај Ліга націаын быд лун вісталѡны сурс кыв, но сіјѡ некѡдѡс оз бурмѡд, оз сет надежда, мыј лоѡ сувтѡдѡма крѣісасыс жуждаммѡмсѡ. Карыс-карѡ ветлодлѡны бывшѡй міністрјас да накод-жѡ шарлатанјас да вѡјпѡдѡны мешанаѡс „кѡртвомавын“ наукаѡс. Тацѡм јѡзјасыслыс сѡрѡмсѡ пырыс-тѡм-пыр кыѡны журналістјас, кодјаслы „ставыс векоф, ставыс важѡн-нын дѡзмѡдісны“; сецѡм-јас пыщѡмыс ѡѣ морт—Еміл Лудвіг, „дејмі Експресс“ газетайн, зев серјознѡй газетайн, сѡветујтѡ „став спеціалістјасѡ шошаѡдыс боетѡмѡн вѡтлыны“. Став пошлај чепухасѡ посны мешана кывзѡны, лыдѡдѡны да чепуха-мыс вѡчѡны выводјас. Јевропејскѡй мешанам-кѡ лыдѡдѡны коланаѡн тупкавын універсітет-јас—сені шензанаыс ынѡм абу. Пѡліно, најѡ вермасны ыстыны со кушѡм факт выло: Германіјаын быд во чінтысѡ б сурс вакантнѡй места, кытчѡ коvmѡны універсітетскѡй дїплама јѡз, а германіјаса вузјас быд во лезѡны 40 сурс універсітантѡс.

Ті, d. Смітс да Т. Моррісон гражданајас, ѡшыбајтчад, шуаныд-кѡ, мыј буржуазнѡй лі-тература да журналістїка „котырѡны культурнѡй мненнѡјас“, сіјѡ „котыртысыд“—пара-цітнѡй быдтас, коді зыло тупкыны дејствітел-ностлыс најта хаосѡ, сѡмын тупкѡ омѡл-жыка кыці, шуам, тупкѡны плуш да јогту-рунјас кіссѡм керкаыс јогѡ да најтсѡ, Ті, граждана, омѡла тѡданныд, кушѡмжык тіјам прессиыдлѡн культурнѡй значеннѡыс, коді ѡт-кывјѡн утврждајтѡ, мыј „амеріканечыд мед-војдѡр—амеріканеч“ да сыбѡрын-нын вѡліс морт. Такѡд радын Германіјаса расістјаслѡн прессиыс велѡдѡ, мыј расіст—медвојдѡр аріјец, сесеа сы бѡрын вѡліс врач, геолог, філософ; Франціјаса журналістјас доказыва-ѡны, мыј француз медвојдѡр победітел да

сывѡсна сылы коvmѡ вооружітчыны ставеа-ыс јонжыка,—сорныс мунѡ, дерт-жѡ, ѡз јурвем вооружітѡм жылыс, а сѡмын кулак жылыс.

Весіг оз ло содѡма, шуам-кѡ, мыј Јевро-паса да Амерікаса прессијас сѡмын ѡѣтор зылоны —увтыртѡны лыдѡдыс-јасыслыс культурнѡй уровенсѡ, коді сытѡг-нын улын. Уж сетыс-ыслыс—капіталістјасыслыс—інте-ресјасѡ облужівајтѡмѡн журналістјас оз сув-тѡдны ас возас мог, медым укровітны свін-наѡс, кѡѣ-ескѡ гашкѡ і аѡзѡны, мыј свінна-ыс дурмѡма да јѡјталѡ.

Ті гіжанныд:

„Јевропайн міјанѡс, амеріканечјасѡ, ненавідітѡны“.

Тајѡ вывті „субјектівнѡй“ да сіјѡ субјекті-візмыс кѡѣ-і петкѡдіс асыс ѡтар бансѡ, но сіјѡ зѡбіс общејсѡ: ті ен казѡлѡј, мыј Јев-ропайн став буржуаціяыс мѡда-мѡдсѡ нена-відітѡны. Грабітѡм немечјас ненавідітѡны Франціјаѡс, коді зарні пыщкѡ вѡјѡмысла ненавідітѡ англічанаѡс сіз-жѡ, кыці італјанды —французјасѡс, а став буржуаціяыс ѡтув ненавідітѡны Сѡвет Сојузѡс. 300 мілѡн індус ненавідітѡны англїјскѡй лордјасѡс да лавочнікјасѡс, 450 мілѡн кітајеч ненавіді-тѡны јапондыѡс дај став јевропејечјасѡс, код-јас Кітајѡс грабітны велѡлѡмаѡс-да, сіз-жѡ даѡѡс дѡзмѡдчыны Јапоніја выло сымыс, мыј вѡсна сіјѡ Кітајѡс грабітѡм выло правѡсѡ лыдѡдѡ сѡмын ас сајеыс. Сіјѡ ненавістыс—ставыслѡн ставсѡ ненавідітѡмыс—векѡтарѡ содѡ, сукмѡ да јосмѡ, сіјѡ пыктѡ буржуація вылын кыці выжыд дој (сіреј) да, дерт-жѡ, сіјѡ пістас. Пістас-да, бара пондас візувтны медбур јѡзлѡн сѡз вірыс. Уна мілѡн мед-бур јѡзјасѡс жугѡдѡмыс ѡпріч војна жугѡд-лас уна ембур да смрјѡ, а сіјѡ омѡлтѡдас јѡзјасыс зонвізасѡ, мырѡфас сылы колана металл, топлїво. Дерт-жѡ војнаыд оз бырѡд буржуація костыс лѡгалѡмсѡ. Ті шуанныд, „мі-пѡ вермам служітны общечеловеческѡй культуралы“ да „ѡбязанѡс сіјѡс дѡрјыны варварстволаз лезѡмыс“. Тајѡ вывті бур. Но ті сувтѡдлѡј-жѡ ас возаныд зев прѡстѡј воп-рос: мыј ті верманнѡны вѡчны талун да аскі, медым дѡрјыны сіјѡ культурасѡ, коді, шуны пѡпувтѡ, некѡр-на ез вѡвлы „общечеловеческѡјѡн“ дај оз і вермы сецѡмнас лѡнысѡ кор емѡс націѡнально-капіталістїчэскѡй госу-дарственнѡй організаціјајас да најѡ-кѡ оз кут-ны некушѡм кыв ужалыс јѡз возын, најѡ-кѡ усѡдѡны мѡда-мѡд вылас јѡзјасѡс?

Так вот: јуалѡј, інѡ, асыдыс, вермаѡ-ті сувтѡдны вѡча культура жугѡдыс-јаслы па-ныд—безработіцалы, рабочѡй класс щыгја-

лӧмлы, фетскӧй провѣтуција содӧмлы? Гӧгӧрвоанныд-ӧ ти, мыј голмӧ-кӧ масса, голмӧ шӧщ мусинмыс дај, мыј вылын быдмӧ сижӧ културамыс? Ти пӧди ферт-жӧ тӧданныд, мыј сижӧ „културнӧй салӧйс“ пыр-на массасаң петӧ дај сы вылын сулалӧ. Тајӧс тижанлы бур колӧ тӧдны: ӧд американечјасыд зев рафетӧны (дај сижӧ налы пырӧма-нын привычкаас) ошјыены, мыј САСШ-са малчкјас—газета вузальејас—вермӧны петны президентӧз.

Та јылыс гаралигас ме кӧсји сӧмын петкӧдлыны сешӧм малчкјасыслыс ловкостсӧ, но не президентјаслыс ыжыд вежӧрсӧ—сешӧм вежӧр јывсыс ме ег-на јешӧ кывлы.

Ем нӧшта ӧви вопрос, код вылын тижанлы коліс ескӧ мӧвпышталыны: чајтад-ӧ ти мыј 450 млн. китајечӧс поӧ портны јевропејско-американскӧй капітаалы рабјасӧ, кор 300 млн. индуc заводитӧны-нын гӧгӧрвоны, мыј Англија увтын раб-моз олӧм олӧмсӧ абу јенсаң сижӧма? Ноко артышталӧж-жӧ: кымын кӧ даc сурc хішникјас да авантюристјас кӧсјӧны немчӧжсӧ овны чӧва уна мильард ужалысјас вір вылын. Тајӧ-нӧ нормалнӧй тор? да, сижӧ вӧвлі, сижӧ і ӧни-на ем, но сурас-ӧ тижан смелство утверждајтвы, мыј сижӧ должен лоны бурещ сиз, кызи сижӧ ӧни ем? Корјасӧ-кӧ чумаыд вӧвлі нормалнӧй јавленьӧӧн, но ӧни чумаыд пӧшви зикӧз-тин вошис да му вылын сылыс ролсӧ ӧни ворсӧ буржуазја-нын: сижӧ травитӧ став цветнӧй јӧзјассӧ, цветнӧй јӧзјаслӧн чужӧ помастӧм презреньӧ да ненавист белӧј раса дінӧ. Чајтад-ӧ ти, култура дорысјас, мыј капіталізм провоцирујтӧ расовӧј войнајас?

* * *

Ти менӧ упрекајтанныд, мыјла ме „проповедујта ненавист“ да советујтанныд „пропаганцирујтны љубов“. Ти, буракӧ, чајтанныд, мыј ме верма рабочіјаслы внушајтны: рафетӧј капіталістјасӧс тижанлыс вірнытӧ најӧ нӧнальӧны-да, рафетӧј најӧс тижан му вылыс став ембурсӧ најӧ вешӧрӧ жуғлӧны-да, рафетӧј мортјасӧс, кодјас тижанлыс кӧртнытӧ вӧӧны ӧрудіјјас вылӧ да сижӧ-жӧ ӧрудіјјанас тижанӧс-жӧ вјјалӧны, рафетӧј негодјајасӧс, кодјас вӧсна тижан чемафныд кулӧны шыгысла; рафетӧј, кодјас шӧгӧдчӧм рафӧыс вјјалӧны-жуғлӧны тижанӧс; рафетӧј капіталістјасӧс сывӧсна, мыј сылӧн вичкоыс тижанӧс вӧзӧ пемыдлунын.

Нач-жӧ таного торјас проповедујтӧ јевангеллӧ да сижӧ тижан јурӧ уӧма-да, шуанныд „христјанствоыд“ пӧ лоӧ „култура кыпӧдысӧн“. Ти јона сорминныд: честнӧй јӧзјасыд сы

јылыс важӧн-нын оз сорнитны. Абу лӧсыд дај оз-і поӧ сорнитны сы јылыс ӧнија лунјасӧ, кор христјанскӧй буржуазја ас ордас дај колоніјајасын рабјасӧс мырӧналӧ „бӧӧн да мечӧн“ јонжыка, кушӧма бинас да мечнас сижӧ ез-на і вӧфитчыв. Мијан лунјасӧ, кызи ти тӧданныд, мечјастӧ вежӧма пулемјотјасӧн, бомбајасӧн дај весіг „јенежсаң јен гласӧн“. Ӗви парижскӧй газета јуӧртӧ:

„Афридјјаскӧд војутигӧн англичана додумајтчысны сешӧм пријомӧз, код і налы вајис зев ыжыд пӧлза. Повстанечјаслӧн чукӧр, шуам кӧв, зебоӧма гӧрајас сајӧ, кытчӧ некыз оз поӧ пырны. Друг на вылын, гӧрајас јылас, петкӧдчӧ аероплан. Афридјјас босталӧны ружјӧјас, но аероплан бомбајасӧн оз шыблаc. Бомбајас пыдди сысаң гораа кӧсӧны кывјас. Јенежсаң сорнитыс повстанецды тӧдса кывјӧн шӧктӧ еновтчыны, шӧктӧ дугӧдны Англијскӧй имперіјакӧд вес тышкасӧмсӧ. Унаыс овліс, јенежсаң висталӧм кывзысјас тышкасӧмсӧ збылӧз еновталісны.

Јенежсаң јен сорні висталан опыт вӧчлісны Миланын-дај. Фашистскӧй мильдіјалыс годовшјинасӧ празнујтигӧн став карыс кывзис јен кыв—фашизмӧс ошкана кыв. Миланды кағалісны: сорнитысыс вӧлӧма генерал Балбо—бархатнӧй баритоныс шук сылӧн вӧлӧма.“

Со тај—адзыӧма зев прӧстӧј способ, медым доказитны јенмӧс да сылыс гӧлӧссӧ увӧлізируйтны сикарјасӧс порабовитӧм вылӧ. Поӧ виччыоны, јенмыд сесса пондас Сан-Франціско вылын лӧбо Вашингтон вылын пондас сорнитны јапонскӧй акцента англіјскӧй кывјӧн.

Меным пример пыдди ти петкӧдланныд „ыжыд вежӧра мортјасӧс, церковнӧй учітелјасӧс“. Весіг зев тешкод, сы јылыс вывті серјознӧја висталад-да. Но тајӧ јӧзјас вылас мыжсытӧз војдӧр тижанлыс коліс ескӧ видлыны, зумыда-ӧ асныс најӧ сулалӧны. Вичко јылыс сорнитгад ти петкӧдланныд „американскӧй идеализм“, код і чужӧ нӧнӧм тӧдтӧмлун вылын. Христјанскӧй вичколыс історіјасӧ ти он тӧдӧ сы вӧсна, мыј САСШ-са олысјас ез мыркны ас вылас кызи вичкоыс пӧдтіс мортјаслыс разумсӧ да совессӧ, ен мыркӧј сиз, кызи сижӧс мыркисны јевропаса олысјас. Тижанлы коліс ескӧ тӧдмасны кушӧм кровавӧј дракајас вӧвліны вселенскӧй соборјас вылын, кушӧм изуверјасӧн да честољубцӧн вӧвліны вичкоылӧн „ыжыд вежӧра учітелјасыс“. Тижанлы торја унатор фетіс ескӧ мошеничскӧй іс-

торія Ефесса соборлөн. Тіянлы коліс ескө мыјкө өві-мөдтор лыдфышты јеретнікјас јылыо, төдмөдны, кызі хрістіанство паскөдігөн вјјавлісны-мучітісны „јеретнікјассө“, кызі вөчавлісны јеврејскөј погромјас, кызі вјјавлісны албігојдыөс, таборітјасөс, вообще —коліс ескө тіянлы төдмасны, кушөм кровавөј політіка нуөдліс хрістос вічко. Ешда грамотаа мортјаслы јона інтереснөј інквізіціјалөн історія,—сөмын, ферт, не сіјө нігаыс лыдфыны, кодөс гіжіс тіјан землякыд—Вашінгтон Лыыд, кодлыс нігасө вынеөдөма Вавікан—інквізіціјасө нуөдысыс. Ескө тајө став торнас төдмаөінныд-кө, секі ферт-жө ка-чалід ескө, мыј „ыжыд вежөра вічкослужітельјасыд“—церковнөј батјасыд—ужавлісны сы мogyс, медым јонмөдны властөс ешажык-јаслыс да ыжыдавыны унжык јөз вылын. На-јө-кө тышкаслісны јеврејаскөд, то сіјө сөмын сы вөсна, мыј јеврејас чужлісны ужалыс јөз пөвстыс, кодјас казавлісны вічкослужітель-јаслыс лөжсө,—најө проповедујтлісны религіја рабјаслы, кодөс ыжыдалысјасыд примітілісны сөмын рабјассыс полөмысла. Тіјан історікыд—Ван Лонгыд—„гырыс історіческөј өшыбка-јас“ јылыс стагваас утврждајтө, вічкөыды-пө коліс тышкасын не јевангеллө вөсна, а сылы паныд. Сіјө шуө:

„Ыжыд өшыбка аслас кадын вөчліс Тіт Јерусалімтө жүгөдіс-да. Палестіна-ыс вөтлөм јеврејјас разөдчісны став мір паста. Наөн лөсөдөм общінајасын сөвміс да јонміс хрістіанство, коді Рім-скөј імперіјалы лөі сешөм-жө пагубнөј-өн, кушөм пагубнөј Маркслөн да Мө-нінлөн велөдөмыс капіталістическөј го-сударствојаслы“.

Тази сіјө вөлі да і өні-на сізі: хрістіанскөј вічко дугдывтөг тышкасліс јевангелскөј навнөј коммунизмкөд, сешөмі сылөн і історі-јавыс.

Мыј вөчө вічко өніја лунјасө? Медвој-дөр сіјө—кевмө. Јоркскөј да Кентерберіјскөј јепіскопјас, бурещ кодјас нуөдлісны Совет Сојузлы паныд „крестөвөј поход“—тајө кык јепіскопыс лөсөдісны выл молітва, көні англійскөј мцөмеріјө зев бура јітчөма англій-скөј јуморкөд. Сіјө зев куз сочінөннө, лөсөдөма „Огче наш“ молітва модаөн. Со кызі јепіскопјас јен dораd вөзјысөны:

„Что касается политики нашего пра-вительства по восстановлению кредита и благополучия—да будет воля твоя. Что касается всего того, что предпри-нимается для устройства будущего уп-равления Индией—да будет воля твоя.

Что касается предстоящей конференции по разоружению и всего того, что пред-принимается к утверждению мира все-го мира—да будет воля твоя. Что ка-сается восстановления торговли, дове-рия к кредиту и взаимного благоже-лательства—хлеб наш насущный даждь нам днесь. О сотрудничестве всех клас-сов по работе на общее благо—хлеб наш насущный даждь нам днесь. Если мы оказались повинными в националь-ной гордыне и находили более удовле-творения в господстве над другими, нежели в оказании им помощи по ме-ре сил наших,—остави нам долги наши. Если мы проявили себялюбие введены наших дел и ставили наши интересы и интересы нашего класса выше ин-тересов других,—оставив нам долги на-ши“.

Со-өд кызі кевмысасын саббыртөз повзөм лавочнікјасыд! Молітваас ферт даc пөвыс корөны „енөвты“ долгјассө, но неөтчыдыс оз шуны, мыј најө даcөс дај вермасны дол-јассө не вөчны. І сөмын өтчыдыс најө ко-рөны јөналыс „прөшеньө“.

„За то, что мы предались националь-ному высокомерию, находя удовлетво-рение во власти над другими, а не и умении служить им,—прости нас гос-поди“.

Прөс-віт міјанөс тајө грекыс, но мі ог-вермө еновтчыны грешітөмыс,—со кызі шу-өны најө. Унжык англійскөј попјас тајө про-шеньөсө отвергнітісны,—буракө најө адзі-ны сіјөс шогмытөмөн да аснысө увтыртанаөн.

Тајө молітвасө колө вөлі „вознесітны“ англійскөј јен престол возө јанвар 2-д лунө Лондонын Павла соборын. Попјаслы, кодјас-лы молітвасыс ез во сөлөмвылас, Кентер-беріјскөј разрешітіс не лыдфыны.

Со-өд кушөм пошлөј да глупөј комедіја-јасөз воөдчөма хрістіанскөј вічкөыд, со-өд попјасыд кушөм улөз увтыртісны ассыныс јенсө—старшөј лавочнікөз, коді участвүјтө јевропаса мөдбур лавочнікјаскөд радын став коммерческөј делөјасас. Но вөлі ескө несправ-ведліво сорнітны сөмын англійскөј попјас јылыс да вунөдны, мыј італъанскөј попјас вөстісны банк „Святого духа, а Фравціјавы, Мульезе карын, феврал 15-өд лунө, роч емігрантјаслөн паріжса газөта јуөртө:

„Судебнөј властјас шөктөм серті арестүјтөмаөс өві кнжнөј магазіныс (кнжнөј магазіныс „Юнион“ німа кат-оліческөј іздательстволөн) заведују-

шдӱсӱ да приказкӱсӱ, кӱнӱ журнуоды нас вӱлӱма аббат Ежӱ. Кнӱжнӱ магазӱнас вузавлӱмаӱс, порнографическӱ фотографӱјас да нӱгајас, кодӱс вајавлӱмаӱс Германӱјас. „Тӱварсӱ“ конфискуӱтӱма. Ӑткымын нӱгајаслӱн содержаннӱбыс ӱе толкӱ порнографическӱсӱ, но весӱг нӱтӱстӱны релӱгӱјасӱ“.

Та нога фактӱјасы—уна со ӱ ставыс нӱжӱ вӱсталӱны ӱтӱ тор: капитализмӱн служанка—вӱчко зараӱтчӱма став сӱкас вӱсӱмјаснас, кодјас сӱјӱс кӱстӱны. Допусӱтӱлам, мыј коркӱ буржуазӱја „лыддылывлӱс вӱчко моралнӱ авторӱтетӱн“, но ӱд сӱјӱ авторӱтетыс јонжыкасӱ вӱлӱ „дух полицӱјалӱн авторӱтет, сещӱм организацијалӱн авторӱтет, кодӱ увтыртӱс ужалыс јӱзӱс. Вӱчкынд „уешајтлывлӱс“? да, ог отрӱјат. Но сӱјӱ уешеннӱды—јӱзлыс јурвӱжӱрӱс пӱдтан прӱјом.

Ог вермы ме проповедујтны, медым гӱл морт радејтӱс озырӱс, рабочӱј кӱзајӱнсӱ,—сӱјӱ абу менам ремеслӱ. Ме ог вермы, ог куж јӱзтӱ уешајтнытӱ. Ме зевнӱн важӱнсан дај бура тӱда, мыј став мӱрыс олӱ ненавӱст пышкын, ме адза, мыј сӱјӱ ненавӱстыс век ӱтарӱ ӱдзӱ дај бурлаң бергӱдчӱ.

Тӱјаны, „гуманӱстјаслы“, кодјас кӱсӱјӱны лоны „праквӱјасӱн“ пӱра-нӱн гӱгӱрвоны мыј олӱмын фејстувујтӱны кык ненавӱст: ӱтӱыс артмӱс хӱшнӱкјас пӱвстын мӱда-мӱд кӱстас конкуренција нуӱдӱмысла, да сӱз-жӱ воан тупомеыс полӱмысла, кодӱ хӱшнӱкјаслы вајӱдӱ гӱбел; мӱдыс—пролетариатлӱн ненавӱст—артмӱ сӱркурыд сӱкыд олӱм пышкыс да век ӱтарӱ сылӱн вежӱрыс јурдӱ власт вылӱ правоӱн. Кык ненавӱстыс сещӱмӱз воӱсны, нӱнӱм дај нӱнӱкод оз вермы нӱјӱс мӱда-мӱдыскӱд ладмӱдны-бурмӱдны; сӱмын кык класслӱн мӱда-мӱдыскӱд тышкаӱбмыс, сӱмын пролетаријаслӱн венӱмыс мездас мӱрӱс ненавӱстыс.

Тӱ гӱјад:

„Кызӱ ӱ унаӱн мукӱдјас, мӱ сӱз-жӱ чајтам, мыј рабочӱјјаслӱн фӱктатура вајӱдас крестана вылын ыжыдалӱм“.

Ме тӱјаны советујта: заводӱтӱлӱј мӱвпавны сӱз, кызӱ мӱвпалӱны ӱткымынјас—сӱмын ӱткымынјас—интеллигентјас пӱвстыс, кодјас заводӱтӱны-нӱн гӱгӱрвоны, мыј Маркслӱн да Лениӱлӱн велӱдӱмыс сулалӱ медвылын, мыј сӱмын сы выласан вӱдӱдӱмӱн поӱд адзыны вескыд туй социалнӱј справедливостлан, выл формаа културалан. Ешӱа зелӱдчыштлӱј да кӱт здук кезлӱ вунӱдлӱј ассыныдылыс класстӱ, кодлӱн исторӱјасыс вӱлӱ дај ӱнӱна ем ужалыс массајасӱс—рабочӱјјасӱс да крестанаӱс—увтыртан нарвӱтан исторӱјалӱн. Зелӱд-

чыштлӱј дај гӱгӱрвоанныд, мыј тӱјан классыд—тӱјан-жӱ враг. Карл Марксыд ыжыд вежӱра морт, мудрӱј морт, но оз поӱ думажтны, бытӱтӱ сӱјӱ олӱмӱ воӱс Миңевра моз—Јупӱтер јурыс. Абу сӱз. Сылӱн велӱдӱмыс лӱӱ сещӱм-жӱ генӱальнӱјӱн (научнӱј опытӱс генӱальнӱја сӱгӱртӱсӱн), кушӱмӱн ас кадын вӱвлӱны теорӱјас Нјутонлӱн да дарвинлӱн. Лениӱн—Маркс сервӱ прӱстӱјдык, но кызӱ велӱдыс вежӱрнас абу-жӱ вежӱртӱмжык. Сӱјӱ класстӱ, кодлы тӱ служӱтанныд, нӱјӱ петкӱдласны тӱјаныл первојсӱ ыжыд бур боксан: кызӱ сӱјӱ мырдӱналӱмӱн лӱсӱдӱлӱс асыслы колана „култура“ вӱр вылын, лӱдемерӱтӱм вылын да пӱрјасӱм вылын, сесӱа петкӱдласны кызӱ сӱјӱ култураыс заводӱтӱ сӱсмыны, а ӱнӱја кад дырса сӱсӱмӱсӱ тӱ-нӱн ас сӱннаныд адзанныд: бурещ-ӱд сӱјӱ сӱман процессыс-ӱ кыпӱдӱ тӱјанылыс тревогасӱ, кодӱс-тај тӱ петкӱдлӱмныд пӱсӱмӱаныд.

Горнӱтыштам „мырдӱналӱм“ јылыс. Пролетариатлӱн фӱктатура—абу пыролантор, сӱјӱ ковмӱ, медым перевоеспӱтајтны уна да с мӱллон рабјасӱс—природалыс да буржуазнӱј государстволыс рабјасстӱ—да пӱртны нӱјӱс ас странаса, ас ембурјас вылын тырбура кӱзајӱнјасӱ. Пролетариатлӱн фӱктатураыс оз-нӱн сесӱа ковмы, кор став ужалыс јӱзӱс, став крестанаӱс лӱӱ сувтӱдӱма ӱткӱф социалне-економическӱј условӱјјасӱ да кор быд морт пондас ужавны вермӱм сервӱ да ембурсӱ боетны колӱмыс сервӱ. „Мырдӱналӱмыд“ кызӱ сӱјӱ тӱ дај „унаӱн“ мукӱдјас гӱгӱрвоӱны,—недоразуменьӱ, но шӱкыджыкасӱ—Сӱвет Сојузса рабочӱј класс вылӱ да сӱјӱ парвӱја вылӱ лӱж сорнӱ, клевета. „Мырдӱналӱм“ кывтӱ кыпӱдӱны рабочӱј класслӱн врагјасыс, медым опорочӱтны сылыс културнӱј ушӱ—странаӱс кыпӱдан-ловӱддан ушӱс, овмӱс нуӱдан выл формајас лӱсӱдӱмӱсӱ.

Ме ногыс-кӱ поӱд сорнӱтны шӱктӱм јылыс, кодӱ оз ло мырдӱналӱмӱн, велӱдӱд-кӱ, шуам, чемадӱс грамотаӱ, тӱ-вӱд сӱзнас он мырдӱналӱј нӱјӱс. Сӱвет Сојузса рабочӱј класс да сылӱн парвӱјасыс крестаналы вежӱртӱдӱны социалне-полӱтическӱј грамота. Тӱ интеллигентјас, каӱалад-жӱ ас олӱмсыд драматизмӱс, „мӱлӱта наковална костын моз“ олӱмтӱ, тӱјаны сӱз-жӱ кодкӱ внушајтӱ социалне-полӱтическӱј грамотасӱ ӱ сӱјӱ „кодкӱыс“, дерт-жӱ абу ме.

Став странајасын крестана, уна мӱллона посны собственнӱкјас чужтӱны хӱшнӱкјасӱс да паразӱтјасӱс; капитализм став аслас мӱклуӱнас чужӱс-быдмӱс бурещ сӱјӱ мусӱн вылас. Крестанӱлӱн став выныс, став способностјасыс да талантыс вошӱлӱсны корыс-овмӱс до-

рас певкѡмас. Поснѣ собствѣнкѡн културнѡј ідіѡтизмѣ сещѡм-жѡ, кущѡмѣ сїѡ мѣлїонѣрлѡн; тїжанлы, інтѣлїгентѣслѣ, таїѡс колѡ ескѡ бѣра адѣзынѣ даї чувствѣутнѣ. Россїѣын октѡбрѣа револѣуцїѣѡѣ, крѣстѣна овлѣсны XVII-ѡд нем дїреѣа условїїѡјѣасын—факт, кодѡс оз лыстнѣ отрїцѣйтнѣ весїг рѡч смїгрантѣѣ, кодѣаслѡн Сѡвет власт ылѡ лѡг-луныс воѡ комїческї-чѣдовїщнѡїѡѣ.

Крѣстѣнѣн оз вермѣ овнѣ полѣдїкѡї мортѣѣѣ тѣуїн, помещїкѣлы да капїталїстѣлы кѡрым тѣуїн, оз вермѣ овнѣ каторжнѡїѡѣ уж ылын разїпѣл торѣвлѡм, їзѡрмѡм, му ылын, кодї весїг оз вермѣ пѡткѡднѣ корыс-кодѣ собствѣннїкѡс, безграмѡтнѡїѡс, кодї оз вермѣ удѡбрїтнѣ мѣсѡ, оз вермѣ ужѡднѣ машїнаїѣас, оз вермѣ развїѣѣйтнѣ агрокултура. Крѣстѣна массѣйд-кѡ оз-на вермѣ гѡгѡрвоны дѣствїтѣльностѡ да асѣыс увтїртѣна олѡмсѡ—рѡбѡчѡї класс ѡбѣзан ынѡштнѣ сылы, весїг-кѡѣ гашкѡ ї ковмїс прїнѣдїтнѣ. Сѡмын таї оз ковмї прїнѣдїтнѣтѡ. Сѡвет Соїузѣса крѣстѣнѣн, кодї ас ылас мыркїс 1914-1918-ѡд воїѣсса воїналыс мѣченнѡїѣасѡ, кодѡс сѣдмѡ-дїс Октѡбрѣа револѣуцїѣѣ, ѡнї абу-нїн сїнтѡм да вермѡ-нїн практичѣскѡїѣ мыслїтнѣ. Сылы сѡтѡны колѣна машїнаїѣас, мѣвынѡданѣѣас, сы воѣын воетѡма тѣї став шкѡлаїѣасас, бїд во сѣрс крѣстѣна чѣлаѣ петѡны олѡмѡ їнженѣрѣѣасѡн, агрономѣѣасѡн, врачѣѣасѡн. Крѣстѣна заводїтѡны гѡгѡрвоны, мыї рѡбѡчѡї класс да сылѡн партїѣѣѣыс зїлѡны сѡтѡ, медѣым Сѡвет Соїузын лѡсѡднѣ ѡтї кѡѣѣїнѡс, кодлѡн 160 млн. їур да 360 млн. кї, а таїѡ—медѣыѣыд-тор, кодѡс колѡ гѡгѡрвоны. Крѣстѣна адѣѡны: ставыс, мыї вѡчѡ сїѡ странаїн, вѡчѡс став вѡсна, а не озыр їѡз вѡсна; крѣстѣна адѣѡны, мыї Сѡвет Соїузын вѡчѡ сѡмын сылы бур-тор, мыї страна пыщѣса 26 „научнѡ-їсѡледѡватѣлскѡї їнѣвїтѣутѣѣас“ ужѡлѡны, медѣым озыр-мѡднѣ сылыс мѣсѡ, медѣым кокнѡднѣ сылыс ужѡс.

Крѣстѣнѣн оз кѡсїѣ овнѣ нѣїт сїктѣѣасын, кыѣї сїѡ овлїс уна немїѣас чѡж, а агрокарѣѣ-сын, кѡнї ем чѣлаѣыслѣ бур шкѡлаїѣас, да їаслїѣас, театрѣѣас, клубѣѣас, бїблїѡтекаїѣас, кїнемѡтографїѣас. Крѣстѣнѣн горшѣа кысѡ наука-лаң, културнѡї олѡмлаң. Таїѡ став торѡсѡ крѣстѣнѣнѣд ез-кѡ гѡгѡрво, ез ескѡ вермѣ лѡны сїѡ гырыс вермѡїѣѣасыс, кодѡс шѣдѡ-дїсны 15 воїн Сѡвет Соїузѣса рѡбѡчѡї класс-лѡн да крѣстѣналѡн ѡтѣвтѡм ыныс.

Бурѣуазнѡї госѣдарствѡїѣасын ужѡлыс їѡз-ыд—мѣханїчѣскѡї ын, кодѣѣас оз гѡгѡрвоны ас ужыслыс културнѡї значѣннѡсѡ. Тїжанын ыѣыдалѡны трѣстѣѣас, хїщнїкѣѣас, ужѡлыс їѡз-лѡн парѣїтѣѣас. Мѡда-мѡдыскѡд враждѣїтѣѣас,

сѡмѡн ворсїгас, мѡда-мѡдсѡ рѡзѡрїтнѣ зїлї-гас наїѡ лѡсѡдалѡны мошенїчѣскѡї бїрѣвѡї драмѣѣас—ї вот налѡн анѣрхїзмѣыс вѣїѡдїс вѡвлытѡм крїѣїсѡ. Уна мїлїон рѡбѡчѡїѣѣас полѡдѡны шѣыгїсла, весшѡрѡ воштѣысѡ ужѡ-лѡїѣѣаслѡн ыныс, катастрѡфїчѣскѡїѣа сѡдѡ дѣтскѡї смѣртнѡст, сѡдѡны самоѣїѣствѡїѣас,—їзѡрмѡ-кѡсмѡ културалѡн ѡсновнѡї мѣсїн-мыс—сылѡн лѡвїѣа морт ѣнергїѣѣыс. Ё вот, таїѡ тор ылас ез вїѣѡд-да, тїжан сѣнѣтын вѣштїс бѡкѡ Лафаллѣет-Кѡсвїганлыс законопрѣ-ектсѡ, кодї щѡктѡ вѡлї ассїгнѣутнѣ 375 млн. доллар безрѡботнѡїѣаслѣ отсѡг ылѡ, а „Нїу-Ёорк Америкѣн“ пѣблїкѣїтѡ сѡ кущѡм дан-нѡїѣас:

„Нїу-Ёоркын 1930-д воїн патѣрнѡї мынтѣтѡмыс вѡтлѡма 153.731 безрѡботнѡї сѣмїѡс; 1931-д воїн—198.738 сѣмїѣа. Нїу-Ёоркын бїд лун патѣраїѣасыс вѡт-лѡны уна сѡ безрѡботнѡї сѣмїѡс“.

Сѡвет Соїузын хѡѣѣїствѣїтѡны да лѡсѡда-лѡны законїѣас рѡбѡчѡїѣас да крѣстѣна, кодѣѣас гѡгѡрвоѡмаѡс му ылѡ частнѡї собствѣност-лыс ковтѡмлѣнсѡ, гѡгѡрвоѡмаѡс муѣѣас ѡтѣв-тѡмлыс да му ылын ужѡс машїнїѣїрѣїтѡм-лыс колѣнлѣнсѡ, гѡгѡрвоѡмаѡс, мыї налы кол-лѡ лѡны сещѡм-жѡ ужѡлысїѣасѡн, кущѡмѡс-фѣбрїк-завѡдѣѣасын ужѡлысїѣас, мѡднѡгѡн-кѡ—кѡсїѡны лѡны странаїн збылѣылѡ да тїр-бѣра кѡѣѣїнїѣасѡн. Коллѣктївїст крѣстѣналѡн да коммѣнїстїѣаслѡн лыд вѣк ѡтарѡ сѡдѡ даї пондѣас сѡднѣ нѡшта ѡдїѡнѣык сы сѣртї, кы-ѣї ылѣ бїдмысїѣас пондѣаснѣ мынтѡдчїны крѣпѡстнѡї правѡ дїреѣа колѣсїѣасыскѡд.

Сѡвет Соїузын законїѣастѡ лѡсѡдѡны улы-сас, ужѡлыс масса пїас, наїѡ артмѡны уж пыщѣкас да олѡм пыщѣкас, сѡвет власт да партїѣѣа формулїрѣїтѡны да ынѡсѡдѡны сѡмын сещѡм законїѣас, кодѣѣасѡс артмѡдѡны рѡбѡчѡї-їѣас да крѣстѣна ужѡлїгас, кодлѡн мѡгыс—лѡ-сѡднѣ ѡткѡд їѡзлыс ѡбщѣство. Партїѣѣа—дїктѣтор, олѡм да уж котыртѣыс цѣнтр, рѡб-чѡї массалѡн ѣврвно-мѡзгѡвѡї сїстѣма, партї-їалѡн цѣл—мыївермѡмыс рѣгїдѣык сѣрокѡн унѣык фїзїчѣскѡї ѣнергїѣѣа пѡртнѣ інтѣллѣк-туалнѡї ѣнергїѣѡ, медѣым сѣтнѣ вѡла да мѣздлун бїд мортлы даї став ужѡлысїѣаслѣ пѣскѡднѣ-сѡвмѡднѣ асѣыныс талаптѣѣасѡ да спѡсѡбностѣѣасѡ.

Бурѣуазнѡї госѣдарствѡ асѣыс ставкѣсѡ їн-дївїдуалнѣ ылѡ кутѡ, мѡлѡдѡжѡс воспїтѣ-вѣїтѡ ас їнѣѣерѣсїѣас да традицїѣѣѣас ылын.

Мѡд ногыс, дѣрт, оз-ї вермѣ даї. Сѡмын мї адѣѣам, мыї бурѣщ бурѣуазнѡї ѡбщѣствѡсѡ том їѡз пѡвстын мѣдшѡкыда чѣжѡны анѣрхїзм-лѡн їдѣѣѣѣас да теорїѣѣѣас, а сїѡ-нїн абу їѣѣ-тѣственнѡї тор, сїѡ-нїн їндѡ нѣнѡрмалнѡї

нездорової среда выло, коні јозыс, пѣдѣ-мысла, заводѣтны мечтајтны обществосѣ зі-кѣз кістѣм јылыс, медым сіѣдн шедѣдны личностлы неограниченној свобода. Ті тѣдан-ныд, мыј тјан том јозыд оз сѣмын мечтајт, а дејствутѣ-дај,—јевропаса пресса щѣкыд-жыка јурѣтлывлѣ буржуазној том јѣз „шалѣ-тѣм“ јылыс—преступленѣојас вѣчалѣм јы-лыс. Сіјѣ преступленѣојасыс петѣны оз материалној нужда радѣ, а „гажѣтѣмѣм“ радѣ, лубопытство радѣ. Том јѣз корсеѣны „вѣвлы-тѣм“ ошущенѣојас і дејт-жѣ—сеѣдѣм преступ-ленѣо вѣчысјасыс дѣ абу зев бур јѣз. Робочѣојјас да крестѣна пѣв-стыс медталантлѣвој петасјасѣ ас средаас кыскѣмѣн, најѣс ас інѣтересјас вѣсна служітѣ-дѣмѣн буржуазіја ошјысѣ „свободаѣн“, кор морт вермѣ шедѣдны аслыс „бур олѣм“—ыж-ыд гуыс шыр роз. Но ті, дејт-жѣ, он пон-дѣј суссыны, мыј тјан обществоын вешѣрѣ вошѣны сурс талантлѣвој јѣз „бур олѣм“ кор-сан туј вылас вошѣны сы вѣсна, мыј оз вер-мыны венны сіјѣ пощѣсјасѣ, кодјасѣс лѣсѣ-дѣма буржуазној олѣм. Мыј мында нѣга гѣжѣ-ма сеѣдѣм дарѣвѣтѣој јѣзјас вошѣм јывсыс тјан Јевропаад да Америкаад! Буржуазіја-лѣн історіјаыс—јѣз вежѣр гѣлѣмѣлѣн історі-ја. Кушѣм талантјасѣн сіјѣ вермас ошјысны ѣні? Нѣнѣмѣн сылы ошјыснысѣ разнѣј Гіт-лерјас кынзі, пігмејјас кынзі, кодјас вѣсѣны ыжыдѣ пуксан маніјаѣн.

Сѣвет Сојузса јѣзјас пырісны возрожден-нѣо епохаѣ. Окѣабрскѣој револуціја кыпѣдѣс творческѣој уждѣ уна сурс талантлѣвој јѣзѣс, но сіјѣ јешѣдѣ абу-на тырмыѣн, медым ну-ѣдны олѣмѣ робочѣој классѣн сувтѣдѣм мог-јасѣс. Сѣвет Сојузын абу безработнѣојјасыс, і быдлаын, коні сѣмын ковмѣ пуктыны морт вын, сіјѣ морт выныс оз тырмы, кѣт ескѣ најѣ і быдмѣны сіз, кушѣма некор некѣн-на ез быдмывлыны.

Тјанлы, інѣлѣлѣгентјаслы, „культура дорыс-јаслы“, колѣ ескѣ гѣгѣрвоны, мыј робочѣој класс, ас кіас полѣтѣческѣој власт бѣстѣмѣн, тјан воѣдн вѣостас творчество вылѣ вѣвлы-тѣм паскыд възможностјас.

Віздѣлѣј, кушѣм сурѣвој урок сѣтѣс історі-ја русскѣој інѣлѣлѣгентјаслы: ез мунны најѣ ас робочѣој јѣзыскѣд да ѣні сѣсѣа-і разлагатѣ-чѣны вынтѣм лѣгсѣ пѣн костѣс курѣтѣмѣн, сіѣмѣны еміграціјаын. Регыд најѣ ѣвѣтѣг бы-рѣны, колѣ сѣмын ѣтѣ пѣж нѣм ас сјас—предатѣл нѣм.

Буржуазіја культуралы враждебнѣој дај оз-і вермы мѣд ногсѣ,—со кушѣм збыллуныс ѣні-ја буржуазној дејствѣтельностидѣлѣн, капіталі-стѣческѣој госуѣдарствојас практикыдѣлѣн. Бур-

жуазіја вештѣс бѣкѣ Сѣвет Сојузлыс проект вѣеобщѣј разоруженѣо јылыс і тајѣ ѣтѣ тор-јыс лѣѣ тырмыѣн, медым шуны: капіталіст-јас—соціално-опаснѣој јѣз, најѣ лѣсѣдѣны выл-всемірнѣој бојна. Најѣ Сѣвет Сојузѣс віѣѣны зелѣдѣчѣмѣн, щѣкѣтѣны драгоценнѣој кад да материалјас віѣны ѣрудіјѣојас лѣсѣдѣм вылѣ, медым сіјѣн поѣс дорјысны капіталістјасыс, кодјас лѣсѣдѣчѣны уекѣдчыны Сѣвет Сојуз вылѣ да сіјѣ ыжыд странасѣ пѣртны асла-накыс колѣніјаѣ, асланыс рынокѣ. Јевропаса капіталістјаслыс дорјысѣм вылѣ Сѣвет Со-јузса ужалысјас віѣѣны ачыссама уна вын да средствојас, кодѣс поѣс ескѣ віѣны челове-честволыс культурасѣ возродѣтѣм вылѣ.

Сіѣмѣм буржуазіја пѣвстыс, ненавіѣт вѣс-на дурѣмѣ, тујпомыс повѣѣм буржуазіја пѣвстыс чужѣны-петѣны векѣтарѣ унжык і унжык іѣіѣтјас, кодјас немында-нѣн оз гѣ-гѣрвоны, мыј јылыс најѣ горзѣны. На пыш-кыс ѣтѣ іѣіѣт чукѣтѣчѣ „Јевропаса дипломат-јас да господа правѣтелјас“ дѣнѣ со кушѣм възванѣѣоі: „ѣніја моменты желѣтѣој раса-јаслыс вынѣсѣ колѣ іспѣлзујтны Пѣ-ѣд Інѣтернаціналѣс пазѣдѣм вылѣ“. Поѣѣ допустѣтны, мыј тајѣ іѣіѣтыс ердѣдѣс мечтајасѣс да на-меренѣојјасѣс сыкод-жѣ „господа-правѣтелјас-лыс“. Вермас лѣны, мыј ем-нѣн сеѣдѣм „гос-пода“, кодјас мѣвпалѣны сіз-жѣ, кызі горзѣ тајѣ іѣіѣтыс. Јевропаѣн да Америкаѣн вѣскѣд-лѣны некод възын кывкuttѣм „господа“. Індіјаын, Кітајын, Індѣ-Кітајын лѣѣмторјас (событѣіјѣојас) кыпѣдѣны расѣвој ненавіѣт Јев-ропѣјечјас дѣнѣ дај вообщѣ „белѣјјас дѣнѣ“. Сіјѣ лѣѣ-нѣн којмѣд ненавіѣтѣн і тјанлы, гуманістјаслы, колѣ зік збылыс мѣвпышты-ны: колѣ-ѣ сіјѣ тјанлы, тјан чѣлафлы? Колѣ-ѣ тјанлы „расѣвој чѣстѣта“ јылыс про-повѣд, расѣвој ненавіѣт јылыс проповѣд, кодѣс нуѣдѣны Германіјаын?

Со-тај, прѣмерыс, колѣ-кѣ:

„Гурінгіаын гітлерѣвцылѣн вождѣ, Заукѣл, щѣкѣтѣс націонал-соціалістѣчес-кѣој группалы прѣвѣстутны, медым Гјѣвѣѣс каѣтылан прѣзнік вылѣ ез лѣз-ны: Гергард Гауптманѣс, Томас Маннѣс, Валѣтер Фон Молоѣс да Сорбоннаса профессорѣс—Генрі Ліхѣтенбержеѣс. Пом-каыс: најѣ абу аріјечјас-да, сы вѣсна“.

Пѣра-нѣн решѣтны ѣтѣ прѣстѣој вопрос: код-јаскѣд ті, „Культура дорысјас“? Культура те-чыс чернорабочѣој сілакѣд выл формаа олѣм лѣсѣдѣм вылѣ, мѣбѣ налы паныд: мѣбѣ віѣ-ны безѣтѣвственнѣој хѣшнѣкіаслыс касѣсѣ, кодѣ сіѣмѣма јурѣсаыс-нѣн да олѣ-на сѣмын інѣрціја сѣрѣі.

Коміѣдѣс Шадрѣн Ф. В.

„ОЗОРНИК“

(1897 в.)

ВИСТ М. Горкіялән

Ыжыд да югыд „N“ газет редакция жоҗ куза терыба котраліс гылан јурсаҗа, скөрмөм редактор да выл петөм газет киас чабралігтыр локыс горзіс да відіс. Редактор вөлі җоланік, јос да косынік чужома, басітөм тошка да зарні өчкіс. Руд гача көмалөм кокјаснас тајјөдліг-тыр сіјө бергаліс, жоҗ шөрын сулаан куз пызан помын, коді вөлі тырөма газет јокмыјасөн, корректурној гижөдјасөн да кіөн гижөм бумага чукөрјасөн. Пызан бердын, өві кінас сы вылө летчыөдмөн, а мөднас плешсө зыралігтыр сулааліс іздател. Сіјө жуҗыд тушаа, тыр вірјая, шөр арлыда јеҗыд морт. Јеҗыд да пөтөс чужомөн небыдіка сераліг-тыр візөдіс редактор бөрсә сөстөм сіңјаснас. Метранпаж, віж чужомән да суыштөм морөсөн, полігтыр топөдчіс сөн бердө. Пасталөма зев најт да не сіјө туша серті куз көрішневөј суртук. Сіјө лепталіс өнкымјассө вывлаң да өіңјассө тараштіөмөн пөтөлөкас, быгөкө мыјкө каҗтылөмөн, лібө мөвпалөмөн, а минут мысөі кыскыштіс нырас да жугылапырыс копыртіс јурсө морөс вылас. Өзөс дорын тыдаліс редакцияса россымнөјлөн фігураыс: понала јоткалісны сіјөс, пыралісны да бара петісны кушөмкө војтыр төҗдысана да скөраана чужөмјасөі. Редакторлөи гөлөс —скөр да гора, мукөд дырјі лептыелас җвкитөмөз весіг іздателлөн чужөмыс чукырөсывлө, а метренпаж быдыс поліг-тыр черабытлө.

— Абу... Тајө сөщөм подлосө! Ме тајө мерзавец вылас кыпөда уголовној мыҗалөм... Корректор воіс? Чорт воҗмі, ме јуала—воіс корректор? Чукөртны татчө став наборшікјассө! Јуөртінныд? да ті сөмын мөвпыштлөј, мыј өні лоө! Од став газетјасыс ускөдчасны... Ср-рам! Став Росөјја паста... Ме сіз ог леҗ тајө мерзавецды.

І газет тыра кісө јур дорас лептөмөн редактор кынміс места вылас, кыҗ быгөкө көсјіс гартыштны јурсө газетнас да сізі віҗны ассө јаналөмсыс.

— Ті возпөр корөј сіјөс—коса сералігтыр сөвет сетіс іздател.

— Ад-җам! Ад-җам!—југнітіс сіңјаснас

редактор да морөс бердас газетсө топөдөмөн, котралігтыр бара кутіс скөра равзыны:— Адҗа і санөда... да мыј-нө тајө, корректорыс?... А-а... Вот... Ну-с, кора, татчөҗык, милөсөвөј государјас! Гм... өвінеч арміја вылын өміреннөј командірјас!.. Татчөҗык.

Сөрөдн-бөрөдн залаө пырісны наборшікјас. Најө төдісны-нын мыј лоөма і быдөн на пышкыс лөсөдчіс мыҗдана тужө. Најө өтмоза петкөдлісны өвінеч бусөн вевтысөм чужөмјаснаныс нөві вөрәөдчытөм да повтөм. Газет тыра кісө мыш сајас шыбытөмөн редактор сувтіс најјас возө. Сіјө вөлі тушанас наыс ічөтҗык і сылы ковміс јурсө лептыны вывлаң, медым візөдлыны налы чужөманыс. Но тајө торсө сіјө вөчіс вывті термасөмөн да өчкіыс друг четчыштіс плешкас, а сөсә адҗіс, мыј сіјө усө да өвтыштіс сынөдсө кінас, сіјөс кутіг-моз, но секі өчкіыс бөр пукеіс ныр вылас.

— Чөрт тіјанөс,—геҗвартіс піңјаснас. Наборшікјас өөд чужөмјас вылас југнітісны шуда нумдөмјас. Кодкө пөдтанаа серөкгіс.

— Ме тіјанөс чукөрті татчө ег сіјөн, медым ті піңјаснытө жерјөдлінын меным!—скөрмөмысла горөдіс редактор келдөдіг-тыр,—каҗітчө, тырмымөңја скандалітінныд газетсө... Ем-кө тіјан пышкын вескыд морт, коді гөгөрвоө, мвј сөщөм газетыс, прессаыс... Сіјө вісталас, коді тајөс вөчіс ... Передовөј статваас...—редактор кутіс нервнөја паскөдны газетсө.

— да, мвјан делөыс?—шыасіс гөлөс, көні вөлі оз кыв мнөм, лубопытствоыс өпріч.

— А... Ті онө төдө... Ну, вот, кывзөј, вот... „Мвјан пабрічнөј законодательство пыр служіталіс прессалы пөва сорнітөм вылө... Мөд ног-кө, прөстөј јерунда да чепуха сөрөм вылө...“ Вот... Ті здөвөлөс. Оз-ө ковмы сылы, коді содтіс тајө „сөрөмсө“... і медеанін „сөрөмсө“. Кушөм сіјө грамотнөј да јос мывкыда,—ну-с, коді-жө тіјан пышкыс „прөстөј јерундаыслөн да чепухаыслөн“ авторыс?

— Статваыс кодлөн? Тіјан. Но, ті і авторыс, став вылас, мыј сетчө ганта јтөма—

шыаҕис сійә жә гәләс, кодә-и воҕын жуаләс редакторлыҕ.

Тажә вәли дәрзәстәвн и ставныс друп гәд-лытәг чаҕтисны, мыҕ мыжгыс сурә-нин. Зал пышкын мөдәисны жәзны. Издатель матыстчәс матәжык жәз чукәр динас да лептысәс кок чунҕылас, медым виҕәдлыны наборщәкјас јур-вомән-воча шыаҕыс морт вылас. Наборщәкјас јуовтчәсны өт-мөдар бокланә. Редактор воҕ вылын сулаләс мусаҕ течәм зәланәк, ләз кышәд пышкын, сера чужәма морт, кодлән шуҕа пелбоктыс гартчәма кудрә јурәис. Сіјә сулаләс, зев пыдә гач ҕептас кјассә су-јәмән и повтәг өтмоза виҕәдәс рудов скәр сінјаснас редактор вылә, сійә жеҕыд тош пы-рыс вәли тыдалә өдвә тәдчана нумјаләм.

Ставныс зәргисны сы вылә. Издатель зев локыс чукыртис пләшјассә, редактор сулаләс чужәмән, а метрапаж нумјалә кутчысәм пырыс. Наборщәкјаслән чужәмјасныс виста-лисны муртсыс зәбана радләм и повҕыштәм и дивуҕчәм.

— Тажә... Те и лоан?—жуаләс бәрја пом редактор, сәд мыгәра наборщәк вылә чунҕас-нас индәмән да унатор кәсјәм пырыс топә-дәс чунҕассә..

— да вочакыв виҕәс сійә, кыз-кә, быт-тә зев өтмоза да скәрмәдана пырыс.

— А-а. Вывтә бур... Сіз, значит, сійә те лоан. Мыҕ мөгән-жә тә ләзінныд, вистав, нәшта меным.

— да шуи өмәј ме, мыҕ ме суҕи сійә кыв-јассә.—наборщәк виҕәдәс аслас јортјас вылас.

— Тажә, тажә Митрәј Павлөвич—шуис ре-дакторлы метрапаж.

— Но ме-кә и ме,— кинас шенҕштәмәи. зев кокныдәка, нәтә пыкыбтәг сәгласитчәс наборщәк.

Бара ставныс ланҕисны. Некод ез видчы-ташәм реҕыдән да повтәм пырыс признајт-чәмсә сылыс. Скәрлуныс редакторлән сдук кәжлә вевтәыс гәгәрвотәм шенҕәмән. На-борщәк гәгәр воҕтырјас ылыстчәсны. Метра-паж зев суа тувтчәс цызанлаҕ, наборщәкјас нәшта бәрынҕчәсны.

— Те-өд, тајәс, тәдәмән вәчинныд?!— шенҕәм пырыс жуаләс издатель, колча код-сінјассә сы вылә сащкәмән.

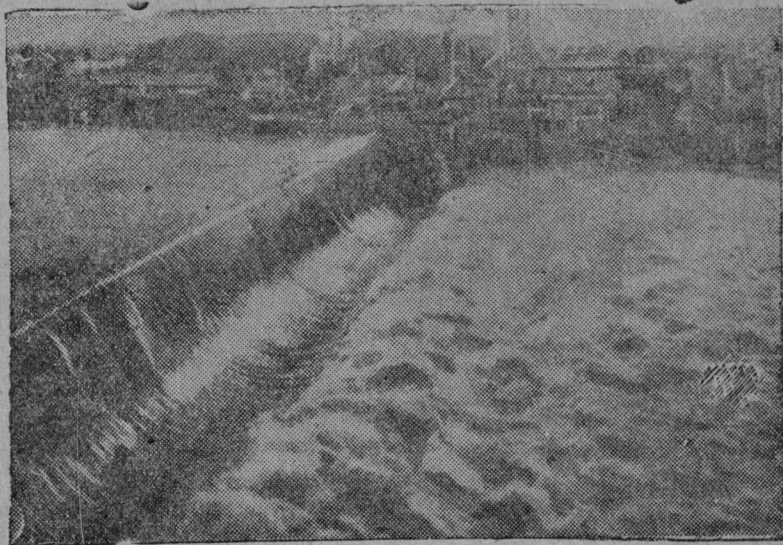
— Жуаләны-кә сорытәј—чәлөстис редак-тор гаҕетнас шенҕштәг тыр.

— Енә тә гәрзәј! Ог пов... Унаән-нин ме вылә горзәвләсныс да горзәмнас сәмын и кол-лә.—Тәдчәс наборщәк сінјасыс бә козулән ју-ҕитәм локыс сераләм.

— Бурещ...—Кутис виставны издательны-нин сы динә матыстчәг-моз—тәдәмән ме пук-тавлә сійә кывјассә, точнәја!

— Кыланныд?!—шыаҕис став јәз воҕә редактор.

— да, мыҕ-нә те нәшта, та бәртә?! Чәрт-лән те мортыс—тәрҕыны мөдәс скәрмәмыс-ла издатель—гәгәрвоан он-нә те, мыҕта те омәлсә мем вәчин?!
Теныд-тә нинәм... Колә-кә нәшта унҕык-на вузалан! А вот господін редакторлы— збылыс, куртчавмәнја ташәм торјасыд.

Волховстројлән пловина.

Редактор вескыда кынмөма... Сулаліс, та-
ё спокојној повтөм да збој мортыс возын,
һинөм шүтөг југјаліс сінјаснас—ез сурны се-
шөм кывјасыс, кодөн ескө верміс віватны
гудыртчөм мөвпјассө.

— А, төдан-ө, татыө-өд теныд лок лө
—радлана пырыс һужөдіс іздател, сесса
друг небзыштис код да вачкіс кінас аслыс
підөсас. Сіз-сө сіјө вөлі дөвөл тајө лоөм
торнас і скөр робочөј вівсталөмнас. Редактор
сыкөд сорһитліс пыр вылысаңжык, ез сажөд
асыс еусулунсө. І вот өні, тајө ассө бура
малалысид да ас вылас јона ескыс мортыд
—вајөдөма таласөмөз да һөшта кушөм мор-
төн?!

— Тајө локторыс ме теныд, бурһыка,
наградита,—содтыштис сесса.

— Да, тыдалө-һын, сізікөн, онө-һын лөзө
—сөглаөйтчис наборщик.

Та нога кывјасыс да вівсталөмыс бара
ставсө чујмөдісны. Наборщикјас вівдөдісны
мөда-мөд вылас, метранпаж кыпөдіс лөбјас-
сө да кызкө јижылтчис. Редактор матысчис
пызан дорө да летчысештис пызан вылас
кі-јылас, һөшта-һын скөра да өбөдітөм пы-
рыс—зев јоса дувгіс вівдөдіс аслас враг вы-
лө.

— Кызі тенө шуөны?—јуаліс іздател
һепсыс запіснөј кыжкасө кыскіг-моз.

—Никола Гвоздов—терыба вівсталіс мет-
ранпаж.

— А те, јуда, лант—кодыр тенө оз ју-
авны!—зев скөрыс вівдөдіс метранпаж вылө
да шуіс наборщик—менам аслам кывјөј ем,
асдор ачым і сулала...—Гвоздов Николај
Семеновичөн шуөны менө...—Оланін...

—Адзам!—горөдіс іздател.—А өні, убі-
рајтчы тас, чөрту! Ставныд муналөј!

Чорыда лыбісны кокшыјас—мөдөдчисны
наборщикјас петны... Гвоздов мөдіс медбө-
рыһ.

—Сувтлы... Енлы... шуіс редактор гусө-
һикөн, но гөгөрвоана, і һужөдіс кісө Гвоз-
дов бөрсө.

Гвоздов бергөдчис сылаң, дыш пырыс
летчысис өзөс куріч бердө, і тошсө малаліг
тыр јоса сералөмөһ мөдіс вівдөдны редактор
вылө.

— Ме теныд вот мыј јуала—завөдітис
редактор көсіс лоһыс зев лөһөн да бурөн,
но сіјө ез сізі ло—сорһыс сылөн ыждаммис,
пондис горзыһ:

—Те сознајтчин... мыј, тајө скандалсө
вөчигөн пыр кутөмыд мөвп вылад менө да,
значіт, мыјыс-жө ташөм торјыс?! Ме теныд
јуала—мыј вөсна?! Те гөгөрвоін тајөс? Вер-
ман-ө та вылө віватны?..

Гвоздов тракһитчис пөһпомнас, вејһнтис
лөбјассө, јурсө лөзөмөн оліс чөв сдук мын-
да.

Іздател зев термасөм-пырыс гындіс кок-
нас, метранпаж—һужөдіс вождөлаң голасө, а
редактор куртчаліс вомдорсө і зев скөрыс
швачјөдіс чуңјаснас. Ставныс вівчысисны.

— Ме, пөжалуј, вівтышта. Но, сөмын,
кызі ме абу образованиөј морт, то, пөжалуј
гөгөрвотөмажык артмас... Но, да шөктанныд-
кө едө дөвөтөј-дај... да... Вот... Кушөмі дө-
лөыс. Ті гижанныд разһөј ставҗајас—мөда-мө-
дөс шөктанныд радејтны і сіз-жө мукөдтор...
Ог куж ме віватны ставсө лучкіа... Омөла

төда ме грамотатө... Ті-өд асныд буржыка
гөгөрвоанныд, мыј јылыс һуөданныд быдлу-
ја сорһијас... Но, вот ме і лыдла тіјанлыс
ташөм ставҗајассө... Абу мем сөлөмыс ташөм
гіжөдјасыс, сіјөн мыј гіжөма сөмын өві пу-
җакі, өтөкаса јандыстөм кывјас, Мітрөј Пав-
лөвич... Сіјөн, мыј те гижан—грабітны оз
поҗ, но типографјааныд мыј?!—Кірјанов ко-
лөм вежонын ужаліс кујим лун да жыһ і на-
жөвөтис кујим шайт да 80 ур да сесса вөміс.
Гөтырыс мунас сөм бостны контораө, а у-
правлајушщөј шуө—оз-пө ков сылы сетны,—
а ассаһныс колө взышщитны штрап шайт да
20 ур. Вот—сесса і грабітны оз поҗ? Мыј-
ла-һө ташөм торјассө онө гіжөј?! І кызі у-
правлајушщөјыс увтчө, і быдысөн өбөдітө
ічөтјасөс... Тіјанлыс оз поҗ та јылыс гижныс,
оз поҗ сыла, мыј асныд ташөм-жө полөтка
һуанныд... Гижанныд мыј омөла-пө јөзыслы му
вылас олөмыс, і сы вөсна ті пыр танөгөһ
гижанныд, а һекушөм уж сесса вөчны он
кужөј!.. Вот і ставыс... Мыј вөсна ті асныд
һыруванһыд җөрөҗ ама олөмсө онө көсјө
адзыһы, а турсөкөј җөрөҗөстө јылыс вывөт-
һын бура віватланныд. Тајө өмөј абу пу-
җакі, тіјан ставҗајасныд. Ок! Важысаң-һын окута
меным вөлі, тіјанөс јанөдны, вескыд, збыл
кывјассө клејитны тіјан гіжөдјасад, да һө та-
шөма һөшта!

Гвоздов чатөртис јурсө—кыпөдіс морөссө
да вескыда вівдөдіс редактор вылө. А редак-
тор сөбыда топөдчис улөс бердө кутчысөмөн
да шыбытчис бөрвыс, чужөмыс быгавлө, гөр-
дөдлө і һумјалөмнас старајтчө сажөдны ас-
сыс јаналөмсө. Паскыда востөм сінјасыс пыр
өтарө лапјалісны.

— Соціаліст?...—зев полөгтыр да чујмө-
мөн вом горувтисы шуыштис іздател редак-
торды. Мөдыс чујмөма, но һинөм ез шу,
сөмын өшөдіс јурсө.

Метранпаж тувтчаліс өшілаң, филоден-
дрон чөвет доз сажө, кодеаң жоҗ вылө пас-
қаліс міча сера гыбрјасөн јүгөрыс. Сувтис

да став выланыс мөдiс зорҗавны iчөвiк оöд
вiзув сiнҗаснас—кытыс поҗö вöли адзыны
зев колана вiдчысöм, сдукҗасөн озыштлöны
бiкiнҗасөн. Издатель вiзöдiс редактор былö, а
сiҗö, кор гөгөрвоис издательлыс вiзöдöмсö,—
кыпöдiс жүрсö i зев тревожнöҗ сiнҗаснас жүг-
жалiг-тыр да локыс чужöмсö көрлөдлөмөн
горöдiс мөдöдчыс Гвоздовлы.

— Енлы! Сувтыштылы... Те оскорбитiн ме-
нө... Но те абу вескыд... Ме надеҗтча, те
сiҗöс гөгөрвоан, ме благодарiта тенö—вес-
кыда сулалöм вöснаыд, кыҗi те сорнiтiн та-
нi, но, повторiта...

Сiҗö көсҗiс сорнiтны иронiҗаөн-моз, но сы-
пыдди сiҗö кывҗасын кылис быгалöм да ков-
тöмтор, сесса вöчыштiс, жеуна кост,—ассö
бурҗыка настроiтöм мөгыс.

—Известнö—дöвкнiтiс Гвоздов.—Сöмын
сiҗö прав, кодi вермö унжык вiставны.

I öзöс дорас сулалiгас ас гөгөрыс вiзöд-
лис сещöм сiнмөн, кыс вöли тыдалö жон көс-

жөм öдҗöҗыка мунны, кытчөкө, татыс ылö-
җык.

— Еҗ, сувтыштылы! Гөлөс кызöдыштöмөн
да кiсö выван лептöмөн шыасiс редактор.
—Те кыпöдiн меным паныда мыждана делö,
а возпөр менö таыс накажiтiсны, кыҗ быт-
тö, тi возын вöчавалöм мыҗҗасыс... Ме iмеҗi-
та кыв ачымöс дорҗыны... Кора кывзыны
тенö!

— да кушöм-нө теныд мөг меöҗ?! Те
издатель возад вай мездыс! А мекöд-нө мыҗ
җылыс сорнiтан?! Теныд-кө лоi локтор да
öбiда месаң—ну мiрөвöҗ дiнö!... А то—ду-
мыштöма... дорҗыны-пө ме возын.—Сiҗö друг
бергöдчiс кiҗассö мышкас тасалис даҗ мунис...

Кöмалöма вöли сiҗö ыҗыд каблукҗаса гыма-
кылан ыҗыд сөкыд сапөг. Зумыда тувтчалiс
мунис... Быд восковлөн кокшыыс куҗа кылис
сараҗ-сама ыҗыд редакциҗа комната куҗа.

Комiödic К. ИҢАТОВ.

Гiктö вöма радиö.

ГОРҢЫ

ЛИТЕРАТУРАӨ ЛОКТӨМ ТОМ УДАРҢЫКЈАСКӨД

Литератураны ударҢыкјаслөн коланлуныс да на воҢын сулалан моҗас

Горкіј. Сөлөмсаң ме тїјанөс чолөмала. Мїјанлы колө сорҢитны сы җылыс, кушөм моҗас сулалөны ударҢык воҢын да мыҗ вылторсө сїјө вермас пыртны литератураө. Но медвоҗ сорҢита ме сы җылыс, кыҗї сылы колө пырны литератураө.

Коркө ме неважөн-на кывлі, мыҗ ВЦСПСа ударҢыкјас мөвпалөны лезны кушөмкө журнал лїбө гїжөд чукөр. Ме ноҗыс тајө оз ков вөчны, медым ые торјөдчыны да сїјөн нөшта лөсөдны литератураны өтї организацїја.

Колө дастысны наступатны быд литературса высотажас вылө, **кодјас өнїемөс**, быд журналө пырны да заңиматны сетөн определоннөҗ места, сетөн печатајтны гїжөдјас і тајө тїјанлы лөө кык боксаң лөсыд дај коланаөн: өтї-кө, сы понда, мыҗ сетөн редакторјасыс техника боксаңыс јонжыка төдсаөс, і тїјанлы зев бур лөө налөн крївікаыс. Мөд-кө,—сенї тїјавкөд паныдасас паскыд лыддыс массалөн крївікаыс, нежелї тїјан журналса лїбө гїжөд чукөрсә лыддысјаслөн.

Воҗө. Литератураө пырөмөн мыҗ торја тїјаныс вїдчысны? Öнїја мїјан литература унаыс зугсывлө кујїм пожөмө. Сылөн уна темајас, кодјасөс тї ставөн төданныд, лоїс туйтөм, пуаөсїс да кувсїс.

Шуам-көв, кыскалөм тема дїнө. Коммунистлөн расејтөм „ковтөм“ ныв. Поҗө тајө бергөдны мөднөг: бур ныв да омөл коммунист. Та куҗа некод нїнөм тор оз вермы вїставны, тајө тема вылө ыҗыд торјас абу гїжөма. Темасө торјөдлөма, чїнталөма, термасөмөн јокмылтөма, шыбытчөма сы вылө сы понда, мыҗ „литературнөҗ“ удобнөҗжык тема.

Серт, ме ог вунөд сы җылыс, мыҗ мїјан таланта литераторјас, попутчїкјас, бостчывласны вөчны, кыҗ напїмер. „Соть“—ын Леонов лїбө „**доры тин Тин хо**“—ыҗаын Лебедев лїбө нөшта Петров-Сїбіран, кодї стрөїтельство

тема вылө гїжїс „**Борель**“ нїма нїга. Тащөм интереснөҗ нїгајассө нөшта-на поҗө артавны дасјасөн. Напїмер зев бур нїга Пасынковлөн „**Тајга**“. Медпервојыс мїјан литератураө Пасынков сетїс өтїк Чечнї племјаныс родөвөҗ олөм художественнөҗа петкөдлөмөн.

Мїјан асланым средаө оз ков лезавны великодержавнөҗ нога настроеннөҗас да тенденцијас. Но мїјан пөштї абу сещөм нїгајас, кодјас ескө төдмөдїсны посны сорҢїја јөзјас олөмөн. Сы понда тајө тема вылө гїжөм быд бур нїга кутө определеннөҗ да ыҗыд социалнөҗ дон. Мїјанлы колө сещөм-жө бура гөгөрвоны друҗаснымөс, кыҗ бура чувствуйтам да гөгөрвөсам враҗасөс.

Робочөҗ—ударҢыкјас лебзәласны Совет сојуз пастала быдлаө, кыҗ бї кїнјас чорыд төв дырї ыҗыд бї пурјыс. Тајө најөлы сетө вермөм паскыда велөдны торја племјаслыс да отраслјаслыс олөмсө да психологїјасө, петкөдлыны племјажасыслыс воҗө мунөмсө, кодјас неважөн-на нөшта ез имейтны гїжөдјас, а талун пунктөмны коланаөн зев гырыс культурнөҗ да политическөҗ значеңнөҗа вопросјас решїтөм.

Воҗө, ем нөшта тїјанлы тема. Тајө темаыс важ заводјаслөн исторїја. Мыҗөн колана да велөдана тајө темаыс? Сы дїнө бура относитчөмөн, бура велөдөмөн тїјан воҢын да тїјан лыддысысјас воҢын, сїктјасыс воөм том робочөҗјас воҢын петкөдлас промышленностлыс быдмөмсө да паскалөмсө, ыҗыд, унаыс вїрөн лөөм драмајас, кодјасөс ужалыс масса промышленност катөдїгөн ас вылас нуліс, завод петкөдлас, кыҗ революционерјаслыс школа, а мукөдыс і робочөҗ класслыс крепост, сещөм крепост, кодөс царлы ковмывлїс бостны војскајасөн. Ме чајта, мыҗ тајө темалөн ыҗыд социалнөҗ значеңнөҗыс. Оз ков торја подчеркївајтөм.

Мїјан емөс мїчаөс дај коланаөс очерка гїжөдјас. Но тајө ставыс абу сїјө, кодї колө. Öд і гырыс гїжысјаслөн, опытноҗ литераторјаслөн выныс оз тырмы, медым сетны олөмаыс паскыда петкөдлөм—сїнтез пуана

действительность, коді вѳчалѳ вѳйтыр енергїаѳн чѳдесаїас. Весїг културнѳй иностранечїас, најѳ, кодїас буржыка тѳдмасїсны мїжан олѳмѳн, то најѳ ѳдва ескѳны, мыї имперїалїстїческѳй воїнаѳн, а бѳрвылас гражданскѳй воїнаѳн овмѳс кїстѳм бѳрын даскуїм воѳн поїс вѳчны сещѳм гїгантскѳй ужїас став област куїа не сѳмын индустриїаын, но і сїїѳ револуциїаын, кодї прѳстѳй мужїкѳс, важ му дорса рабѳс, вѳчѳ трудѳвѳй робѳчѳйѳ. Таїѳ сещѳм колана факт, кодѳс јона зев сѳкыд артавны.

Бостны-кѳ ставнас ташѳм јавленњѳсѳѳ, дерт, гѳгѳрвоана, мыї таїѳ јавленњѳсїсыс лїтератураын оз-на тырмы і сыпонда та куїа видны кодѳскѳ дерт оз пої.

Олѳмсѳ абу петкѳдлѳма, а медым петкѳдлыны—сїїѳ тїјан поколенњѳлѳн уж. Та бердѳ тїјанлы колѳ кутчїсны. Колѳ велѳдчыны сїнїезїас сетаवны, а не торїас да отрывѳкїас. Колѳ паскыд да гырыс серпасїас. Тасаң петѳ—колѳ чорыда велѳдчыны.

Кушѳм темаїас лїтератураѳ тї верманныд пыртны? Меногыс, ташѳм темаїасыс зев уна і медвої на пыис, кодї јурѳ локтѳ, зев јона ињтереснѳй, даї быдлунїа. Сїїѳ—крестьянїн пї локтѳ фабрикаѳ. Гїжѳй, петкѳдлѳй сїїѳс, кыї крестьянїн пїѳс, кыї муужалыс мортѳс да сылы подїїоннѳйѳс, кыї немѳвѳїа рабскѳй ужѳн дорѳм мортѳс. Таїѳ му вылѳ сїїѳ велалїс вїѳдны, кыї ыжыд вын вылѳ,

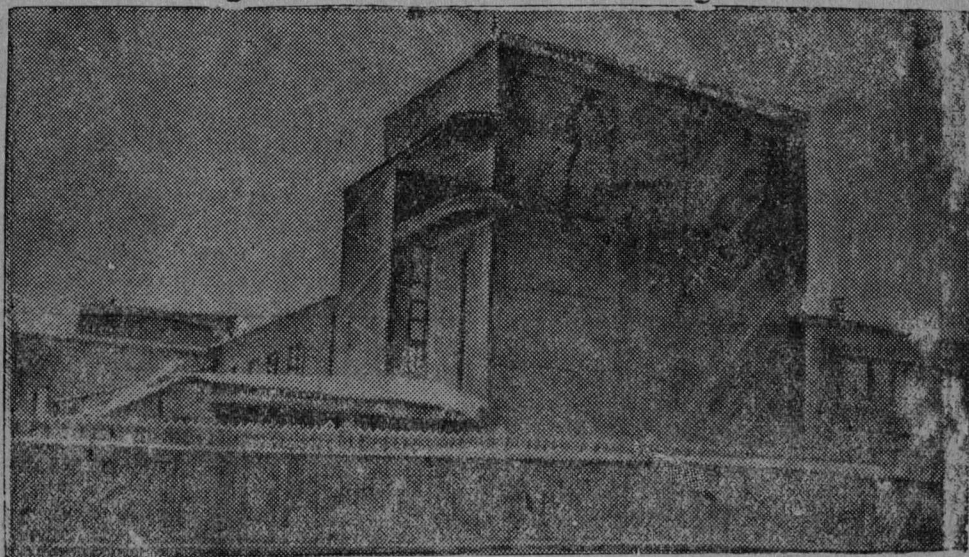
кодї сїїѳс вердѳ, кодї кушѳмкѳ гуса ногса туйѳн сетѳ сылы нањ, картупель да сїї вѳзѳ. бекор сїїѳ ез мѳвпавлы сы вылын, кыї сїїѳ вѳчѳ мунас да прїроданас.

Вот таїѳ ывлавывлы подїїїтчѳм да ыїбїас пѳвсын быдмѳм, кѳн ѳуса зарнї гыїас вывтї сылѳны жаворонокїас, мортыс таїѳ локтѳ заводѳ. Тагѳн сїїѳ мед воїдѳр адїѳ кушѳмкѳ тѳдтѳм станокїас, кодїасѳс напїремер велавтѳг сїїѳ жугѳдлѳ. Бостас сїїѳ матерїалыс оформїтчытѳм кусѳк. Сїїѳ таїѳ кусѳкыс вѳчалѳ слѳжнѳй апаратїас.

Таїѳ тема вылѳ поїѳ ињтереснѳй серпасїас гартны, сѳмын колѳ тѳдны, мыї мортлѳн матерїа дїнѳ отношенњѳ вежѳѳмыс ѳпрїч, кодї сїїѳс важѳн лїчкывлїс, сылѳн сїї-жѳ вежѳѳ і јѳзкѳд отношенњѳыс. Таїѳ јѳзыс кѳсїѳны мїрлыс судбасѳ вежны даї нѳшта эмоциѳналнѳїа најѳ мѳдногаѳсїжык, кодѳс коркѳ шулїс „Во власти земли“ нїгаын Глѳб Успенскїй кыї му власт улын олысѳс. Вот таїѳ важ мортлѳн выл културакѳд паныдасѳмыс ыжыд тема, кодѳс ѳкод нѳшта-на бура ез вѳрїѳдлы, код вылѳ колѳ гїжны лїтератураса ударнїкїаслы.

Сыис ѳпрїч бостѳй социализм течыс нывбаба јылыс тема, і сен ташѳм-жѳ положенњѳныс. Мїжан абу-на жѳ вѳрїѳдѳма таїѳ темасѳ, кѳг ескѳн мїжан емѳс нывбаба костын выл тїп—актївнѳй, общественнѳй работнїца.

Дерт гѳгѳрвоана, мыї темаїас зев уна.

Сыктывкарса Култура Керка.

Кор ВЦСПС-са ударникъяс, гижоны бригадаяс, цехъяс организуйтом да мукӧдтор жылыс, тајон ӊерт најӧ боостӧны-нын выл темајас вылӧ.

Но і најӧ пыщкыс унаӧн техника омӧла тӧдӧм понда оз бура петкӧдлыны. Најӧ гижӧны асланыс цехлы. Гижысыс-кӧ слесар, то сӧјӧ, кыз слесар і гижӧ, і сыла митејнӧј цехын-нын сӧјӧс оз гӧгӧрвоны, а мукӧд ӧикаса произ-водстваын ӧик-нын оз гӧгӧрвоны, технической кывјасыс сылыс очеркӧс лыдфысјаслы ӧибав-тӧмӧн вӧчӧ. Овлываӧ і сӧј, мыј ставсӧ гижасны асланыс завод жылыс. Гӧгӧрвоана, мыј куим мӧбӧ вит ура нигаторјасад заводтӧ он ставнас гиж. Тајӧ помка вӧсна, тајӧ темасӧ быд ногӧн вежнӧдлӧма і артмӧма омӧла. Медыжыд торјыс: ег тырмымӧн-на мӧ гӧгӧр-воӧ, мыј ӧни нигајас вылӧ спросыс артавеӧ миллонјасӧн. Да і лыдфысыс лоі мӧд. Мукӧд торјасын лыдфысыс унжык тӧдӧ, мыјда мӧ важ гижысјас тӧдӧлӧм. Менам кадса јӧз ез тӧдлыны не сӧмын унаторјас, но і најӧлыс нимјасӧс ез тӧдлыны, сыпонда, мыј најӧ ез вӧвны. 90-д војасын гижыс ез вермы гижны аероплан жылыс, радио жылыс, кино жылыс да став тајӧ торјасыслыс морт психика вылӧ влјаннӧсӧ. Сӧјӧ ез тӧд, мыј сецӧм блуминг, мыј сецӧм крекинг.

Медбӧрја кадын ыжыд ӧдӧн техника быд-мис, сыпонда тајӧ морт вылӧ оз вермы не влјайтны. Сетыс колӧ адзыны кушӧм-кӧ аслыснога прѣјомјас. Но оз поӧ технической ӧерминјасӧн кыз сурӧ шыбласны.

Ті гижанныд уна миллонјаслы, сӧј-кӧ, тајӧ оз ков вунӧдны. Тѣјанӧс тајӧ щӧктӧ бура ужавны, бура относитчыны кывјас дорӧ, мичаа, јаснӧја став сӧјӧ прѣјомјас дѣнас, кодӧн ті буржыка петкӧдланныд ас-сыныд опьттӧ да асыныд впечатленькӧ-дасӧ уна миллон мында лыдфысјаслы: сыпонда лыдфыслӧн лыдфысӧм нӧшта ӧӧкыд велӧдчӧм, а абу іскусствоӧн гажӧдчӧм.

Художниклы колӧ ізучитны эпохасӧ

Сорнитам ӧни темајас жылыс, кодјасӧс сетӧма тан торја јортјасӧн.

Напрѣмер Быко-Јанко јорт, сылыс јуалӧм вылӧ, кушӧм гижӧд сӧјӧ ескӧ кӧсјис гижны, сорнитӧ, мыј сӧјӧ кӧсјыӧ сетны тыр дона, бур художествоа гижӧд, ськӧд ӧтщӧщ і та-лунја злободневнӧј, сывӧсна сӧјӧ бӧрјис очерк форма.

Јортјас, бур художествоа да ськӧд ӧтщӧщ талунја очерк,—сӧјӧ зев ӧӧкыд уж. Тајӧ—вермывлисны вӧчны сӧмын сецӧм гижысјас, кыз,—Мопассан мӧбӧ Тургенев. Но налӧн очеркјасыс, шуам-кӧѣ Мопассанлӧн „Ва вы-

лын“—сӧјӧ торјӧдчӧм пошехонцалӧн да меч тавеллӧн ас јывсыс мӧвпјас, кодлы оз во ӧбӧлмвылас Ејфемева башна, кодлы ез кажитчы Парѣж і кодӧ сетчӧ песоимстическӧј мӧвпјасӧ. А кыз ті мѣјанлыс талунја лунсасӧ (злубу дня) гижанныд, кыз ті сӧјӧ лунсасӧ сујанныд очеркӧ, зӧланѣк гижӧдӧ,—ме тајӧ ог гӧгӧрво, дај ог представлајт. Тајӧ сӧмын по-ӧӧ ыжыд мастертвоа јӧзлы, художество боксањ јона ыжыда велӧдчӧмӧн, кызі Фло-бер, Толстој, Гамсун—вӧвалытӧм мастертас-литераторјас. Но тѣјан, колана тренировкас абу-на-да, тащӧм торјасыс оз пондыны сет-чыны. Татыс ӊерт, оз поӧ гӧгӧрвоны, мыј очеркјас оз поӧ гижавны, очеркјас колӧ гижавны. Тајӧ мѣјан боевӧј литература. Но асланыд колӧ пунктны определӧннӧј рамкајас, мед вӧлі кушӧм-кӧ чертӧж, мыј кӧсјан вӧчны, колӧ бура тӧдны аслыд сӧјӧ формасӧ. Мен-сым татӧн јуасӧны: мыјсањ колӧ заводитны гижны заводитчыслы! Ме та вылӧ вѣстала: сесањ, мыј сӧјӧ заводитӧ, сесањ мыј сылы мед матын. Но шуныкӧ, ме ескӧн тѣјанлы щӧктӧ заводитны посны вѣстјассањ—быд мѣст бокӧ унжык содерјаннӧсӧ сујӧмӧн. Гижны јон, чорыд кывјасӧн, вѣставны сӧјӧ, мед ескӧн ставыс вӧлі прӧстӧј, гӧгӧрвоана. Со мыјӧ колӧ велӧдчыны.

Смирнов јорт кӧсјис ескӧн гижны роман. Ыжыд романлы-ӧд колӧ јона бура асыным эпоханымӧс велӧдӧм. Ковмас татӧн бергӧд-чывны бара сетчӧ, мыј ме сорнитӧ-нын. Мѣјанлыс эпоха бура велӧдны зев ӧӧкыд. Ме торыт вӧлі асыввысва ужалыс јӧз коммуни-стическӧј університетын (Кутв-ын). Вот сен петкӧдлӧма мѣјанлыс эпохатӧ; сетӧн 500 мор-тыс унжык негрјас, нењечјас, индујас, араб-јас да с. в. Сетӧн петис тувѣнса нывбаба, кодлӧн кокјасыс телеграфнӧј столбыс-на јонжыкӧс; сӧјӧ, чорт тӧдас, унаӧ во тајӧ кок-јас вылас суалас. Вѣсталис сӧјӧ сыжылыс, мыј најӧлӧн квајт во сајын гижӧд нӧви-на ез вӧв, велӧдчӧм јӧз дасӧд јукӧныс сӧмын вӧлі, а ӧни налӧн велӧдчӧм јӧз 26%. Сӧјӧ полѣти-ка боксањ организованӧј морт, кодӧ роч кыв-јӧн зев бура сорнитӧ, вермӧ весѣг прамӧј ӧӧкыд кывјас сујны аслас сорниӧ. Сесеа сорнитис нењеч, мыј најӧ кӧр вѣзыс кулак-јасӧс сені бырӧдӧмаӧс. Сӧјӧ сӧјӧ лӧбыда да прӧстӧја вѣсталис, сецӧм лӧбыда, мыј ме пыщкӧссањ ӧшкӧ прѣродасӧ сы понда, мыј ме абу кулак.

Медым гижны ыжыд роман бура эпохаӧс велӧдӧмӧн, колӧ тӧдны зев уна, колӧ во-лы-ны СССР паота быд пелӧсӧ. Ӧд тајӧ эпоха-сӧ сӧмын ӧви Совет сојузын лӧбӧдӧны 160 миллона јӧз. Сӧјӧ колӧ велӧдны бура, дај дыр.

Маліновскі́й јорт з́ік вескыда вісталё, мы́
сылы оз тырмы, медым пёртны олёмё ассыс
ідејасё бура маркзізм да лєнінізм төдём.
Ме чайта, мы́ тајё вёчанатор, көсјё-кё мы́-
кё морт төдны, то сіјё пыр төдмавлё. Худо-
жественнөј гижёдын сужет техніка лёсёдём
јылыс ме тани ог вівтав, сыпонада, мы́ ме
ассым ыгајас сужетјасён лёсёдны ог ку́ж.
Менам став ыгајас лёсёдёма зев шуркјалё-
мён. Та понда колё велёдчыны мукёдлыс,
классікјаслыс да міјан попучткјасыс. Ме
чайта, мы́ архітєктоўка боксаң, маѣрјалё
мічаа лёсёдём боксаң Леонід Леоновэз роч
літєратураын некод ез вёв. Сылён емёс-на
јєщё уна сорнытчытёмјас, но сіјё мортыс
вермё вёчны.

Волховітінов јорт міјан—став фронт пас-
та муномыс торја участок гижёмсаң көсјё
вужны муно́мсё ставнас гижны обобщтны.
Тајё вескыд туј—гижны нёжјёнік, шуподёш-
щуподё кыптёмён да вывлаң быд выл шу-
дёдын важыс паскыдјыка петкёдлёмён.
Кывбурјасён сіјё көсјё гижны. Зев уна сылён
кывбурјас емёс; тајё гашкён пыщкёсса колём,
но ме ескё лыдді буржыкён проза-епічєскөј—
прёстёј, кокны, зумыд проза. Міјан кывбурја-
сад меногыс медвојдёр оз тырмы пафосыс.
Унжык кывбурјасыд міјан тајён вісёны: најё
гїжёны вивті өдіё, көч сетён налён і ем
талунја лун вылө шыасём, сёмын талунја
луныслыс героізмсё оз петкёдлыны. Тајё сё-
мын міча куплетјас, но абу сещём поезја,
кущём сіјё колё героічєскөј класслён, сіјё
класслён, коді лёсёдё гырыс духовнөј да ма-
ѣрјалнөј значєньёа цєнностјас, сещём клас-
слён, коді ас вылас боєтїс зев гырыс мог-
јас—муны вырщїкён ставмувывса пролета-
ріат возын.

Чурсін јорт көсјё долбасс јылыс гижны,
кён сылы лоїс ужавны во да колхознөј двї-
жєньё јылыс,—сыпонада, мы́ сіјё 1929/30
воын котыртіс колхозјас. Тајё зев бур мог.
Но ме чайта, мед сразу вёчны, тајё лоё
вивті уна дај тајё абу сіјё, мы́ јылыс мї
татён сорнітім, тајё-жё торјас вёчө зев уна-
лөн, дај ас олём јылыс гижём характера лоё.

Ме чайта, мы́ міјанлы мы́кё колё корєны
вылтор, колё корєны тіјанлы выл темајас.
Соціалїстїчєскөј ордјысём муно́м јылыс
ыгајас, сы јылыс, кызі вёлі котырёма
цех, брігада—тајё гїжёны, но оз ков
вёчны сіз, кызі тајё өні вёчөб. Тајё тема-
јасыс корёны јонжыка пыдысаң велёдём,
форма і јослун боксаң буржыка петкёд-
лём-да:

Мевозын пуктїсны сещём јуалёмјас, мы́

гїжны заводїтчыс гїжысылы, кодлыс зєв-на
еща печатајтїсны гїжёдсё, пощё оз гїжны
гырыс торјас. Тани мем колё вїставны, сіјё,
мы́ мортлыс гїжёдсё печатајтёны-кё, сіјё оз-
на вїстав, мы́ сылыс гїжёдсё колё печатајт-
ны. Уналыс гїжёдсё печатајтлёны омёс ре-
дактор понда, лёбё гёгөрвотём вёсна да с. в.
Ферт гїжны бостчысылы пощё гїжны гырыс-
торјас, ме тај сорніті-нын, мы́ колё, но мед-
воз колё велёдчыны і велёдчыны бура.

Пластїнін јорт көсјё петкёдлыны выл
студєнчєствоёс. Зев буртор, дај нөшта-на
сы понда бур, мы́ Воскрєєскїјлөн неважён
петїс ыга, кытён выл студєнчєствоёс ез
бура петкёдлы, кодї, ме ногыс, ассыс долсё
оз вєшты.

Баранов јорт көсјё мы́кё „поема кодёс“
гїжны. Мєным тани зєв јона төдса кывјас
кылёны, торја-нын медбёрја војассё, кодыр
выл гїжысјас, літєраторјас торја-нын кутїсны
недовольствуйтчыны і кывбур формаён і
прозаічєскөј формаён: корсёны мы́кё шөр-
тор, кызі-і најё-жё корсёны романтїзм да
реалїзм костыс шёрсё. Ем гїжөдјас, кодёс
ме ег ащывлаы возын, дај ег відчылы ащ-
ывлаыны. Морт заводїтчө гїжны прозаён,
кодї аслыс төдлытөг пөрө рїтмїчєскөј прозаё
і бёрас сіјё рїтмїчєскөј прозаыс сылён вужё
кывбурё. Гёгөрвоана, мы́ тајё мортыс бөстө-
ма сещём соѣержаннө, кодї сылөн оз төр
прёстёј кывјасё. Кывјас—еща, дај кывјасыс
васөдөє міјан лунјаслы. Кывјаскөд лоёма
сіјё-жё, мы́-і міјан костюмјасён. Мї ог сізі
пастасё, кущёма колё. Колё пастасыны
єїннө пыбытчанажыка. Мы́ тајё сєра да
сөд пїнжакјасыд? Колё пастасыны вїжён,
лөзён, гёрдён, мед ескён, кор муно дємон-
страція, зїрдалїс, бытчө бшка-мөшка. Тајё
кыпөдө настројєньё. Міјан костюмјасыд оз
өтвєчajtны пыщкёсса настројєньёјаслы, ко-
дён страна олө. Зїк тащ-жө муно і кывјён;
кыв колё олөмыс.

Анєкдот пыдді ме ескөн вермі вајны
тащём прїмер: мем сёлём вылө воїс гїжны
сөвєтскөј олөмыс кущөмкө јавлєньё. Ме тајё
јавлєньёнын аща зїк мөд соѣержаннө, ку-
щөмөс бөстөма сєні. Сєні муно выл мортлөн
драматїчєскөја быдман процесс, кодї зєв то-
пыд кыщ пїыс петёмён, ыжыд вынён сіјёс
пазөдө. Ме тајё заводїтл өкмысыс гїжны да
менам нїнөм ез артыс. Сїјё пыщкөсса зарад-
сө, сіјё ыжыд соѣержаннөсө, кодёс колё
вїставны зєв кокныд, јаснөј да зєв гёррөс
кывјасён, кывјас, мө кодөн озыр, најё оз-на
ставсё сетны.

Со вєсїг важ літєраторјаскөд кущём слу-
чајас овлөны. Тајё абу-і дївө. Тї енө гёгөр-

воо сиз, мыј ме тїјанос косја сокыдторјасон шовъодлыны. Тајо абу мена привычкаын, ме сыыс опрїч тода, мыј тїјанос некушом сокыд торјасон он повъод.

Інтереснїј мог пункт ас возас Карасев. Сїјо косїо бостны революцїя дїно пїлјаслыс отношенїос, налыс индивидуалистическїо психологїзмсїо, кодї став вылторјаснас тышкасїо. Тајо зев интереснїо. Тыдало, мыј пыщ-коссаныс вїстыс сылон дас, сы понда оні колосїз-кїо сылы гїжны.

Јудын косїо том јоз јылыс гїжны, кодјас образованийос бостныс девятїлетканы. Бур-Мїјан ем зев уна јоз да темајас, лїтература кодос ес-на петкїодлы. Мї зїкїоз ог тодїо, кычї олїны пїонерјас. А тајо јозыс зев јона интереснїојос. Талуи најїо медїно локтїсны молон, напыс вїлі оїи англичанїн.

Пондїсны сорнїтны.—а од тајо зїк-нїн гырыс јоз, кодјас ужалоны, напрымер, кушїомкїо колхозын, лосїодмаос плочїна да сїјон уна оурс економїтїсны государстволы. Вот бостны ташїом севїнајассїо да најїос петкїодлыны—зев ыжыд мог.

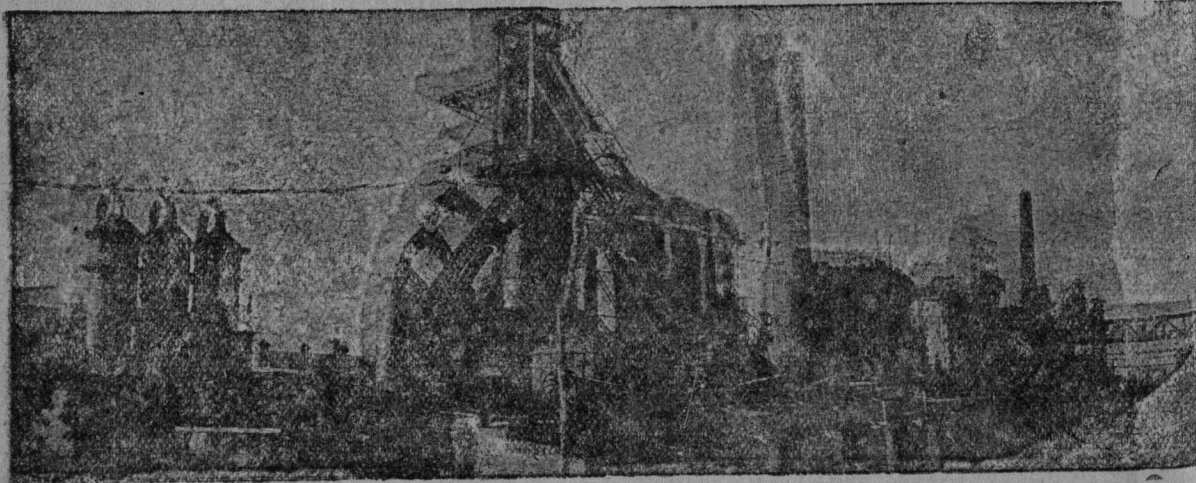
Ме вїлі чемад нїга выставка вылын. Омїл делїо! Тајо делїос мїјан вермїмјасыс улынжык, улынжык сїјо корїмјасыс, кодјасос оїи корїны нїгалыс. Напрымер, октабраталы абу налы код колана бур нїгајас. Тајо сы-понда, мыј мїјан чемад лїтература выло абу-на тырмыон паскыд крївїка да сы понда,

мыј тајо областыс гїжыслыс воображенїосїо крївїкаыс вїтлїо, оз гїгїорвоны, кушїом, колана чемадыс воображенїосїо паскїодмыс да тајо кыпалїмыслыс мунїмсїо правлїнїоја кытыртмыс. Чемад лїтература пївсыс бур гїжїмјас позо лыддыны неуна, напрымер, ленїнградсајаслїон нїгајас—Маршаклїон да мукїодјас да зев бур нїга Ілїнлїон пїятїлетка јылыс. Ем оїи зев сложнїо, дај сокыд вопрос, сїјо—лїтератураны збылтор петкїодлїом. Тајїо вопросјасын ме чајта, ме лїајеретїкїон.

Ас возын колосїо пунктныи вопрос: оїїкїо, мыј сещїом правдасыс? да мїд-кїо, мыјла да кушїом мїјанлы колосїо правда? Сещїом правда, кодї куло, лїбо сїјо, мї оїи кодос стрїотам. Оз-їо позо мїјан правдалы суїны важ правдасїо мыј-кїо мында. Ме ногон, позо, Мї важ ыжыд мїр выло паныд сувтїмын олам воїна состо-јанїоын: чїртис ескїон сїјос мед нуїс сїјо важ правдасыскїод. Колосїо мїјанлы асїыным вынсїодны.

Тї-кїо кушїом-кїо дыш мортос—рвачос, јуыс Ивановос гїжанныд, то колосїо тїп петкїодлыны: од не сомын сїјо Иванов јуыс, дыш, рвач, а мукїодјас-ва емїос. Оїїлыс тї бостїо нырсїо, мїдыс пелсїо, коїмїодлыс нїшта мыј-кїо.

Гїжїо, тїпїс гїжїо сещїома, мед тајо тїпыс став рвачјасыс аснысїо адїсны. Общїојо гїдчан-торјасыс налїон ем? сїерт ем. Тї вот сїјос і босталїо. Мыј значїто ыжыд гїжыслїон, важ гїжыслїон да мїјан класеїкјаслїон тїп? Сїјо,

Кыпталїны выл завод гїгантјас.

рыс, кодос вочома јобыс, сїјо кушомкѡ пом-мѡдѡм, топыд тор.

Напрїмер Обломѡв тїп. Сылѡн вѡлі пред-шественнїк—Недоросл да мукѡд. Тајѡ тї і Рытывыввса јѡз лїтературыс ацаннїд.

Тїп сїјѡ эпохалѡн јавленнѡ. Сїз II-ѡј ѡнтернационалса соц. демократїяне вождјас, эпоха влїјатѡм понда ез кутны лоны соцї-алїстјасѡн, а пондїсны служїтны буржујаслы, кыз мїнїстрјас да чїновнїкјас. Унаѡс мїжанлыс емїгрант—„революционерјасѡ“ революцїя эпоха пѡртїс контрреволюционерјасѡ; сїз-кѡ артмїс кушѡм-кѡ вьл тїп, кодос мї шуам „рене-гатѡн“.

Тї-кѡ гїжаннїд вузасыѡс, то колѡ сїз вѡчны, мед ѡтї вузасысас вѡлі комын вуза-сыс гїжѡма, ѡтї попын—комын попѡс, тајѡ-кѡ Херсонын лыдѡѡны—то херсонса попѡс ацѡны, а Арзамасын-кѡ лыдѡѡчы—то мед ацѡны арзамасса попѡс.

Став Рытывыввса лїтература дај мїжан—XIX немса лїтература лѡсѡѡма збылысѡ ѡтї тїп вылын, сылѡн мед гырыѡ гїжѡдјас-сыс—течѡма том морт їсторїя вылын, буржу-азїя классыс петѡм морт вылын, сїјѡ клас-сыс, кодї французскѡј революцїя бѡрын лок-тїс власт берѡѡ. Но тајѡ мортыслы мылакѡ победїтелјас обществоын ез кут шогмы-ны овнысѡ. Асылс сїјѡ сетѡн местасѡ гашкѡн оз ацзы сыпонда, мыј сїјѡ ас јылыс вывтї ыжыд мѡвпа. Мукѡд дорыс вылынжыкѡн сїјѡ асѡс лыдѡѡ. Сїјѡ сујѡ мукѡды ассыс торјалѡсѡ јѡзсыс і стѡ олѡмыс сылѡн муно поскї драмјасѡн. Т тїп вьлѡ лѡсѡѡма пѡшвї став XIX немса лїтературыс. І мїжан тајѡ сецѡм-жѡ, мїжан емѡс Ѳнегїнјас, Печо-рїнјас, Руфїнјас, Черевановјас да мукѡдјас. І францїјас лїтератураѡ најѡ пырїсны, заводїчїс Стендалсан да помасѡ мукѡд гїжыс-јасѡн. Мїжан ѡнї тајѡ мортыс јежыд емїграцї-јанын. Тајѡ шумїтыс, горзыѡ революцїяын участїјѡ прїнїмајтыс медвоцза революцїя бѡ-рын пѡрї Санїѡ (Арцубашевлѡн герој) зїк куш, пыщѡссаныс мортѡ, кодї олѡ сѡмын чувственнѡј емодїјасѡн. Тајѡ сецѡм їндивї-дуализмлѡн ыжыд щупѡд, кодї пѡрї зїкѡз анархїзмѡ, кор мортыс лоїс бытѡвѡ кывтѡм пемѡсѡн.

Став гырыѡ гїжѡдјасын век паскыда об-общїтѡм гїжѡдјас. „дон-Кїхѡт“, „Фауст“ „Гамлет“—тајѡ ставыс обобщеннѡјас. Тї олан-нїд јѡз пѡвсыс, тї онѡ цукалѡ, кыз Тур-генев, Толстој еїктын да онѡ гїжѡ кабїе-тын.

Став олѡмыс муно тїжан сїнвозын. Најѡѡс колѡ кужны ацзыны, колѡ вїдлавын, ѡгно-гаавы, артавын, колѡ корены једїнство,

колѡ корены прѡтївоположноетјас. Татѡ воѡ ставыс.

Лїтературын муно сїјѡ-жѡ, мыјї наукамын. Учѡнѡј медвоц вѡчалѡ сурсјасѡн поскї экс-перїментјас понјас да кроликјас вылын. Сьл бѡрын сїјѡ воѡ ыжыд революцїоннѡј вьвод-јасѡ, кодјас унамы наукаѡс мѡдарѡ берѡѡдлѡ-ны. Ташѡм-жѡ тужѡд муно і лїтература кор тї уна чукѡрганнїд ташѡм печателеннѡјасѡ, кор тї паньдаоаннїд мед јона тѡдчан впечат-леннѡѡ, сек тїжан воцѡ ставыс сувтас—тїжан лоѡ бур серпас, мїча портрет.

Кыз петкѡдлыны олѡмсыс героїкаѡс

Пластїнїн јорт. Менам, кызї і уналѡн мукѡдјаслѡн, кодјас кутчїсѡны творческѡј уж берѡѡ, медыжыд вѡпрос—художественнѡј реалїзм јылыс. Кор гїжан, сек чайтан, мыј быд јавленнѡ, кодї тенѡ кыпѡѡѡ, кутас кы-пѡѡны і лыдѡѡысѡс да сїјѡн сїјѡс колѡ лїтературнѡј гїжѡдјасѡ пыртны. Но кор гїжан да медвоц ачыд заводїтан лыдѡѡыны гїжѡѡѡ, вѡлѡмкѡ, весїгѡ тенѡ астѡ оз кыпѡд. внте-реснѡ ескѡн кывлыны, мыјын сїјѡ художест-веннѡј реалїзмыслѡн секретыс, кыз быдтор їнтереснѡјжыкѡн вѡчны.

Горкїј. Сїјѡ, мыј тїжанлы вїстыд кажїтѡ бурѡн кор тї на сїјѡс гїжаннїд, а кор гїж-ас сек дугдас кажїтчїны, тајѡ частѡ овлана јавленнѡ лїтературын.

Сїјѡ овалывлѡ сы понда, мыј тајѡ тема куца опытыс оз пыр тајѡ темаас сы понда, мыј оз тырмы тематїка, оз тырмы кывјасыс. Мїжан кыв бокоан делѡ абу бур. Абу-ї дївѡ тајѡ. Мї олам революцїя кадын, кор сорнї кывјѡ пырѡны вьл кывјас, „Унївермаг“ кыв лоїс быдлунјасѡн. Сїјѡс-кѡ тї дасвїт во сайын шуїннїд, то тїжан вьлѡ ескѡ сїнјаснысѡ пас-кѡдїсны. А мыјда ѡнї ташѡм кывјасыс лоїс-ны! Вьл кывјас кутасны пырны і воцѡ.

Но такѡд ортчѡн оз-ков вунѡдны і кѡрен-нѡј сорнїтан рѡч кывсѡ. Колѡ мукѡд дьрїѡ лыдѡѡывлыны былїнајас, мојдкывјас да с. в. дај пыр вообщѡ тѡдны колѡ бура, сїјѡ кывсѡ кодѡн јѡзсыс сорнїтѡ. Сен зев уна звучнѡј буркывјас.

Мїжан ыжыд странаын, быд участокын ѡнї тајѡ кыв реорганїзација процессыс муно, ѡткымын кывјас вошѡны зїкѡз, сы местѡ пырѡны вьл кывјас. Сыкѡд ѡтщѡщ ыжыда муно зїк вьл пѡлѡс словеснѡј формајас, вьл частушкајас, басняјас, анекдѡтјас да мукѡд-тор лѡсѡѡѡм. Ставсѡ тајѡ ескѡ мїжанлы колѡ ѡктыны. Мїжан крајеведјас пыр колѡ бостевы-лыны тајѡ вѡчны. Ез ло омѡл, вѡтчыны-кѡ рабкор Лаврухїн прїмер бѡрса; колѡ ескѡн

Зверінлөн бригада вөчө кер.

гизавны сещом кывворжассо, кодјас тїјанлы жона кажитчасны асланыс гора, мїча їнмана мывјаснас.

Ассыныс кывторжассо мїјан посны сорнїа жөа нөжжөнїкөн тыртөны, да мї најос гөгөрво-ам, сы понда, мывї најө тужанаос, лөсыдөс асланыс гор радыс да мїчлуннас. Тајө кыв-јасыслөн өта-мөдыскөд пырөмнас мїјан кыв-јыд жона озырмө сыыс өпрїч мї асным лїте-раторјас кутам ужавны выл кывјас лөөдөм вылын, мїјан быг колана делө—лїтературнөј кыв котыртөм. Тајөс ачыс олөмыс корө. Код кывворөн мї өнї сорнїтам, сїјө течсө омөла. Колө тајө лексїконсө паскөдны, а сїч-жө колө кышөдны і тон, мед ескө олө-мыслыс героїкасө петкөдлыны. Сөрт тајө оз пырыс-пыр артмы, оз воөн оз кык воөн.

Публицистика жылыс, тїјанөс-кө кыскө олөмсө сөмын художественнөја петкөдлыны, а художественнөј уж—абу вїсталөм, а образ-јасөн, картинајасөн олөмсө петкөдлөм, сїч-кө сөк пасјөј публицистикасө бөкө, публицистикасө гїжөј өтшөщ. А гашкөн тїјанлы удајтчас шу-ны сещөм фраза, сїјөс сїч лөөдөны, мывї сїјө тїјанлы тујас кушөмкө өтї геројлы.

Шевелева. Ме көсї вїставны кыв жылыс. Ме кутчїсла гїжны вїст. Герөј—зон, кодї по-малїс сөвјатїлетка да заводны удалїс, мед ескө шөдөдны стаж. І вот мем татөн быг колө Мөскуа ју гїжны да ылаавыв. Мем ка-житчө вавїс стальнөј, а сїјө вїсталас, мывї сїјө

жемчуг код. Ме вот ог і төд, кызі гїжны: сїјө кызі мөвпалө алї ме кызі мөвпааа.

Горкїј. Төд колө вөлі вїзөдны сїјө сїнјасөн. Сөтны сылы мөвпавны зїк свөбөднөја ставсө мывї сылы колө.

Тї верманныд воцө гїжны зер жылыс да сөра јенеж жылыс, но вїстјасын колө пыр сулавны геројјас вїзөдөм вылө. Тї-кө сїјө асланыд вїзөдөм сөртї гїжанныд, то сөк ар-мас не герој, а тї. Сїјө өшїнө вїзөдө—зер-мунө, а тї сїјөс шөктанныд мөвпыштны шон-дї жылыс, мїча да гажа лунјас жылыс.

Бостны классїкјаслыс техникасө.

Вопрос. Мывї мїјағлы колө бостны клас-сїкјаслыс да мывї колө шыбытны.

Горкїј. Медвозын колө классїкјаслыс тех-никасө бостны. Мывї тї бостанныд достөјев-скїјылыс техникаыс өтар? Сылөн зөв мїчаа јөзыс сорнїтөны, но мукөдыс достөјевскїј ачыс гїжө сїч: „кык дама пырїсны, кыкнаныс нывјас“.

Сылөн ташөм сорасөмыс уна, но сїјө ро-манјасын јөзыс сорнїтөны зөв бура, зелөдчө-мөн да асланыс пыр. Оз поц өтлаөдны сөмїтрїј Карамазовылыс сорнї Иван да Олексеј Карамазовјас сорнїкөд.

Сїјө ыгаын петкөдлө јумс мөртөс, чувст-вујтанчыд тї, мывї тајө мөртыс вермас сөмын сорнїтны сещөм кывјөн, достөјевскїјлөн ку-шөмөс сөтөма. Первөј достөјевскїј мунїс Гогол бөрыс, а сөсөа вескаліс Петрашевїјас

кружок, кӱни социалист-утопистжасык ыгажас лыддысны. Сесса сурӱ арестӱ, площадкыла, а вождь катарга ыла. Сижӱ таждь став ылас жона норааис.

Петрашевский кружок сижӱ олӱмын вӱли „ловжа керка“. Ез-кӱ ескӱн ло каторга гӱгӱр вӱдӱтӱм, ферт ескӱн сижӱ ез вӱв ташӱмӱн, кушӱм сижӱ лоӱ „кулӱм керкаын“—катаргаын олӱм бӱрын. Сылӱн чужӱс паныда сувтана вешӱр социалист-радикалжас дӱнӱ и вӱли сурӱма таждь чувствӱыс каторгаыс воӱм бӱрын „Записки из подполья“ нима ыжыд гижӱдын, кӱни сетӱма идеясӱ сылӱн вождь ыла став гижӱдӱжасын, романжасын.

Сижӱ вӱли зев впечатлительной мортӱн, уголовной преступникжас костын олӱмӱн сижӱ чувствуйтис торжа интересӱн преступниклыс психологжасӱ, и вот сылӱн таждь психологжа ыла унжык романсӱ гижӱма. Шуныкӱ, унжык философской идеясы сылӱн мианалы ковтӱмӱе, сы понда, мыӱ ми женмыкӱд бытӱо артавсимӱн, ме чайта, зев бура да повтӱг ми женжасымд тӱдыӱонжык лоимӱ, наӱбӱыс унжык тӱдамда. Достоевский таждь боксаӱ абу инверсионной мианалы, сылыс курыштны нинӱм даӱ и психологжа сертӱ оз поз, мед робочӱй классыс петӱм морт госуларствоса идея бостис Достоевский сертӱ; таждь вӱчтӱм тор, таждь органической противоречий.

Толстойлыс позӱ велӱдчыны сетӱо, кодӱс ме лыдда сижӱ художественной творчествоыс самӱй ыжыд достоинствоӱн—сижӱ пластикӱо вывтӱ бура, мичаа петкӱдӱлӱмӱ.

Кор сижӱс лыддан то артӱмӱ,—ме ог ыждӱд, сорнита аслам лыддӱм кужа—артӱм, бытӱо мем кылӱ сижӱ геројжасӱн олӱмыс,—сещӱм кужӱмӱн лечтӱма сылӱн геројжаслыс образсӱ; тижан воӱын сижӱ бытӱо сулалӱ да сижӱ и чуннад вӱрӱдӱнны кӱсжан.

Вот таждь мастерство. „Хаджи-Мурат“ повестын сылӱн ӱви листбок вывтӱнын мича. Зев сӱкыд петкӱдӱлыны кылӱн пространствоын—ветлӱм-мунӱм. Хаджи Мурат аслас нукержасӱн—аджунтантжасӱн мунӱ жескыд гӱражас косттӱ. Сы ылын—женеж, кыӱ бытӱо жу. Женежын козувжас. Југыд лӱз жуын козувжас бытӱо кытӱны. Сижӱ таждь петкӱдӱс, мыӱ збылыс жӱзыс мунӱны.

Сесса небыд кыв сертӱ точность сертӱ позӱ велӱдчыны Чеховлыс женыд фраза, нӱбӱи абуӱе вводной кывжас. Ыжыд кужӱмӱн, сижӱ таждь пыр избегајтис. Бунын—зев бур емлист. Став вӱстжасыс сылӱн гижӱма сижӱ, кыӱ бытӱо вӱчалӱ сижӱ перӱдӱн серпасжас. Бунын зев колана аслас кос, точной кывжаснас очеркжас гижӱгӱн. Сижӱ бура тӱдӱ Орловскыс ывлывисӱ.

Став гырыс Гижысжасыс тӱдисны бура сӱмын Тульскӱй, Орловскӱй да Калужскӱй губернажас сы понда, мыӱ наждь ставыс вӱлины сетыс.

Бур, колана литература кыптӱ ӱни: емӱе сибирса гижысжас, уралса да мукӱдјас. Наименьшинствоыс ӱпрӱч миан нӱшта лоас областувса литература. Бостам Шолоховлыс „Тихий Доныс“ којмӱд томсӱ—сижӱнын областной литература. Гижӱ сижӱ, кыӱ казак, донӱс лубитыс, казакжасыс олӱмсӱ, ывлывисӱ. Сижӱ жӱ кыпыда гижӱны сибирса гижысжас асонын Сибирсӱ.

Јуалӱм. Напрӱмер ме гижӱ том жӱзлыс, комсомоллыс олӱмсӱ. Комсомолӱн зев уна емӱе аслыс нога комсомолскӱй, том жӱзӱн кывжас. Кор наждӱс гижан, крӱвикжас кутасны видны, шуӱны: мыӱла наждӱ?

Горкиј. ферт тӱдчанажык кывжассӱ, кодјас олӱмӱ пырисны, колӱ бостны. Наждӱ характеризуйтӱны средасӱ да жӱзсӱ. Ми тӱдам, мыӱ миан вӱли цеховӱй сорни. Напрӱмер теквилдикжас мукӱд местажасын сорнитисны аслыныс кывӱдӱн; вурун метысжасӱн, сиктса вуремысжасӱн да с. в. сижӱ жӱ вӱли асланыс сорни.

Ас костас торжа коллектив вӱчӱ да адӱд сӱмын кушӱмкӱ аслыс нога кывжас. Таждь кывжаснас, таждь сорнинас вошӱлыны ремесложасӱн секретасыс.

Том жӱз литература жылыс. Том жӱз жылыс уна-нын гижысвлис, уна торжас гашкӱн оз и ков гаравалыны напрӱмер „собачий переулок“ Гумилевскӱйлыс. „Луна с правой стороны“, „Первую девушку“ да мукӱд ыгажас, кодјас кыпӱдисны лока вӱждӱм да дыр венжӱмјас.

Кодыр морт гижӱ ассаыс, колӱ тӱдны, мыӱ таждь „мысӱлӱн“ вӱждӱммыс ограниченӱма. Сещӱм вӱвлӱм тор жылыс, кодјас оз мунны комнатаын да сиктын, кӱн сижӱ олӱ, сы жылыс сижӱ оз вермы вӱставны, а ташӱм торжасыс Богдановӱн ем.

Меным таждь торжас вывтӱ дӱзмӱданаӱн кажӱтӱчыны, лока нывбаба дорӱ отношениӱнас. ӱд абу сижӱ мыжа, мыӱ сифилисӱн висмис. Вӱли-кӱ сещӱм торжа случая, то колӱ сижӱ сижӱ-кӱ бостны, а оз ков тӱпӱчируйтны. Вӱлины сещӱм случаяжас, кор помаслисны трагическӱја. Оз ков торжа случаяжас петкӱдӱлыны, кыӱ тӱпӱчној јавленнӱојас, кыӱ сижӱс Богданов вӱчис. ӱни-кӱ ме ыла кодкӱ шыбытас улӱсӱн, то сек он тӱ ставныд лӱо мыжаӱе, а мыжа сӱмын сижӱ лӱо, кодӱ шыбытис.

Богданов сижӱ жона-на јешӱо том морт, сылы 23 арӱс. ферт морт даровитӱй. Неапольнын ме сӱкӱд сорнитӱм, зев бур впечат-

ленин ојас колі. Сöгласитчис сїјö, мыј термасис.

Ташöм термасöмөн гижöм ыгајас мијан зев уна. Пыр омöл кор морт сувтö сундлаөн аслас-жö класс возын, аслас коллективөн, аслас группаөн, аслас кружокөн, а Богданов вöлі не сöмын ташöмөн, весиг законјас лезыоөн вöлі.

Тажö ыгаыс, медјонасö сылөн идејаыс, вазјöдö Франціјаса буржуазнöй законö і сїјöкö изменитис, те сїјöс вї. Ме чајта, мыј мијан условїјöын ташöм французскöй законјасыс, кызї і французскöй висöмыс абу лöсалана тор, а сетөн кызкö артмöма тазі.

Тажö ыгаыс мем ез еöлöм ылаö во і вїстала ме, мыј öнöз на ме ег лыффыв неöвї ыга, кодöс бурейöма том јöз олöм куза, кодї ескö мыјдакö менö удовлетворитис. Серт ме том јöзöс омöла тöда, но ме-кö сїјöс адзывал, быт лöб вїставны, мыј сїјö характернöй, абу сїјö својствојасөн, навыкјасөн да привычкајасөн, кодјасöс ті новлöдланныд лїбö наследственност закон куза лїбö кисыө, кулыс мїр ыліяньнö сертї.

Саскуім воөн мї огö вермö пöрны кушöмкö ангелјасö, но кушöмкö да зік ыла јöзөн лоам. Мијанымлаөн быдöнлаөн мыјкöда ем важ торјыс. Не сїјөн ті характернöйöө, не сїјөн интереснöйöө да тöдчанаөс, мыј тіјан ем важыс сешöм торјасыс, а сїјөн, мыј ті öнї јавлајтчаннныд збылыс ыла олöмсö вöчысјасөн і сїјö творчествоыс петкöдчö сешöм формаөн, кодјас тіјанлы сетöны вöчны не сöмын историческöйјасöс, а весиг геологическöй процессјас собственнїкјас классыс жынјыс, кодјас кык воөн вујисны колхознїкјасö— сїјö сешöм тор, код јылыс мї зік прöстö ылаалім сорнитны. Збылысö сїјö ем-сложнöй да сöкыд і пöраөн, кор та јылыс лас прöст час лїбö прöст лун мöвпавны, гашкөн, тіјан челаснныд дыр кутасны оінјаснас лапјöдлыны, мöвпавны, кыз позö вöлі тајö вöчны.

Ме ог көсјы аскрїкатö отрицајтны, зік ог, но мыјла быт колö сешöм еöлöмыс вїзöдлывалыны важ ылас кызї сїјö вöчөс, мыјла колö быт тырмытöм торјасö мортлыс пас-

јавны, сылыс лок чертајасö-да? Буржык социалнö і социалистическöја сылыс пасјавны сешöм бурторјасö, сїјö коланлунјасö да донјасö, мыј олöмас сїјö пöртö, мед ескö сылы сетны возможность нöшта ыжыд öдјасөн быдмыны, мед ескö тајö бурыс тöдчис нöшта јонжыка олöмас, мед ескö сїјö матыштис сїјö победаö, кытчö мї мунам дај кодöс мї вермам бостны.

Ме вöд абу паныд сы ылаö, медым мортöс вїдыштны.

Но абу сетөн делöыс, а сетөн, медым олöмыс боставны тöдчана серпасјасөн вöласö олöмын вермöмлаң, ыжыд стрöкалаң, став мїрöс освоитöмлаң. Öд мыј вöчсö Китајын, Италијаын, Испанијаын, став му ылыын, вїставсö не сöмын економическöй крїзисөн да ујтöм јöзөн, но і советскöй сојузыс петöм енергїја сештвїјöөн.

1924 всын зöлавик Сорренто карын öвї улчыаын гижöма вöлі: „Вїва Ленин“. Пöлиција гижöдсö краєитис вїж краскаөн. Гөрдөн гижисны „Вїва Ленин“. Сöдöс краєитис пöлиција. Жежыдөн „гїжисны“ „Вїва Ленин“.

Öнöз пыр-на тазік і гижöма. Кыз адзаннныд і сен ылын эпохалөн тöдчö лoлаöмыс, кодї тасаң петö, көн сїјö тенденцијаыс јонжыка петкöдлöма. Сїјö петкöдчö дај кутас петкöдчыны кымын возö, сымын јонжыка. Колана сїјö, мыј татөн чувствутчö сешöм ын, мыј сїјö зев вöснїдїк шорторјасөн муи ö кытчö колö да аслас көсјöм мөгö локтö.

Кутв-ын ме тöрыт адзывал 500 морт. Öд најö пышкыс быдөн мунасны татыс асланыс нечечјас, индускöй да мукöд странајасö. Аскöдыс мыј сїјö нуас? Сїјö нуас сїјö ынысö, кодöс татөн сїјö бөстис тајö кык-куім вонас.

Öд со мыјын делöыс, со мыјын көртöдыс мијан олöмыслөн да гөгөрвоöмыс.

Öткымын сорнїны ме-öд јеревїк, идеалист, сы понда, мыј јöзöс арталöмјаскöд велалї овны, кодјас јылыс велалї пыр мöвпавны і ундыкысöс збыл ылаö буржыка, најö ас јывыс мöвпалöм дорыс і тани ме ог ылав (аналистментјас).

БУРЕВЕСТНИКЛЫ

(Ш. Горкілы)

Гыа кадын кыптин,
Шеныштін те чардөн ломчыс сыв.
Ыжыд косын бордтө быдтин,
Тышлы сылаи ына сыланкыв.

Те, кызи гордөј буревестник,
Олан гыын нуи ыжыд кое;
Большеви́стскөј правда ми́рас көзін,
Јар би́он соти́н капи́таллыс чаштөм поз.

Ми гымөн, чардөн шыңодам став мусө,
Ына тышкын вежам сылыс бан:
Ми́жан кадыс большеви́стскөј кадөн шуоо,
Јар би́сө сылыс ломчөди́м ми тан.

Ужмулөн венөм—абу бағни.
Ужмулөн венөм—лоөмтор.
„Оз сетчы враг—те сийөс пасныт“,
Мед вольнөј уждөн јургас гор.

І тенад ыжыд нимөн кыгас
Ударнөј уж, ставмувыв кос.
І кор Октабрөн муыс гыгас,
Ми төдам—лоан те медвоз.

Буревестник, те чөвтін ми́рас
Јон тышкө кыпөдан, збој кыв.
„Пусть сильнее грянет буря!“—
Таң јургө гора сыланкыв.

ВЫЛ ПАШ

Серпас худ. Помаковлөи.

МАКСИМ ГОРКИЈ

(СЫЛӦН ОЛӦМ ДА ТВОРЧЕСТВО ТОРЈА КАДЈАСЫН. ДОКУМЕНТЈАС ДА КАЗТЫЛӦМЈАС).

ЛӦГӦДИС Н. АШУКИН.

1868

Март 16 лун (важ ст.). Ныжнӧй Новгородын чужис Алексееј Максимович Пешков—М. Горкиј.

„Батӧ салдат пи. Мам мещанка. Батсаң дедӧ вӧлӧма офицерӧн. Николај I чӧвтӧма офицерсыс улысса чинјас вылын вывти јона нартитчӧмыс. Сижӧ вӧли сешӧм чорыд морт, мыј менам бат 10 арӧссаң да 17 арӧсӧз сыыс пышјывӧлма витыс... Пӧч виставывӧлӧм еерти, батӧ вӧлӧма зев тӧлка, бур да зев гаж морт.

Мамсаң дедӧј овмӧдчӧма Волга ју вылын бурлакалӧмсаң, куим во (пугина) бӧрын сижӧ вӧлӧма-нын прикадшчыкын балахинскӧј купеч Заев караванын, бӧрынжык бостӧма дӧрајас краситан ужӧ, озырмыштӧма да Ныжнӧј востӧма ыжыд мастерскӧј. Регыд мыстѣ Ныжнӧј карын сылӧн лоӧма велуна керкајас да дӧра набоитан да краситан куим мастерскӧј, бӧрјывӧлмаӧс цехӧвӧј старшинаӧ, тајӧ должностын служитӧма куимыс куим воӧн (ӧкмыс во), сы бӧрын чӧвтӧма, ремесланнӧј гӧлӧваӧ абу бӧрјӧмаӧс-да. Сижӧ вӧли вывти јеннога, куыс петмӧн чорыд да скуп.

Мамӧ да батӧ венчајтчылӧмаӧс „аснаукнаныс“ дерт, дедӧ, ез вермы сетны асыс радејтана нывсӧ „рӧдтӧм вужтӧм морт сажӧ да кодлӧн нӧшта нинӧм вӧли оз тыдав возӧвылӧ“ (Горький „Автобиография“, „Русская литература XX века“ под ред. С. Венгерова, т. I.).

1869

Горкијлӧн багыс—М. С. Пешков—гӧтыр вокјасыскӧд увгӧмсаң муно гӧтырыскӧд да шыскӧд Астраханӧ.

1872

Ар. Кулӧ Горкијлӧн багыс. Мамыс пыскӧд бӧр локтӧны Ныжнӧј да мамыс Ныжнеј городскӧј ремесланнӧј управаӧ сетӧ прошенӧ асӧ да 4 арӧса Алексееј писӧ цехӧвӧј

обществоӧ бостӧм куза. Прошенӧсӧ вӧл могмӧдӧма.

Сы бӧрви А. М. Пешков кутис лыффысыны рӧдсаң, Каширин дедсаңыс, кодӧ вӧли цехӧвӧј старӧстаын, краситчан цехын кӧреннӧј мастерӧн. Бӧрыннас, кор А. М. лоӧ гижысӧн,—Максим Горкијӧн,—ремесланнӧј управа сижӧс вуждӧ цехӧвӧј 3 разрадаң 2-ӧ, сесса i 1-ј разрадӧ, перјӧ сылыс сбор быд воӧ б шажт гӧгӧр (А. Белозеров, „Из молодых лет М. Горького“, „Новый мир“, 1926 г. № 3, стр. 115—116).

1873—1874

Горкиј олӧ Каширин дедыс ордын.

Заводитчис дај мӧдис виставны вермытӧмја ӧдјӧн аслыс-сама олӧм... „дедӧлӧн керкаыс вӧли чолӧдӧма ставсаңыс мӧда-мӧд кост зыксӧмӧн, сижӧ зыксӧмыс лечмӧдис гырысјасӧс да весигтӧ поснјјасыс щӧщ вӧли сујитчывлӧны сижӧ зыксӧмас“ („Детство“).

„Менӧ некӧд ез радејтлы рамыник, асӧ лӧна визыс ыжыдмам кыңзи, кодӧс ме немчӧж ог вунӧдлы да виза тӧдвылын сижӧс радејтӧм, вежавизӧм, ыждӧдлӧм-пырыс“ („Автобиография“).

дедыс Горкијӧс велӧдӧ грамотаӧ псалтыр да часослов куза.

1876

„Сизим арӧсӧн менӧ сетисны школаӧ, кӧн ме велӧдчи вит тӧлыс. Велӧдчи омӧла, школа пышкӧсса пӧрадоксӧ ег лептив, јортјасӧс сиз-жӧ. Ме пыржык радејтлы аскежа олӧм да сы вӧсна школаын медис писѣ висӧм да ме помали велӧдчӧмӧс“ („Автобиография“).

1876—1877

Горкијлӧн мамыс мӧд пӧрја муно верӧс-сајӧ. Горкиј мамыскӧд да выл багыскӧд олӧ Сормовоын, сесса локтӧ Кунавинӧ дедыс ордӧ, кодлӧн сижӧ кад кезлӧ овмӧсыс јона-нын

зугоис: сійо вузалас керкасö да пырас кык
комнатаа пемыд пöдвалö.

1877—1878

Горкіј бара пырö школаö. Сæдыс вöли
гöмöма-нын да, Горкіј, медым отсавны ыжыд-
маммыслы, öшнүвжасыс чукöртис лыјас, ротјас,
кабалајас да чукартöмсö вузалис рот чукöр-
тыслы (ветошныкылы). Школныкјас елтисны
Горкіјс „корысöн“ да öтчыд нораеисны сы
выла велöдысыслы, сы диньис-пö кылö по-
мөј дук да оз поз сыкөд ортчöн пукавны.

„Помнита—казтыла Горкіј,—кушöм јона
жугылмылы ме сійо норасöммыс да кушöм
сöкыд вöли сесаң меным ветлöдлыны школаö.
Норасöмсö вöли лöсöдöма локалöмла: ме быд
асыв вöли зев сöлöмыс мысса да некор ег
волаылы школаö сійо паскөмөн, кодби чукöрт-
ли ротјасө“.

Ошкана листөн којмөд классö жу-
жөм бöрын Горкіј петö школаыс.

Август. Пырбостана чакоткаөн Горкіјлөн
кулö мамыс.

„Лун-мөд мысгө, мамöс зөбөм бöрын,—
гјжö Горкіј,—меным дөдö шуис:

—Ну, Алексеј, те—абу медал, ме нам сы-
лыын теныд абу места, а пет вай те јöзö“.

І петі ме јöзö“ („Детство“).

Ар, төв Горкіј служитö „котралыс“ пыд-
дi кöмјас вузавлан магазынын. Секі сійö кiсö
поркјодас пуан шыдөн. Көзаныс сјöс бөр
ыстис дөд ordac.

1879

Ар. Горкіјс сөтöны велöдчысö червожнiк
Гергејевлы, мөд көленасаң садыслы. Сöмын
червожнöј ужö сјöс ез вөдöны, сөтисны сы-
лы уж, жоқ мыскавны, на вајавны, самöвар
пуктыны, дозмук мыскыны, пес поткөд лыны
көзаякыскөд базар выла ветлыны да с. в.,

1880

Тулыс, гожөм. Горкіј пышжö червожнiк
ордыс да адзö выль места—дозмук мыскыны
Болгавысва „добрыј“ паракөд вылын, кодi
вöчалис рејсјас (ветлис) Ныжнöј да Перм кост-
ти. Паракөдвысва пöварыс писателлы лоис
„первојја велöдысöн“.

„Сјö вöли гвардiјаыс петöм унтер-офiцер,
Микаил Антонович Смурыј, морт мојквын-
код, ыжыд вынјöра, скöр, уна лыдыслöма.
Ныгајас да став печатнöј кабаалајас сетчöз ме
вöли сiнмөн ог вермы вiзöдны, но вөддыс
бурөн і локөн вермiс менö гөгөрвоодны кi-
галыс ыжыд коланлуисö да радејтны сјöс“
 („Автобиография“).

Сентябр. Горкіј паракөд вылын бостö рас-
чот, бөр локтö дөд ordac да бостчö лебач-
јас кыжöмö.

1880—1882

Горкіј öпöч „служитö“ червожнiкылы. Сес-
са—„пусыс мужiк“ „Перм“ паракөд вылын, öб-
разјас вузавлан лавкаын да ужалö велöдчысын.
öбразјас вöчалан мастерскöјын. Јона сöлöм-
саң лыдысысö.

1883—1884

Горкіј служитö ставiстын Ныжне-Новгород-
скöј јармарочнöј театрын, бостö кыч урөн
быд рытыс; ужалö јармарочнöј зданыö ре-
монтирујтигөн десавныкыны. 1884 воын гожөм-
нас кыптываис сынисад зiллуи велöдчыны,
кушöм мөгөн і муні ме Казанö, надејтчи, мыј
оковитчысјаслы наукатö дон босттöг сөтöны.
Окажитчiс, мыј сөшдöмыс ез нуодчысы. Сы
пöндаi ме пырi кренделнöј заведөчнöю
3 шајтөн тöлыс („Автобиография“). Булоч-
нöјын ужаланлуныс—14-16 час.

1885

Гожөмнас Горкіј ужалö дворныкыны да са-
довныкыны, арнас пырö антрепренер Орлов-Со-
коловскöј хорö.

1886

Горкіј ужалö ференков булочнöјын пöжа
сыслы „отсасыс“ пыддi. Булочнöјыс бары-
шыс мунаис гуса ужјас нуөдöм выла. Ферен-
ков пыр Горкіј первојјане-на тöдмасiс сјö
кадö разалöм революционнöј литератүради,
народоволчествоме да чужыс маркөзмыс-
вел уна ныруөдысјаскөд. Горкіј кутö јитöд
революционнöј студөчествокөд да робочöјас-
көд, ветлö гуса собраннöјас выла (В. Руд-
нов „Горький—революционер“ М. 1929 г.).

1887

Декабр 12 лун. Горкіј револьверыс лыјö-
мөн көсјö помавны асыс оломсö. Сöкыд уж
булочнöјын, сöкыд умственнöј уж, öткөн
олөм, көч ескö ортысааныс вöли уна тöдса-
јас, і медбөртi удајтчытöм тöдмасöм (радејт-
чöм)—со везјавлөм помкајасыс, кодјас вайөдiс-
ны Горкіјс ассö выны көсјөмөз. Горкіјлөн „ку-
лөм возвысва“ запiскаыс гiжöма јона шөгөн
да iронiјаөн. Со сылөн тыр текстыс:
„Менам кулөмыс кора мыждыны немец-
кöј поет Гејнеос, кодi выдуматöма оölөмыс пiн

Вієм. Пукта татчө асым документ, нарочно лөсөдөм тајо случај кежлө. Кулөм бөрас менө щөкта вундавны да відлыны, кушдөм чөрт пукалө менам тајо бөрја каднас. Пуктөм документыс тыдалө, мыј ме—А. Пешков, а тајо записканыс, нафөйтча, нинөм оз тыдав. Вөлі тыр вежөра да тыр сада А. Пешков. Меөи вөд-итчөмыс кора җе мыжавны”.

Сывөсна, мыј ассө вйысҗасөс секеа кадҗасө вөлі сетөны, кызи „грешникҗасөс“ духовнөј судө, секі, кор Горкіј кујліс болничаны, сылөн ассө вйны заводитөм куза делөыс відлавсіс декабр 31 луно Казанскөј духовнөј консисторія заседаннө вылын. Духовнөј судҗаҗас шуисны: „Цехөвөј Алексеј Макоімовіч Пешковөс ассө вйны заводитчывлөмыс св. Тимофејлыс архіепіскоп Александріјскіҗлыс 14 правіло пыдди бостөмөн сетны делөсө Приватнөј судө сіјө пріходуvsа свҗашщөниклы, медым сіјө висталис татчөс оломлыс колөмсө, сујс вежөрас воэвылө дөзөритны сіјөс, кызи јенсаҗ сетөм ыжыд дарованнөсөс да кутны ассө кыз хрөстіанін. (Н. Ф. Калинин „Горький в Казани,“ *1929 [г.).

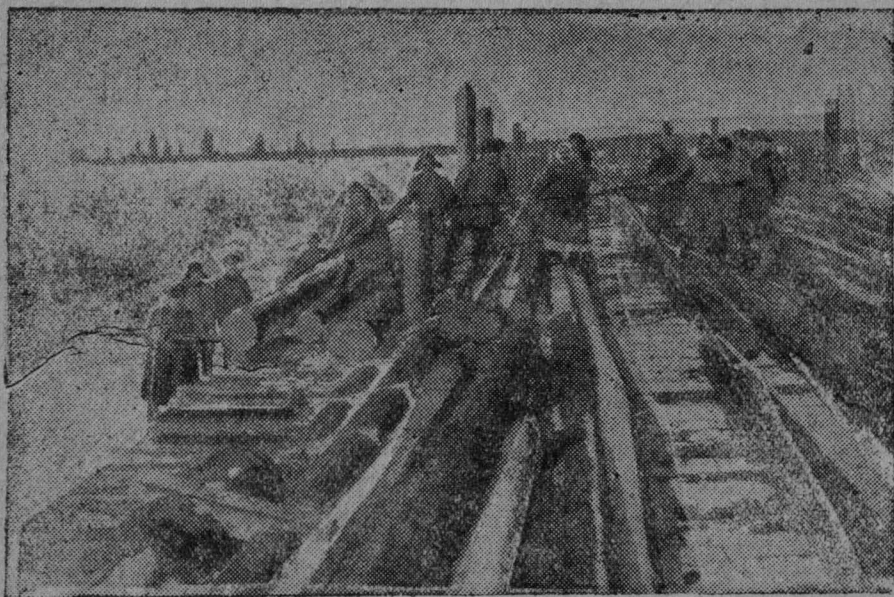
Јанвар төлысын Горкіј петө: болничаныс „зөв шөмөстчөм“ да өпөч пырө ужавны булочнөјө.

Гөжөмнас Фөренков булочнөјө воыөҗас пыс өтө морт—М. А. Ромас, народник-революционер, аскөдыс нуөдас Горкіјөс Казанскөј губернауса Красновідово өктө, кытчө сіјө революционнөј пропаганда нуөдөм могыс вөс-тывлөма лавка. Арнас өктса кулакҗас өзтасны лавкасө, заводитласны вйны Ромассө і Горкіјөс, і вйисны өскөн, но сіјө өз удайтчы Ромас суолун вөсна да Горкіј јонлун вөсна.

Лавкасө рөзөритөм бөрын Горкіј, Волга куза Каопіјөз воөм бөрын, ужалө чері кыҗан артельын, но регыд мычө лоө бара выл мөстаын: көрттуҗ вылын добринка станціҗаын стөрөжын (М. Груздев „М. Горький“. Л. 1925 г., стр. 15—16).

1889

Төв. Горкіј ужалө Борісогмөбск станціҗаын материалҗас вйысын. Тулыс. Ужалө вөсовщкын ст. Крутөҗын (Волго-донскөј вожын). „Крутөҗө менө пуктисны „вөсовщкө“, но вөситнысө сені нинөм өз вөв да менам ужыс вөлі прөверитавны грузҗас, кодҗас мунисны Граче-Царіцынскөј туйөд Проворіноө да Калазө. Грузсө прөверитны вөлі быч колө, Волжскөҗсаҗ да Крутөҗөз паныдаланити поездыс вөлі ветлө вывти өөжө да сіјөм пөмзутчывлөсны суө казакҗас—сөлдө бөчкәҗас, өөсөвругаҗас, пөк тыра бөчкәҗас

Катіщө вылын вөчөны лөтовка (Лојмаса профсојуҗникҗаслөн субботник).

кокнида вошлаасисны. Сіјо кадын Гра-
че-Царицынској туј сешомъз нимаалис груз-
јас вошлаасомон, выјодтѣ товарнѣј јукѣдса
началник М. Е. Ададурованы вѣлі лезѣма
служба вылѣ боставны „неблагонадожној по-
литическојјасѣ“, кодјас оз кужны дај оз пон-
дыны гуваасны“ (М. Горький, „На станции
Крутой“).

Крутой станціјасаъ Горкіј мунѣ Нѣжнѣѣ
прізывајтчыны. Унжык тујсѣ сіјѣ муніс по-
дѣн, војјасын муніс товарнѣј вагонјасын—
донској областѣд, Тамбовској да Рязанској
губернајасѣд. „Рязансаъ, Ока куъа,—гіжѣ
сіјѣ важсѣ каътывлѣмјасын,—вескѣдчи Моск-
ваѣ, пырі Хамовнікѣ, Л. Н. Толстој орѣдѣ.
Софја Андрејевна меным вісталис, мыј Л. Н.
муніс Тројцко-Сергіевској лавраѣ. Сіјѣ менѣ
нудіс кухняѣ, меліа-пырыс гѣсѣтѣдіс менѣ
стѣкан кофеѣн, булкѣн да сіз-таѣн каъ-
тыштис меным, мыј Л. Н. орѣдѣ кыскасоны
вывтѣ уна „немужтѣмјас“ даі Россіјас јона
уеа лоі немужтѣм-шлајтчыѣјасыс. Ме сіјѣс
ачым-нѣн тѣдлі да лїцемерітѣг меліа-пырыс
вежѣра нывбабалыс каътыштѣмсѣ лыдѣді зік
вескыдѣн“.. (Горький „Время Короленко“).

Нѣжнѣѣн Горкіј пырѣ перепісчѣкѣ адво-
кат А. І. Лаңылы.

Окѣабр 13 лунѣ Горкіјѣс арестујтѣны гу-
бернској жандармској управленнѣѣ прїказ
сѣрві револуціонер Сомов сѣлѣ куъа, код-
кѣд шѣщ овлѣма ѣтѣ патѣраын.

Нојабр 7 лунѣ Горкіјѣс лезѣны турмаыс
да сѣтѣны полїціјаы неглајснѣј надзорѣ.

сѣкабр. Горкіј воінској прїзвыын.

„Салдатѣ менѣ ез боостны: серамбана кыз
доктор, коді еша муныштѣ вѣлі начкыбыс вылѣ,
ѣшјасѣс моз відлаліг, менѣ відлалѣм бѣрын,
шусіс

— Роъа, ты пырыс мунѣма. Сѣтѣ-жѣ
кокеыд вірсѣнјасыс ыждѣмаѣс. Он шогмы“.
(Горький „Время Короленко“).

1890

Тѣв... „Менам оѣм муніс зугпырыс да
ѣкыда. Ме ужалі сур складын, умруа пѣд-
валын туплѣдлі бѣчкајас, пожјалі да проб-
каавлі бутылкајас. Тајѣн менам вѣлі колѣ
луныс. Пыравлі віна зводса контораѣ, но
первојја лунаас-жѣ заводса управлајушѣј
гѣтырыслѣн ме вылѣ ускѣдчис понјыс да ме
сіјѣс кувмѣоныс ѣвтышті кулакѣн јур чукјас.
Сыыс менѣ пырыс-пыр-жѣ і вѣтлісны. Ѡт-
чыд јона сѣскавмывлѣм лунѣ ме кѣсјысі (ре-
шїтчі) петкѣдыны асым поемаѣс В. Г. Ко-
роленколы“ (Горький „Время Короленко“).

Апрѣлын Горкіј мунѣ Нѣжнѣѣнс стран-
ствујтны „Русті менам ветлѣдлѣм,—гіжѣ сіјѣ
асолѣм јывсыс ѣтѣ пісмѣын,— ез вѣв-
шлајтѣм понда, а кытѣні ачым ола да ку-
щѣмі ме гѣгѣрын јѣзыс, тѣдмѣдны зілѣм пон-
да“. Горкіј мунѣ Волга полѣн, донској об-
ластѣд, Українаті, вѣлі і Бессарабіјаын. Јул
15 лунѣ Херсонској губ., Кандыбовка ѣктын
сіјѣ вѣлі сѣдѣтелѣн, кызі став ѣктыс нѣјтис
ѣтѣ нывбабаѣс — сѣрас, кодѣс гіжѣма ас-
лас „Вывод“ вістын. Тајѣ вежавітѣм рас-
праваас сујтѣмыс-дорјысѣмыс Горкіјѣс вѣ-
лі нѣјтѣмаѣе кулан выјѣз. Херсонској губер-
ныис Перекоп пыр, Јајла, Сїмферопол, Јал-
та, Керч, Кубаъ, Черноморје, Тѣрској област
пыр да Војенно-Гручїнској тујѣд сіјѣ арын
воас Тѣфлісѣ. Тѣфлісын пырас шѣщѣтовѣдѣ
Кавказсајса кѣрттујывв мастерскојѣ. Сіјѣ
кадын Горкіј паскыда тѣдмас робочѣј том
јѣккѣд да первој-на јїтчас робочѣј движен-
нѣкѣд. (И. Груздев, стр. 19-22).

Тѣфлісын Горкіј тѣдмасѣ важ политка-
торжанін А. М. Калужнѣкѣд, коді возѣ лоіс
пісавѣлы ыждѣд тујѣд сѣтысѣн. Калужнѣј
індалас сылы колана лыдѣанторјас, да сіјѣ,
первој морт, каъалас Горкіјыс гіжансамѣ
— пісавѣлској талантѣ, јона зілас Горкіјѣс
вескѣдны гіжан уж вылѣ. Калужнѣкѣд олї-
гѣн Горкіј гіжас асѣыс первојја віст „Макар
Чудра“, кодѣс лезасын Тѣфлісса газѣт „Кав-
казын“ 1892 во сѣнѣабр 12 лунса 242 Не-
ын. (Е. Клейн „Горький в Тифлисе“. Тиф-
лис, 1928 г., стр. 36—39).

Окѣабрын Горкіј Тѣфлісыс мунѣ Нѣжнѣѣ,
пырѣ пісмовѣдѣтелѣ адвокат Лаңылы. Нѣж-
нѣѣјѣ Горкіј лѣктѣ алас вісталѣм сѣрві „ѣт-
сама сѣкыд оласногѣ тѣдмѣдѣмыс (наблү-
дајтѣмыс) музѣмла“, „ачымѣс пуктї јона-нѣн
озырѣн, коді оз піст, кытѣѣ інны асѣыс чѣ-
жѣмсѣ да лѣкногѣн кыз-сурѣ рїзїѣ чукѣртѣм-
сѣ, шыблаѣл ставсѣ, мыј вѣлі, ставыслы, ко-
ді кѣсїѣ кыпѣдны шыбытѣмсѣ... Ме ог сы-
мында віставлы аслам аъзывлѣмјас јылыс,
мыјдѣтѣм јуавлі, мыј најѣ лоѣны, кушѣм на-
лѣн коланлуныс, ценностыс“. Тащѣм мѣвп-
самѣн Горкіј ѣпѣѣ кутис вольваыны Коро-
ленко орѣдѣ, кодї-і лоі сылѣн тѣждысыс,
кужѣмѣн, відчысѣм-пырыс вескѣдыс јортѣм.
(И. Груздев).

1893

Август 5 лунѣ Московској газѣтын „Рус-
ские ведомости“ печатајтѣны Горкіјыс віст
„Емельян Пиляй“.

Сіјо воын Горкілән вел уна вiстјас да очеркјас петоны Казанскѡй газетын „Волжский Вестник“ да Нижегородскѡй „Волгарь“ газетын.

1894

Гожѡмнас В. І. Короленко Горкіјѡс сѡветуйтѡ гiжны вiст „кыз“ журналѡ: „Печатајтасны тенѡ журналѡ да надетча, те ас вылад збылыжык вiздѡдан ѡнiја дорыс“—шудiс сiјѡ. Горкіј гiжiс вiст „Челкаш“, кодѡс i вѡли печатајтѡма „Русское богатство“—ын (1895 воын).

1895

Февралын Короленко шѡктѡм сервi Горкіј Нiжнѡйыс муно Самарѡ, конi лѡ сотруднiкѡн „Самарскѡй газетын“: печатајтiс очеркјас, вiстјас, фелјетонјас Ілегуiлы Хламiда да псевдонiмѡн. „Самарскѡй газетын“ сiз-жѡ вѡли печатајтѡма „Песня о соколе“, „На плотях“ „Старуха Изергиль“. Фелјетонјас да газетјас быдлуија гiжѡмыс да газетѡ лезѡмын отсѡѡмыс І. Хламiдылы вѡли пуктѡма 100 шайтѡн тѡлыс да сыыс кынзи вiстјасеыс Горкіiлы—3 урѡн строкаыс. „Тѡрытја пѡжасыс шенѡдiс ставсѡ аслас уна лыдфылѡмѡн. Сiјѡ бура тѡдысјас дорыс буржыка тѡдѡ асыыным да иностранныѡй лiтература... Том самоучка бура-ын тѡдiс Шекспiрѡс, Байронѡс, Гюґеѡс Шиллерѡс, Гюґоѡс, Мопассанѡс, Фиккенсѡс, Теккерејѡс, Достѡејевскiјѡс. Цiвiрујтiс Пушкинѡс, Лермонтовѡс, Полежајевѡс, Баратынскiјѡс; торја јона Горкіј пыдi пуктывлiс романист-психѡлогјасѡс... „Босак“ кi помыс ѡткымын дипломiрујтѡм том войтырлы первојайыс сурiс романјас Стендалѡн, Меримѡн, Теофiл Гѡвјелѡн, Флоберлѡн, Бальзаклѡн, Бодлерлѡн кывбурјас, первојайыс-на сѡмын кылiсны Едгар По, Верленѡйылыс, мијан декадентјас да сiмволiстјас чужѡм јылыс“ (Сборник „О Горьком—современники“, 1928 г., „Из воспоминания А. Треняева“, стр. 55, 60—61).

1896

Тайѡ воын Горкіј гѡтрѡсѡ Е. П. Волжинiна вылѡ, кодi сетѡз ужалѡма вѡли „Самарскѡй газетын“ корректоршаын. Мијан сiјѡ ѡпѡт муно Нiжнѡйѡ „Нижегородскiј листок“ газетын ужавны. Ставропѡјјасѡ выставка дырјi вывтi јона ужалѡмла, кор кежлѡ Горкіј гiжѡ уна фелјетонјас, вiсмѡ туберкулозѡн да декабрын муно бурѡдчыны Јалтаѡ.

1897

Мартын „Новое слово“ журналын Горкілән петѡ вiст „Коновалов“. Тулыснас Крымыс Горкіј муно Мануиловка сiктѡ, Платавскѡй губернаѡ, сетѡни лѡѡдѡ сiктса театр, кытѡни медеѡѡ ворсѡны украинаса крестанајас. Тани Горкіј гiжѡ асыыс очерк „Ярмарка в Голтве“ (Груздев. стр. 27).

Октябрын „Русская мысль“ журналын печатајтѡны вiст „Супруги Орловы“, ноябрын „Новое слово“ журналын—„Бывшие люди“ вiст, декабрын „Северный вестник“ журналын—„Мальва“.

1898

Март 30 луно С. П. дароватовскiј да А. П. Чарушнiков издајтѡмѡн Горкілән петiсны светѡ кык том „Очеркјас да вiстјас“; ставыс петiс 7.000 екѡ. (3.500 екѡ. ѡн быд том).

Мај 6 луно Тiфлисскѡй социал-демократическѡй делѡ куѡа јуасѡмсан Горкіј вѡли арестуйтѡма да етапѡн вѡјѡдѡма Тiфлисѡ, пукоѡдѡма тiфлисса Метехскѡй турмаѡ. Мај 28 луно вѡли постановленњѡ Горкіјѡс арестыс лезѡм куѡа сы вылѡ торја политическѡй надзор лѡѡдѡ јылыс.

Ноябрын Горкіј асыыс нiгајасѡ да пiсмѡ выстѡ А. П. Чеховылы да сесѡн накостын заводiтчысѡ гiжасѡм.

1899

Мартын министрѡн разрешенњѡ бѡстѡмѡн муно Крымѡ тыјаснас чорыда вiсмѡм понда. Јалтаын адзысѡны Чеховкѡд. Апрель 22 луно бѡр муно Нiжнѡйѡ. Тани лiтературној ужѡн ужалѡмыс ѡпрiч јона ужалѡ общественној ужын: организујтѡ сiктса школаслы сбор, нижегородса гѡл јѡз челадылы лѡѡдѡ јолкајас.

Сентябрын Горкілән петiсны светѡ 2 издањѡ „Очеркјас да вiстјас“ куим томын. Октябрын Горкіј первојайыс-на локтiс Петербургѡ.

1900

Јанварын Горкіј тѡдмасѡ Л. Н. Толстојкѡд, кодi јанвар 16 луно аслас дневнiкын пасјѡ: „Вѡли Горкіј. Зев бура сорнiтим i сiјѡ меным зев кажитчiс. Збылыс ужалыс јѡз пѡвсыс петѡм морт“. Горкіјкѡд адзылѡм бѡрын мѡд луннас Толстој В. А. Поссѡлы шуѡ: „Сы сайын пыр колас ыжыд заслуга.“

Сіё міяналы петкөдліс ловжа лов босакын. Достоевскіј сіјөс петкөдліс преступнікын, а Горкіј—босакын“ (Сборник „Горький в Нижнем Новгороде“, Н. Н. 1928 г. К. С. Шохор—Троцкий „Толстой и Горький“, стр. 189—190).

Февралын—Горкіјлөн „Фома Гордеев“ торја издањнөјаслөн петөм.

Мартын Горкіј оло Јалтаын, гожөмнас—Полтавскөј губернаын, көні (Чеховсан щөктөм серві) ужалө пјеса вылын.

Јулын „Знание“ издањнөјын Горкіјлөн петөны нөл тома „Вістјас“. „Горкіјлөн томјасыс первојјасыс-на кутісны інны кнїжнөј рынокын дас сурс экзөмпларөн, реғыд мысті каіс јона ғырыс лыдпасјасөз—100.000 экзөмпларјасөз“ („Русская литература XX века“. Под ред. С. А. Венгерова, т 1. стр. 195).

1901

Февралын-мартын Горкіј—Петербургын. Поліціја департамент даннөјас серві, Петербурғын олігөн. Горкіј бергаліс опозіціонно-радікалнөј писателјас группаын, щөщ ужаліс Казанскөј собор дор площадь вылын март 4-д лунса демонстраціјаө обществоөс агітіруітөмын да кыпөдөмын да кырымаліс мукөдкөд щөщ тајө событөө куза роч писателјас мөда-мөд кост отсаан Сојузлыс прөвестө“. (М. Груздев).

„Жизнь“ журнал апрелса нїгаын Горкіјлөн (печатајтөма „Песня о буреизвестнике“.

Горкіј өтүтчө (сблїжәјтчө) социал-демократїяыс медеа нырнүбөјяскөд (активкөд), кодјас вөлі секі өтүтчөмаөс В. І. Ленинөн вөскөдлан „Искра“ газет гөгөр.

Апрел 17 лунө Нїжнөјын Горкіјөс арестуітөны Сормовскөј рөбочөјјаслы чукөстчөмјас печатајтны мїмеограф лөбөдөмыс. Мај 17 лунө Горкіјөс лөзөны турмаыс да сетөны гортса (домашнөј) арест улө. Сөңтабрын постановітөны ыстыны Горкіјөс Арзамас карө полицїја главнөј надзорөн. Но октабрын, туберкулез вїсөмөн өпөт чорыда вїемөм понда, писателлы вөлі разрешітөма овны Крымын 1902 во апрел 15 лунөз. Нојабр 7 лунө Нїжнөјын революціоннөј томјөз вөчө Крымө муныс Горкіјлы торжественнөј коллөдөм, кодї пөрө демонстраціјаө. Кар пастала разалісны прокламацијас, кытөні лөзөма чукөстчөм „өтүтчыны ічөвік, но активнөј прөвестө“ да өтүтны Горкіј—„безумство храбрых“ сылыс гөгөр полїтїческөј тыш.

„Мед,—вїставөіс сіјө прокламацијасын,—сылөн ідејасыс адзасны сыног мунысјасөс не сөмын кыв вылын, но і делө вылын“ (И. Груздев).

Нојабр 11 лунө Горкіј воө Крымө да өвмөдчө Олөізвын.

Ныз баба ударнөј брігада штурмуітө прорыв (Шојнаты район 1931 во).

Фервал 21 лунö Академija наук (сек нöшта императорскöй-на!) словесногъ жүкöдын Горкиjос вöли бөрjöма почотнöй академикөн ыашшнöй сорниног куза. Академик А. Веселовскij пыр-жö термакас виставны Горкиjлы та ылыыс.

Сöмын, мыjөн петас газетö жүөр „знаменитöй босакöс“ академикö бөрjöм ылыыс, ре-акционнöй jös кыпöдасны зык Академijалыс „немдумышттома“ вöчөм куза. Максим Горкиj сijö кадö вöли революция чуjдыс ыжыд символөн.

Пышкöс делöяс куза министр М. Горкиjос бөрjöм ылыыс газетын жүөртөм вырезкасо щöктас клеитны веленевöй бумага вылö да сетас сijöс высочайшöй докладөн Николaj П-лы, щöщ пуктас справкаяс полицjия департаментоан ылы бөрjöм академикыыс полjтика боксаң тujтөм куза. Николaj, перво-яыс-на кылас Нижегородскöй цехövöй маларнöй цехыс петөм писавель, Горкиj, ылыыс-да, jона чуjмас, кычi вермис императорскöй Академija наук бөрjыны аслас шленö сещöм мортöс, кодi-нын 1895 восаң пырö „сijö jös лыдö, кодjас сулалöны самодержавijöлы паныд, литературнöй кружоқjасын“. Торjа-нын Николajос чуjmödis сijö, мыj ылы академикыыс лыддысö-на судын“, сормовскöй робочöйjасылы преступнöй чукöстчөмjас печатайтөм ылы мимеограф гусөн лöсöдöмыс“. Чуjmөм да скöрмөм самодержавец пуктас резолюция:

„Более, чем оригинально“.

Академija наукöс топöдасны. Недыр мыгөтi сесса „правительственнöй вестыкын“ Академijалөн петас жүөртөм, кытөнi виставсö, мыj Горкиjос бөрjигөн, академикjас оз вöли тöдны фактсö сijöс 1035 ставта куза дознаннö улö бостөм ылыыс да бөрjöмыс лыддысö ызыбылмöдөмөн.

Академijалөн высочайшöй приказ куза бөрjысөм ызыбылмөм ылыыс таjö шуöмыс паныд кыпödis возын муныс интеллигенцияос. В. Г. Короленко да А. П. Чехов провест пысди академijалы бөр мөдöдасны асыныыс почотнöй академик нима дипломjасысö.

Март 26 лунö—Горкиjыыс первоjя пjеса „Мещане“ Московскöй художественнöй театрөн Петербургын сцена ылыын петкөдлөм.

Апрель 15 лунö Горкиj мунö Крымас Арзамасö.

„Знание“ издательствоөн лөзөм пjеса „Мещане“ разалö 43.428 экз.

Сентябр 6 лунö Горкиj лыддö пjеса „На дне“ Московскöй художественнöй театр труппалы. „Лыддыс,—гжö аслас казтылөмын,

О. Л. Книппер,—зев сöлөмсыс, вел унаыс бөрdis, сенчödis мjанös таjö зев гөгөрвоана, бура серпасалөм узыланjасын оломөн... Став труппаыс вöли чуjmөма, ветлис пароснö тöдмасны узыланjасөн, збыл серпасjасөн да героjасөн Хитров рынокö. Алексеj Максимович ачыс щöщ jона отсасис ворснысö лөсöдчигөн индалөмөн да петкөдлөмөн, велödis мjанös ставнымös мjаналы тöдтөм оласногö. Помыта, кушөм сöлөмсыс велödis менö Настаос ворсигөн вöчны „пон кок—собачью ножку“ бумагаыс да тыртны сетчö махорка“ („Красная панорама“, 1928 г., № 12).

Сентябр 18 лунö—Московскöй художественнöй театрөн „На дне“ пjеса сцена ылыын первоjяыс петкөдлөм. „Пjесалөн успехыс вöли торjа ыжыд“—гжис Горкиj „Знание“ изд. журалыс К. П. Пjявницкиjлы.

1903

Февралын дугöдöны сцена ылыын ворсöмыс „На дне“ пjеса „императорскöй театрысын“ да провинцияjасын.

Гожөмнас Горкиj мунö Кавказö да путешествуйтö подөн Чорнöй море пöлонтi.

Заграничаса „Освобожденьö“ журналыс петö Горкиjлөн jоса, паныд сувтана ставта Кипшиевскöй погром куза.

„На дне“ пjеса разалö 80.000 экземпляр.

1904

Январын петö 1-я сборник „Знание“. Сборникjассö издайтөмсö вöли сувтөдöма Горкиjлөн.

Ноjабр 11 лун—Горкиjыыс „дачники“ пjеса первоjяыс ворсөм Петербургса Комиссаржевскöй театрын.

1905

Вир кiстан январ 9 лунöз лун нол-вит вöйдөр Горкиj кывлас уна робочöйjасыыс двореч дорö чукөрөн ветлыны лөсöдчөм ылыыс да возывыс бура тöдас робочöйjасыыс таjö шествijö дырjи вир кiстөм ылыыс. Кор аджас, мыj робочöйjасос сар динö муномыс өлөдннi некычi он вермы, даj, мыj робочöйjасос двореч дорö матыстчөмыс визны лөсöдчысöб вооружоннöй воjскаjас, Горкиj январ 8 лунö рывтнас „Наших дней“ редакция чукөртчыв-лөм ылыын кыпöдас вопрос став литераторjас, учонöйас да общественнöй деятелjас возын аскостсыныыс мөдөдны депутация министр динö, медем сijö сетас распораженьö не петкөдны воjска улч ылыö январ 9 лунö.

Министр Сватополк-Мирскіј депутацијасо оз ејбодлы. Витѣ нылыда беседутас депутацијакод да шуас, мыј сјјо нинѣм оз вермы вѣчны. Январ 9 лунѣ лоас робочѣјјасѣс лыј-лома. Мѣд луннас Горкіј лѣсѣдас (составитас) прокламаціоннѣј отчѣт январ 9 лунса вѣр кѣстѣм јылыс, кодлѣн кіпомса гѣжѣдыс (рукописыс) регыд мысѣи шедас жандармерија кіѣ. Горкіј мунас Рѣгаѣ да сѣні сјјѣс арестујтѣны да јѣртѣны Петропавловскѣј крепостѣ. Турмаын (крепостын) пукалігас гѣжас пјеса „Дети солнца“.

Горкіјѣс арестујтѣм јылыс јѣѣр јѣна шы-чѣдѣ Россіјасѣс да і заграничаѣс. Россіјаын Горкіјлыс пјесајас ворсѣјјасѣн „Мѣд олас Горкіј“ маѣifestацијајас лоі быдлунса јавлен-нѣѣн. Маѣifestацијајас муѣисны став мірын, гырыс і посьи карјасын. Паріжын мѣтѣнг вы-лын Анатѣл Франс шуас, мыј „Горкіј абу сѣ-мын Россіјалѣн, а став мѣрлѣн“. Мукѣд го-сударствојас кост јѣтѣд кутѣм куѣа министры л мукѣд государствојасса писавелјасѣањ воас ѣвѣціја Горкіјѣс арестыс мѣздыны корѣмѣн: „Чорыд прѣговор мѣѣѣ куѣа арест оз вермы ѣщыштны Россіјалыс да став културнѣј мѣрлыс творчѣскѣј генѣјѣс, кодлыс поѣѣ-на јѣшѣѣ відчыены јѣна гырыс ужјас“ (И. Груз-дев, стр. 49-51).

Феврал 20 лунѣ Горкіјѣс лѣѣны Петро-павловскѣј крепостыс 10.000 шѣјт дѣн за-логѣн. Прокуратура сѣтѣ Петербургас судѣб-нѣј палатаѣ мыјдана акт, код куѣа „ниже-городскѣј цѣхѣѣѣ А. М. Пешков, 35 арѣса, лѣсѣдас робочѣјјас пѣвсѣ разѣѣдѣмвыв чукѣст-чѣм, кытѣні чуксалѣ вѣжны ѣвѣја государ-ственнѣј да общѣственнѣј стрѣј“. Колѣ шуны, Горкіј јылыс делѣѣс лоіс лѣѣѣѣѣма шыпѣнда, мыј правѣтелствоыс повѣіс јѣѣѣањ выжыд про-тѣст кыпѣѣѣмыс.

Августын Горкіј ештѣдѣ выл пјеса „Вар-вары“.

Октябрын Горкіјлыс „Дети солнца“ пјеса Петербургын да Мѣскуаын первојѣс ворсѣѣм.

Октябрын (октябр 17 лунса маѣifest бѣ-рын), Петербургын Горкіј отсасѣѣѣн вѣлі организујтѣма соціал-демократѣчѣскѣј гѣзѣт „Новая жизнь—Выл олѣм“. Гѣзѣтыслѣн збылвыв редакторыс (6 № сањ) вѣлі В. І. Ленин. Фекабр 2 лунѣ сјјѣ гѣзѣтѣѣ вѣлі правѣтелствоѣн тупкѣма.

Фекабрын Горкіј олѣ Мѣскуаын; воору-жѣннѣј восстаннѣѣ дырјѣ отсасѣѣ револуціѣнер-јаслы отсѣг организујтѣмын.

Јанварын Горкіјѣс возвыв јѣѣртѣны арес-тујтны лѣсѣѣѣѣм јылыс да Россіјаыс муѣѣ заграничаѣ. Апрель тѣлысын Амерікаын выс-тупајталѣ мѣтѣнгјас вылын да амеріканскѣј гѣзѣтјасѣ лѣзѣлѣ статѣјас, кытѣні чуксалѣ отсавны Россіјаса револуціјалы.

Амерікаын Горкіј ужѣлѣ „Мать“ роман вылын.

Октябрын Горкіј муѣѣ Италијаѣ да овмѣѣ-чѣ Капрі ді вылѣ.

Мајын Горкіј локтѣ совѣщѣвѣлнѣј гѣлѣ-са дѣлегѣтѣн РСДРП Лондонса сјѣзд вылѣ. Фекабрын гѣзѣтјасын печѣтѣјтѣны Горкіј-лыс прѣтѣст Фінляѣндіјаын правѣтелственнѣј репрессіјалы паныд.

Печѣтын петѣны Горкіјлѣн произведѣ-нѣјјас: „В Америкѣ“, „Мои интервью“, „Товарищ“, „Враги“, „Мать“. Бѣрја повѣстыс, коді петкѣдѣлѣ Россіјаса робочѣј револуціѣ-ннѣј двѣжѣннѣѣ, торја јѣна іѣтересујтѣс россіј-скѣј демократѣјјасѣс.

Горкіј да Ленин кост, коді локтѣс Же-нѣваѣ, заводѣтѣѣ гѣжасѣѣм (Ленинлѣн Горкіј-лы писмѣјасыс лѣѣѣма Інстѣтут Лениналѣн 1924 воын). Писмѣјаслы возкывјас Л. Каменѣв гѣжѣ: „Владімір Ілліч ез сѣмын дѣнјав Гор-кіјѣс, кызі выжыд художнѣкѣс выл револуці-оннѣј Россіјаыс. Горкіјыс Ленин адѣіс выжыд сојуѣнѣкѣс ѣтувја ужын, сорѣвнѣкѣс, коді тышкѣсѣ мѣд сѣкаса оружѣѣѣн, но тышкѣсѣ сјјѣ-жѣ врагкѣд да сјјѣ-жѣ мог куѣа. Горкіј-лѣн оружѣѣѣс—художественнѣј кыв—Владі-мір Ілліч дѣнјавліс сјјѣс зѣв вылѣ да сѣтліс выжыд значѣннѣѣ. І сымын јѣна тѣждысліс Владімір Ілліч, кор сылы кажѣтчывалс, мыј сјјѣ оружѣѣѣс лѣсѣѣѣѣсѣѣ оз лучкѣ вескыда, мыј сојуѣнѣкыс лыјлѣ цѣлсыс бѣкѣѣ. Кымын вылѣ дѣнјавліс Ілліч Горкіјлыс вынѣс, сымын јѣнжыка зѣліс адѣыны сјјѣс аскѣдыс ортѣѣн, ѣтувја тышкын, сымын пыдысањжык відла-ліс Горкіјлыс быд літературно-полѣтѣчѣскѣј выстѣпленнѣѣ, сымын сѣлѣмѣвѣныс вѣзіс сјјѣ ѣпаснѣстјасыс, кодјас кышѣвѣтѣѣѣѣны проле-тарскѣј іѣѣологіјалыс арѣман тујсѣ. Но Вла-дімір Ілліч ез сѣмын дѣнјав Горкіјѣс, сјјѣ і раѣѣјтѣс, матыса јѣртѣпуктѣс Горкіјѣс, кызі меѣса „улыс петѣм мортѣс, кодын Владімір Ілліч адѣѣ вѣлі морт історіјаыс выл ѣчерѣ-ннѣј ѣтап“.

Февралын-мартын Ленин нуѣдѣ сорнѣ Луначарскіјкѣд большевістскѣј гѣзѣт „Пролѣ-таріј“—ын Горкіј участвујтѣм јылыс.

Феврал 13 лунö Горкіялы аслыс Ленин гіжіс: „Тенад план „Пролетаріј“ ічбиктор-јас гіжөм жылыс меным жона обломвылө воö. Но, төдөмыс, ембө-кө гырыс ужјас, ен орөдчы“ (Письма Ленина к Горькому. М, 1924 г., стр. 15).

Мартын кыптис филозофскөй венјас Ленин да группа „передовцев“ костын, бөрјаас жітчис шөщ Горкіј.

Тулысын В. І. Ленин локтис Горкіј динө Капріө.

1909

Гөжөмнас Горкіј шөщ жона отсалө Капріө парвіјнөй школа організујтөмын. „Горкіј лыдбө лекціјас література куза, кодјасөс өткымыс виставлысјас серті, сетө зев кужөмөн, оригинальја. Торја бурдөс вөліны лекціјас Пушкин да Гогол гіжысјас куза. Октябрын школамыс кусө, медыжыд помкаыс сіјө кусөмлы лоö— „Передовецјас“ да „Ленинецјас“ костын тыш јосмөм“ .(И. Груздев, стр. 63).

Фекабрын буржуазнөй газетјасын печатајтчаліс статвјас, быттө Горкіјөс большевістскөй парвіяыс вөтлөмаөс. Тајө статвјаслыс воча лөзіс В. І. Ленин „Пролетаріј“ газетө (декабр-11 лунө) опроверженьө (вочакыв) тащөм јур-гіжөдөн: „Буржуазнөй печатлөн басна Горкіј-өс вөтлөм жылыс“, кытөні гіжіс: „Тајө сплет-наыслөн помкаыс зев гөгөрвоана: кущөмкө борзопісец, муртса кывлыштөма пөл јывнас отзовізм да богоіскательство куза мјан венчөмјас жылыс (коді пөшти во мында-нын му-ніс јавө мјан парвіяын да шөщ „Пролетаріј“ газет пыр), безбожнөја пөрјөдлө јөзсө да „славнөја заработајтөма“ аслыс сочинітөм „інтервју“-өн да с. в. Клеветчыскөй кампань-

нөлөн могыс сещөм-жө гөгөрвоана. Буржуаз-нөй газетјаслы колө, медым ескө Горкіј пө-тас соціал-демократическөй парвіяыс. Буржу-азнөй газетјас купісыныс пөтөны, медым пөстыны венјас соціал-демократическөй парвіја пышкын да ащыны најөс шыкөм банөн. Прөста зілөны буржуазнөй газетјас. Горкіј јорт вывті крепыда жітис асө аслас гырыс художественнөй гіжөдјаснас россіјаса да став-муывса робочөй двіженьөкөд, медым воча-вічны налы, сещөм гіжысјаслы презрөмнөөн“ (Соч. Ленина, т. XI, ч 1-я, стр 361).

Тајө воын Горкіялөн печатајтөма повестјас „Исповедь“, „Жизнь ненужного человека“.

1910

Гөжөмнас В. І. Ленин олас лун-мөд Капрі-ын Горкіј ордын, кодкөд сорнітас „кыз“ журнал організујтөм жылыс, кодгөгөр өтув-ны большевікјаслыс став літературнөй вынөс.

Пөтісны печавын Горкіялөн повестјас: „Лето“ да „Городок Окуров“.

1911

Печатајтөма Горкіялөн повесть „Жизнь Матвея Кожемякина“.

Большевістскөй „Звездаын“ Горкіј печатај-тас некымын „сказкајас“, кодјасөс В. І. Ле-нин шуб „великолепнөй“, „революціоннөй про-кламаціјасөн“.

1913

„Русское слово“ газетын заводітчис пе-чатајтөм Горкіялыс „Детство“ повесть.

Фекабр 31 лунө Горкіј „Дом Романовых“-лы лоом куім нем тырөм куза амныстіјаөн вос-ползујтчас-да, локтө Россіјаб.

Вөрлезысјаслөн митінг.

Горкіі редактіруйтө асласөн организуйтөм літературно-художественнөй да політическөй журнал „Летопись“, коді імперіалістическөй война кула сувтө интернаціоналістическөй позицияө, кодөн зев јона јармөдө паныд реакціоннөй да лібералнөй оборонецјасөс.

Өтщөщ сек-жө Горкіі организуйтө кыҕоіздателство „Парус“.

1917—1918

Горкіі организуйтө да нуөдө газет „Новая жизнь“ интернаціоналістическөй візөн.

1919

Горкіі организуйтө „учонөјјаслыө оласног (быт) бурмөдан коміосіја“. Горкіі журнуөдө асласөн организуйтөм „Всемирная литература“ издајтөмын, коді кутіс могөн—сетны роч переводөн став народностлыө, став немыө медоа төдчана літературнөй памјатнікјасөс.

1920

Горкіјлөн уна статјас петөны „Коммунистический интернационал“—ын, на пөвсын —Ленінөс зев төдчана характерізуйтөм.

1921

Октябрын аслас омөль зонвізалун понда Ленінөн щөктөм бөрві муно заграңчаө летітчыны.

1924

Леэөма Горкіјлөн В. І. Леєын јылыө казтылөмјас.

1927

Торја издањнөјјасөн петіс роман „Жизнь Кайма Самгина“.

Март 28 луно (выл өч.) А. М. Горкөјлы 60 арөс. Тајө јубілејнөй датасө вөлі торжественнөја пасјөма став советскөй печатлөн да общественностлөн.

Май 28 луно Горкіі воө СССР-ө, сіјөс зев өлөмыс чолөмалөны став ужалыө масса.

Аслас локтөмдырөа перөвјја пріветствіјө-јасын Горкіі шуіс:

„Ог төд, вөлі ез коркө да кытөнкө гіжы-өөс чолөмалөма лысҕыөјасөн ташөм дружественнөја да ташөм німкода. Тајө німкодасөмыс шөјөвшотіс менө. Ме ог ас вылө верітчы і ог думајт, мыј менам уж вермас донјавоны ташөм ыжыд донөн. Тајө ме шуа зік збылыө, өлөмыс да даө тајөс казтыштны со пөв. Медоа коланаыс да німкодасанаыс тајө паныдасөмын сіјө, мыј ме адчі, кылі: Совет сојузын том вына јөз кужөны донјавны уж, кужөны німкодасны сыөн. А сіјө лоө, мыј најө гөгөрвоөмаөс-нын, адзөны пыдысаң интернаціоналнөй мірөвөј значеннөсө сіјө ужлыө, кодө најө лөсөдчөны да кодөс вөчөны. Кывјөң віставны вермытөм німкодтөдны сіјөс, дөна јортјас!“

Горкіі сувтө јуралыөө асласөн редактіруйтөм „Наши достижения“ да „Литературная учеба“ журналјасын.

1931

Горкіі возмөстчөм серві ВКП(б)-лөн ЦК лөзө шуөм: „Гражданскөй војналыө історіја“ да „Фабрік-заводјаслыө історіја“ лөсөдөм јылыө. Тајө кык ыжыд серіјаа ныгајас дорын ужавны Горкіі кыскө гражданскөй војна вылын участвүйтөјасөс да робөчөјјасөс, лөзө лозунг: „Заводјаслыө історіја лөсөдан уж—сіјө уж асланыө робөчөјјаслөн“.

ГОРКИ—

ПРОЛЕТАРИАТЛОН ЫЖЫД ХУДОЖНИК

Незамын во сайын „Кавказ“ нима тифлис-скөй гафетаын вöли печатайтöма Максим Горки-лыс медвоzza вiст— „Макар Чудра“. Тајö кад-сааныс заводитчö Горкилөн ыжыд литератур-вöй уж, сылсн революционнöй мөвпјасыс öдјö паскалöны Россияса да Европаса прогрессив-но-настројеннöй лыдыясас пöвстын.

Колан немлөн öкмьдасöд војасыс—жө-кост олөм ловзан војас, революционнöй мез-дысөм кыптан војас,—содис робочöй класслөн возмостчöмыс, вежөрлуныс дај чукөрмис вы-ныс.

Квајтымьнөд да сцымдасöд војасса страна лыщса революционнöй мездысөмс вöли пöдтöма. Крепостныческöй самодержавијö не сöмын ез пукылтны, но кажитчö вöли, мыј сiјö нöшта-на вынмис, нöшта-на јонжыка пондис лычкыны ловја олөм былö. Революционнöй мездысөмлөн нервојја восковсан удайтчытöмыс, реакцијалөн гемыдлуныс көзисны шогсанлун, вын былö ес-ытöм, лөсөдисны гьетушщöй атмосфера көк-жамысдасöд војасыс.

Народникјасөс, великöй революционерјасөс, вежисны легалнöй народникјаслөн поколеннö, революционнöй агитација вежис посни торјас прсповедуйтöмөн, оппортунизмсн, политикаын, олсвын, теоријын, литератураын ладмөдчө-мсн (приспособленчеством).

Но көт сесса-нын ескö вöли сөкыд правн-тельственнöй реакцијалөн инөтыс, көт сесса-нын вöли пöдтана 80-öд војасса общественнöй ат-мосфераыс, но историја асыс ужсö ез енөвт-дас вöсн, 1870—1880-д војасын, весиг скром-вöја арталөмөн бастуйтöмаөс 120.000 робочöй, уежык стачкаыс помаслисны робочöјјас вермө-мөн—тыр вермөмөн, либö мыјдтакö-мында вермөмөн. Тајö вöли сещөм-жö революционнöй подјом, кодös ез гөгөрвоны да ез азыны со-временникјас „народнöй вöла“-лыс самодер-жавијököд јединоборствосö (тышкасөмсö) вiзö-дöмысла. Но медыжыдыс сiјö, мыјробочöјјасыс тајö кыпöдчөмсö ез ло пöдтöма, ез ло жугö-дöма, сiјö век öтәрö содис дај паскалис: сiјö воис да ердасис 90-д војасын паскыд воеобпöј

стачкајасын, кодөн веекөдлисны „Союз борь-бы“ нима сојузјас да кор заводитис веемирно-историческöй уж Владимир Ленин. (Синмö шы-бытчава со мыј: Горкилөн революционнöй ор-ганизацијаскөд медвоzza јитöдыс заводитчö Федосејев марксистскöй кружоксан, Казанын, 1887-öд воеан).

Чужі, быдмис да јонмис робочöй класс; ре-волюционнöй тыш нүөдöмын пролетариат лоис гегемонөн (нырнүөдысөн). Революционнöй тыш, кодi војдөр кажитчылыс безнадежнöјөн, öнi пондис пöрны могучöй, бодрöй, векöтарö со-дан движөннö, тыр вермөмыс перспектива-јассö мичажыка адзөмөн. Социально-политичес-кöй атмосфера повдис сөстөммыны.

Революционнöй тыш ез ло надеја вөттөмөн. Кыпыд да ыжыд вына робочöй класс сувтис-мездысан нырас, шогсан лунјасөс вежисны кыпыд лунјас, кыпыд мездысөм чужтис вы-кыпыд сыланкывјас:

„Повтөм сөлөмјаслы сылам ми слава! Пов-төм сөлөмјас—со көн олөм-мудрост! О, пов-төм варыш! Врагјаскөд тышын вөјин те вiр пышкө... Но лоас кад, i тенад пым вiр војт-јас, кычi бикиңјас, ломзасны гу-пемид олөмын i уна повтөм сөлөмјасөс ломзөдасны мездлун-лан, југыдлан тышкасны.

Мед, те кулин-кө!.. Но повтөм сөлөмјас сылөмын пыр те лоан ловја примерөн, мезд-лунлан, југыдлан чуксалысөн!

Повтөм сөлөмјаслы сылам ми сылөм!“

Повтөм сөлөмјас јылыс сылөм—со меды-жыд панасыс первојја кедса Горкиј романтиче-скöй гижөдјасын. Бурещ сетөнi Горкијөн гижөм первојја вiстјаслөн, Iзегил мојд кывјаслөн —политическöй тонусыс, бурещ сы под вылын идеализирујтчөны мездлун радејс-тыс непокорнöй боеакјас, кодјас бокын сула-лисны Александр III да Николай II вернопод-даннөјјасыс, став рудыник обывательскöй оло-мыс бокыи.

„Бушков возын гөгарајас лимзөны“. Про-мышленноост кыптигөн сормыс россијскöй бур-жуазиялы көмө вöли идеологическöй öружiө.

медым сувтны паныд „общественн“ ыжыдалыг народническөй традицияласы. Народничестволы паныд буржуазнөй интеллигенция кордис идеологическөй цветнөй трапкijas, медым сийөн тупкыны царизм возын ыглаебмсо-нубомсо, робочөйясос помтөг эксплуатирүтны зилөмсө, асыныс кыз кынөмжасө госсөбөмсө. Сийө моҗаснас буржуазия зилис испөлузүтны Горкијос сиз-жө, кыз-таж „мегагной марксизм“ сийө-жө мөгсө пондылис нубдны теорияын да политикаын. Горкиј ылыс лөбөдисины сказка, сийө-пө ымаө иңшеанскөй өверхчеловекөс, ынонөн ограничиттөм владыкаөс да порабөтөтөлөс, коді став мукөд јөзсө виэөдө кызи средство, медым удовлетворитны асыныс прихөтјасө. Народничјас ез вермыны гөгөрвоны вьл историческөй обстановкасө—пролетариатлыс революционнөй движеньонөн журнабөмсө, да сы вьсна Горкијлыс творчествөс донјаигөн кывбөралисны буржуазиялы: сувтөдлисны знак минус сетчө, кытчө буржуа сувтөдлис знак плюс, мыждисны сыыс, мыј буржуа ошкис. Михајловскиј Горкиј творчествыс адзис сомын декаденствөлыс разновидност. Большевикскөй критика јона воз сувтис паныд Горкиј творчество вьлө лок ног виэөдыејаслы. Вацлав Воровскиј, Горкијлыс первојја проиэведееньөјасөс донјаигөн, полемизирүйтис накод, кодјас вөлі зилөны гижны бөстөтөсө петкөдлыны, кызи иңшеанецөс. Морт вьсна, массајас вьсна, увтыртөм да эксплуатирүтөмјас вьсна вьбөм-төждыбөм—со коні Горкиј творчествоөс нубдан вьныс первојја виетјасаныс бөстөмөн. Кор Горкиј рисујтис ыжыд вьна, смелөј характера жөртјасөс, секи сийө кутис төдвьлас, кызи ыырајатчө Енгелс Паул Ернстлы гижөм пьмөын, на сто јашщөј мортөс, „кодлөн ем на характер, вермө на ыырдысны возлаң да ужалө ашбөрвыјыс“ (Енгелслөн кывјасыс). Революционнөй тыш нубөдымды пыр чужтө сөщөм настојашщөј мортјасөс. Чужлывлисны најө весиг і важ ровөјјскөй обломовкаын, кор заводитис тыш самодержавијөс путкылтөм вьсна, і нөшта-ын уна сөщөм характерјасыд пондисны артмыны секи, кор тышкасөмө бөстөчис робочөј класс. Горкиј муан тујлөн асылысама аунјасыс вайөдисны сетчө, мыј настојашщөј мортыслыс образјасө сийө заводитис бөставны бөсацкөј оломьыс либө важ цыганскөј легендајасыс. Серт, возө вьлө Горкиј качалис бөсацкөј мьртө, адзис, мыј оз сетыс ков корныс вьлнога олом лөбөдыејастө. „На дне“ ыма вьжөд вьсталө-нин „дно“—ылыс вьнтөмунсө.

Аслас художественнөй образјас пыр Горкиј сувтө паныд буржуазнөй иңшеанскөй индивидуализмы. Ізєргил пөчлөн первојја вьстыс і лө, окөитад-кө, мыждөм иңшеанец јылыс вьтөн,

женщиналөн да варышлөн пі—Ларра—өвлісиз, кызи колө вөлі овны „сверхчеловеклы“: „овліс вөлаын, кызи оло пөтка, сийө воывліс пьемјаө да нуліс сөс скөт, ыызјасөс—і ставсө, мыј сылы колө вөлі. Сылы лыјлисны, но нөвјас (стрелаяс) ез пырны јаяс... Сийө вөлі эвер код вьна, суе, скөр да некор ез паныдаслы мортјаскөд вочасин“. Но Ларра гажтөмөс өткөн олигнас. Отка мортлөн мезлуныс, мукөд мортјасөн пондытөм мезлуныс, пондис лонь еөкыд ізкојдөн. Көєјис ескө кувны да ез вермы: сийөс мыждымыс вөлом ас пышкас. Сийө вөлі кувтөм мортөм. „Сылы оломьыс абу дај куломьыс оз лок. І абу сылы места јөз пөвстын... Со-өд куцөма вөлі мыждөма мортөс гордөја оломьыс“.

Горкиј оз радејт Ларраөс, сийө радејтө данкоөс—мөд легендарнөй геројөс Ізєргил пөч вьстыс. данко—сөщөм-жө романчическөј фигура, коді сувтө пемыд вөр пышкын олысјас пөвстын. Сомын гордөј да мезлун радејтыс данко ез думајтлы сы јылыс, медым асыс егоичичнөй гордөстө пөткөданы. Сийө радејтліс јөзөс. „Мыј ме верма вөчны јөзлы?“—со мыј кыпөдис сылыс өбөлөмсө. Сийө нубдис асыс вокјасөс пемыд, нур мусинама, вөр пышкыс југыдинө. І кор сыөн нубдан јөз пемыдиньн туј вьвыс вөшисны, сийө нещыштис аслас морөсөыс ломчан өбөлөмсө, кыпөдис вьлө..

Санко жылы романтикскөй легендалар ем саас политическөй эквивалент. Сийэ гижөма „Төвүм варышөз“, сийэ вөли зободневной даж актуальной: сийэ чуксалис тыш ыло, подвиг ыло, сийэ чуксалис асымыс жамтгог мунны увтыртөм жэбэс мездыны.

Литературной уж ыло сувтигөн медвожа восковсаыс-жө Горкиј жоса сувтөдө вопрос эксплуататорјас да эксплуатирүеҗөјјас костын антагонизм жылыс. Весиг босакјас жылыс вистјасын кыло Горкијлөн ненависть—эксплоататор-јасэс ненавиститан да презирајтан гөлөс.

„Пёт мортыд—эвер,—велөдө Архип дед Лонкасө.—I некодыр сийэ оз жалит шыгъалыстө. Пёт мортыд да шыгъалысыд—јорта-јортысыла врагјас, мөдө-мөдысыла синам најө увјөн пырөны. Сы вөсна i оз поч налы мөдө-мөдсө жалитны да гөгөрвонны...“

Став вистыс, кодөс паскөдө Горкиј ыжыд кујөмөн, код ки улын событөјјасыд асныс ас вөснаыс вистасөны, жоннас веөкөдөма озыр-јасыла паныд.

Горкиј первојја вистјаслөн романтикскөй пафосыс вужыјоныс торјалө обыннөј буржуазнөј да мелкобуржуазнөј романтизмис: тајө бөрјасы ассө панө частнөј собственности ылын, буржуазнөј индивидуализм ылын, а Горкијлөн яркөј проповедыс не сөмын вөли революционнөјөн, но сийэ вөли веөкөдөма паныд собственностила, сийэ горшалуны, егоизмалы, идиотизмалы. „Почө-мөј-нө дөнга вөсна сешөма аотө истазайтны!“—горөдө Челкаш,—мед-синамө-шыбытчана босаккөј фигура Горкијлөн.

Литературной уж ыло пьригөн медвожа восковсаыс-жө Горкиј петкөдлө страна пыщкыс революционнөј кыпөдчөм, петкөдлө пролетариатөс, кызи революционнөј мездысөмын журнөдысөс, 1905 д вөса революция нуөдысөс. Табксаң Горкијлөн творчествосис медвожа восковсаыс-жө торјалө аслас зободневностөн, политическөј актуальностөн, i бурөщ сийэ торјасыс—зободневностыс да актуальностыс—вывтө өдјө кыпөдисины Горкијлыс нимсө: вывтө өдјө сылөн гижөдјасыс лоины пыддө пуктананөн, ужалыс массасясыла мусабөн.

Горкијлөн творчествосис вывтө сложнөј, социальной типјассө петкөдлөма быд боксаң—озыра да сывөсна ез веөкыда донјавлыны Горкијлыс социальной сипатияјассө, ез веөкыда донјавлыны весиг өткымын марксистјас-i. Бос-там-көв Фричөс, кодө өнө кулөма-нын. Сийэ гижалис, Горкијыд-пө „ылы олөм стрөйтыстө корөлылвис босакыс, буржуазиясыс, интеллигенциясыс да сывөсна дугдывтөг разочарүтчывалис. Бөрынжык-нын сийэ стрөйтиссө сийэ аджис рөбочөј классыс да сылы—тыш нуөдысөмыс да стрөйтисысыла—лөсөдөс керуө-

творнөј паметник“.

Но ми ачылым-нын: көт еөкө аслас прож-ведөөнөјасын медвожа планас Горкиј петкөд-лылвис художественнөј образсө бөсакылыс, но сийэ ез ыштывалы—ез ыштывалы помтөг-дортөг кижшејас да анархистјас моз—өтка личностјас-над. Сиркурыд мырөмыс уна јэв вөсна төждысөмыс, правда вөсна, правдаа олөм, личлул вөсна төждысөмыс весиг өти здук кешлө ез сновталыны Горкијөс i секдырса творческөј каднас. Интеллигенция жысыд почө шуны, мыј шуөма „Дачники“ нима Горкиј гижөдын: ем интеллигенция дај интеллигенция. Ем интеллигенция, кодө журвыјоныс вөјөма најт пыщкө да убогост пыщкө (најтыс да убогостыс ыжыдалыс классислөн, кодлы најө ве-раөн да правдаөн служитөны), ем нөшта интеллигенция, кодјас сновталисны „веө олысөяслыс, вирпыщкын быгласөяслыс стан“ да асы-ныс став вын сөтисны сывылө, медым ув-жыкјассө мездыны политическөј гнөтыс да экономическөј эксплуатациясыс. Цук тавтөм өикас интеллигенциялы мунө Горкијлөн сипат-иясыс весиг i секи, кор сийэ, көв i еща, вывтө-коджык донјавлис налыс значөньсө. Интеллигенция кыскис асламыс Горкијлыс сипатиясө социализм венөм вөсна, кодлыс подувысө пук-тывалисны Маркс да Енгельс. Кужа да упорнөја тышкөсис Горкиј интеллигенция вөсна, сийэс пөж-олөмыс торјөдөм вөсна да медым најөс пөрт-ны рөбочөј классыла збылывлө өтсөвөјассө. Цук тавтөсна Горкиј неважөн чукөстчөс ин-теллигенция динө, кодјаслөн пөмјасыс емөс-ва кывнысө: „кодјаскөд ти—культура маөтерјас? Сөд уж нуөдысөјаскөд ылы нога олөм лө-өдөм вөсна, али-жө ти тајө вынысыла паныд, кыккуттөм хичнөкјасыс каста колөм вөсна, кодө журвысөвөныс-нын сөсөмөма, олө сөмын-нын инерция сертө“.

Буржуазиясөс Горкиј некор ез пуктывалыс олөм стрөитөјассөн. Сийэ прожведөөнөыс, код ыло ыстысөны, медым докажитны Горкијлыс буржујјас ыло ставкасө, нач паныда буржуа-зиялы. Серт, „Фөма Гордеев“—ад Мажакинныс, медхудожественнөја петкөдлөма. Нем-i шуны Мажакиныд ачысөама вежөра. Сылөн политиче-скөј нырвычыс синамөшыбытчана петкөдчө: сийэ сувтөдө проблема странаын влаөт лөсөдөм жылыс. „Дөлөыд абу өд сөмын,—мијанам вежөртөдө сийэ,—абу сөмын, а влаөтын. Сө кытчө мөвоккөдјасылды колө курснымөс веө-көдны“. Но-өд Горкијлөн ачысөама бур-пөвөстыс жоннас веөкөдөма буржуазиялы паныд, өд сийэ петкөдлө, кызи Фөма Гордеевсөс—купөчөс да заводчөкөс, талантливөј мортөс—жоннас вөјтөны-талаалны најтө. „Тенө олөм стрөитөј,—јөзөдө Фөма буржуазия дорө

шыаеігас,—ті помеј гу карінныд! Нҗајт да педдук разодінныд ті ас кінад. Ем-о тіјан кушдөмкө сөвее? Помытаннын ті јенсө? Витур со тіјан јенмыд! А сөвествытө ті шоштінныд. Кытчө ті сјіс вөтлннын-воштінныд? Вірјуејас! Јөз вын вылын олад... јөз кіөн ужалад! Мыјдта јөз вірөн бөрдисны тіјан ужјасөыд? Тіјанлы, сволочјаслы, вееіг адын местаыс абу... оз бі пышкын, а пуңан нҗајт пышкын тіјанөс пуны пондасны. Немјасөн он мынөј мучітчөмјасөыд“...

Увтыртөм да експаатірујтөм јөзлы ужавны бөстөігөн Горкіј ез вермы аңыны буржуаңіаыө, јөз кіөн ужалыөјасыө туј југдыөјасөс. Сылөн гөлөсыө ердөдө буржуаңіаөс, кызі пемыдінө нуыөјасөс, нҗајт пышкө, корыө олом пышкө нуыөјасөс. „Фома Гордеев“ да „Трое“ нима гіжөдјасыө буржуазној крївікјас бура каңалисны, мыј Горкіјлыө творчествосө најө оз вермыны ас колөм сертї іспөлзујтны, мыј Горкіј—налөн враг, мунө отув пролетаріаткөд дај став ужалыө јөзкөд. Заводітчөны горөзмјас Горкіј талант уөөм јылыө (талант уөөмсө најө вылынжык індөм кык гіжөдөаныөс бөстөны) і сјіө горзөмыслөн стажыс велыңыд-нын—комын во-нын Буржуазној крївікалөн пон шојыс увтчөмлаыө дурмөм-нын, а пролетарскөј літературалөн слөн, знај, мунө векөтарө војө да војө, вермөмөан-вермөмө, ассыс гіжөдсө векөтарө совершенствуйтө, ужалө-строітө классјастөм общество, көні буржуаңіаыд оз ло ні економікаын, ні літератураын, ні літературној крївікаын.

„Трое“ нима гіжөд нач веекыда петкөдлө, кушдөм вынјас вылө арталө Горкіј, медым велны ас гөгөрсө пемыд гөл олом, коды паныд сјіө кыпөдіс бунт аслас первојја статџаас-нын. Абу Ілмалөн тујыс—төргүјтан да тајба туј, абу кывшутөм покорној Јаковлөн туј, а пролетаріј Павеллөн тујыс—сөкыдлуңас мыркөмөн, вір пыр, уна во чөж тышкасөмөн воны венөмөң, соціалізмөң. Нач сецдөм жө машінїст Нїл „Мещана“ нима гіжөдын—реалїстїческөј образ, кодї көсјысө лөсөдны выл олом не толкө регыдја кадын, но вееіг і талу-нын ыылөн—пролетарїлөн да революціонерлөн—творческөј дејательностыс сувтө паныд роөїјаса обывательщїналы. Вееіг Плеханов, көт еөкө сјіө і ез ескы Горкіјлыө соціалїзмлаң мунөмсө, вееіг сјіө Горкіјлыө „Враги“ ијесасө зөв вылө доңјалїс—сјіө пө ачысеама кушдөмөн петкөдлө „өніја робочөј двїженнөлыө психологіјасө“.

Но вот јона лубопытнөјөн да шөңәанаон кажїтчө Плехановлөн „Мам“ нима роман¹⁾

1) Горкіјлыө роман—„Мать“—вуждөдөма Нима Венөн комї кыв вылө.

доңјалөмыс. Романын петкөдлөма Сормово заводса робочөјјаслыө 1902-д воын кыпөдчылөмсө—тајө формальнөја вічөдөмөн-кө, збылвылас-жө „Мам“ роман—1905-д вөса революціја јылыө, гіжөма 1905-д вөса революціја бөрын, сјіө революціјасө ас сїнас аңылом-вічөдөм бөрын. Романлөн геројјас—Павел да сылөн мамыс—Пелагеја, Нїловна—соціал-демократјас, большевікјас. Романыслөн большевістскөј пышкөсыс і ез во өлөмвылас Плехановыды. Мед меншевікјас-кө кулітөны „Мам“ романтө. Мед кулітөны-кө—аслас петөм бөрын сјіө став мїр паөта робочөјјас пөвсттї гөгөртїс, көт гашкө сылөн і ем өткымын суңөытөмјас, но художество бөксаң авторлөм артмөма. Вееіг і өні сјіө волнујтө лыддыөс-өс, вееіг өні сјіө лөб лубїмөј нҗагаң робочөј лыддыөсјаслөн став му вылын. Меншевістскөј крївікалы ковмывалїс прїдїркајасө да уловкајасө кутчөны, медым докажитны, мыј романыс ставнас да сылөн геројјасыс надуманнөјөс, абу художественнөјөс. Кубїков меншевік Горкіјлы паныд лөсөдіс „убїјственнөј“ аргумент—мамыслөн-пө настројеннөыс вывтї радлана, сылыө рөдлөмсө-пө Горкіјыд дугдывтөг төдчөдө. җїк збыл сјіө, пөрыө Нїловна революціонној уж воңмөстчөмөн нуөдөмөн гөгөрвоис оломысыө смылсө да сылөн өлөмыө пыр радлїс, нөшта-нын, кор аңіс, кызі правда да справедлывост вөсна тыш котыртіс век уңжык і уңжык робочөјөс да крестанаөс, кызі матыстчө выл оломлөн, југыд да гажа оломлөн воөмыс. Некушдөм поңтөмтор да іскустволы паныдатор сенї абу. Сувтны-кө Кубїков моз вічөдөмө, секі сїә-жө ковмас шуны выдуманнөјөн (нарошнө лөсөдөмөн) „Воина и мир“-ыө геројөс, Нїколај Ростовөс: сылыө образсө петкөдлїгөн Толстој дугдывтөг төдчөдө сылыө радлөмсө. Аслас романын Горкіј петкөдлїс, петкөдлїгас маркөзізм пыддї бөстөмөн, кызі робочөј класс (робочөј класстө капиталїстїческөј стројыд вічїс кывтөм пемөсөс моз, нҗајт пышкын да пемыдын) капиталїзмкөд революціонној тыш нуөдөмөн шөдөдө збылвылө человекескөј чертајас—ассө радејтан чувство, актївност, ініціатївност, увтыртөмөс да нартытөмсө ненавідїтөм, коллективнөј дух, нывбабаөс уважајтөм, знаянлөн да культуралаң кысөөм. Кыс-нө сөсөса верміс аңыны Горкіј, кор сјіө став өлөмсөаныс сувтөма паныд Россїяын эверөама оломлы, збылвылө мортөама олом, ез-кө пролетаріат пышкыө, кодї тышкасө не толкө монархіја путкылатөм вөсна, но цдөш соціалїзм вөсна-дај, кыс-нө мөдлаыө, ез-кө сјіө парвіја пышкыө, кодї нуөдө (ї сөмын сјіө нуөдө) ставмыввөса јөзјасөс капиталїзм улыө мөздөмө? Ез ылөдлана мөви-

јас, а вескыд туй—художественној реалізмлөн туй—вајодіс Горкіјос „Мам“ німа романо.

Нач вескыда Горкіј петкөдлө сійө выльсө, мыј лоіс XX-д немдыра роч сиктын—началство вылө да цар вылө ескөмјас воштөм. революціонној пропаганда сөлөмсаң примітөм, сөкыд олөм вөсна недовольствуйтөм, протестуйтан дух. Некущөм нарощнө лөсөдөм да художестволы паныда тор абу, Горкіј-кө петкөдліс, кызі революціонној болшевістскөј социал-демократија лөсөдө панас робочөјјас да крестана кост суртчөмлы, сійө суртчөмлы, мыј вөсна дасеізімөд воын лоі пукылтөма царізмөс да лөсөдөма пролетариат диктатура. Мөдарө-на,—політическөј да художественној правдалөн гөлөсыс нүбдіс Горкіјос парвіјалыо революціонној ужсө сізі петкөдлынысө.

„Мам“ німа роман гижөма 1905-д воа революціја помасөгөн-нык. Горкіјлөн революціја венөм вылө ескөмыс, парвіјаос да парвіиној ужсө расөйтөмыс лоі бурдщ аскадын. Пукөіс реакціја жагөдан-пөдтан газјасөн, шөгөмөн, предательствоөн, ліквідаторствоөн. „Мам“ вөчис асыс парвіиној ужсө; лөсөдіс выль тыш вылө, кыпөдіс-дөчөрітис парвіја вылө ескөм.

Тајө став бөрас вывтө гөгөрвоана, мыј вөсна Ленин матыстчис Горкіј бердө-да сыкөд јортајорт моз оліс. Ленин јона вылө донјавліс Горкіјлыс художественној творчествосө. „Аслас художественној проіздөфөньөјјаснас Горкіј јорт јона топыда јітис асө. Россіјаса да ставмывывса двіженьөкөд“, гижліс Ленин 1909-д воын, кор буржуазној печав разөдіс сөрансорні Горкіјос социал-демократическөј парвіјаыс вөтлөм јылыс. „Ог падјалөј,—Ленин асыс возза донјалөмсө нөшта вынөсөдіс 1917-д

воын,—мыј Горкіј—ыжыд художественној талант, коді вөчис-нын, дај нөшта-на уна бурвајас ставмывывса пролетариат мездысөмлы“.

Горкіјлөн Ленин јылыс казтылөмыс мјаналы өінмөшыбытчана петкөдлө, кущөма Ленин расөйтліс Горкіјос, кущөма пыр отсавліс, мөдым вөзө кыпөдны сылыс творчествосө—пролетариат революціјалы колана творчествосө. Нөшта-нын рельефноја петкөдчө Ленинлөн Горкіјкөд воысөмыс, сійө воысөмсө өтлаөдам-кө сіјөн, кызі Горкіј вылө візөдліс Плеханов: „Кор менө „вајөдісны“ Г. В. Плеханов дінө,—віставлө Горкіј,—сійө сулаліс кјјасө морөсас кристалөмөн да візөдліс скөрыс, гөжтөма, кызі візөдө музөм учітел выль воыс учөнік вылө. Сіјө вісталіс меным сөмын өві сорныкуза: „Ме копыртча тіјан талант возын“. Таыс өпріч сійө нінөм сөсса ез шу, мөдым ескө сійө шуөмсө мөнам памөтөј кутіс. І сјезд муніг чөж ні сылөн ні мөнам ез адыс расөньө сорныштны „сөлөм јшөрыс“. А есіјө, куш плөшаыс, чуқлакод кывјаыс, топыд јон мортыс, өві кјнас асыс Сократ-код кымөссө малалөмөн да мөд кісө меным чургөдөмөн, ачысөама візув өіннас југышталөмөн, пырөштөм-пыр пондіс віставлыны мөнам „Мам“ німа нгаын сузытөмторјас јылыс,—вөлөм кө сійө менөым нгаисө лыддөма рукописыс, І. П. Ладыжниковлыс бөстөма-да. Мө шуі, мөса термаөі гижөмнас, но ег вермы віставны, мыј вөсна термаөдыс артміс. Ленин јурнас гогөітис да ачыс сы јылыс меным вежөртөдіс:—јона бур, термасін-кө, нгаыс колана, уна робочөј революціонној мездысөмын мунісы мунөмсө тырбура вежөрттөг, өвіжіноја, і өні тенсыд нгаітө лыддасыс ас-

Мөсјаслы карта стрөйтөны Віцінса колхозын.

лыны ыжыд пӧлзӧн“.

Пролетарият революциялыг ужсӧ Горкиј ужалис ез сӧмын кызӧи художник. Сӧјӧ быд ног отсасӧг партиялы, сотрудычајтлис сӧјӧ издан-њӧясын, отсавлис лезны журналјас, отсаслис гуеа јӧтӧдјас лӧсӧдны да с. в.

Ем интереснӧј виз. Максим Горкиј визӧдӧмын, кодӧи матысӧ сӧјӧс мӧд ыжыд вежӧра морткӧд, кодӧн ошјысӧны СССР-са јӧзјас,—Николај Гаврилович Чернышевскијкӧд. Аслас гӧждӧса герој кывијӧн Горкиј шуӧ: „Человек—это звучит гордо“. Горкиј ас синнас зев уна ащывалис, кызӧи важ Россияын звер сама олас-ногас увтыртчысӧ мортлӧн личностыс, кызӧи најтӧстӧны мортлыг сӧстӧмлунсӧ, сывӧсна Горкиј чорыда сулалис мортлыг увтыртӧм-пӧдтӧм личностсӧ дорјӧм вӧсна, дугдывтӧг ассыс гӧлӧссӧ кыпӧдис сы вӧсна, медым лӧсӧдны нормалнӧј, разумнӧј да справедливлӧј условіј-јас морт олӧмы. Ташӧм визыс петкӧдчис, шум-кӧв, „Человек“ нима прозада кывбурын лӧб поемаын. Вӧзӧ, Чернышевскијид вывтиӧз ыжӧддлис јӧзкост олӧм сӧвмӧдӧмын знањӧлыг коланлунсӧ. „Письма без адреса“ нима гӧждӧјасын Чернышевскиј ыжыд революционер, кодӧи сувтис лӧсӧдны крепостничестволы паныда революция—полӧ, вежӧртӧм-пемыд крестьяна массавыд вермасны пӧ вӧчны ыжыд пакӧст наукалы, поезиялы, искусстволы, интеллигенциялы. Сы моз-жӧ повлис Горкиј-и, чајтлис ыжыд квалификацияда интеллигенцияид-пӧ, кодӧс петкӧдлӧма „Дети солнца“ ын (сӧз шуӧ Горкијлӧн ӧти произвешенӧ), вермас тор-јӧдчыны ещда култураа јӧзјасыс. Сылы мукӧд дырји кажӧтчӧ вӧли, мыј знањӧлӧн да културалӧн интересјасыс вермасны торкъыны мас-сајас кыпӧдчӧгӧн.

Бурещ тајӧ визас, кодӧи вӧвлӧ Горкиј мировоззренӧын, зиллисны кутчӧены Россияса мазхистјас, отзовистјас, мукӧд дырји весӧг революциялы паныдмунысјас, медым пролетарскӧј художниклыг ыжыд авторитетсӧ использутны на пӧлза вылӧ, сӧмын налӧн нӧнӧм ез артмы: Горкиј ез сетчы паныдмунысјас киӧ, социализм венӧмлан, мувӧс пыр вескыда да аслас туј вылас венис став мыжӧдјассӧ. Горкијлӧн гырыс венӧмјасыс југыд биӧн зариктӧдны ӧнија историческӧј фразаӧс да петкӧдлӧны Максим Горкијлыг сӧјӧ фазаас ворсан ролсӧ. Кымыныс јӧз пӧвстыс медбурјасыс кыпӧдывалисны знамја, медым ужалысјасӧс вӧјӧдны сешӧм стројӧ, кӧни оз ло ӧти мортлӧн мӧд мортӧс нарӧйтӧм. Но кытчӧз рабочӧј класс ез-на артмы, ез-на быдмы да ез-на боест ас пельпом вылас социалистическӧј строј лӧсӧдан ужсӧ, сетчӧз налӧн выныс ез инас бур вылӧ: кӧт ескӧ историятӧ најӧ гашкӧ-и вӧзӧ јӧткисны, но

најӧ ез вермыны ужалысјасӧс петкӧдны выла-гажа олӧмӧ. Весӧг ыжыд вежӧра Чернышевскиј, кӧв ескӧ сы дырји рыгытывылын Маркс кыпӧдис-нын научнӧј социализмыг знамјасӧ, ез вермы гӧгӧрвоны, мыј сӧмын пролетариятӧн нуӧдан классӧвӧј тыш вермас збылмӧдны налыг идеалјассӧ. Весӧг Щедрин, кӧв ескӧ сӧјӧ и став лӧлӧмеањыс ненавидӧтлис либералјастӧ, болтунјастӧ да лицемејастӧ, кодјас гӧгравалисны социалистическӧј формаа олӧм лӧсӧдӧм гӧгӧр, весӧг сӧјӧ лицемеј-крепостныкысыс—Јудушка Головлевысыс—олан тујсӧ помалис аслыс самӧн: весӧг лицемеј-крепостныкӧлӧн бӧрја каднас сӧвестыс ловзис. Сешӧм вошӧм-јасыд да вошласӧмјасыд вӧвлӧны быт лоанӧн весӧг медбур пышкыс медбурјасыслӧн, кытчӧз рабочӧј класс ез заводит нуӧдны тыш классӧвӧј общество путкылтӧм вӧсна. Сӧјӧ чертајасас, кодӧс ми ӧни видлалим да кодјас вӧвлӧны Горкиј мировоззренӧын, тӧдчӧны важ сӧкыдлуныслӧн коласјасыс, кодјасӧс ез вермыны венны јӧз пӧвстыс медыжыд вежӧра-јасыс, кытчӧз ез сувт пролетарият, кызӧи медыжыд вын эксплуататорјасӧс путкылтӧмын, увтыртӧмјасӧс мездӧмын. Ассыс ужсӧ Горкиј заводитис секи, кор революционнӧј тыш нуӧдмын гегемонӧн (јурнуӧдысӧн) сувтис пролетарият, сӧјӧ гӧгӧрвоис дај тырӧн, боест сылыс велӧдӧмсӧ, сувтис сӧјӧ радјасын тышкасысјас радӧ, ассыс би-зулсӧ ӧтлаӧдис јара ломтысан би динӧ, кодӧн рабочӧј класс југдӧдӧ ассыс дај ставмувывса ужалысјасыс тујсӧ, коммунизмӧ мунан тујсӧ. Со мыј вӧсна Горкијлӧн дејательностыс петкӧдлӧ кушӧм матына јӧз-јас воисны мездысӧмӧзыс, со мыј вӧсна Горкиј лӧв ыжыд пролетарскӧј гыжысӧн. Сывӧсна-жӧ-и Ленин гӧжлис: „Нинӧм-и шуны—Горкијид пролетарскӧј искусстволӧн ыжыд представитель, кодӧи уна-нын сылы вӧчӧс дај нӧшта-на унжык вермас вӧчны-и... Пролетарскӧј искусство кыпӧдӧмын Максим Горкиј лӧв ыжыд плусӧн, кӧв ескӧ сӧјӧ и ескӧ махизмы да отзовизмы“ (гӧжӧма 1910-д воын).

Горкиј—ыжыд пролетарскӧј гыжыс, пролетарияткӧд еуртчӧмӧн, вӧзмӧстчӧмӧн нуӧдӧ классӧвӧј тыш буржуазиялы паныд кызӧи публицист дај кызӧи художник. Сылыс художественнӧј дејательностсӧ мукӧд ног дӧнјалӧмыд, кӧв кысан сӧјӧ ез мун—јортјасоањ кӧв враг-јасоањ,—ердӧдӧны либӧ фракционнӧј виз, либӧ дӧнјалысјасысылыс доктринерство. „М. Горкијид зев омӧла гӧгӧрвоис сӧјӧ ичӧнасӧ,—гӧжлис Плеханов,—кодӧс вӧјӧ мирлам пролетарият. Щук сӧјӧн позӧ вежӧртӧдны сылыс велуна литературнӧј промахјассӧ... Ескӧ-кӧ бура гӧгӧрвоис сӧјӧ тајӧ ичӧнајассӧ, тӧ сылӧн геројјасыс, код-

јасам сїјо шоктїс віставаны існајассѳ, ес ескѳ віставаны бѳб мѳвїјас позїг і позтѳг". Ташѳм несекыд прїговорыс артмїс ѳтарсан-кѳ—лїтература ісследутѳмын маркїзмѳс несекыда пыртѳм вѳсна, мѳдарсан-кѳ—сы ѳсна-жѳ, мыї вѳсна Плеханов Ленїнѳс пуктывлїс ес маркїстѳн, а бакуїстѳн. Плеханов меншевікы вѳлі зывѳк Гѳркїлѳн болшевік-лан мунѳмыс. Болшевізмлы паныд мунѳмыс, болшевізмѳс гѳгѳрвѳтѳмыс—со мыї вайдїс Плехановѳс Гѳркїлы художественнѳї творчествѳс враждебнѳїа дѳнјалѳмас. Мѳд ногыс ес і вермы лѳнысѳ, ѳд, кыї індѳ зїк вескы-да ачыс Гѳркїыс, сїїѳ, кыї художнїк даї кыї політїк вѳлі ітчѳма болшевікјаскѳд: „Подлїннїї революціонностѳ ме бѳстї,—гїжѳ сїїѳ,—шук болшевікјас дінын. Ленїн ставґа-јасыѳ да речјасыѳ да на бѳроа муныѳ ин-телїгентјасыѳ. Бурещ на дїнѳ ме і „лад-мѳдчї нѳшта 1903-д воын-на“.

Кор петїсны Гѳркїлѳн гырыс гїжѳдјас-кыї шуам „Городок Окуров“, „Детство“ да с. в., меншевікјас зїлїсны сїїѳ ужјассѳ ас вѳл-жа вылас іспѳлзутны. Гѳркїї жылыс нїґа-ас Рафаїл Грїгорјев зїлѳ уверїтны, гѳркѳвскѳї художественнѳї хронїкыд вескѳдѳма-пѳ шу-ґавывса да вескыдывывса політїческѳї утопїзм-лы наныд, болшевізмлы паныд: „Ен вунѳдѳї: „Мѳсквыд“—лѳѳ сѳмын бѳбрїк шапкаѳн жын-выїѳ пастаѳм корыс јурын,—гїжѳ Грїгорјев аслас нїґаын,—„Мѳскуаад“ вѳснїджык слѳї-јас увтас куїлѳ вѳрѳдѳтѳм ѳѳкыд із—окуров-ціна... Ташѳм произведеннѳыслѳн ѳбјектївнѳї значеннѳыс, кѳсїс сїїѳс авторыс алї ес кѳсїы...“

„Городок Окуров“, „Детство“, „В людях“ да мукѳд гїжѳдјас-ї—машера вѳчѳм да тырѳн реалїстїческѳї повествованнѳїас—збыл вылѳ-кѳ кутѳны публїцістїческѳї смысл, сѳмын сїїѳ гїжѳдјасыслѳн публїцістїческѳї лѳґїкаыс пет-кѳдлѳ болшевізм правѳта јылыс, а оз мѳда-рѳ. Сїїѳ гїжѳдјасас Гѳркїлѳн реалїзмыс—збыл-вылѳ соціалїстїческѳї, революціоннѳї перспек-тївнѳї реалїзм. Сїїѳ оз сѳмын вістав Окуров-скѳї Россїяыс жуткѳї правдасѳ, сїїѳ чуксалаѳ ѳкуровшїнаыскѳд тышкасын, быд строкаѳн чуксалаѳ тышкасын мѳд сама олѳм вѳсна—соціалїзма олѳм вѳсна. Гїжѳдјасыслѳн чукса-лѳмыс (а сїїѳ чуксалѳмсѳ нуѳдѳма помѳз, посе-ледѳвателнѳїа) вескѳдѳма сещѳмјаслы паныд, кодјасѳе Гѳркїї зев стрѳґа нїмтїс соціал-їезуїт-јасѳн, выґыдалыс класс воґын пресмыкајтчыс-јасѳн, соглашавелјасѳн, кодјас немтѳммѳдѳны Россїяын „Окуровшїнаѳс“, немтѳммѳдѳны став му вылын капїталїзмѳс.

Гѳркїїыд куґѳ радѳїтны да сещѳма-жѳ куґѳ ненавідїтны. Важ Россїялыс пемыд ѳлѳмсѳ ненавідїтѳм вѳсна, і сѳмын сы вѳсна,

артмїсны сещѳм совершеннѳї художественнѳї гїжѳдјасыс. „Скїкѳї русскѳї олѳмыс сїїѳ свїн-цовѳї мерзостјассѳ гаралїґѳн,—гїжѳ Гѳркїї „Дет-ство“ нїма художествѳа гїжѳдас,—ме мукѳд здук јуавла ачымѳс: Колѳ-ѳ, мїѳа, сы јылыс ѳорнїтныс? І вылмѳдѳм ескѳмѳн, нѳшта выґыд-жык ескѳмѳн, ачым аслым вістала: ковмѳ сор-нїтны, ѳд сїїѳ—подлѳї, живучеї правда, сїїѳ ес-на вѳдохнїт весїг і талуңја лунѳз. Сїїѳ сещѳм правда, кодѳс колѳ тѳдны вужвыїѳныс, медым вужвыїѳныс-жѳ нещыштны сїїѳс јѳз јур-вѳжѳрыс, мортјас сѳлѳмыс, мїјан став олѳмыс, позорнѳї да сїркурыд-сѳкыд олѳмыс.

І ем нѳшта ѳвї помка, положїтелнѳї помка, кодї шѳктѳ петкѳдлыны сїїѳ мерзостсѳ. Кѳт ескѳ најѳ-ї пеґѳѳе, кѳт ескѳ і лчкѳны-пѳдѳт-ны мїјанѳс, немѳз вайдѳдѳны уна бур сѳлѳмсѳ,—рѳч морт век-на-жѳ сымында зѳнвїґа да сѳлѳмнас том, мыї сїїѳ венѳ да венас најѳс.

Мїјан олѳмыд абу сѳмын сїїѳн їзумітелнѳї, мыї сенї сещѳм кыз пласт бѳдсама пеґыс-лѳн, пеґа сама олѳмыслѳн, но і сїїѳн, мыї сїїѳ пласт пырыс пїскѳдчѳ-петкѳдчѳ зѳнвїґа да творчeskѳї јѳз, кодї сетѳ нїнѳмѳн-жугѳдчѳм лача відчысны југыд долыд выл олѳм.

Россїяын „бур јѳз“ пїскѳдчїсны робѳчѳї классѳн нуѳдан тыш пыр, а Гѳркїї, аслас выґыд талантнас, возмѳстчѳмѳн сылы отсасїс.

Рѳч лїтератураны зев еща сещѳм нїґа-јасыд, кодјас медым ескѳ Гѳркїї автобіоґрафї-ческѳї повестјас моз-жѳ вѳліны тырѳмаѳс важ собствєннїческѳї мїрлы ненавідїтѳн да медым ескѳ најѳ вѳліны сещѳм-жѳ вынаѳс выл, ан-вїсобствєннїческѳї, соціалїстїческѳї олѳм лѳ-сѳдѳмын, сещѳм ненавідѳн, кодї бѳрґажык кадѳ Гѳркїлы фїктујтїс лозунґ: „Врагыд оз-кѳ сдґїтчы—сїїѳс бырѳдѳны“.

Нєламын воа лїтературнѳї јубїлеї Гѳркї-јѳс суѳдѳ мїјан странанын соціалїзм стрѳїтѳ-мын медвоґза радјасын. Сылѳн ештѳдѳтѳм-на епопејаыс—„Жїзнѳ Кліма Самґїна“—ыс—мыґ-дан акт став буржуазнѳї да мелко-буржуазнѳї интелїґенціалы, кодјас ес вермыны венны асыныс користнѳї классѳвѳї еґоїзмсѳ да сув-тїсны експлоататѳрјас радѳ, выл војна пест-тысјас радѳ. Самґїн—мїровѳї да рѳч лїтера-тура „ѳшґысан торлѳн“—„Молодой человек ХІХ столетия“—лѳн колас, кодлѳн „урѳдлївѳ-ја быдмѳма—гїпертрофїрујтчѳма „Ме“—ыс, да кодї, мецданскѳї олѳмын аслыс бур їнсѳ ес аґзы-да, сїґжѳ ес аґзы вын нї ебѳс нї кѳс-јысѳм веґны сїїѳ условїїѳјассѳ“.

„Клім Самґїнѳс“—епопејаыс шѳр фіґура-сѳ—петкѳдлѳма сещѳм художественнѳїа да сещѳм тырѳн, мыї сылѳн нїмыс вермїс ескѳ-лѳны сещѳм-жѳ нарїґавелнѳїѳн, кушѳмї і Об-ломов нїм. Оз лѳ сїїѳ сѳмын сы вѳсна, мыї

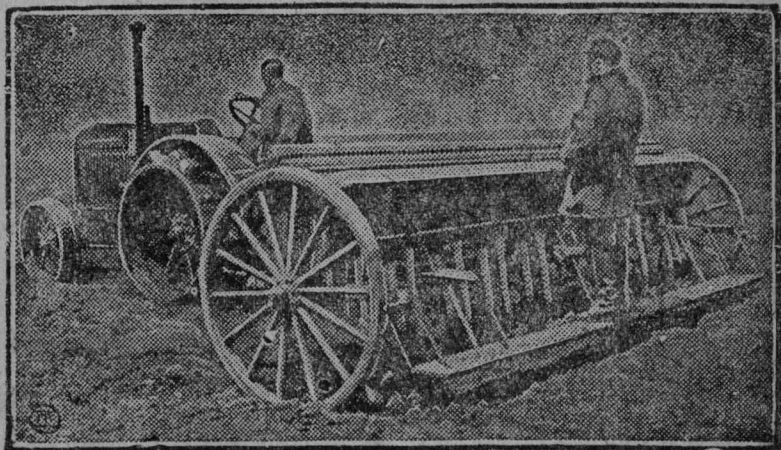
мі оламо выль оломын, абу сецхомын, кушомо с жеткодлома „Сорок лет“ нима, кујим тома, гижодын. Історія начкіс самгінжасто. Февральскөй революція, муніс-кө сіјө есерјас да меншевик-јас рецөпт серві, верміс ескө кыпөдны најөс. Но Феврал бөрсө локтіс Октабр да сіјө му- өнімыс, мыј вылын быдмывалісны Самгінјас, лоі выльпөв гөрөма дај көзөма выль көјдысөн. Но Самгінјасыд, дерт-жө, колісны-на. Ез-нын еша најө пакөсөитны Октабр бөрын-і, пакөсөитөны-і өні-на, но најө ез петкөдлыны-нын мјјан фе- ствітөлностыдылыс ні пышкөссө, ні весіг вер- көссө. Щук та вөсна „самгінціна“ кыв оз паскав, кызі паскаліс „обломовціна“ кыв.

да, Самгіныд зик збылыс ез аңы асылыс бур места росөіјаса мешчанскөй оломыс, мед- өа-нын сы вөсна, мыј росөіјаса мешчанскөй олом вөлі вөјөма самодөржавно-поліцејско- крепостническөй өвінство пышкө. Сіјө мөвнало кызі ескө вежны секдырсө олассө, сіјө кор- өө туј петны сетыс да воны кушома буржык оломө. Но Самгіныд вывті-нын јона јітчөма сіјөс чужтыс оланногыскөд, сіјө ачыссөма мел- очнөј да өгоісөичнөј, медым шөдөдны пере- дөвөј убеждөңнөјас. Убеждөңнөјасыд сылы— сөмын сөрнікуча өсөтөма, кодөн мортјас туп- көны асыныс корыстнөј нөмөннөј побуждөң- нөјассө. Адвокат Самгіныд оз зөв уна төд, абу зөв грамотнөј. Сіјө чувствүјтө, мыј сы- лөн оломыс вескалома сецхома эпохаө, кор му- нөны гырыс історіческөй вежсөмјас. Но сіјө төждыө сөмын сы вөсна, медым эпоха чө- лөсөгөн аңыны лөң ім. Сіјө радејтө сөмын асөс, сіјө польөс, сіјө вермө подлөст вылө мунны і: вермө выдөјтны јортсө жандармы; сіјө радејтө лөңа олом да комфорт; сылөн

гөтрөсөмыс, сөмјаа оломыс, гөтыр діновыс му- нөмыс і ставыс бур раді вөчысөсө дај пош- лөја; сіјө ставсө упрошөјтө, став ыжыд тор- јасыс сіјө зилө нещыштвы ыжыдлунсө да ладмөдө ас сервісыс. Но сөкі-жө Самгін кужб- петкөдлыны асөс ыжыд вежөра төдчана мор- төн; сіјөс неуна оз примітны беспартіјнөј со- ціал-демократ большевик пыдді.

Но нінөм тор јылыс Самгін оз дүмајт сецхома чорыда, кушома чорыда сіјө дүмајтө сы јылыс, медым ескө став вежан јортјасыс мунісны мірнөја, революціоннөја, чорыд бер- товастөт да медым сылы вөлі чөв олом. Сылы өкота учөствүјтны революціян „да“ да „нет“ костөд: медым сіјө ез вөв баррікадамы ні өтарас, ні мөдарас. Урчөтөм рамкајас сөјө пе- тыс мортјасыд, революціјалөн пузөмыс, кор коvmө быд здук відчысны катастрофа, Клі- мыдылы сецхома оз во өблөм вылас, мыј сіјө оз өддөрт мөвпөлыштны весіг чорыд јөн власт вөсна—нач өткөјд, көч кысан сіјө властыс мунө—Ніколај II-сан көч кысан, сөмын мед сылыс зөланзө „ме“ вөлі вөјөма быдсөма лөмторјасыс. Сөмын-тај самодөржавіјөнд- лөн лүтөј бессмысліјөбыс, коді весіг өві јурөсі сі мында оз көсөјы лөзыштны кадысы лөлышт- ныс, сіјөс төјалө шујгалаң. да кызі-нө сөс- өа он песөвтчы шујгалаң мыжвөчтөм Клімөс өрөстүјтөны кө, кор сіјөс—бокөсөң вөдөсысөс —јанвар 9-д луно муртөсө оз лыјны да с. в. Сөсө өд і став оломыс кыскө вөлі шујгалаң, кыз-жө сіјө, „передөвөј“ морт, верміс ескө колтчыныс? Сы вөсна, сө, Клімыд і муртөсө ез вескав сочувствүјшөјөн 1905-д вөсө баррікадајасы.

Но асыс „шујгалаң“ мунөмсө Самгіныд

Совхозјасын (Н. В) көзөны тракторөн.

сөкыд вöли новлöдлыныс, сешöм сөкыд, кыз-
тај новлöдлöны мырдöна повинност. Еволуци-
ја сылы колö вöли, а не революција, лöн ин,
а не пушкајаслөн грывақылöмыс. Ны масса-
јасöс, ны робочöјјасöс, ны крестанаöс сижö ез
тöд: ез радејт најöс, повлис наыс дај ералис
на вылын, кор адзис көв зöлаык помка на
вылын сравны.

Војдöр художественнöј ливератураад Сам-
гинјастö пыр ыжыдö пуктывлисны: щöктив-
лисны радејтны Самгинјастö, либö вежпетöм-
öн на вылö визöдны. Художественнöј кывжөн
Горкиј бырöдис Самгинјастö, ердöдис налыс
нычтожествосö, все олöмсö налыс, массајас-
ыс бокын сулалöмсö да массајас возын на-
лыс вынтöмлунсö. Сижö „красавецсö“, код
возын војдöр котраелисны роч дај мирövöј
ливература, мöд ног јурдöдöмөн Горкиј вöчö
ыжыд воспитательнöј уж.

Горкијыд оз еновтчы сöмын художествоа
кывжөн важ олöмкöд тышкасöмын, коммуни-
стическöј олöм лöсöдöмын. Сижö ердöдис ас-
ыс важ öружјöсö—пролетарскöј публицист-
ыс öружјöсö. Гораа јургö Горкијлөн публи-
стическöј кывжыс, чуксалö тышкасны да
чорыда ескöмөн мунны венöмлаы. Сижö сав-
мöдö сөвестсö мировöј интеллигенцијаса медбур
представителјаслыс, кодјас кризис нöшалöм
улын заводитöны гөгöрвоны кöни, кодар сто-
ронаын правдаыс да код кiö воан олöмыс
шедö.

Ыжыд валөн сижö вермö кыпöдны, ловзöд-
вы уна сурс асыс корреспондентјассö, вер-
мö выль боксаы, видчытöм боксаы, петкöд-
лыны выль быдыслыс венан вынсö да ка-
капиталистическöј культуралыс быт киссöмсö.
Уна аслас статтајасас сижö петкöдлö буржуа-
зјалыс культуралы паныд мунöмсö да пас-
кöдö Совет странаын культурнöј революција-
лыс ыжыд венöмөн мунöмсö.

Öни, кор кывкуттöм хшныкјаслөн каста
лихорадочнöја лöсöдöны выль бојна, бурещ
ас кадөн да јона колана јургö Горкијлөн гөлöсыс:

сижö чуксалö кыпöдны гражданскöј војна капита-
листическöј војналы паныд, чуксалö кыпöд-
ны медбöрја тыш пролетарскöј социализм
венöм вöсна.

Империалистическöј војна дырји Горкиј сулалис
пораженческöј да интернационалистическöј пози-
цијас вылын. Öни сижö выль вынөн, пым том
сöлöмөн сувтис паныд выль војна лöмјаслы.
Голландскöј правителство ез лез Горкијöс
антивојеннöј конгресс вылö, но Горкијлөн
кывжыс—ыжыд вын. Сижö кужö венны мы-
жöдјас. Сылыс гөлöссö ез вермы пöдтыны
царскöј цензура, оз вермыны пöдтыны
капиталистическöј п р и с л у ж н и к ј а с ы д .
Горкијлөн чукöстчöмыс воас на пелјасö,
кодјас сöлöмсаыс ненавидитöны војна, кы-
пöдас да чорзöдас сöлöмсö öтарö мöдарöс-
ысјаслыс, савмöдас сөвестсö велуналыс,
кодјаслөн öнöз на сижö вугравлис.

Антивојеннöј конгресс вылын виставтöм
сөрнисö Горкиј помалö чукöстчöмөн: „став вын,
став ебös пуктöмөн кыпöдчыны паныд клас-
сöвöј враглы, кодi кистö немјасөн лöсöдöм
культура“. Но классöвöј врагыд кö, көв нöш-
та öтчыд удитас на лезны чепжылыс војна-
лыс дикöј зверсö, то Горкиј сетас революци-
јалы колана пример „Öзјас кö војна сижö класс-
лы паныд, код вынөн ме ола да ужала,—
шуис Горкиј,—ме щöцц муна радовöј боечөн
сижö армијаö. Муна ог сыпонда, мыј тöда
—щук сижö венас,—а сы вöсна, мыј Совет
Сојузса робочöј класслөн ыжыд ужыс—ме-
нам уж, менам долг“. (Статта „Циничное
бесчеловечье“, 1929 во).

Итламын во чöж Макöим Горкиј сулалис
боевöј позицияс вылын социализм стрöитöм
вöсна, пролетариатөн нуöдан культурнöј рево-
лущја пост вылын. Советјас странаыс дај
ставмуывса робочöј класс, став ужалыс јöз,
кодјас адзöны пролетариатыс асыныс вожд-
сö, пым сöлöмөн чолöмалöны асыныс вели-
кöј пролетарскöј художникöс да ыстöны
сылы сiöм—дыр на ужавны дај уна на вöчны.

Максім Горкілөн літератур- нөј ужын Һельамын во тырөм

(доклад торжественнөј юбилейнөј забеданһө вылын СССР-са госу-
дарственно. академическөј театрын 1932 в. сентябр 25 лунө)

Јортјас, А. М. Горкілөн літературнөј уж заводитөм—зев төдчана кад, сїјө јітчө војаскөд, кодыр робочөј класс мїан странаын медвозые петө, кызі самостојателнөј вын, кодыр заводитчө Россіјаса робочөј движенһөлөн кыптөм, кодыр мїан партијалөн течыссөны медвозда јачејкајас, кодыр заводітіс ассыс ужалөм В. І. Ленин. Тајө абу случајнөј өтлаасөм. Алексеј Макоімовичлөн ужалөм зев топыда јітчөма Россіјаса революционнөј робочөј движенһөкөд; революціја дух петкөдчис уна төдчана Алексеј. Макоімович гїжөдјасын.

Һельамын воаа уж Горкілыс оз поң віставны еша кывјөн. Тајө уж кышчаліс ыжыд значенһда історическөј віз. 90 өд војасса робочөј движенһөлөн кыптөм, 1905 воаа революціја, реакціја војас, імперіалістическөј војна, Октабрса революціја, гражданскөј војна војас, социалістическөј строітелствө—вот сїјө історическөј візис, код піын ужаліс да ужалө өні А. М. Горкіј. Сїјө паскыд пелпомјас саян сулалө зөң історіја—да кушөм історіја!

Сїјө поколенһөыс, кытыс шөщ ме петі, вөлі сөмын-на чужө свет вылас, сөмын-на өетө ассыс медвозда шыјассө, а А. М. Горкілөн гөлөсыс вөлі јуралө-һін став Россіја паета.

Мем, јортјас, лоас сөмын һеуна вістытны Горкіј замечательнөј олөм јылыс, коді тырмымөн бура төдса ставысы. Мїан ыжыд гїжыс муніс ыжыд олан туј, сїјө адылыс курыд олөм челаф да томдыреа војасө, муніс скітајтчан тујјасөд, буржуазно-помещічей Россіја пыдөсын лептіс ас вылас уна өо атмосфера мында лічкөм і тајө став вылас візөстөг, калітчөм да упорнөј петіс літературнөј да общественнөј уж паскыд туј вылө.

40 во саян, кодыр петіс „Макар Чудра“, Горкіј паспортын вөлі сулалө: „Маларнөј цехыс цехөвөј“. Коліс кымынкө во да маларнөј цехыс мастерөвөј петкөдліс асө ху-дожественнөј кывјын ыжыд мастерөн, кушө-мөн мї сїсє талун ыжыд радлөмөн чолөмалам.

Јортјас, сїз-жө абу верманлун петкөдлө-на зонөн талун Алексеј Макоімовичлыс ху-дожестваа уж. Сїјө зев уна пөлөс да уна дорыша. Горкіј гїжліс і гырыс художественнөј эпопејаяс, і посні вістјас, і поевіческөј торјас, і драмајас. Сїз-жө уна пөлөсөс і мо-тивјас, кодјасөс разрабатывајтө аслас гїжөд-јасын.

Ме талун сувтла сїјө гїжөдјасын глав-нөј, мед төдчана мотив вылас, коді вөчө Горкіјөс велікөј пролетарскөј гїжыөні, сї-јө мотив вылө, мыј вөсна В. І. Ленин шу-ліс, мыј А. М. Горкіј ем велічажеш авторі-тет пролетарскөј іскусство ужын, мыј сїјө то-пыда јітіс асө аслас художестваа гїжөд-јасөні Россіјаса да ставмуывса робочөј движенһөөн.

Горкіј воіс літератураө да общественнөј ужө ыжыд лөгөн став буржуазно-помещічөј строј діно, коді пөдтө да жүгөдө јөзөс, обы-вателскөј дурлун діно да консерватизм діно, коді торкө експлоатаціја да нартітан строј-көд тышкасөм.

Аслас художестваа гїжөдјасын Горкіј тајө нартітана да увтыртана стројлы сетіс медчө-рыд, жүгөдан критіка, і медјонасө сїјө вө-чіс тајө ужсө художестваа гїжөдјас пыр.

Тајө тема, кодөс сїјө разрабатывајтліс аслас художестваа гїжөдјасын,—тема капіталізмөс разоблачајтөм, быткөкө і абу-һін выл роч літератураын. Сїјө адыс ассыс выраженһө Толстөј гїжөдјасын, кодөс Ленин вөлі вылө пунктө сы вөсна, мыј сїјө нешкіс быдсама маскајассө буржуазно-помещічөј строј вылыс. Но Горкіј вајіс выл тор тајө темаө, сїјө пунктіс тајө тема выл ноіөн і төдчөдіс выл шупөд роч література быдмө-мын.

Бөстны-кө Горкілыс гырысөжык гїжөдјас да посні вістјас, то најөын подув, шөр мотивыс—капіталізмлыс зверінөј лок вын пет-көдлөм. Бөстөј сөщөм гїжөдјас, кызі „Фома Гордејев“, „Троје“, „Село Артамоновык“,

„Матвееј Кожемјакін“ да мукōд, ті сені ад-
данныд, кызі Горкіј ердōдō сійō вынсō, нещ-
кō сы вылыс став, быдоама маскајас петкōд-
лō сылыс пыщкōссō: пōрјōдлōм, вїр і наїт
капіталістическōј горшлуныс, увтыртōм і
експлоатаціја, кодјас вылын сійō олō, кулō.
Отщōщ аслас художественнōј гїжōдјасын пет-
кōдлō і сійōс, кызі тајō выныс жагōдō морт-
лыс лїчност, кызі сійō пōдтō ловја мōвпсō,
пōдтō став выл торјассō. „Тї ен олōм течō,
—сєралō Фома Гордєєв буржуазїяос,—тї
помōј гу вōчинныд. Наїт да лок дук паскō-
дїнныд асланыд кїјаснад. Ем тїјан сōвєст?
Тōданныд тїјō јєнмōс? Пјатак—тїјан јєнмыд!
А сōвєстнытō тї вōдїнныд... Кытчō тї сїјōс
вōтайнныд? Вїрјубојас. дас вынōн оланныд...
Јōз кїїн ужаланныд. Мытōм јōз вїрōн бōр-
дїс тїјан гырыс ужас понда! І адын тїјанлы,
сволочјаслы, ін абу тїјан уж сєрвї... оз бї-
ын, а пуан наїтын пуны кутасы тїјанōс.
Немјасōн он бырōдōј мучїтчōмнытō!

Горкіј разоблачїтō капїталїзм, кызі ыжыд
художник, кодї тырōн, кужōмōн владеїтō ас-
лас мастєрствонас. Уж сылōн абу сōмын
разоблачїтōм, кодї кылō сїјō гїжōд лїстбок-
јасоан. Сылōн гїжōдјас—абу публїцїсїка, а
а їскусство. Сенї тї он адзō економїческōј тра-
тїјас да прїбавочнōј ценностлыс формулајас.
Горкіј клеїмїтō капїталїстїјасōс, ердōдō налыс
пыщкōссō аслас оружїдōн—художествоа кыв-
јōн. Тајō јона сложнōјжык дај сєтō торја
вын сїјō гїжōдјаслы.

Енгєлс гїжлїс Балзак јылыс, мыј лыддō
сїјōс велїчайшеј художникōн-реалїстōн, мыј
пуктō сїјōс јона вылōжык Золыс, јонжыкасō
сы вōсна, мыј Балзак оз лєзєы куш публї-
цїсїкаō, їсторїјаō, а пыр колтчō аслас худ-
ожник позїцїјајас вылас, мыј сїјō сек-жō
сєщōм вынōн, сєщōм јоса петкōдлō француз-
скїј общєстволыс їсторїја, мыј Балзакōс лыд-
дōм сєтїс сылы, Енгєлссы, економїческōј,
їсторїческōј да статїстїческōј ужјасыс унжык.

Вот тајō донјалан торсō, кодōс вōлї ва-
јōдō Енгєлс Балзак дїнō, позō сїз-жō вајōд-
ны і Алексєєј Максїмовїч гїжōдјас дїнō, Гор-
кїј ужалō їскусствоса петкōдлан средствојасōн.
Сїјō нуōдō образјассō, кодјас петкōдлōны
капіталїзмōс, купєц да фабрїкантилыс образ-
јассō, сєщōм вынōз, мыј наїō сувтōны мїан
єнїјас возын став ас тōдчōмјаснас. Ез прōс-
та Волгавывсїа мїлїонєр, купєч Бугров јуас
ас кадас Алексєєј Максїмовїчлыс, код вылыс
сїјō гїжїс Мајакїн купєчсō. Бугров лыддō
вōлї, мыј сєщōм купєчсылы кōнкō колō вōлї
быт лоны. Фєрт, А. М. Горкїј Мајакїн куп-
єчтō ез кодкō вылыс гїж, ез фотографїрујт,
но ас вїзōдōмјас под вылын, ас олōм опыт

под вылын, сїјō течїс тајō образсō, кодї
артмōма сєщōм вынаōн, сєщōм вєскыда, мыј
тї, тајō гїжōд лыддїгōн, шуанныд, мыј та-
щōм морт збылыс вōвлї, мыј сїјō овлїс.

Такōд щōщ, тї адданныд тајō фігура-
јасас художественнōј обобщєннōлыс вынсō.
Тајō став Щуровјас сајын, Артамоновјас са-
јын, Мајакїнјас сајын кылōны Морозовјас,
Бугровјас, Мамонтовјас, дасјасōн, сōјасōн ка-
піталїстїјас, кодјасōс Алексєєј Максїмовїч ад-
зывалїс вїзōдвалїс да образјассō кодјаслыс
сїјō сєтїс аслас гїжōдјасын.

Тајō образјас ловзōдōны быдса вїз мōвпјас.
Востōј тї „Фома Гордєєвєвс“ Щуров купє-
чōс. Тајō волгаса краж, кодї быдмїс кōнкō
Волга кырјылын, вїр вылын да наїт вылын.
Кодыр А. М. востō мїјан возын сїјō камор-
каыс бōзōссō гостїнїцаын,—кылō дукуыс, ко-
дї сєтыс петō. Сєкї-жō, кодыр тї адданныд
ас возад тајō купєчлыс фігурасō,—тōдвылō
уєōны „Капіталыс“ лїстбокјас, кōнї гїжōма
капіталїстическōј чōжōмлыс процессō. Тајō
фігураыс купєчлōн, кодї сєрнїтō јєн сєрнї-
јас, фігура старовєрлōн кодї отсаō скїтїас-
лы і кодї сїјō-жō кадын лōсōдчōма чєгны
сурса лысō быдōнлы, кодї сувтас сылы па-
ныд туж вылас. Озōмōј-нō сїјō уєкōд тōд-
вылō капїталїстическōј накоплєннōлыс ха-
рakterїстїкасō, кодōс сєтōма Маркслōн і ко-
дї вїсталōма абу художествоа образјасōн, а
кōрт марксōвōј логїка формулајасōн?

Озōмōј-нō уєкōд тōдвылō тајō фігура-
ыс капїталыс характерїстїка, кодōс Маркс ас-
лас ыжыд гїжōдын: „Ем-кō налїчностын
тырмымōн барыш, капїталїзм лōз зєв збōјōн.
Обеспєчїтōј10прōчєнта барыш капїтал лōсōдчас
быдлаō сујєыны. 20 прōчєнт дырїї сїјō быт-
тōкō ловзō. 50 прōчєнт дырїї—сїјō зїкōз гō-
тєв чєгны асєыс јурсō. 100 прōчєнт дырїї—
сїјō талалō кокулас став законјассō јōзыслыс,
300 прōчєнт дырїї—абу сєщōм мыж, код вы-
лō сєкō сїјō ез мун, мед-кōв сєсєа ошōдас-
ны!“

Сїјō, мыј петкōдлōма Маркслōн логїка
кōрт законјасын. азїс асєыс художественнōј
петкōдлōм Алексєєј Максїмовїч художествоа
гїжōдјасын.

Кущōмкō крукасыс крїтїк „дєло Артамо-
новых“ лыддїгōн шуас: Кущōм-нō тајō гїжōд,
тан-жō фабрїкаыс кōнкō бōрвылын, тани оз
тыдав фабрїка вылын експлоатацїяыс.“

Збылыс, капїталїстическōј чōжōмлōн вы-
ныс, хїщцнїкјаслōн выныс сєтчō Горкїлōн
оз економїка вїдлалōм бокєан. Автор мїјанōс
оз пырт вєскыда фабрїка вылō, но сїјō сє-
кї-жō петкōдлō, кызї быдмō да мыј вылын
быдмō Артамоновјаслōн тајō дєлōыс. Тї ад-

I. Сталин да М Горкі.

занныд, кыланнид, кызі сійо спрут моз кыщала да нонало робочојјасос. Јос художествова штрихјас пыр сето Артамонов—капіталистјас да робочојјас костын отношеньојјасо, тајо серласјас зев тѳдчанаѳе, сывѳсна, мыј петкѳдлоны робочој класс коста да капиталистјас коста противоречіојјасо, налыс олѳмсѳ да тышкасѳмсѳ разнѳј историческој шупѳдјас вылын. Сені мѳ возын оз паскав куш теоріја капитализм пазалѳм жылыс, но ті адыншыл да кыланнид произведеньѳ сертыыс, мыј „делѳ“ муно помлаы, і кодыр Тѳхон шуѳ Артамонов старікы: „Тајѳ теныд паныд войнаыс, Петр Грѳгорјевич“, то тајѳ „теныд шаныд войнаыс“ матыстѳо чорыда нѳѳѳи кежлытѳг став художествова гѳжѳд кузалаыс.

Емѳс мѳжан крѳтѳкјас да крѳтѳка теоріјајас, кодјас волѳ кѳсјѳны ѳеуна мѳдногѳн југѳдны А. М. гѳжѳдјаслыс значеньѳсѳ. Но тајѳ туйтѳм теоріјајас.

Ем теоріја, код серѳѳ гѳжыс ѳекущѳма оз вермы петны аслас класс саяѳ да сетны му-

кѳд класслыс образјас і мыј гѳжыс быд гѳжѳдын кутѳ ассыс шѳр, ѳвержњевѳј образ, кодѳ петкѳдло сійѳс, мыј сійѳ кѳсјѳ висавны да кодѳ характерізујтѳ сылыс классѳѳѳј чужѳмсѳ.

Горкілѳн творчество тѳдчаныс тѳдчана петкѳдло тајѳ теоріјалыс туйтѳм лунсѳ. Сывѳсна, мыј Горкіј став художњык выннас, став петкѳдлан средствојаснас сетѳ ѳтсама тѳдчана фігурајас робочојјаслыс, кызі Павел, хохол, Пелагеја Нѳловна—кодѳ лоѳ вунѳдтѳм фігураѳн мукѳд буржык фігурајас пѳыс, і на кѳд шѳщ—зев тѳдчана фігурајас купечјас да обывачелјас пѳыс.

Тајѳ теоріја—зѳк туйтѳм. Сійѳ тупкѳ туйјас художествова гѳжѳд гѳгѳрвоѳмлы, сійѳ вѳјѳдѳ художествова гѳжѳд зѳк ладтѳм гѳгѳрвоѳмѳ. Колѳ гѳгѳрвоны художествова гѳжѳдлыс ідејасѳ, колѳ гѳгѳрвоны сылыс смыслѳсѳ, содерњанњѳсѳ. Помкаыс сені, кызі гѳжѳдыс воздејствуйтѳ лыдѳыс вылѳ. Та боксаыс еффеќтѳсѳ да дејствіјѳсѳ Горкіј гѳжѳдјаслыс шоѳѳ

шуны, мыј тајо гижодјасыс кыпөдөны лыфдыоос паныд став торлы, мыј јөймөдө, ныжмөдө мортлыс личност, кыпөдө паныд нарвөтөмлы да експлоатациялы, социализм вөсна тышкасом выло. „Колө јожөс лезны мортлы јур чашка улас, мед ескө сјө некөдыр ез вөв спокојнөј“. Тази сорнитө Горкијлөн өвик герој. I сөщөм јожсө А. М. Горкиј лезө быд аслас гижөдөн.

А. М. Горкиј зев кужөмөн петкөдлө јөзлыс психологјасө. Но сјө оз петкөдлы став психологическөј оломсө торјөн, сөмын куш психологјас, искусствоө радејтөм вөсна.

Сјө ез видлав психологическөј олом, кызи кушөмкө кыш, коді торјалөма, јансөдөма став оломөмыс. Абу. А. М. Горкиј видлалө, бөстө да петкөдлө мортлыс психологјасө социальнөј оломкөд јитөмөн.

Сылөн өткымын гижөдјас лөбны ыжыд художествоа биография нога. Сјө бөстө мортөс медвозза лунјасаныс, нуөдө став олан туј гуранјасөд да петкөдлө, кызи среда, обстановка да лөбм торјас теөоны мортлыс психологјасө. Та боксањ Горкиј ыжыд мастер.

Бөстөј ті сөщөм торјас, кызи „Матвеј Кожемјакін“, „Фома Гордеев“ да „Клим Самгин“. Ті тани зев төдчөмөн чувствуйтанныд, кызи тјан возын теөө мортлөн личност. Тајө ыжыд мастерство, сы вөсна, мыј тани, материалистическөја мортлыс психологјасө петкөдлігөн, А. М. Горкиј кужө публицист либө историк поцијјаө ледчыстөг мытчөдлыны өтка судбјас пыр социальнөј оломлыс чужөмсө. Сјө колтчө ас художник поцијја вылас. Мјјав гижыејаслы колө велөдчыны и велөдчыны А. М. Горкиј тајө ыжыд мастерствоө.

Горкиј—ыжыд художествоа обобщеннөј јасын мастер. Кажитчө, бытөкө сјө петкөдлө кушөмкө купечјасөс, волгаса фабрикантјасөс, кор чудақјасөс, кор страшнөј ас эвер выннас хищникјасөс. Но А. М. Горкиј век мытчөдлө најөс медеа революционнөј класс сінмөн визөдөм серти. Сјө сулалө пролетариат поцијјас вылын, коды (пролетариатлы) Мажакінјас, Артамоновјас да мукөд вөлі лөсөдөны некытчө тужтөм, поэтөм оланог. Зик та вөсна, тасањ, став важ стрөј, обществолыс став слөјјас петкөдлігөн, А. М. Горкиј бөстө аслыс вын, коді оз сетчы некушдөм мөд класс художниклы.

Щук революционнөј класс поцијјасасањ Горкиј нещкө став да быдсама маскајас. мөмернөј тупкөдјас, кодјасөс вөлі пасталөны ас вылас сылөн геројјас. Сјө кужө најөс петкөдлыны зик кушөн, кужө петкөдлыны капитализм хищникјаслыс чужөмјасөс. Та вөс-

на сылөн художествоа гижөдјасын ем гырыс обобщеннөјас.

Тајө инмө оз сөмын сјө гырыс гижөдјасө. Бөстөј ті сөщөм вист сылыс, кызи „Кірілка“ Визөдны-кө—бытөкө неыжыд очерк вуждчан инын лөбм тор јылыс. А тајө гижөдын сетөма зев озыр серпас социальнөј отношеннөјасыс, бөстөма да петкөдлөма крестанин пөихологјасыс зев вескыд визјас. Тајө торјыс вөчө „Кірілкаө“ Алексеј Максимович буржым гижөдјас писа гижөдөн.

А „Городок Окуров“! Коді Алексеј Максимовичөз сөщөм ыжыд вынөн верміс петкөдлыны окуровскөј Россиялыс эвер нога оломсө, код выло мукөд художникјас вөлі павгалөны чудаковатөј да простодушнөј Русылидидилчическөј павгөдјас. Алексеј Максимович петкөдліс тајө Россияса эвер нога оломлыс најтсө, коді вөлі вөјтө ас пиас ставсө, мыј сетчө вескалас. Тајө тор верміс сөщөм бура, сөщөм вынөн петкөдлыны сөмын пролетариатлөн художник. Вөд ез прөста Окуров кар ло төдчана нимөн став мецанскөј уезднөј Россиялы!

Мичмөдтөг петкөдлігөн, оломлыс вескыд лунсө чинтытөг, окуровщиналыс лок олом да артамоновскөј ужјаслыс вөрсө да најтсө петкөдлігөн Алексеј Максимович некөдыр оз ускөд шөгө. Сјө мукөд кадө петкөдлө зикын сөлөм вөрөөдан серпасјас оломөмыс, став сјө локлунас, вөрнас да најтнас. Но сјөжө корө революционнөј, социалистическөј олом вылмөдан туј выло.

Код-еурө личыд нерва лыфдыөјасөс Алексеј Максимовичлөн гижөдјас вөлі шыбытөны ужасө, а буржуазнөј критикјас гижлисы сы јылыс, мыј Горкијлыс гижөдјас оз поэлезны ны публичнөј, ны семејнөј библиотекасјас. Вөліны јөз, кодјас шеңзаны сы выло, мыјла Горкијлы шеді сөщөм популярнөст, вөд, мөвпыштөј: сјө быд мөстбокын аслас гижөдјасын чуксалө јенлыс да јөз костса законјас путкылтөм выло. Бөрјасыс вескыд, сы вөсна, мыј Горкиј бурещ вөлі аснас петкөдлө класссө, коді локтис сы могыс, медем жугөдны оломлыс важ законјас да лөсөдны вылјасөс.

Но, нөшта казышта, Алексеј Максимович некөдыр оз ускөд шөгө. Сјөс ез чет оломкөд тышкасомөмыс. Сјө локтис общественнөј оломө да литератураө сыла, медем виставны курыд вескыд кыв олом јылыс да виставны рабскөј оломлы асөмыс бја паныд кыв, прөтест, коді кылө сјө кыгајасса быд мөстбоксањ. Тајө бја прөтест, тышкасом выло чуксалөм јансөдө сјөс мукөд гырыс художникјасыс.

Толстој, кодї нещкїе став да быдоама маскајас буржуазно-помешчїој стројыс, кодї вџлі ерд выло петкџдџ двџранство, чїновнџ бјурократїяџс да капїталїзмџс, секї-жџ нуџдџ вџлі воцсастџм јылыс проповед, корџ вџлі ыжыд їсторїческџј туј вывсан реакціоннџј утопїя борд улџ, невџџџд улџ.

Чехов мавтїс ассыс југјалан гїжџдјассџ џџд мавтасџн, шоглунџн, нїксан мџвпјасџн, мыј гашкџ 100-200 во бџрвї мортлы лоас буржык.

Горкїј воїс лїтератураџ кызї тышкасыџ, бојеч. Сїјџ быд ас гїжџдџ течџ ассыс став бојевџј кыпыдлунсџ, кызї некџд мукџд ез вџчлы.

900 војасса крїтїкјас пыџс џвї морт вџлі тџдмалџ, мыџа сещџм ачысоама поезїя Горкїјлџн?—Кушџмкџ тыртџм јенез, кушџм-гџ буреветнїк да варыш пџткајас, мыла на-јџ тышкаџнны? Мыџа тајџ ачысоама сылан-ногјас? Абу-џмџ-нџ буржык важ сыланног, мовїс: „по небу полуночи ангел летел и тихую песню он пел“? Тајџ вџлі гїжџџ секї зев збылыџ. Тајџ вежџра крїтїк ез артав џвїк їчџвїк тор, ез артав сїјџс, мыј странаын панџџ вџлі револуціоннџј тыш, мыј револуціјалџн лолалџмыс, палкїјџдлџмыс чышкїс став ангелјасџс да став чџргјасџс поезїяныс. Страна вџлі корџ выл сыланкывјас. Најџџс сылїс Горкїј, ї сыланкыс „Буреветнїк“ вџлі кыпџџдџма став револуціоннџј Розсіјаџн, а Владїмїр Ілліч Ленїн ассыс револуція јылыс џвїк ставџа мїчмџдїс „Буреветнїк“ образџн да помалїс ставџсџ кывјасџн: „Пусть сильнее грянет буря“!

Некџд буржыка ассыс Горкїјыс ез петкџдлы сылыс творчество берџџ матыштџџм, сылыс художествова уж могјас выл вїџџдџм. џвїк аслас пїемџын Валерїј Брјусовлы сїјџ гїжїс Кїевын студентјасџс мобїлізукџм кушта: „Настроїенџџ менам, кызї нџјтџм да чеп-јылџ домалџм скџр понлџн. Тї кџ, судар, радејтанныд мортџс, тї менџ, поџџ мџвпавны, гџгџрвоанныд. Ме чувствујта, мыј сетны студентјасџс салдатџ—мерзџст, зев ыжыд мыж лїчност мездлунлы паныд, властџн мытсалџм прохвостјаслџн їдіотскџј мера. Менам пуџ џџлџм, ї ме ескџ вџлі рад џбзвыны мїстџм рожајасас јџзненавїдїтыјаслы, кодјас кутасны лыффыны тїјаналыс „Северные цветы“ да ошкыны, кызї ї менџ ошкџны. Тајџ скџрмџдана да сещџм прџвївнџ ставыс вылџ, весїг Бунїн вылџ, кодџс радејта, но ог гџгџрво, кызї ассыс зїрдалан езыкоџд бур талантџџ оз лєчтав пург моз да оз сушкы кытџџ колџ“.

Со кызї Горкїј вїџџдџ вџлі ас творчество

вылас. Кџдеурџ јуаласны: мыџа тајџ ачысоама вїџџдџм художествова гїжџдјас вылџ? Ле-џџ, јортјас, мем та вылџ вџчакывјџн вайџд-лыны недыр кєжлџ ыжыд вуџџр колџм кадса поетлыс—вуџџр дантелыс. дерт, мем вермас тавыс сурны џткымын крїтїкјасоан сы вџсна, мыј дантелџн сорнї мунџ сещџм, важџн-нїн мїјан олџмыс петџм, торјас јылыс, кызї „Божественнаја комедїя“, ад, рај, чїс-тїлїше. Но данте вџлі їскусствџын јџна вы-лын. Ё такџд џтџџщ тајџ гїжџдыс тьртџма полїтїкаџн. Данте ассыс став полїтїческџј врагјасџс да ас лужан їналыс, Флоренціјалыс врагјасџс пукоџдалїс ад кышјасџ, корџс на-лы быдоама мученнџ. џвїклы на пыџс, папа Нїколајлы, сїјџ корџс торја курьд да позџра мученнџ—сувтџдїс сїјџс бїа гуџ увлањ јурџн да вывлан комџн. Абу омџл їн пап-јаслы! Данте презрењнџн вџлі вїџџдџ сещџм јџз вылџ, кодјас пџџџс-нїџџ кџдыџџ, кодјас оз радејтны нї оз мустџм-тыны, ї щџктїс налыс вуџџрјасџс тџлавны лїстјас моз, кодјасџс вџтлџ тџв, пемыд адџ пыран їнын.

Ез-џмџ-нџ мыжав ташџм пџлџс јџзсџ ї А. М. Горкїј ас гїжџдјасын? Оз-џмџ нџ клє-мїт најџџс бџрја ыжыд художествова епопеја-ын „Клїм Самгїны“? Вџд А. М. Горкїј, кызїк ї ыжыд флоренціјскџј поет, ем медвој-дџр гїжыс-бојеч.

Сїјџ кадсањ, кодыр А. М. Горкїј гїжїс ассыс пїемџ, колї уна во. Сїјџ кадсањ уна тор вежџс. Зїрдалан, езыс бунїнскџј талант новлысїс дај вушјїс, џнї мїчмџдџ емїграція мылџсјасџс. А Горкїј, кодї вџчџдїс ассыс талантсџ зїрдалан јџс пуртџ да сушкїс сїјџс буржуазно-помешчїој строј џџлџмџ, лоїс став-мувывса нїмџн да уна мїлїон јџзлџн радеј-тан мортџн. (Аплоџментјас)

Рабскџј олџмлы паныда ассыс бїја про-вестсџ А. М. Горкїј петкџдлїс первој роман-тїческџј ногџн—бџсақјас фігура петкџдлџ-мџн. Абу збыл, мыј сїјџ секї вџлі нїцшеанеч, мыј тајџ фігурајасыс емџџ кушџмкџ рџч нїц-шеанечјас. Абу сїз Најџ вџліны художествова формулајасџн, кодјаспыр А. М. Горкїј вїс-талїс паныд кыс сылы, мыј чепјалџ да жуџџ-дџ мортлыс лїчност, паныд кыс сылы, мыј воштџ мортлыс чужџмерсџ. Но дерт, тајџ фігурајас некызї ез вермыны лџны пыкџџдн. медем вежны олџмсџ. Ё воџџ, кор паскалџ робџчџј двїженнџ, кор А. М. Горкїј пыр то-пыдкыка јїтчџ сїјџ двїженнџкџд, петџны выл-фігурајас, выл јџз Горкїј гїжџдјасын, фігурајас, кодјас петкџдлџны, кызї колџ вежны олџмсџ: петџны револуціоннџј пролетарїјаслџн фі-гурајас, петџны револуціонер-їнтелїгентјас, кодјас кџтыртџмџн тышкаџнны сы вџсна

медым вежны рабскöй ногсö оломлыы. Тајо фигурајас, кодјас корöны, чуксалöны тышкасан туј былö, общественöй пöрадок вежан туј былö, емöс-нин Алексөј Макоимович воҗа гижöдјасын. Најö емöс „Фома Гордөевын“, „Троје“ повестын, воҗо „Враги“ пјесаын да торја-нин „Мат“ повестын да мукöд гижöдјасын.

„Мат“ повестын Горкиј сетö пролетарско-революционнöй тышкасöмлыы зев ыжыд да бур серпас, тајö повестöн сiјö корö был туј былö. Тајö повестлөн петöм кыпöдис зев скöрыс услабöм Горкиј былö ез сöмын буржуазнöй гижыөјассаң, кодјас і сыöз вöлі өрнитöны Горкиј гижöм помасöм јылыс, но кыпöдис скöр услабöм сiҗ-жö і социал-демократјассаң, меншевикјассаң, Плехановсаң. І сöмын Ленин вескыда да бура медвоҗсаң донјалис тајö повестö. Ленин шуис, мыј тајö повестыс лöб Горкиј гижöдјас пын медбур гижöдöн.

І збыл, ми аҗам, кыҗи „Мат“-ын художественнöја да тырöн паскалö робочöјаслөн организованинöй-политическöй тышкыс серпасјас. Ми аҗам тани медвоҗын художествова литератүраын робочöй-большевикјаслыы образјас. Ми аҗам зев бур образ мамлыы, кодын Горкиј петкöдлис социализм идејалыы став вынсö. Горкиј зев шаң художествова виҗасöн (штрихјасöн) петкöдлис, кыҗи садмö сознаныы тајö пемыд да җескöдöм аңлöн, кыҗи мунö сылөн важ мөвпјаслөн, традицијаслөн тышкасöм да кыҗи важ торјасыс кежöны туј вывыыс был идејас, социализм идејас вын воҗын.

Горкиј петкöдлö став выннас, кыҗи тајö пемыд да җескöдöм аңыс нөжөникөн лöб социализм вöсна революционнöй тышкасыöн. Пелагеја Ниловналөн образыс — Горкијлөн буржык образјас костса медбур образ, а сылөн гижöд „Мат“ ем медбур гижöд став пионыс, мыј сетис пролетарскöй литератүра öнөз тајö планас.

Кымын јона Алексөј Максимович јитчö робочöй движеннököд, сымын југыдҗыка төдчö сiјö творчествоын шөр вычыс—реализм. Горкиј оз чукрнав посны торјассö, деталјассö куш најö вöсна. Сiјö оломлыы вескыдлуныс нуöдö аслас художествова лабораторија пыр, сiјö сетö ас гижöдјасын типичнöй характерјас типичнöй обстојателствојасын. Сiјö висталöмыс, кодöс Енгелс сетис Балзак јылыы, лöсалö Горкијлы. І сы јылыы поҗö сiҗ-жö шуны, мыј уна гижöд сылөн сетö кад гөгөрвöм боксаң унҗык мукöд экономическöй, историческöй да статистика уҗясыы.

Но Горкијлөн творчество—реализм рево-

люционнöй. Сiјö абу прöста олом петкöдлыы (бытописател), кыҗи сы јылыы кодоурö шуны. Сiјö оз прöста оломсö пасјав. Сылы сiјö мустöм — бакшасöм, öтик инын сулаан бытыс оломыс, кодi торкө воҗо мунöмсö, кодi гартö ас пиас мортлыы личностсö. Горкиј чуксалö олом вежны, чуксалö тышкасны нартитан да рабство стројкөд. Тајö воҗо чуксалöмыс, воҗо кыскöмыс, кодјасöс ми аҗам Горкиј быд гижöдын, тајö і петкöдлö Горкијöс кыҗи революционнöй реалистöс, кыҗи художникöс, кодi оз сöмын петкöдлы мијан гөгөрсä оломсö, но чуксалö воҗö, революцијадн пазöдны важсö да лөбөдны был олом.

Горкијлөн творчество—јона националнöй. Кор лыддан сылыы гижöдјассö, кылан, аҗан тајö равнинасö, көни вөвлисны мијан историјаса гырыс событтöјас. Сiјö петкöдлö уна пöлөс роч јөзöс став најö бурторјаснас да мөкторјаснас. Сiјö гижöдјасын җирдалö Волгалөн паскыд ваыс. Сiјö кнiга мiстбокјассаң зöлгö роч сыланкыс. Шук зöлгö, зöлгö сы вöсна, мыј А. М. Горкиј радејтö сыланкыс дај і ачыс вöлі оз бöрынтычы сыломыы. І та вöсна, кодыр тi лыдданныд сылыы гижöдјас,— сыланкысö кыланныд.

Некод сыыс öприч öни оз владејт сещöма роч кыс шенҗана озырлунөн, і сыкөд öтцöш Горкијлөн творчествоыс пыди интернационалнöй. Горкијöс радејтöны, төдöны, лыддöны былн мијан страна сәјса пролетаријас. Сылөн гижöдјас і сен паскалöны уна со суре екземпларөн. Сы вöсна, мыј пролетаријас аҗöны волгаса купеч да фабрикант фигурајас сәјын сiјö-жö вынсö, кодi жагөдö да нартитö на вылын најö странаын. Сы вöсна, мыј Пелагеја Ниловна да Павел образјасын најö аҗöны асыныы вiр да јай, асыныы мөвпјас да төждысöмјас. Најö аҗöны ас воҗас капиталистическöй обществолыы мөк пыдöсö, кодöс сещöм öлөм вөрчөдана вынөн петкöдлис А. М. Горкиј, кытчö шыблаөсöны оломөн варөдöм торпыријасыс, кодјасöс варөдис, изис капитализм,— торпыријас, кодi торја уна öни, криҗис дырји. Најö кутчысöны тајö тышкасöмö чуксаөмас, паскөдöны социализм вöсна тышкасны горсö, кодi кылö Горкиј гижöдјасын. І та вöсна најö шуöны мијан көд шöш: „Мијан Горкиј, мијан!“

В. И. Ленин вöлі зев бура донјалö Горкијöс. Сiјö пыр зев зiла вöлі виҗöдö Горкиј уҗ бöрса. Пiемöјасас Ленин век зев öлөмоан вöлі јуасö сiјö җөнвиҗалун јылыы, сы јылыы, кыҗи мунöны литератүра уҗјас. Сiјö отсасис Горкијлы аслас индөдјасöн. І тајö јитöдыс Владимир Ильич да Горкиј кост вöлі ыжыд другаөмөн. В. И. Ленин медвоҗ донјалис

Горкіёс, кызі ыжыд пролетарскөй гижыоос. Меньшевикяслы паныд, Троцкіялы паныд Владимир Ильич медвоз шуис, мыј Горкіј ем величайшөј авторівет пролетарскөй искусствын.

Ленин абу. Абу Ленин, код жылыс А. М. Горкіј гижис медбур гижөдсө. Но ловја мјан партия, ловја Ленилоң ужыс, јөзыс, кодјасөс сјјө быдтіс. І абу шеңзана, мыј өні ыжыд пролетарскөй гижыс А. М. Горкіјлоң німыс жітчө пролетарскөй революція вожд Сталин јорт німкөд, кодөң петкөдлысө став бур торјыс, мыј ем мјан партияын. (Ыжыд шыа аплодиментјас).

Горкіј былө пыр скөрыс уеласисны врагјасыс. Најө ез вермыны дај оз вермыны скөравтөг сы былө візөдны. Најө көсјоны вөлі сорніттөг еновтны, но сјјө сорнітіс сіз, мыј ставөң кылісны. Најө вөлі пскөдөңы сорні, мыј Горкіялы, кыз художниклы, воис пом, но сјјө вочакыв візіс сјјөң, мыј гижалис был мичаыс-мича да бурю-бур художествоа гижөдјас. І өні, кор Горкіј тани, емиграціяса понјас увтөңы сы былө. Меді Горкіјөс кышалөма уна мѣллона јөз радејтөмөң да бура візөдөмөң мјан странаын да і сы сајын-на. Тајө радејтөм—сылы јон пыкөд, кодөс ңекор оз вермыны жүгөдны сылоң да мјан врагјаслоң отравитөм нөвјасыс. (Аплодиментјас).

Меным уөө өні төдвылө том Горкіјлоң өти мича легенда—сылөң легенда данко жылыс. Јөз корсисны туј пемыд иныс да зыбуныс былө оломланы. І вот том зон докко, өлөмыс кодлоң вөлі дәјө јөзөс радејтөмөң, шуис налы отсавны. Сјјө ңешыштис асыс радејтөмөң тыр өблөмсө, кыпөдіс сјјөс былө јурвылас і сјјө југазны мөдіс јона, кызі

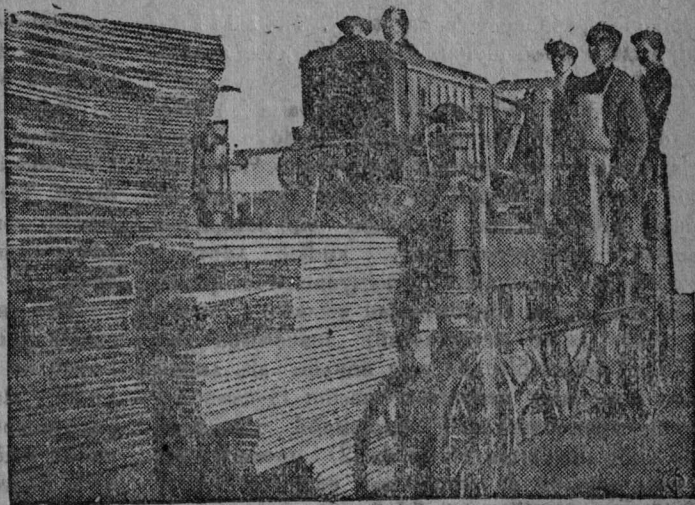
шонди, да југдөдіс јөзлы туј. Сеңөм Горкіј! Сылөң гижөдјас, кодјасө сјјө пунктис став пөссө сөлөмыс, нарвітыөјас дінө став мустөмтөмсө, став радејтөм нарвітөм јөзас дінө—најө зирдалөны југыд да кустөм бөң, југдөдөңы олан туј, корөны былө оломланы, социализманы.

А. М. Горкіј оло, ужало да тышкаоө өтлаын мјанкөд. Сјјө щөщ коммунизм вөсна мјан өтува тышкын. Сылөң уж зев уна пөлөс: сјјө воө нуөдө асыс художествоа уж, петавлө публицистическөј статвјасын, сјјө мытчөдліс асыс воэмөстчөм сеңөм ыжыд торјасын, кызі „Заводјаслоң исторія“ да „Гражданскөј војналөң исторія“. Ңекезі оз поэ вунөдны і сјјө ыжыд воэмөстчөмсө, кодөс А. М. Горкіј өтвылыс Ромен Ролланкөд, драјзеркөд да Анри Барбјускөд, кодөс мј радејтөмөң чөлөмалам мјан талуңја собраньө вылын (гора аплодиментјас), петкөдліс војналы паныд конгресс чукөртөм куза да ставмувывса воэмөстчыс интеллигенціялыс да робочөј классыс вын котыртөм куза импералистическөј војналы паныд тышкаоөм былө.

Мі сөлөмсаң өјјам Алексеј Макоимовичлы тајө ыжыд, тыр вына ужалоөмсө воө нуөдом.

Мі чорыда ескам, мыј А. М. Горкіј. көді зумыд, јон, том ловнас, кызі мөд пјавілетка (гырыс шыа аплодиментјас, кодјас пөрөвы оваціяө), адылас мјанлыс страна окуровскөј лок оломыс мезмөмөң, социализм култура тыр розјалигөң, мыј вөсна сјјө ужало кі пунктывтөг, адылас тајөс мјан дөна да радејтан А. М. Горкіј. (Гора аплодиментјас).

Лесоавтовоз кыскалө төс
(Архангелск, завод № 3).

Горкіі — культура жылыс

(Москуаса ыжыд театрын сентябр 25-өд лунө торжественнөй заседаннө вылын сорныс стенограмма).

Ме выступајта тајө торжественнөй чукөртчылөм вылын РСФСР са правительствө щөктөм куза. ВЦК да СНК ымсаң чолөмала ыжыд пролетарскөй гижысөс А. М. Горкіјөс сійө литература да революціоннөй ужыслы неламын во тыран лунө. (Аплодиентјас).

Неламын во сајын кыптіс сійө ыжыд гыыс роч литератураны, коді јітчө А. М. Горкіј нимөн.

Горкіј аслас ыжыд талантнас, аслас гырыс художествоа гижөдјаснас да ас ыжыд значеннөа художественнөй да публицистика ужнас суалө роч литератураса гырыс гижысјас радын.

Сійө воетіс выл тујвиз литератураны і Ленин кыјасысө адзам, мыј „Горкіј—нинөм шутөг, пролетарскөй іскусстволөн ыжыд представител, коді уна-нин вөчис сылы дај нөшта на унжык вермас вөчны“.

Нөшта Горкіјлөн ем өтө јона колана да зев төдчана черта, код вылө і көсјі ескө ме тани індыны. Горкіј ачыс висталө, мыј сійө „Мам“ гижөд жылысө Ленин аслыс шулөма, мыј сійө „зев аслыскада ніга“. Тај жө і Горкіј жылысө позө шуны, мыј сійө „зев аслыскада“ гижысө.

Тајө јона төдчана да зев ассама „аслыскадаыс“ Горкіјлөн да сылөн медбур колана гижөдјасыс—зев пыдын вужаөмаө. Најө лөоны сені, мыј Горкіј да сылөн талантыс чорыда јітчөмаө јон везјасөн сійө історіјаны ыжыд вөвлөмторјаснас, кодјас лептөны Россіјалысө історіјасө ставмувывса історическөй значеннөа вөвлөмторјас вылаөз.

Зев ыжыд історическөй значеннөа кык эпоха. событјөјаслөн кык вөвлөм виз лөоны роч історіјаны медвылыс пасөң: 1) самөфержавно крепостническөй царизмкөд тышкасан да сјөс шыбытан эпоха да 2) пролетарскөй революціјалөн да социализм стрөіган эпоха. Тајө кык вынјөра кыпөдчөмнас роч революціјалөн історіјасыс пырө ставмувывса історіјаө.

1913 воө Ленин гижліс, мыј Горкіј „вывті јона јітис асөс аслас ыжыд художественнөй гижөдјаснас Россіјаса да став мірса робөчөй двіженьнөа“.

1928 воө Горкіј гижіс СССР-са „механическөй гражданылы“ вөчакывјын ас јывсыс: „Большевикјас владејтөны меөн во 25 нін. Менам, граждана, сиз жө волі „бөрвылын турма“, сөмын ез сөщөм сөкыд да куз, кущөм вөлі быдөдлөн ваз большевикјас пөвсыс“.

Россіјаса буржуазно-демократическөй революціја эпохаө пыран војасын, сійө куз каднас Горкіј вөлі чорыда јітчөма пролетариаткөд да сійө парвіјаскөд. 1928 воөа меөн индөм статван Горкіј гижліс: „Вескыд (подлиннөй) революціонноет ме кылі „большевикјасын“, Ленин статванасын, інтеллігентјас сорныын даужын, кодјас мунісны на бөрса“.

Вот тајө „Россіјаса дај став мірса робөчөй двіженьнөа“ јітчөмыс, да тајө революціоннөй пролетарскөй большевистскөй парвіјакөд јітчөмыс петкөдлөны сійө торсө, мыј Горкіј мунліс і мунө зумыда тувтчалөмөн пролетариаткөд да сійө коммунист парвіјакөд социализм стрөіган војасө, көні ем і ыжыд вермөмјас, і ыжыд сөкыдторјас.

Кујим кыптана вынјөра валөн матыетчис царизмылы паныд революціоннөй штурм, коді і петкөдчис ердө 1905-өд вөса революціја дырјі. Та ө вөліны 90-өд војасын робөчөй двіженьнө кыпгөм, 900-өд војасын революціја вөзса кыпөдчөм да 1905 вөса революціоннөй бушков.

Вот тајө роч революціоннөй історіјаны гымалан војаснас сөвміс, муніс вөзө, быдміс Горкіјлөн художественнөй ужыс 90-өд војасө. Горкіј гижө уна вист, кодјас пөлтөны революціоннөй роматикаөні. „Төвјыв варышын“, кодөс гижөма 1895 воө, сійө сылө „варышкод, повгөм сөлөмјаслы“.

1902 воө сійө гижө „Буревестник“. „Меджө бушков локтас гымөні!“—сөтө сійө јон,

сын одоо поткөдана, гор і медтөдчана кы-
жөн, коді петкөдлө сійө војасса художествоа
ужамсө Горкіялыс, лөб—буревестник.

Бөрынжык сійө перө улыс петөны уна
ыжыд художественнөй гижөдјас. 1906 воө
петө пјеса „Враги“. 1907 воө заграңичаын
петө сылөн „кык јукөна роман“—„Мам“.

1912 воө Горкіялы Ленин өтө пісмөын
гјаліс: „Он-ө гыжышт мајскөй місток? Лөбө
місттор сешөм жө мајскөй духөн? Жеңыдыкөс,
„ловкыпөданаөс“, а? Пыркытчыс важнад—
кажыштылы 1905 вотө“.

Абу-мөј-нын кад чүкөртны да лезны
торја нигаон став „ловкыпөдана“ проклама-
ціјассө Горкіялыс, кодөс гјалөма медвожа
революціја војасө? Тајон ескө лоі тыртөма
куш местајассө сійө автобіографіяыс, кыз
художнікылыс да революционерлыс. Та-
көд колө шуны, кор мем ковміс Горкіялөн
1906 воөа воззваннө „Ен сеталө роч праві-
телстволы оөм“ нима, то мем удајтис сјөс
адзыны амфитеатрөн лезөм „Гөрд знамја“
журналыс, коді вісө бібліотекаын нулевөй
шкафјасын сөзім печат сажын да сетавөө
сөмын діректор шөктөм серві да торја тре-
бованнө куза.

Тајө бөрја дас онас, коді торјалө јон
өдјасөн міјан странаын социализм стрөйтөм
паскөдөмөн, Горкіј аслас творчество вевта-
сас кыпөдчис выл шупөдө.

1923 воын сійө-лезө „Менам універсітет-

јас“, көні өтшөщ важ самодержавно-крепост-
ніческөй нарвітана Россіјакөд, коді петкөдлысө
„кыз орјавлытөм өта-мөд костын тыш да
локалөм“, сетөма шөщ „героическөй ужлыс
поезіјасө“, „ужалан олөмаыс музыкасө“,
код јылыс Горкіј сен-жө шуб, мыј сійө „та-
јө лунөз на зев бура гажөдө менсым өблө-
мөс“.

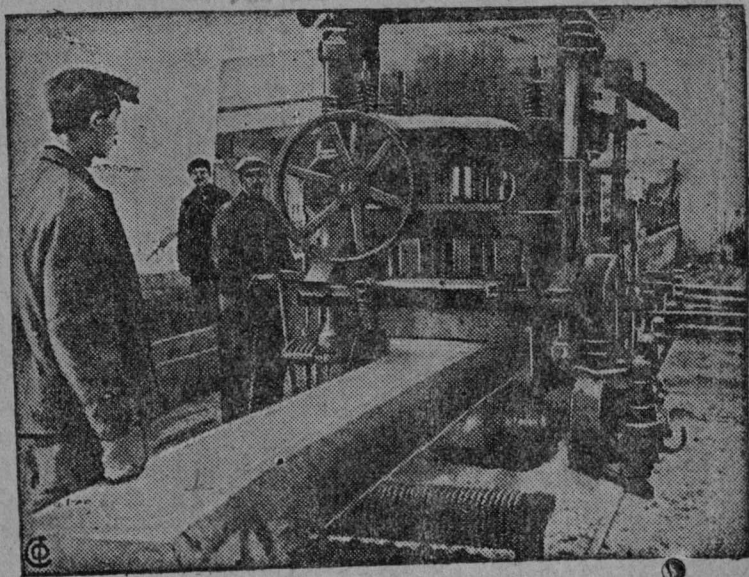
1925 воын петө „Дело Артамоновых“—
зев вылын художествоа формаөн сетчө кујім
поколеннөлөн історіяыс „сійө классыс, ко-
ді өні вешјө да регыд зікөз мунас“, кыз
шуліс та јылыс ачыс Горкіј 1928 воө Мөс-
куаын, комсомолскөй собранныө вылын.

Тајө произведеннө јывыс Горкіј кажышт-
лө аслас јона төдчана „Лев Толстој“ (1919
во) нима очеркын: „Ме віөталі сылы (Тол-
стојлы) төдса купеч семјамы кујім поколен-
нөлыс історіясө, көні вежаөна законыс
торја-нын јона немжаліттөг дејствүјтис“.

1927 воө Горкіј заводітис лезны асыыс
первокласснөй художественнөй ыжыд өпөпеја
—„Клім Самгіналөн олөмыс“ („Жизнь Клима
Самгина“).

Төрыт Вахтанговскөй театр сцена вылыс
мі адзылім бур спектакль—вөлі пуктөма „Јо-
гор Булычев да мукөд“, көні Горкіј јөз, се-
ралаөна формаөн петкөдөма роч буржуаціја-
лыс „нем помсө“.

Бөрја војаснас Горкіј сетіс јона төдчана,
вөвалытөм вынјөра публіцістіка. Сійө публі-

Бөрпілітан Сталінградскөй „Електролес“ заводын, көні став
ужјасыс механицірујтөма тырөн.

што ітэскай выступленьня і асыя—крепіні стал да немжаліттома сералом, кодзі кыска ас бердас вычманьноса ставу пасталаыю да ншта чорыджыка ітэ да корталэ орэдтэм выло ыжыд пролетарскай гіжыоэ—М. Горкііос робочай класс револуціакөд да коммунізмкөд.

Кык гігантскай історічэскай эпохажас міжан страна історіяын вөліны шөщ Горкіілы аслас творчэстваын вылі кыптан кад асөн, кыз художнікөдн да публіцістадн. Тајө пыркежлө корталіс Горкііос Россијаса да станмувывса робочай двіжењнөкөд, тајө і вөчіс Горкііос робочай классы ыжыд гіжыоөн. М. Горкііос некыз оз поэ торіјөдны, кыскыны пролетаріат дорыо, сіјө пролетаріатыслы прінадежітө, сіз-кө і сіјө пырө чөлөвчэствө історіяө.

І мукөд пөвсыө боотөм, тајө обстојавэствөыс јона төдчөдө Горкіілыс култура дорө да сыкөд јітчана уна пөлөс прөблемајас дорө віжөдөм вылын. Тајө тема куза оорні паніөдн мем медвоэ ковмас пасыны сіјөс, мыј Горкіі зөв јона дөнјалө културасө, сылыө воэө мунөмсө, сылыө вермөмјассө. Колө шуны, тани култураыс оз гөгөрвооы сөмын өві ногөн, а сіјөс колө гөгөрвоны быд бокөан паскыда пышкөслун выло віжөдөмөн.

Горкіі културасө дөнјалө сы тујөд, мыј сіјө боотө медвоэ културасө кыз јөз ужлыө ыжыд творчэскай петкөдчөм. Та куза подув вічтасыс Горкіілөн сөщөм—вывтө ыжыда дөнјалө аквівнөј, фејствөннөј, бојөвөј да, пөд-кө сіз шуны, стрөітэльніөј огношеннө олөм дорө.

Неммірїтчытөм да „олөм дорө вөла“ Горкіі пуктө медөа выло став дорыо. Сїјө төдө дөнсө да пышкөслунсө ыжыд формулаыө, мыј „став воэвывса общэствөыслөн історіяыс ем классөвөј тыш історія“.

Клөветадн да лөж мөвпөн лөө сіјө, кодзі вөлі вісталөма кымынкө во сайын, мыј бытөтөкө „буржуазнөј култураөс“ Горкіі „філітэвэрскі обөжајтө“.

90-өд воөа медвоэза вїөтјасас-нын Горкіі-лөн вөлі пуктөма неммїрїтчытөма важкултура выло віжөдөм, рабскөј да експлоататорскөј уклад вылын быдмөм култура выло да тыр-сөлөмөн віжөдіс выл култура выло, револуціоннөј классјасөн лөбөдөм култура выло, револуціоннөј классјасөн лөбөдөм култура выло. Первоја кадеа горковскөј геројјас свїхїно-анархїчэскай прөвэстүјтөм сайын төдчө-нын тајө тїпассө сөтыөыслөн—Горкіілөн выл култура дорө ыжыд чөпөсоөм, матыотчөм, көтө і сіјөс абу на вөлі зікөз гөгөрвоөма.

1930 воө аслас „Предателјас јылыө“ нїма ставтэын Горкіі шуїс: „Во кымын сайын ме гіжлі „бывшөј јөз“ јылыө, но ме ег дор-

јы, а сөмын петкөділі најөбс“.

1903 воын Горкіі гіжліс „Чөлөвчэ“ нїма гіжөд. Сен мї ачөам сөщөм көвјас: „І лөкті ме, медым јусдөдны став мїрсө, сывдыны пөмыдлунсө төдтөм торјаслыө, кэрэны гармонїја ас да мїрыс костын, шөщ ас пышкын лөбөдны сіјө гармонїјасө, і оэтыны лөк сөкыдлунсө олөмлыө тајө уна терпїтыө му вылас, кодзі кыз ежвыв вїөдөм тырөма шу-дөмөн, шөгөн да бөрдөмөн—став лөк најтсө тајө мувыөыс нуны гулі“

Став аслас олөмнас Горкіі перјїс културасө вөөкыда гөгөрвоөм. Тырмымөн-нын лөб, вөјөдны-кө татчө сөщөм гіжөдјас, кыз „В лю-дях“ да „Мой университет“, медым чїк тырөн гөгөрвоны, мыјла Горкіі сөщөм јона дөн-јалө културасө, сылыө воэө мунөмсө, өнїја вермөмјассө да сіз-жө, мыјла тајө мортыслы бытө вөлі колө вөөкыда гөгөрвоны културасө.

Горкіі мустөмтө експлоататорјаслыө културасө, сіјө мустөмтө капїталїзмөс, сылыө отсөыөјасөс, лакејјасөс, нувоысјасөс. Но сі-јө дүгдывтөг, горша віжөдө збылвыло култураын донаторјас лөөм-чужөм бөра.

Со тан мустөмтөмыс нарїтөм бердө, уытыртөм бердө чужтїс Горкіілыс сөщөм јона дөзөрїтөм, ыжыда збыл дөнјалөм выл, збыл выло културалыө медвоэза петасјассө.

1913 воын Макоїм Горкіі сувтө паныд „Бөсы“ нїма пјесалы, кодөс вөлі пуктывөл-ны театрјасын. Аслас медвоэза пїөмөын та куза (22/1 1913 воө) сіјө гіжө со мыј „Мїжанлы колө чорыда, бура відавны став-сө“, мыј мїжанлы колөма важ хаөвічэскай олө-мыс да сөтыө бөрјыны медөа коланасө, бур-сө мїжанлы—ковтөмсө-жө, вреднөјсө шыбыт-ны, сөтны історія архївө“.

І көр тајө пїөмө кузаыс рөч інтэлігөн-ціја пїын вөховскөј јукөдыс кутїс Горкііос кулітны, мыј сіјө мунө паныд дөстојөвскї-лы, мыј сіјө шыблаө сылыө ыжыд вермана гіжанлунсө, кодзі бытөтөкө вөтвө ставө,—Горкіі віжө вөчакыв најјаслы: „Кїплїнг зөв таланта мөрт но індујас оз вермыны не лыфдыны зөв лөкөн сылыө прөвөдөсө імперїалїзмөс дорјөм куза і зөв уна англї-чанїнјас оуртчөны накөд өтвыв“. А тајө ас-лас мөі пїөмө „көрамөзөвшїна“ куза сіјө вїө-тавіс: „дөстојөвскї ыжыд да і Толстөј ген-алнөј і ставөн ті шөщ, гөспөда, тајө кө тї-жанлы колө, зөв таантаөс да суөө, но Ро-өїја да јөзыс сенї—јона на дөнаөө Толстөјю, дөстојөвскїю і вөөіг Пупкїныө, мїжан јылыө дөрт сенї оорнїтөг-нын“..

Тајө, Горкіі паныда сувтөм куза експлоа-тціја да гнөтлы, ме өөкө оргчөн көсїјі вө-јөдны Лев Толстөјлө прөвөтсө.

Ем зев ыжыд торјалом Горкіј да Толстој протестјас костын, і тајо торјаломыс Горкіјос торјодо Толстојыю, кыҕа өвыс пролетарској художник, а модыс кыҕа патриархальнөј крестьянстволыс оломсө петкөдлөү, кодөс жіріліс капитализм.

„Толстојлөн ідејасыс,—гіжіліс Ленин,—сіјө жебулаөн рөмпөштан, ғырмытөм торјасыс жіјан крестьяна кыпөдчөмлөн, патриархальнөј өіктлөн небыдлуныс да полөмыс көҕајственнөј мужіклөн“.

Толстојлөн паныд сүвтөмыс рабстволы, өічкөаы, судлы, двораналы да сіјө култура-лы са кыптив ыылөжык анархіческөј протестыө, коді лоө пөскі патриархальнөј собствен-ныјаслөн протест, кодыр најөс өлі домалө-ма, мчкөма, пөдтөма да немө воштөма капи-тализм крепостніческөј Россияын.

Горкіјлөн протест—сіјө неммірїтчытөм революціоннөј протест сөщөм мортлөн, коді муно өртчөн пролетариаткөд і сулалө рево-люціоннөј пролетариат теорїя подув ылыын.

Толстојлөн протест,—бөстам-кө пасјөд Марксдыс утопіческөј социализм куҕа,—сула-лө мөдарөн історїя быдмөмыслы да воҕө мунөмыслы“. Горкіјлөн протест тувтчалө өт-щөц історїя быдмөмыскөд, лібө Маркс моз-кө шуны—өтлаасө історїя воҕө мунөмыскөд.

Та өсна Горкіјлөн протест зік мөд өлөс, сіјө кыпалө пролетариат нога өіҕөдөмөҕ, коді өіөталө, мыј пролетарскөј култура петө зако-номернө култураын став колан, да дөна тор-јасыс, мыј өлі став важ классөвөј общест-војасас. Толстојлөн протест крепостничество-лы да капитализмалы, шыблаліс важ эксплоа-таторскөј класс култураыө ставсө, кодөс өлі колө жүгөдны (Толстој, кыҕ төдам, і татөн ез во помөҕыс) да і нөшта сіјөс, мыј ем сен бу-рыс, кодөс колө өлі өіҕны, төдманны да өчныс сіјөс ыылөв ыыл обществолы.

І татөн нөшта-на өтчыл колө өіөтавын, мыј став бурторсө важ колөм културалыө дөнјалөмөн, Горкіј ыжыд ынөн да немжалїт-төҕ куҕис шыблавны став туйтөм торсө важ култураыслыс, неөтчыл чорыда сүвталі інтел-лігенціялы паныд, кодыр інтеллігенціялыс мунліс буржуазнөј реакціја вескөдлөм улын. Ме тані бара-на өјөда сылыс протест досто-јевскөјлыө пјесаяссө пукталөмалы 1913 воө.

Аслас мөд піөмөас та куҕа (14-XI-1913 воө) сіјө зев јара ковалө маскасө ськөд вен-чыөјасыө, кодјас өліны вөховскөј гіжыөјас пышкын.

Өтік літераторлы, коді өіөталіс ас јывоыс „чардбі горөн“, мыј ме-пө „мератөҕ радеја өлөасө“, Горкіј сылыө јуалө тајі: „А те мы-

јыө көсјан мөадыөнысө? Ояө став ужјасыс коді колө лөны мортлы і гражданылы“?

А аслас воҕа піөмөас інтеллігенціја чук-салөмлы бертөдчыны „дух высшөј запросјас-лан“, сіјө нїмтө тајөс „міча сорнїөн, коді нуө бөкө ловја ужыс“.

Тајө өпіөдыс література да революціја ужын Горкіјлөн петкөдліс меөа төдчанасө сіјө зілөмыс.

1928 воын „Култура јылыс“ гіжөдын Гор-кіј індыліс. мыј култураөс тајі вежөртөм, і тасач петыс „выл морал“, вооружїтас робо-чөјөс нуны тыш став лөктор асыскөд, мыј робөчөј пышкас колөма важ оломыс...

Тајі шум да өчөм Горкіјлөн култура јылыө ылө шыбытө бөкө быдөсама културніче-ство. Тыш социалистическөј култура өсна Горкіјлы ем јуктөм тор ставмувывса проле-тариат кыпөдчөмыс да коммунизм өсна коөа-өдыс.

Култура гөгөрвоөм Горкіјөн, бөстам-кө ас-лас кыҕыс-жө, тырөма „олөм өлаөн“ да „повтөм мывкыдөн“.

Уна војас чөҗ Горкіј вермасө социалистич-ескөј култура өсна. Горкіј зев дөзмытөҕ да ынөм колтөҕ өділалө кыпалөмсө културалыс. Сїјө зев ыжыд өнїманнөөн да зев өөломса-ныс өіҕөдө „өөд уж култураын“ нуөдыөјас бөрсө.

„Герөјөн жіјан лунјасө,—гіжө сіјө,—лоө морт „масса“ пышкыс, култураын „өөд уж нуөдыс“, партијеч, рабөелкор, воєнкор, ізбач, өыдвіженеч, өіктса уштіел, том врач да агро-ном, коді ужалө өіктын, крестьян-„өпытнїк“ да актївїст, робөчөј-їзобретател і быдөн массаны морт! Масса ылө да масса пышкын тащөм геројјассө быдтөм ылө колө пуктыны меөа ыжыд өнїманнө“.

Тащөм ылө пуктөмыс творческөј ужсө, петасјассө ылө културалыс, өскөмыс најө ужды чужтө Горкіјын бура өіҕөдөм чөлаө да том јөз ылө.

Мїјан гіжыөјас пышкын абу сөщөм морт, коді өскө сөщөм ыжыд өскөмөн да төдөмөн матыөтчыліс чөлаө література дорө.

Култура төчыөјасач сіјө корө, меө бөө-тїсны щөщ коланторсө важ културалыс, сіјө корө бырлытөм зіллун. І гіжөм уж сіјө арталө, кыҕ чорыл, нөві мчөддытөм, организованныөј, творческөј уж.

„Лїтераторлы,—гіжіс сіјө,—колө төдны јона уна і сөмын секі сіјө куҕас петкөдлы-ны сьмында, мыјда сьлөн ем аслас опытыс, петкөдлыны прөстөј формајасөн, өінмө шыбыт-чанаөн да мчөаөн“.

І та куҕа зев төдчана Горкіјлы лоө, кор сіјө корліс, меө-пө өөкө өлі лөөдөма літе-

ратурној вуз. Аслас „Ленін јылы“ гиждын Горкиј висталё, мыј меныым пё јуасліс Ленін, мыј пё те відчысан пролетарској література-сан.

„Ме шулі,—гижё Горкиј,—мыј відчыса зев уна, но лыдса медса коланаён лёоёдны мт-ВУЗ, көні пуктыны кыв велёдём: иностранној кыв ас—рытиввылыс і асыввылыс, фольклор, став мувывса література історіја і торјён роч література історіја“.

Тажё абу сёмын практическој предложён нё. Горкијлён тајё сёмын лоё ічёвик тор ас-лас программын робочёј классыс гижыса-сёс чукёртёмын, коді бара-на ем өтї тор-јукён зев выжыд історіческој могыс,—робочёј классы аслыс інтеллігенціја лёёёдан могыс. 1914 воё „Прибој“ іздательствоён вёлі лезёма „Сборник пролетарских писателей“, возкыв-јыс кытёні вёлі Максим Горкијлён. Тајё воз-кывјас Горкиј гижіс: „Мі вермам нін шуны, мыј көч-і сешём омёл олёмыс роч робочёј класс-лён, сіјё назёнікён лёёёдё аслыс інтелліген-ціја“.

І зев колё пасјыны, мыј тајё-жё возкыв-јас, коді вёлі 1914 воын, тајё сборніксё лез-ігён Горкиј шуліс: „Вермасны тајё ічёвик нига јывыс коркё шуны, кыз медвозза вокков роч робочёј класслён аслыс художественној література лёёёдёмын“. І сен-жё нёшга: „Ме зев чорыда еска, мыј пролетаріат вермас лё-ёёдны аслыс художественној література“.

Барана ме татён вылыс пасја, мыј тајё

гижёд чукёрсё, көні зев дона возкывјыс Гор-кијлён, ковміс сузёдны бара Ленін бібліоте-каса пёшти нулёвёј шкапыс. І возкывјыс Гор-кијлён нётчыд вылыс ез-на петавлы. Міјан іздательсасы ескё колё чукёртны да вылыс лезны став ташём чукётчёмјассё Горкијлыс-робочёј гижысјас бердё.

Горкијлён культура лёёёдём куза ужјасыс да сы выло візёёдёмыс петёны марксизм-лени-низм теоріјасыс. Горкиј—сіјё іжыс ставму-вывса пролетаріатлён, коді тышкасё комму-нистическој революціја культура вёсна. І шук тајё торјыс петкёдіс сіјёс воззарадјасём медбур гижысјас шкё, ставмувывса інтеллігенціја пышкын ме сурјас піјё, кыз Роман Роллан, Анрі Барбјус, Теодор Драјзер і мукёд, код-јас гёгөрвоёны, мыј бур културасё вермас лёёёдны сёмын робочёј класс.

Горкиј—ыжыд художык пролетарској ре-волюціјалён. Ташёмён мі сіјёс тёдам, ташёмён мі сіјёс адзам гижёмын да революціонној уж нуёёёмын неламын во тыран луно, ташёмён мі ошјысам, рафејтам і чолёмалам. (Аплодіе-ментјас).

Дона Алексеј Макоімовіч! Сетам теныд біја пёс чолём зев уна со сурс јурдёдчан уж нуёёёјассаы, культурној фронт вылын уж-лыёјассан, а сіз-жё і міјан пролетарској шко-ласы, кытё чукёртёма миллионјасён быдымо том јёзёс, кодјас Горкиј вылын да Горкиј моз велёічёны коммунист ногён візёёны асланыс уж выло, велёдчём выло! (Аплодіементјас).

Ивл. № 10

Редколлегия: }
ПОПОВ Н. П.
РОЧЕВ Г. А.
ПОПОВ Ф. Ф.
ОСИЦОВ

Отв. редактор Н. ОВ.

РНАЛ „УДАРНІК“ ВКП(б) ОК КУЛЬПРОП да ОРГКОМИ-
ШУОМ БЕРҢ КУТАС ПЕТНЫ БЫД ТÓЛЫОЫН ӨТЧЫД.

НО.1

СУЗÖДÖЈ

НЖ Коми
1-1

ЛЫДДÖЈ!

ХУДОЖЕСТВ.-ПРОЛЪТАРСК. ЛЫТЕРАТУРА
КОМИ ЖУРНАЛ

„УДАРНІК“

ЛЕРОНЫ ВКП (б) ОК-лөн КУЛТПРОП да
КОМИ ОБЛАСТУВСА СÖВЕТСКÖЈ
ПИСАТЕЛЈАС СОЈУЗЛÖН ОРГКОМИТЕТ
ПЕТО БЫД ТÖЛЫГЫН ÖТЧЫД

„УДАРНІК“ журнал петкөдлө Коми муын, Војвын
крајын да СССР-ын социализм стрөйтөм, төдмөдө проле-
тарскөј роч да коми художествоа литератураөн, тышка-
об классөвөј врагаскөд да најө агентјаскөд партіја ге-
неральнөј тувизь вöсна, нуөдө коо партіја национальнөј
політикаыс кежласөмкөд, великодержавнөј шовинизмкөд
да меставывса национализмкөд.

„УДАРНІК“ велөдө да быдтө том выл гижыјасдө
„УДАРНІК“-ын печатајтөбны виотјас, кывбурјас, очерк-
јас пролетарскөј коми гижыјаслөн.

Быд ударниклы, вөрлөзъылы, колхоз-
никлы колө сузөдны „УДАРНІК“ дај гижны
сетчө аслыныс, кызі тышкаобны најө асланыс участка-
ныс промфинплан тыртөм вöсна, социалистическөј стро-
ительство вöсна.

Термасөј гижыны 1933-өд во вылө.

СУЗÖДАН ДОН:

3 тöлыс кежлө—1 шајт

12 тöлыс кежлө—4 шајт

6 тöлыс кежлө—2 шајт

Торја номерлөн донус 50 ур

Сузөдны почө быд поштөвөј отделевиныю.

